

CENTER FOR EUROPÆISK ISLAMISK TÆNKNING
DET TEOLOGISKE FAKULTET
KØBENHAVNS UNIVERSITET

Lissi Rasmussen

LIVSHISTORIER OG KRIMINALITET

En empirisk undersøgelse af etnisk minoritetsunge i
Københavns Fængsler, deres baggrund, status og fremtid.
Hvilke kommunikationsmuligheder er der?

Lissi Rasmussen

LIVSHISTORIER OG KRIMINALITET

Denne bog beskæftiger sig med unge mænd med anden etnisk familiebaggrund end dansk, indsat i Københavns Fængsler i løbet af perioden november 2008 – april 2010. Den fremlægger en ”indefra miljøet” analyse, baseret på gentagne samtaler og samvær - individuelt og i grupper - med op mod 200 unge.

For at sætte kriminalpræventivt og socialpædagogisk ind i forhold til de unge, må man kende deres baggrund, selv- og gruppeopfattelser, ressourcer og tanker om fremtiden. Bogen søger at afdække et sådan helhedsbillede, bl.a. ved at inddrage de unges livshistorier, og konkluderer, at relationsaspektet i de unges liv - manglende positive relationer til voksne og oplevelser af social eksklusion - ofte har været en afgørende risikofaktor i forhold til deres kriminelle løbebane.

På denne baggrund foreslås en række modeller for indsatser i forhold til de unge i og udenfor fængslet, der kan bibringe dem en følelse af at være anerkendt som mennesker, være ligeværdige medborgere i samfundet.

Bogen indeholder desuden en analyse af religionens betydning for de unge og spørgsmålet om religiøs-politisk radikaliserings.

Lissi Rasmussen er dr. theol., stiftspræst for etniske minoriteter i Københavns Stift, leder af Islamisk-Kristent Studiecenter og tilknyttet CEIT som forsker. Har mere end tredive års teoretisk og praktisk erfaring med etnisk minoritetsunge og med kristen-muslimsk relationsarbejde i Danmark. Hun har desuden arbejdet i Københavns Fængsler i årene 1988-2000, tilknyttet præstekontoret som en slags omsorgskonsulent for indsatte med muslimsk baggrund.

Livshistorier og kriminalitet

En empirisk undersøgelse af etnisk minoritetsunge
i Københavns Fængsler,
deres baggrund, status og fremtid.
Hvilke kommunikationsmuligheder er der?

Livshistorier og kriminalitet

En empirisk undersøgelse af etnisk minoritetsunge
i Københavns Fængsler,
deres baggrund, status og fremtid.
Hvilke kommunikationsmuligheder er der?

af

Lissi Rasmussen

Center for Europæisk Islamisk Tænkning (CEIT)
Det Teologiske Fakultet,
Københavns Universitet 2010

Livshistorier og kriminalitet. En empirisk undersøgelse af etnisk minoritetsunge i Københavns Fængsler, deres baggrund, status og fremtid.
Hvilke kommunikationsmuligheder er der?

© Lissi Rasmussen

ISBN 978-87-91838-26-2

Trykning og indbinding:

Det Samfundsvidenskabelige Fakultets ReproCenter
Københavns Universitet juni 2010

Omslag og foto:

Jens Juul

Udgivet af

Center for Europæisk Islamisk Tænkning (CEIT)

Det Teologiske Fakultet,

Københavns Universitet

Købmagergade 44-46

DK 1150 København K

<http://www.teol.ku.dk/afd/ceit/>

Forord

Det har været en utrolig positiv og spændende proces at gennemføre dette forskningsprojekt i Københavns Fængsler, ikke mindst på grund af den store velvillighed, hjælpsomhed og interesse, jeg har oplevet fra fængslets side i forhold til det feltarbejde, jeg ønskede at gennemføre. Også mit kendskab til en stor del af de ansatte fra tidligere arbejde i fængslet har været en stor fordel for mig under forløbet.

Det gode samarbejde med ledelse og ansatte generelt gjorde det muligt for mig ret hurtigt at kunne indgå i fængslets dagligdag på en naturlig måde og få kontakt til de indsatte, jeg ønskede at tale med. Flere funktionærer, socialrådgivere, fængselslærere og andre ansatte har vist stor interesse i projektet og været behjælpelige med interview og information.

Uden denne støtte fra både civilt og uniformeret personale i Blegdamsvejens og Vestre Fængsel ville projektet ikke have kunnet lade sig gøre. En særlig tak til fængselsinspektør, *Peter Vesterheden*, som har vist stor interesse i projektet og været til god hjælp og inspiration undervejs i arbejdet. Jeg vil også takke tidligere afdelingsleder i Blegdamsvejens Fængsel, *Lis Jensen* for velvillighed og opbakning, fængselslærer, *Annette Sand* og beskæftigelsesleder, *Trine Ravn* for assistance og opmuntring.

Samarbejdet med præsterne, *Erik Adrian* og *Peter Walin* og imam *Leon Soudari* har i særlig grad været en forudsætning for, at forskningsforløbet er blevet så tilfredsstillende. Ikke bare har de stillet sig til rådighed med oplysninger, gode råd og samtaler, men har også bakket op omkring gruppeinitiativer og indgået aktivt i flere af dem.

Også stor tak til *Marie Louise Jørgensen* og *Kuno Lund Hansen* fra Direktoratet for Kriminalforsorgen for stor imødekommenhed og gode råd til forskning og rapport.

Lektor *Safet Bektovic* og professor *Jørgen S. Nielsen*, begge CEIT, samt lektor ved Afdeling for Systematisk Teologi, *Hans Raun Iversen* skal alle have tak for gennemlæsning af manuskriptet og gode råd.

Den største tak går dog til de mange indsatte, der villigt og tillidsfuldt stillede sig til rådighed, åbenhjertigt delte deres historier med mig og aktivt deltog i gruppesamtaler.

Projektet er forankret i *Københavns Fængsler* og *Center for Europæisk Islamisk Tænkning (CEIT)* og er støttet økonomisk af *Trygfonden* med tre måneders løn, hvilket gjorde det muligt for mig helt at koncentrere mig om undersøgelsen i denne periode.

INDHOLD

I. Indledning

Undersøgelsens baggrund, formål og metode 11

Formål (11) - Målgruppe (13) - Undersøgelsessted (13)
Undersøgelsens forløb (14) - Undersøgelsesmetode (16)
Dataindsamling (16) - Ethiske overvejelser over brug
af samtaler med indsatte (22)

Rapportens indhold 23

Rapportens fem kapitler (23) - Små livshistorier, cases
og citater (24) - Tabeller og referencer (25)

De unges etnicitet, alder og kriminalitet 26

Etnisk og national baggrund (26) - Aldersfordeling (29)
Kriminel løbebane (30) - Kriminalitetstyper (32)

II. Livshistorier og kriminel løbebane

Syv livshistoriske fortællinger 35

1. Shahzad – i fængsel for første gang 36
2. Amir – presset af venner 38
3. Michel – volds- og skilsmisseramt 43
4. Leutrim – mange anbringelser 48
5. Ahmad – en vred ung mand 52
6. Hassan – sekundært traumatiseret 57
7. Hani – tilbage til rødderne 62

De unges livsforløb 66

Typisk forløb for en livsstilskriminel (66) - Typisk
forløb for en situationelt betinget kriminel (67)

III. Opvækst, uddannelse og arbejde

1. De unges opvækstforhold 69

Familiens socio-økonomiske status (69) - Familiefor-
hold (73) - Gademiljø (86)

2. Uddannelses- og arbejdsmæssig status	87
Grundskole (87) - Uddannelse (90) - Arbejde (94)	

IV. Identitet og netværk

1. De unges netværk i dag	97
----------------------------------	----

Familiære relationer (97) - Vennenetværk (98) - Tilholdssted (99)

2. Personlige faktorer	100
-------------------------------	-----

Psykiske problemstillinger og misbrug (100) - Frustration og vrede (107) - Manglende accept (115)

3. Status og anerkendelse i en gruppe	120
--	-----

Vennegrupper (120) - Gruppeidentitet (122) - At være kriminel med stil (123) - Kulturel og religiøs identitet (124)

4. Fængselssituationen	126
-------------------------------	-----

Fængselsopholdets virkning på de unge (127) - Ensomhed og offerrolle (129) - Gruppedannelser (129) - Forholdet mellem personale og indsatte (130)

5. Vejen ud af kriminalitet	135
------------------------------------	-----

Barrierer for exit (136) - En ny verden (137)

V. Religionens rolle

1. Troens betydning i fængslet	139
---------------------------------------	-----

De unges religiøse interesse udenfor og indenfor murene (139)
Religionens øgede betydning for de indsatte (145) - Religiøse temaer (148)

2. Religiøs-politisk radikaliserings?	151
--	-----

Hvad er "radikaliserings"? (151) - *Hizb ut-Tahrir* i Københavns Fængsler (153) - Push og pull faktorer (158) - Modspil fra imam og fra indsatte (160) - Religiøs vækkelse og radikaliserings (161) - Er der grobund for fremtidig radikaliserings? (165)

VI. Modeller for kommunikation og relationsarbejde	
1. De unges behov og interesser	167
Appel om anerkendelse (167) - Interesser, ressourcer og ønsker for fremtiden (169)	
2. Eksisterende relationsarbejde i fængslet	171
Skoleundervisning (172) - Adfærdsprogrammer (173) - Mentor-ordning og jobkonsulenter (175) - Ungeafdelingen (177) Kirkelige og muslimske aktiviteter (178)	
3. Forslag til modeller for relationsbygning	179
Kommunikation med de unge (179) - Inkluderende samtale-grupper (182) - Samtale-aktivitetsgrupper (189) - Forslag til yderligere aktiviteter i KF (191) - Deltagelse af frivillige (194)	
4. Relationsorienterede indsattstyper uden for fængslet	196
Hvad findes? (196) - Konkrete anbefalinger (197) - Mediers og politikeres rolle (203) - Ligeværdigt medborgerskab (204)	
VII. Sammenfatning og konklusion	
1. Gennemgående risikofaktorer og beskyttende faktorer	205
Manglende voksenrelationer (206)- Abrupt udvikling (208) Oplevelser af eksklusion (209) - Positive faktorer og ressourcer (213) - Religionens rolle (214) - Hvordan kan cirklen brydes? (216)	
2. Undersøgelsens nye resultater	216
3. Relationsaspektet som risikofaktor og løsningsmodel	218
OVERSIGT OVER UNDERSØGELSENS RESULTATER	220
TABELOVERSIGT	226
ENGLISH SUMMARY	227
REFERENCER	234

I. Indledning

Der er meget fokus på etnisk minoritetsunges kriminalitet i den offentlige debat. Med den voksende såkaldte ”bandekonflikt” er emnet kommet mere og mere på den politiske dagsorden. Et stigende antal unge med ikke-vestlig baggrund, født og/eller opvokset i Danmark, befinder sig i danske fængsler (se tabel 1 p.14). Men hvad ved vi om disse unge?

Vi har en del registerbaserede undersøgelser, statistikker og ekspertudsagn om disse unge, men der findes kun ganske få dyberegående analyser, der baserer sig på direkte, længerevarende kontakt til et bredere udsnit af de unge. Denne undersøgelse tilstræber en sådan analyse. Den bygger overvejende på empirisk materiale, som er indsamlet gennem næsten halvandet års tillidsbaseret arbejde. De unges egne vidnesbyrd står centralt – samlet, ikke fra spørgeeskemaer eller engangsinterview, men fra gentagne samtaler og samvær med dem over længere tid. Der er således i høj grad tale om en ”indefra miljøet” analyse.

Der findes en del undersøgelser, der behandler forskellige aspekter af problemstillingen, forskellige risikofaktorer så som de unges familierelationer, socialt belastede boligområder, manglende uddannelse, arbejdsløshed etc. Denne undersøgelse har derimod en klar helhedstilgang, hvor alle aspekter søges inddraget. Den giver et helhedsbillede af de unges baggrund og nuværende livssituation, blandt andet ved i stort omfang at inddrage de unges livshistorier. Vil man forstå, hvorfor de unge er havnet i kriminalitet, er det nødvendigt at kende til hele deres virkelighed og ikke kun aspekter af den.

Undersøgelsens baggrund, formål og metode

Undersøgelsen er foretaget i Københavns Fængsler (KF), dvs. Vestre Fængsel (VF) og Blegdamsvejens Fængsel (BLF) over en periode på et år og fem måneder fra 1.november 2008 til 1.april 2010.

Formål

Undersøgelsen beskæftiger sig med gruppen af indsatte med anden etnisk baggrund end dansk mellem 15 og 30 år, bosiddende i Danmark, og har til formål at give et indblik i disse unges verden, deres livshistorier, selvopfattelser og baggrunden for, at de er havnet i kriminalitet. Dette helhedsbillede af de unges situation danner baggrund for at pege på de mest hensigtsmæssige måder at kommunikere med de unge på og dermed hjælpe dem på vej til beslutningen om at komme væk fra den kriminelle løbebane.

Undertegnede har bl.a. som stiftspræst i Københavns Stift og som leder af Islamisk-Kristent Studiecenter¹ mange års praktisk erfaring med etnisk mino-

¹ *Islamisk-Kristent Studiecenter* blev startet i 1996 af muslimer og kristne i fællesskab

ritetsunge, særligt på Nørrebro, med kristen-muslimsk relationsarbejde i Danmark og andre dele af verden samt med forskningsprojekter og feltarbejde både i Afrika og i Danmark.² Desuden har jeg arbejdet i Københavns Fængsler i årene 1988-2000, tilknyttet præstekontoret som en slags omsorgskonsulent for indsatte med muslimsk baggrund, herunder de mange asylsøgere, der befandt sig i fængslet i den periode.³ Alle disse erfaringer har gjort det naturligt for mig at tage initiativ til og udføre dette projekt og meget let for mig at navigere i de to fængsler.

Undersøgelsen har således både et videnskabeligt og praktisk, socialpædagogisk formål. Det primære mål har været gennem individuelle samtaler, gruppesamtaleprocesser og observationer i forskellige sammenhænge, hvori de unge i målgruppen indgår, både kvantitativt og kvalitativt at klarlægge baggrunden for deres kriminalitet, forstå betydningen og konteksten af den enkeltes hverdagsliv og livshistorie og nuværende situation samt dennes behov og ønsker for det fremtidige liv.

Denne klarlægning og forståelse samt erfaringer fra gruppesamtaler danner dernæst grundlag for udvikling af nogle praktiske redskaber til at kommunikere med målgruppen og for opstilling af en række gruppesamtale- og aktivitetsmodeller, der kan virke befordrende for en positiv udviklingsproces for den enkelte indsatte. De to dele af undersøgelsen har dog ikke klart kunnet adskilles i selve forskningsprocessen

Der er tale om en både kvantitativ og kvalitativ undersøgelse – med hovedvægten på det kvalitative. Den bygger først og fremmest på mere end 150 individuelle samtaler med indsatte samt på gennemgang af 500 handleplaner i Kriminalforsorgens Klientsystem. Dertil kommer interview med en række ansatte, gruppesamtaler og observationer i løbet af perioden.

Det er mit ønske, at rapporten bliver læst af medarbejdere i Københavns Fængsler og Kriminalforsorgen med henblik på den resocialiserende indsats i fængslerne og i sikrede afdelinger. Det er vigtigt for fængselspersonalet, både det uniformerede og det civile, at få kendskab til disse unges problemer og muligheder/ressourcer. Rapporten kan også benyttes udenfor fængselssystemet i kriminalpræventivt og socialpædagogisk arbejde med målgruppen i stat og kommune, i politi, skoler, ungdomsinstitutioner, organisationer, opholdssteder, sociale forvaltninger etc. Især i de områder af landet, hvor denne type af unge er særligt koncentreret, som f.eks. i Mjølnerparken, Tingbjerg, Tåstrupgård, Gellerup, Voldsmose og på Nørrebro er

og arbejder for at udvikle, styrke og forbedre sameksistensen mellem borgere med kristen og muslimsk baggrund i Danmark. Se endvidere www.ikstudiecenter.dk

² Se bl.a. min doktordisputats (Rasmussen 1997).

³ Foruden sjælesorg bestod arbejdet i praktisk hjælp, familierådgivning, kontakt til muslimske grupper og imamer udenfor fængslet samt studiegrupper for kristne og muslimske indsatte. Se endvidere bidraget, Kristen-muslimsk dialog i fængslet (Rasmussen 2006).

det relevant at læse rapporten. Samtidig er det vigtigt for beslutningstagere, lokal- og folketingspolitikere at have kendskab til baggrunden for disse unges kriminalitet, deres bevæggrunde og tanker om deres liv og fremtid samt til forslag om, hvordan man bedst kommunikerer med dem.

Målgruppe

Målgruppe for undersøgelsen er unge indsatte med anden etnisk baggrund end dansk under 30 år, som har dansk CPR-nummer. Gruppen udgøres således af personer, der er født og/eller opvokset i Danmark, dvs. enten er indvandret som barn fra et andet land eller er efterkommere af mindst én forælder, der selv er indvandret eller er efterkommer af mindst én indvandret forælder. De fleste fra målgruppen har muslimsk baggrund med oprindelse i ikke-vestlige lande (se tabellerne 1 og 2 p.14 og 27).

Undersøgelsen forholder sig udelukkende til unge mænd, idet kun yderst få kvinder med etnisk minoritetsbaggrund havner i fængsel. Jeg har kun mødt og talt med to kvinder fra målgruppen, hvilket er et alt for spinkelt grundlag til at inddrage dem i det empiriske materiale.

Undersøgelsessted

Københavns Fængsler (KF) består af Vestre Fængsel (VF), Blegdamsvejens Fængsel (BLF) og Politigårdens Fængsel. Der er plads til ca. 550 indsatte, hvoraf størstedelen er varetægtsarrestanter, men også en del korttidsafsonere og fængselsafsonere, der venter på overførsel til fortsat strafudståelse i afsoningsfængslerne, indsættes i disse fængsler.

Da KF er et varetægtsfængsel, løslades en stor del, dvs. over halvdelen af alle indsatte, direkte til gaden og kommer dermed ikke videre til afsoningsinstitutionerne, hvor der i højere grad kan sættes ind med socialt og forebyggende arbejde. De løsladte inkluderer foruden indsatte, der frikendes i retten eller hvis sigtelse frafaldes, indsatte der ikendes korte domme, eller hvor domsafsigelsen trækker så meget ud, at de ikke når at blive overført til afsoningssteder.

Indsættelsesforløbene er således oftest relativt korte. De varierer fra 0 til 959 dage. Gennemsnitsforløbet er ca. 37 dage. Ca. 56 % af de indsatte er under 30 år. Gennemsnitligt sidder indsatte mellem 18-30 år ca. 39 dage, mens de helt unge under 18 år kun sidder 10 dage i gennemsnit, da de hurtigst muligt overføres til særligt sikrede institutioner for unge kriminelle. Der vil dog være en større andel med længere forløb, og et mindre antal med korte forløb indsat i fængslerne på ethvert givet tidspunkt.⁴

⁴ Alle tallene stammer fra Rapport om afgang fra Københavns Fængsler januar-marts 2009, udarbejdet af Thomas Brittain for Københavns Fængsler, juli 2009, p.8-10 og 19.

Tabel 1: Indsatte med udenlandsk baggrund i VF og BLF

	20.feb. 2009	28.aug. 2009	17.feb. 2010
Udenlandsk baggrund i alt	64 %	71 %	66 %
Udenlandsk baggrund uden CPR-nr.	24%	34 %	28 %
Muslimsk baggrund	39 %	38 %	38 %
Etniske minoriteter under 30 år med CPR-nr.	28 %	24 %	21 %
Indsatte i alt i VF og BLF	399	436	544

Tabellen viser, at optalt på tre tilfældige dage fordelt over et år, havde gennemsnitligt i alt ca. 67 % af de indsatte udenlandsk baggrund, mens ca. 29 % (dvs. knap halvdelen af alle med udenlandsk baggrund) ikke havde CPR-nr., dvs. bor formentlig ikke i Danmark. Heraf er ca. 13 % af de indsatte østeuropæere, hvoraf godt halvdelen er rumænere.

Ca. 38 % af de indsatte havde muslimsk baggrund. Tallene er fremkommet ved sammentælling på grundlag af navne og oprindelsesland. Det betyder, at tallene kun tilnærmelsesvist er præcise. Andelen af unge under 30 år med CPR-nr. har været rimelig konstant, dvs. gennemsnitligt ca. 24 %. Man skal huske på, at der for de flestes vedkommende er tale om indsatte, der er sigtet for kriminelle forhold og ikke dømt.⁵

Man kan af denne tabel ikke udlede nogen stigende eller faldende kurver, da optællingen er sket på tilfældige enkeltdage.

Undersøgelsens forløb

1.del: 1.nov. 2008 - 1.feb. 2009.

Individuelle samtaler/interview, iagttagelser, og begyndende gruppesamtaler med indsatte i Blegdamsvejens Fængsel. Dette fængsel blev valgt som indgang for undersøgelsen på grund af fængslets overskuelighed. Det er også her, indsatte sigtet for lettere former for kriminalitet placeres. Nærmeste samarbejdspartner var en af lærerne i fængselsskolen, som har undervist målgruppen i 25 år. Dette gjorde rekruttering og tillidsopbyggende arbejde en del lettere fra starten. Senere gav det mig bedre muligheder for at sætte forskellige aktiviteter i gang.

I denne periode fik jeg et første indblik i de indsattes dagligdag i fængslet, deres baggrund og behov, og jeg indledte de første gruppesamtaler, der gav

⁵ Ifølge Danmarks Statistik er kriminalitetshyppigheden 46 % højere blandt mænd med ikke-vestlig baggrund end blandt den samlede danske befolkning, når der er taget højde for socio-økonomiske faktorer (Danmarks Statistik 2009:9).

mig en vis fornemmelse af, hvordan disse samtaleforløb bedst kunne forme sig, og hvilke emner, de indsatte var interesseret i. Gennem hele forskningsperioden har jeg opholdt mig i fængslet hver fredag i 6-8 timer og talte med næsten alle indsatte fra målgruppen i perioden.

Jeg deltog i denne periode i personalets *morgen- og gennemgangsmøder*, hvor jeg fik mulighed for løbende at fortælle om projektets forløb. Disse møder gav mig et indblik i, hvilke problemer, der kunne opstå i fængslet, og hvordan de blev tacklet af personalet. Desuden fik jeg på fløjtmøderne en fornemmelse af personalets indtryk af målgruppen og de enkelte indsatte.

Flere funktionærer har vist stor interesse i forskningen og har bistået mig på forskellig måde (for eksempel med rekruttering, forslag til aktiviteter etc.).

2.del: 1.feb. – 1.nov. 2009.

Fortsatte registreringer, samtaler/interview, observationer og studiegrupper i både BLF og VF. Jeg opholdt mig gennemsnitligt to dage i ugen i VF og fortsatte med at være en dag i BLF. Også i VF blev startet en ugentlig studiegruppe om islam og kristendom, dog med en anderledes sammensætning end i BLF, da der her i perioder blev inddraget lidt ældre indsatte samt indsatte med etnisk dansk baggrund. I begge grupper blev der i denne periode afprøvet forskellige tilgange til samtale. Begge grupper havde fast venteliste på op til fem indsatte.

3.del: 1.nov. 2009 – 1.april 2010.

Udarbejdelse af rapport om undersøgelsen. Samtaler med enkeltindsatte og gruppesamtaler er fortsat gennem hele skriveperioden, hvilket har givet mig mulighed for at vende tilbage til både indsatte og ansatte for at få opklarende svar på allerede stillede spørgsmål eller svar på nye spørgsmål, der er dukket op hen ad vejen.

Dette har også givet mig mulighed for at afprøve nye typer af gruppesamtaler og –aktiviteter. I de to studiegrupper har samtaleemnerne i denne periode været de forskellige temaer, som undersøgelsen kredser om. Her har jeg kunnet stille uddybende spørgsmål til de unge, observere deres reaktioner og indbyrdes drøftelser af emnerne. Flertallet af deltagere i de to grupper har befundet sig i fængslet gennem mange måneder, flere i op til et år. Det betyder, at der er et tillidsforhold, der gør de lettere for de unge at være ærlige og åbne op, både over for mig og over for andre deltagere.

Undersøgelsesmetode

Som overordnet forskningsmetode er anvendt *aktionsforskning*, hvor forskeren indgår i en arbejds- og udviklingsproces på det undersøgte sted. Forskningen bliver en integreret del af det pågående arbejde. Der er altså ikke tale om det, man kalder ”hit-and-run” forskning, hvor forskeren blot er på besøg i praksisfeltet i en vis periode, afslutter sin dataindsamling og ta-

ger væk fra stedet for at analysere data og udarbejde en rapport. Forskningsresultaterne er løbende blevet indarbejdet og anvendt i hele processen, både i samtaleforløb og i udvikling af gruppemodeller, hvorved der hele tiden er en sammenhæng, også under selve skriveprocessen, mellem forskerens arbejde og aktørerne på stedet. Der er kontinuerligt foregået en sammenkobling mellem forsker-praksisfelt-aktør.

Undersøgelsen bygger på erfaringer, samtaler/interview, observationer, semi-strukturerede gruppesamtaler og læsning af rapporter. Dette har været muligt i og med at feltet, de to fængsler er mig velkendte og derfor har været let tilgængelige for mig. Særligt har det nære samarbejde med en af lærerne på Blegdamsvejens Fængsel samt præster og imam, som jeg alle kendte godt i forvejen fra tidligere samarbejde gjort det muligt for mig at afprøve resultaterne og modellerne i praksis og dermed opnå ny viden om problemstillingen og målgruppen. Det har desuden været en stor hjælp, at jeg i Vestre Fængsel har kunnet benytte et fast kontor, som de indsatte har været bekendt med, idet det også blev brugt til imamens islamundervisning og desuden er beliggende ved siden af dennes og præsternes kontorer.

Dataindsamling

Gennemgang af Kriminalforsorgens sagsakter

Der er gennemgået mindst 500 handleplaner (100 for etnisk danske indsatte, 400 for indsatte med anden etnisk baggrund end dansk) i Kriminalforsorgens it-system, Klientsystemet. Undertiden er der suppleret med oplysninger fra personjournalerne. Begge indeholder oplysninger om klienterne, noteret af medarbejdere, tilbage til år 2000. Af handleplanerne fremkommer der for eksempel oplysninger om de unges bolig- og familieforhold, fysiske og psykiske tilstand og vurdering af den enkelte indsatte fremtidige muligheder. Undertiden nævnes også den indsatte angivelse af årsager til kriminalitet.

Der er stor forskel på, hvad den pågældende socialrådgiver har noteret om den indsatte. Dette beror blandt andet på forskellen i den indsatte åbenhed og tillid til socialrådgiveren. Ofte er der flere oplysninger at hente i handleplanerne for etnisk danske indsatte, særligt når det gælder psykisk sygdom, opvækst, familieforhold og misbrug (både i familien og hos den indsatte). Det kan være mere skamfuldt for indsatte med etnisk minoritetsbaggrund at tale om disse ting.

For nogle er der desuden en mistillid til alle myndigheder, der gør dem tilbageholdende med at udtale sig. De ønsker for eksempel ikke at tale negativt om deres forældre, udtrykker i det hele taget ikke så meget deres følelser overfor en fremmed person, endsige en myndighedsperson.⁶

⁶ Dette bekræftes i interview med to socialrådgivere.

Der er således en del begrænsninger i anvendelsen af handleplaner og personjournaler, der gør det nødvendigt at holde konklusioner baseret herpå sammen med oplysninger opnået gennem kvalitative metoder. Oplysninger, indhentet i Klientsystemet er da heller ikke indgået i de indsattes livshistorier eller direkte anvendt i citater, men har overvejende været en del af datagrundlaget for analyser i de kvantitative dele af undersøgelsen.

Stort set alle indsatte fra målgruppen på BLF er indgået i det empiriske materiale. På grundlag af klientoversigten registrerede jeg hver fredag nyttilkomne fra den forgangne uge og talte med dem i cellerne. For at bistå fængselsimamen indsamlede jeg hver måned navne på indsatte, der ønskede at deltage i den månedlige fredagsbøn. Dermed fik jeg en naturlig indgang til kontakt med de indsatte. Da antallet af indsatte i BLF kun er højst 90, blev jeg forholdsvis hurtigt et kendt ansigt.

I Vestre Fængsel og Politigårdens Fængsel registrerede jeg størstedelen af de indsatte fra målgruppen samt i perioder (feb.-nov. 2009) også indsatte under 30 år med etnisk dansk baggrund. Jeg valgte at inddrage 100 etnisk danske unge med henblik på at kunne sammenligne oplysningerne med de etnisk minoritetsunge og dermed afgøre, hvorvidt oplysningerne var særligt karakteristiske for etniske minoriteter.⁷ Generelt gælder det, at hvis opholdet i Københavns Fængsler var meget kort (dvs. under tre dage), nåede jeg ikke altid at registrere dem.

På Københavns Fængslers Intranet har jeg læst forskelligt relevant information og fulgt forskellige begivenheder i fængslet, ændringer og aktiviteter, der fandt sted i de to fængsler.

Individuelle samtaler med indsatte

Den primære kilde til data er samtalerne med indsatte på tomandshånd i deres celler. Den samlede udvælgelse af indsatte til målrettede samtaler/interview (i alt 150 i begge fængsler over hele perioden) tilstræbte en ligelig repræsentation af alder (op til 30 år), national og etnisk herkomst, former for kriminalitet og religiøst engagement. Da der løbende har været mellem 70 og 100 (ca. en femtedel af alle indsatte) indsatte fra målgruppen i Vestre Fængsel, måtte jeg her foretage en udvælgelse af dem, jeg ønskede at tale med. Dette foregik dels på grundlag af oplysninger i Klientsystemet, dels gennem henvisning fra indsatte eller personale, herunder særligt imamen.

Interviewene havde en *varighed af 1-2 timer*. Ofte vendte jeg tilbage til den indsatte for at fortsætte samtalen. Min fornemmelse var, at det var bedst at samtale i den indsattes celle. Den indsatte var her på hjemmebane, hvor han følte sig tryk. Det gav mig yderligere en mulighed for at tage udgangspunkt i det, jeg kunne iagttage i cellen, det være sig TV-nyheder, bø-

⁷ Alle etnisk danske indsatte i en bestemt periode blev registreret for at opnå et repræsentativt udsnit.

ger på hylden, CD-er, fotos etc. I cellen blev jeg modtaget som en gæst med al den gæstfrihed, det indebærer. Det ville have været langt mere formelt at føre samtalerne på et kontor og vanskeligere at skabe en tillidsfuld atmosfære.

Langt de fleste gange var der en umiddelbar åbenhed og tillid, når jeg trådte ind ad døren til cellen – en glæde over, at jeg havde tid til og interesse i at lytte til dem. Nogle gange kunne der være en vis skepsis, som det kunne tage op til en halv times tid at trænge igennem. I ganske enkelte tilfælde blev samtalen ved meget faktuelle oplysninger, idet den indsatte ikke havde kræfter eller evner til at gå videre. Kun i tre tilfælde lykkedes det ikke at få en samtale i gang. Alle tre lå apatisk i deres senge og ytrede, at de ikke havde overskud til at tale med nogen, to af dem øjensynligt påvirket af hash.

Der blev anvendt *forskellige indgangsvinkler til samtalen* – emner af interesse for den indsatte, f.eks. hans oprindelsesland, et TV-program eller TV-nyheder, der kørte på skærmen. Det kunne være en bog, den indsatte var i gang med eller som stod på hylden. Det kunne også være den musik, han lyttede til, når jeg kom ind, eller den fysiske eller psykiske tilstand, han var i. Undertiden kunne jeg gå lige til de relevante spørgsmål om baggrund og kriminalitet. Andre gange har jeg måttet finde en indgang, gå en omvej og eventuelt drøfte et mere objektivt tema for at få den indsatte til på en naturlig og åben måde at give udtryk for sine tanker. Med tiden blev det lettere for mig at opnå fortroligheden. De indsatte havde hørt om mig fra andre indsatte og havde på forhånd tillid til mig. De var med på hvad som helst, som flere af dem udtrykte det.

Det gav tydeligvis en tryghed, at jeg kender fængselssystemet, og at jeg derfor kunne svare på mange af deres spørgsmål vedrørende deres sag og livet i fængslet. Derved fik de en fornemmelse af, at jeg kender deres situation og de problemer og negative følelser og oplevelser, de måtte have ved at sidde i fængsel. Det var desuden en klar fordel, at jeg både kom udefra (udenfor systemet, som et ”frisk pust”), men også lidt indefra (ved at jeg kendte systemet og deres situation).

Efterhånden blev jeg klar over, hvor vigtigt det er, at man straks sætter sig ned, når man kommer ind i cellen. Det giver de indsatte en følelse af, at man møder dem i øjenhøjde, så de ikke føler sig betragtet som klienter, men som ligeværdige samtalepartnere. Generelt sætter de pris på, at nogen sætter sig og lytter, interesserer sig for dem – og undertiden skubber lidt til dem, konfronterer dem med deres kriminelle handlinger. Mange af de unge har således udtrykt, at der burde være personer, gerne frivillige, der går rundt og taler med de indsatte om deres liv og fremtid. De kan tale med socialrådgivere om de praktiske små ting, men de store ting i livet har de ingen at tale med om, som en af de indsatte udtrykte det.

Samtalernes indhold blev som regel skrevet ned, efter jeg havde forladt den indsattes celle. Jeg vurderede, at jeg ikke ville have opnået den samme tillid, hvis jeg havde siddet med en notesblok i cellen. Netop den uformelle tilgang var vigtig for at kunne få de indsatte til at åbne op og tale frit.

Indsamlingen af empirisk materiale i et fængsel er meget tidskrævende. Der var en forventning hos den indsatte om, at jeg kom tilbage til ham for at høre, hvordan det gik, især hvis den indsatte havde det dårligt. Hvis jeg for eksempel kom til at gå ind i en forkert celle eller ikke havde noteret, at en ny indsat var flyttet ind i den pågældende celle, betød det, at jeg var nødt til at sætte mig og lytte (især når det gjaldt indsatte under udlændingeloven), selv om det ikke indgik i projektet. I det hele taget gik der meget tid med at lytte til problemer, hjælpe med at udfylde anmodningssedler og skemaer, læse officielle dokumenter for de indsatte etc. Jeg vurderede også, at uden den praktiske hjælp var det vanskeligt at skabe et tillidsforhold. I alle menneskelige forhold er det ofte praksis, der viser, om man er til at stole på, og feltundersøgelser i et fængsel er en proces, hvor tilliden er alfa og omega. Der er ingen tvivl om, at mit kendskab til arabisk og islam gennem studier og undervisning (også af muslimer) samt til muslimske miljøer i København gennem mange års relationsarbejde har gjort det lettere at opbygge en respektfuld og tillidsfuld atmosfære. Overalt mødte jeg stor villighed hos de indsatte i forhold til mit projekt. Ingen indsat har på noget tidspunkt givet udtryk for skepsis i forhold til mine hensigter med forskningen.

Gennemgående temaer for samtaler med de indsatte har været

- *den familiære baggrund*, herunder kommunikation i familien, rollemødder, opdragelsesværdier, forældres forventninger til deres børn. Er der sket noget under opvæksten, der har fået de unge ind på en kriminel løbebane? Er der kontakt til familien?
- *personlige livshistorier*, herunder uddannelses- og arbejdsforløb, kriser i livet, sygdom og/eller krigstraumer i familien, vold i hjemmet, misbrugsproblemer etc. Også spørgsmålet om identitet og fællesskab har været centralt i samtalerne, herunder oplevelsen af autoriteter og fællesskaber. spørgsmål om social eksklusion, tilknytning til arbejdsmarkedet, oplevelser af diskrimination/afvisning/mobning, f.eks. i skolen, fritidsklubben, på diskotek, arbejdspladsen. Hvilke motiver har de unge til at vælge grupperinger, kriminalitet, vold etc.?
- *oplevelser af kollektiv eksklusion*, herunder mediernes betydning, den offentlige debat, politikeres udtalelser og lovstramninger. Den negative omtale af etniske minoriteter og af muslimer i særdeleshed i den offentlige debat.
- *religionens rolle* i den enkeltes liv og den nuværende situation. Har der været eller er der en religiøs søgen? Hvilken rolle spiller internationale

begivenheder? Er interessen i religion blevet øget under fængselsopholdet? Er religion en hjælp i fængselsituationen?

- *tilstand under fængselsopholdet*: Hvordan tackles situationen i fængslet? Kommer familien eller kæresten på besøg? Hvad har de unge lært af fængselsopholdet?
- *forventninger til fremtiden*, bekymringer, behov og ønsker, tro og håb for fremtiden blandt de unge. Hvad er de gode til? hvad vil de? hvilke ressourcer har de? Hvad skal der til for at de og andre unge kan komme ud af kriminaliteten? Hvad kan gøres, mens de sidder i fængsel?

Der blev af de 150 besøgte udvalgt 15 indsatte til dyberegående interview, som blev optaget på diktafon på præstekontoret eller i et skolelokale og foreligger digitalt. Disse var udvalgt blandt de indsatte, jeg fik et mere indgående kendskab til gennem hyppig og længerevarende kontakt, og som repræsenterer de forskellige grupper af indsatte, jeg registrerede.

Disse interview blev transskriberet, og et udvalg på syv er blevet skrevet sammen, så de fremstår som sammenhængende livshistoriske fortællinger, der illustrerer de indsattes baggrund og erfaringer.

Interview med ansatte

Tyve ansatte blev interviewet om deres erfaringer, oplevelser og opfattelse af problemstillingen og målgruppen. Dertil kommer de mange uformelle samtaler med personale på forskellige planer og fra forskellige faggrupper. Følgende har jeg haft formelle samtaler med. Alle disse samtaler er optaget på diktafon og transskriberet.

En beskæftigelseschef, en behandlings- og beskæftigelseskonsulent, en chefkonsulent i beskæftigelsesafdelingen

To fængselspræster og en fængselsimam.

Fire socialrådgivere: tre med etnisk dansk baggrund og en med etnisk minoritetsbaggrund.

Fire fængselslærere, hvoraf to har mange års erfaring.

Seks fængselsfunktionærer: to mandlige med etnisk dansk baggrund, en kvindelig med blandet etnisk baggrund samt tre mandlige med etnisk minoritetsbaggrund. En af fængselsfunktionærerne arbejder desuden som behandler i programmet, Anger Management.

Dertil kommer en gadeplansarbejder på Nørrebro, der beskæftiger sig med undersøgelsens målgruppe og også har kontakt til tidligere indsatte.

Der har også blandt de ansatte i KF været stor imødekommenhed overfor projektet og villighed til at deltage i det. Især fængselsfunktionærerne gav udtryk for tilfredshed med at blive ”taget med på råd”, som en af dem udtrykte det. Nogle af dem vendte senere tilbage med yderligere forslag til aktiviteter for de unge.

Fokusgrupper

Fokusgrupper blev anvendt både som metode og model. Fokusgruppeinterview som metode rummer en god mulighed for at reflektere sammen med de indsatte og dermed vedvarende udvikle holdninger og forståelse. Ved at samle en gruppe af indsatte (op til otte) fik jeg adgang til at analysere og observere sociale interaktioner og dannelse af hierarkier. Hvad betyder for eksempel de indsattes status i en gruppemæssig sammenhæng? Når der i første del af rapporten refereres til gruppesamtaler og –situationer, gøres det primært under henvisning til fokusgrupper som metode.

Gennem gruppesamtaler, hvor deltagerne forholder sig til hinandens meninger, opnås en mere præcis forståelse af målgruppens værdier, holdninger og handlingsmønstre. Samtidig erhverves et bedre indtryk af den adfærd eller baggrund for holdninger, de enkelte personer har. Det blev i det hele taget gennem iagttagelse af interaktionen mellem de indsatte muligt at få et mere realistisk billede af, hvilke indsatte, der har ressourcer samt vilje til og interesse i at komme videre i deres liv, og hvilke, der blot følger med strømmen.

Metoden blev først anvendt som forundersøgelse/-analyse for at få en fornemmelse af, hvad der interesserer målgruppen, hvad der er vigtigt for dem og hvorfor. Samtidig kunne jeg observere, hvordan forskellige emner og samtaleformer appellerede eller ikke appellerede til de unge, og fokusgrupperne kunne efterhånden også anvendes som modeller.

Den personlige kontakt i forbindelse med rekruttering til grupperne var vigtig. I starten valgtes deltagere fra målgruppen, mens der senere blev inddraget andre interesserede deltagere, dels med etnisk dansk baggrund dels fra et lidt højere alderstrin.

Den første gruppe fungerede i BLF fra primo november 2008 med tre måneders pause januar–marts 2009. En gruppe blev igangsat i VF ultimo april 2009. Begge grupper fungerer stadig ved tidspunktet for rapportskrivningen. Nærmere beskrivelse af indholdet følger nedenfor i kap. VI.2.

I grupperne deltog 5-8 indsatte, som jeg kendte gennem de individuelle samtaler, og som jeg også mødte i andre sammenhænge. Disse samledes og samles sammen med mig til ugentlige samtaler om fredag eftermiddag i skolens regi i Blegdamsvejens Fængsel og lørdag aften på præstegangen i Vestre Fængsel med en varighed på 1½ - 2 timer. Grupperne planlagde og arrangerede henholdsvis en DebatCafé den 20. august 2009 for tyve deltagere i Vestre Fængsel og en Eid-fejring i BLF den 23.sept. 2009 samt fælles madlavning og spisning, i alt tre timer.

Der blev endvidere udført tre gruppesamtaler i *Statsfængset i Jyderup* med henblik på en sammenligning af gruppeforløb, bestående af unge, der allerede har modtaget deres dom og befinder sig i et åbent fængsel, hvor aktivitetsmuligheder er langt mere omfattende.

I alle grupper anvendtes en *relationsorienteret tilgang*,⁸ hvor der søges opbygget relationer mellem indsatte og undertegnede samt mellem deltagerne indbyrdes, dvs. personlig positiv kontakt af ligeværdig karakter.

Desuden indgik i undersøgelsen deltageres egne skriftlige og mundtlige evalueringer af deres udbytte af gruppemøderne.

Observationer

Deltagerobservationer blev anvendt i forbindelse med et teaterstykke, hvis forberedelse jeg fulgte gennem to af mine gruppedeltagere både før, under og efter forestillingen samt præstefodbold, hvor jeg var til stede to gange. Ofte var jeg i cellerne i forbindelse med cellefællesskab og overværede også i anden sammenhæng samtaler mellem indsatte. Dertil kommer alle de tilfældige korte møder med indsatte på afdelingerne, på vej til og fra skole og butik, på præstegangen i forbindelse med studiekredse,

Disse iagttagelser har ikke blot givet mig et indblik i den sociale interaktion mellem de indsatte, hvilket sprog, verbalt og kropsligt, de anvender overfor hinanden og overfor ansatte, hvilken måde de interesserer sig for hinanden og andre i visse situationer. De gav også et fingerpeg om de indsattes adfærd udenfor cellen og undertiden også udenfor mødelokalet, i forhold til hinanden og til mig, i situationer, hvor andre indsatte og/eller ansatte var til stede.

Etiske overvejelser over brug af samtaler med indsatte

Når jeg kom ind i cellen, præsenterede jeg mig som regel først som præst udenfor fængslet og leder af Islamisk-Kristent Studiecenter. De fleste af de unge har stor respekt for religiøse personer. Ofte var der fælles bekendte i de muslimske miljøer, vi kunne tale om. Dernæst gjorde jeg meget ud af at forklare mit ærinde som forsker, hvad undersøgelsen skulle bruges til, og hvordan jeg ønskede at anvende deres eventuelle udtalelser. Hvis der var dele af samtalen, de ikke ønskede inddraget i rapporten, ville dette blive respekteret.

Ingen af de interviewede har på noget tidspunkt ytret ønske om dette eller gjort indvendinger imod at blive citeret i rapporten, ligesom ingen har givet udtryk for, at de ønskede at være anonyme, når jeg har nævnt det. Tværtimod syntes de, at det var vigtigt at få deres historier ud til offentligheden.

De tretten, der blev interviewet på diktafon fik gentagne gange besked om, at jeg eventuelt ville bringe deres historier. Alle med undtagelse af en mente, at anonymisering var unødvendig. Flere af dem har fået deres histo-

⁸ *Relation* er latin og betyder, at noget står i forbindelse med noget andet eller en anden. Forbindelsen opfattes sædvanligvis som personlig kontakt mellem to eller flere parter. Relationsorienteret tilgang eller arbejde både baserer sig på relationer og sigter på at opbygge og udvikle relationer mellem deltagerne.

rier til gennemlæsning, men har kun haft kommentarer til de oplysninger, der var anonymiseret. Det var jo ikke helt rigtigt, mente de. Da jeg viste nogle af dem et udkast til rapporten, var flere af historiefortællerne åbenlyst stolte af at figurere i rapporten, mens andre var fornærmede over ikke at være kommet med.

På trods af denne enorme tillid og villighed til at stå frem med eget navn fra de interviewedes side har jeg anonymiseret alle historier og udtalelser hele vejen igennem rapporten. Netop på grund af min funktion som præst og den tillid, den umiddelbart vækker, har jeg været ekstra omhyggelig med at overveje det etisk forsvarlige i at bringe oplysninger af meget privat art. I enkelte tilfælde har jeg afstået fra at inddrage visse dele af en samtale eller har fordelt dem på flere fiktive personer. Alle interviewede indsatte optræder således med opdigtede navne, og yderligere anonymisering har fundet sted i både store og små historier, specielt med hensyn til stednavne.

Rapportens indhold

Rapportens syv kapitler

Anden del af *kapitel 1* giver nogle oplysninger om de undersøgte unge, deres nationale-etniske familiebaggrund og deres kriminalitet. *Kapitel 2* indeholder *syv livshistoriske fortællinger*, der udgør kontekster for citaterne i rapporten og danner basis for rapportens følgende kapitler. Fortællingerne giver en bedre mulighed for at tolke og forstå de unges udtalelser. Fortællerne citeres også i den øvrige tekst (med henvisning til fortællingerne). Historierne giver desuden et helhedsbillede af den enkelte unges livsforløb og viser undertiden, hvordan enkelthændelser og -situationer kan få stor, nogle gange næsten afgørende betydning for de unges videre livsbane.

Kapitel 3 søger at give et signalement af de unge i undersøgelsen. Hvem er de? Hvad slags familier kommer de fra? Hvordan har deres opvækst været? deres uddannelses- og arbejdsmæssige forhold? Der foretages i et vist omfang en sammenligning med etnisk danske unge indsatte. Kapitellet inddrager foruden de unges udtalelser, cases og statistikker, diverse rapporter og undersøgelser på området primært med henblik på sammenligning med unge generelt i samfundet.

Kapitel 4 fokuserer mere på de unges situation i dag, det familiære og vennemæssige netværk, personlige problemer samt oplevelser af identitet og fællesskab. Hvorfor er de såkaldte "bander" tiltrækkende for mange af dem? og hvorfor er det så svært at forlade kriminaliteten? Også de unges nuværende fængselsituation analyseres, i forhold til ensomhed og frustration, bekymringer om og forventninger til fremtiden.

Kapitel 5 omhandler religionens betydning for den enkelte unge før og under fængselsopholdet. Hvilken retning tager deres fornyede religiøse in-

teresse? Foregår der radikaliserings i fængslet, hvilke faktorer gør sig gældende som modspil til eventuelle tendenser?

Hele denne del af rapporten (II-V) er således struktureret på flere niveauer:

- Makro-niveau: de unges forhold til samfundet, til uddannelse, medier, politikere, arbejdsmarked, offentlige institutioner etc.
- Meso-niveau: samspil med den umiddelbare omgangskreds, forholdet til familie og netværk (grupperelationer).
- Mikro-niveau: individ, selvopfattelse, livsverden.

Hvilke holdninger og værdier har forholdet på disse tre niveauer udviklet hos de unge? Kan der siges noget om, hvilke tilgange, der er mest hensigtsmæssige? Det er nogle af de vigtigste spørgsmål, denne undersøgelse søger at besvare.

Rapportens sidste hovedkapitel (VI) er af mere intervenserende art og indeholder en kort beskrivelse af de forskellige aktiviteter med relationskabende effekt, der allerede foregår eller er under planlægning i KF. Dertil kommer en række forslag til modeller for gruppeaktiviteter, der sigter mere eksplicit på at inddrage de unge på ligeværdigt grundlag og dermed være med til at højne deres selvværd og fremme oplevelsen af, at fællesskaber kan bruges positivt. Kapitlet slutes af med et kort udblik til aktuelle og potentielle tiltag udenfor fængslet samt til principper for arbejdet med målgruppen.

Analysen indgår løbende i de forskellige kapitler. *Konklusionen (kapitel VII)* samler resultaterne, opsummerer og analyserer de væsentligste risikofaktorer, der findes i de unges livshistorier, deres adfærd og udsagn og søger at drage nogle konklusioner om forholdet mellem livshistorie og kriminalitet. Det engelske resumé er delvist en forkortet udgave af dette kapitel.

Små livshistorier, cases og citater

De små indrammede historier stammer fra samtaler/interview med de mange unge, som ikke er blandt de syv indsatte, hvis historier bringes i kapitel II. Disse historier giver et indblik i de forskellige faktorer, der generelt spiller ind i de unges livsforløb. De er ligesom de store livshistorier i kapitel II med til at give læseren en kontekst, der gør det lettere at forstå baggrunden og se de fælles mønstre i denne baggrund. De kan dog springes over, uden at det får nogen afgørende indvirkning på læsningen. Der indgår endvidere få indrammede cases, som omhandler forskellige situationer i gruppesamtalerne.

Citaterne er stort set de indsatte egne ord, især når det gælder bandede interview. Dog har det visse steder været nødvendigt at redigere lidt for forståelsens skyld og for at undgå for mange gentagelser. I interview, hvor jeg ikke har nedskrevet hvert enkelt ord løbende har jeg i visse tilfælde mistet en del af ordlyden, men har så vidt muligt forsøgt at beholde tonen i citaterne. Jeg har undertiden valgt at bringe forholdsvis lange citater for at

få en stor del af konteksten med og give læserne en fornemmelse af den verden, den unge befinder sig i. De indsattes alder og etniske baggrund er angivet første gang samt der, hvor det er relevant.

Tabeller og referencer

Hvor ikke andet er opgivet, angiver tallene i tabellerne *procentdelen af alle indsatte i kategorierne*, etniske minoriteter, unge med flygtninge baggrund, med indvandrerbaggrund og etnisk danske unge. I nogle tabeller, hvor det er hensigtsmæssigt, har jeg valgt også at angive antallet af indsatte.

Der refereres i rapporten til andre undersøgelser. Mange af disse referencer bekræfter sammenhængen mellem de nævnte risikofaktorer og kriminalitet. Når oplysninger fra Danmarks Statistik stammer fra den senest udkomne i 2009, henvises der til *Danmarks Statistik 2009*. Når de derimod stammer fra 2008 statistikken, henvises der til den i fodnoten. Det gælder i hele rapporten, at der fortrinsvist henvises til andre rapporter og statistikker i fodnoter. Der er en del referencer til Udredning 2009, da jeg betragter denne rapport som en yderst valid kilde til information om målgruppen.

De unges etnicitet, alder og kriminalitet

Etnisk og national baggrund

Gruppen af unge indsatte med anden etnisk oprindelse end dansk har familiebaggrund i mange forskellige lande, som det fremgår af tabel 2 nedenfor. Oprindelseslandene er opdelt i flygtningelande og indvandrerlande. Som det fremgår, har over halvdelen af de indsatte indvandrerbaggrund. Denne opdeling vil blive fastholdt i flere sammenhænge i løbet af rapporten. Når vi skal se på risikofaktorer og de indsattes muligheder i fremtiden, er det vigtigt at skelne mellem disse to grupper, da de oftest har helt forskellig erfaringsbaggrund. Derfor kan de risikofaktorer, der gør sig gældende i de to grupper, være ret forskellige. Derimod er det oftest mindre vigtigt at skelne mellem forskellig national herkomst indenfor de to grupper, da der her oftest ikke er den store forskel, når det gælder de unges baggrund, nuværende situation og syn på fremtiden.

De i alt 400 indsatte, registreret over en periode på næsten halvandet år anses for at være et rimeligt validt empirisk grundlag for at kunne udlede et antal generelle udsagn om de forskellige grupper, deres aldersfordeling og kriminalitet. Når det kommer til de mere kvalitative udsagn, har jeg holdt mig til gruppen af indsatte, jeg har interviewet/talt med. Disses antal angives også i tabel 2 for at vise deres repræsentativitet i forhold til hele gruppen af indsatte i undersøgelsen.

Der skal dog her tages højde for, at enkelte indsatte kan være fejlplaceret i de to kategorier, flygtningebaggrund og indvandrerbaggrund. De fleste nationale grupper kan bestå af unge med både flygtninge- og indvandrerbaggrund. Når det gælder den andel af de indsatte, jeg har talt med (dvs. 150 i alt), er angivelsen fuldt ud korrekt. Det samme gælder indsatte, hvis handleplaner giver oplysning om forældres opholdsgrundlag. For den resterende del har forældrenes oprindelsesland været afgørende for placering af den enkelte i de to kategorier.

De indsattes oprindelsesland nævnes imidlertid ikke altid i Klientssystemet. I de tilfælde, hvor det ikke fremgår, og hvor jeg ikke har fået det oplyst af den indsatte selv, har jeg enten udledt oprindelseslandet af den indsattes navn eller gennem internettet fundet frem til den mest sandsynlige nationale oprindelse. Dette indebærer dog en vis risiko for, at der i enkelte tilfælde er sket en fejlvurdering af national oprindelse.

Der indgår i tabellen i alt 18 indsatte af blandede ægteskaber. Det drejer sig her om indsatte med mindst en forælder med anden etnisk baggrund end dansk. Af disse har fire ikke dansk statsborgerskab. Disse 18 indsatte er placeret i den nationale gruppe, som den forælder med ikke-vestlig baggrund tilhører. Kun i et enkelt tilfælde har en indsat forældre med baggrund i to forskellige europæiske lande.

Tabel 2: Etnisk/national familiebaggrund for alle 400 undersøgte indsatte

<i>Flygningebaggrund</i>	I alt (Procent af alle under- søgte i pa- rentes)	Dansk stats- borger- skab	Antal inter- viewede	Procent af alle mand- lige borge- re 15-29 år i Danmark
Afghanistan	7 (1,8)	1	3	
Azerbadjan	2 (0,5)	1	2	
Bosnien	3 (0,7)	2	2	
Irak	38 (9,5)	22	13	7,7 %
Iran	14 (3,5)	8	9	
Kosovo (alb.)	2 (0,5)	1	2	
Kroatien	1 (0,2)	0	0	
Libanon	18 (4,5)	14	4	6,8 % *
Palæstinensere	42 (10,5)	40	19	
Serbien	9 (2,3)	7	2	
Somalia	36 (9,0)	16	13	3,9 %
Sydam. (Nicaragua, Venezue- la, Uruguay, Chile)	9 (2,3)	4	2	
Vietnam, Sri Lanka, Congo	5 (1,2)	3	1	
I alt	186 46,5 %	119 64 %	72 48 %	(43 %)
<i>Indvandrerbaggrund</i>				
Egypten	4 (1,0)	3	1	
Grækenland, Italien	3 (0,7)	2	3	
Jugoslavien	4 (1,0)	0	0	
Makedonien (alb.)	5 (1,2)	3	4	
Marokko	57 (14,3)	47	2	2,3 %
Nigeria	4 (1,0)	2	2	
Pakistan	46 (11,5)	28	1	5,8 %
Rumænien, Polen, Rusland	5 (1,2)	2	1	
Tanzania	5 (1,2)	3	4	
Tyrkiet	59 (14,8)	41	1	17,1 %
Vestafrika (Ghana, Gambia, Mali, Elfenbenskysten, Sierra Leone)	8 (2,0)	4	4	
Østafrika (Etiopien, Kenya, Uganda, Zimbabwe)	5 (1,3)	2	2	
Jordan, Indien, Nepal, Thailand, Filippinerne	9 (2,3)	5	3	
I alt	214 53,5 %	142 66 %	78 52 %	(57 %)
Etniske minoriteter	400	247	150	50.009
I alt	100 %	61,8 %	37,5 %	

* inkluderer gruppen af palæstinensere

Af tabellen fremgår det, at den største gruppe af indsatte med indvandrerbaggrund, og i det hele taget blandt alle undersøgte, er den tyrkiske gruppe med 59 indsatte (14,8 % af alle). Dernæst følger grupperne af indsatte med Marokko og Pakistan som oprindelsesland med henholdsvis 57 (14,3 %) og 46 (11,5 %) indsatte. Netop borgere fra disse tre grupper har opholdt sig længst i Danmark. De første kom hertil i 1960'erne og 1970'erne, mens flygtningegrupperne kom langt senere, de første i midten af 1980'erne.

Den største flygtningegruppe udgør indsatte med palæstinensisk baggrund bestående af 42 indsatte (10,5 %). De under Libanon angivne er efterkommere med libanesisk (ikke palæstinensisk) baggrund. Den næststørste gruppe har irakisk oprindelse og udgør 38 indsatte (9,5 %), hvorefter følger gruppen bestående af somaliske forældre med 36 indsatte (9,0 %). Man må hermed notere, at de tre største flygtningegrupper er overrepræsenteret i forhold til hele gruppen af indsatte unge i statistikken. Det samme gælder den marokkanske gruppe. Vi skal senere se på, hvilke faktorer der kan forklare denne overhyppighed.

Til sammenligning har jeg i yderste højre kolonne i tabellen anført for de største etniske gruppers vedkommende procentdelen af alle borgere med etnisk minoritetsbaggrund i aldersgruppen i Danmark i 2007.⁹ Her kan man konstatere, at den tyrkiske gruppe af alle unge i Danmark udgør 17,1 %, men kun 14,8 % af de undersøgte tilhører denne gruppe. Samtidig udgør gruppen af irakiske unge i Danmark 7,7 %, mens den tilsvarende gruppe i undersøgelsen udgør 9,5 %.¹⁰

Der synes således at være grundlag for at konstatere, når alle tal sammenholdes, at de tre store grupper med flygtningebaggrund samt den marokkanske og den pakistanske gruppe er overrepræsenteret blandt de unge indsatte, mens den tyrkiske gruppe er underrepræsenteret i forhold til hele gruppen af unge med etnisk minoritetsbaggrund. Også den marokkanske gruppe er overrepræsenteret i statistikken i tabellen. Tallene i de mindre grupper med indvandrer- og flygtningebaggrund er for små til, at man kan udlede over- eller underrepræsentation blandt de indsatte.

Sammenlignes tallene for indsatte med det samlede antal mandlige borgere med flygtninge- og indvandrerbaggrund,¹¹ er der en lille overrepræsentation af unge med flygtningebaggrund i fængslet. Men der tages forbehold for disse tal, da der er tale om små grupper af flygtninge i statistikken,

⁹ Danmarks Statistiks hjemmeside, www.dst.dk Optalt 1.10.09.

¹⁰ Ifølge Danmarks Statistik har unge med oprindelse i Libanon, hvoraf omkring en tredjedel har palæstinensisk baggrund, det højeste kriminalitetsindeks, nemlig 272 (Indvandrere i Danmark 2009: 134).

¹¹ Disse tal på henholdsvis 43 % og 57 % er angivet i parentes, da de ikke fremkommer ved sammenlægning af tallene ovenover, men ved sammenlægning af tal, angivet i Indvandrere i Danmark 2008, Danmarks Statistik, p.16-18.

som må registreres over længere tid for at give et realistisk billede. Det er min klare formodning, at det gennemsnitlige antal af unge med flygtningebaggrund over flere år vil ligge højere. Tallene svarer dog nogenlunde til tal opgivet i forskellige andre statistikker.¹²

Hvad angår statsborgerskab kan man konstatere en ubetydelig forskel mellem indsatte med henholdsvis indvandrer- og flygtningebaggrund. Ca. hver tredje har dansk statsborgerskab. En stor del af dem er født i Danmark. Der er dog store forskelle, når man ser på for eksempel gruppen med palæstinsisk oprindelse og gruppen med somalisk baggrund.

Aldersfordeling

Tabel 3 viser aldersfordelingen blandt de undersøgte unge med etnisk minoritetsbaggrund og etnisk dansk baggrund. Den angiver også fordelingen i forhold til henholdsvis flygtninge- og indvandrerbaggrund. Tabellen indikerer, at over halvdelen af de indsatte i alle disse kategorier befinder sig i den midterste aldersgruppe, mellem 18 og 23 år.

Tabel 3: Aldersfordeling

(nederste tal med fed skrift angiver procentdel af alle i kategorien)

	<u>Gruppe 1</u>	<u>Gruppe 2</u>	<u>Gruppe 3</u>	I alt
	<i>15-17 år</i>	<i>18-23 år</i>	<i>24-30 år</i>	
Etniske minoriteter	49 12,3 %	213 53,2 %	138 34,5 %	400
Indvandrerbaggrund	21 9,8 %	108 50,5 %	85 39,7 %	214
Flygtningebaggrund	28 15,8 %	105 56,5 %	53 28,4 %	186
Etnisk Danske	5 5 %	51 51 %	44 44 %	100
I alt	54 10,8 %	264 52,8 %	182 36,4 %	500

Der er flere med flygtningebaggrund end der er indsatte med indvandrerbaggrund, mens hele kategorien af indsatte med etnisk minoritetsbaggrund stort set ligger på linje med de etnisk danske unge. Også når det dre-

¹² For eksempel Indvandrere i Danmark 2009: 127-29. Her har 45 % af samtlige indvandrere og efterkommere fra ikke-vestlige lande flygtningebaggrund. Størst er andelen blandt de 15-19-årige. 18 % af de 20-29-årige er dømt for kriminalitet, mens det kun gælder 13 % af de 20-29-årige mænd med indvandrerbaggrund.

Syv ud af ti anbragte på sikrede institutioner er etnisk minoritetsunge, og 40 % af dem har flygtningebaggrund (Hansen & Zobbe 2006).

jer sig om indsatte under 18 år, er flygtningegruppen langt større end de andre to grupper, mens det modsatte gør sig gældende i forhold til gruppen af etnisk danske unge mellem 24 og 30 år. Dette indikerer, at det ser ud til, at de indsatte unge med flygtningebaggrund har en tidligere kriminel debut end de andre indsatte.

Det kan tolkes sådan, at det særligt er blandt de unge med flygtningebaggrund vi ser tendens til, at den kriminelle debut starter meget tidligt, men at de unge ofte vokser fra kriminaliteten i 20-29 års alderen – i højere grad end når det gælder de andre to kategorier.¹³ Der skal dog tages et vist forbehold overfor antallet af unge i gruppe 1, da en stor del af de unge under 18 år sidder varetægtsfængslet i lukkede institutioner for unge kriminelle. Derfor vil antallet af unge i denne gruppe være forholdsvist lavere. Tendenserne i tallene er dog tydelige og svarer også til mine observationer i fængslet.

Kriminel løbebane

I det følgende vil jeg forholde mig til en kategorisering af de undersøgte unge i tre hovedgrupper af kriminelle, nemlig situationelt betingede, livsstilskriminelle og gruppen mellem disse to, som jeg for overskuelighedens skyld her har kaldt midtvejskriminelle.¹⁴ Kategoriseringen er foretaget på baggrund af flere kriterier, nemlig længden af den kriminelle løbebane, debuttidspunkt, antallet og karakteren af domme.

1) *Situationelt betingede kriminelle* har typisk aldrig før modtaget en ubetinget fængselsstraf. Der kan dog være tale om tidligere mindre straffe til for eksempel samfundstjeneste eller pensionsophold, om sigtelser, der er frafaldne, eller om egentlige frikendelser i retten. Deres lovovertrædelse har et tilfældighedspræg. De fleste har en klar fornemmelse af ikke at være en del af det kriminelle miljø. De søger ofte, i hvert tilfælde i starten, at holde sig for sig selv i fængslet, da de ikke føler, de har noget tilfælles med de mere fængselsvante indsatte. Nogle lader sig ikke påvirke af gruppepres i fængslet, men forbliver dem, de er og er i stand til at bevare deres ikke-kriminelle adfærd, sprogbrug osv. Dette skaber stor respekt blandt de andre ind-

¹³ Lignende konklusion drages i en undersøgelse, foretaget af Rockwool Fondens Forskningsenhed, "Efterkommere begår ikke flere tyverier end indvandrere". *Nyt fra Rockwool Fondens Forskningsenhed* Maj 2008.

¹⁴ Betegnelserne, livsstilskriminelle og situationelt betingede kriminelle er inspireret af begreberne, anvendt i Udredning til brug for Kommissionen vedrørende Ungdomskriminalitet (Udredning 2009: 306). Begreberne anvendes dog i herværende rapport i en noget anden betydning og kontekst, nemlig til at betegne de unges kriminelle løbebane som sådan, og ikke som i Udredningsrapporten til at betegne baggrunden (f.eks. livsstil) for kriminaliteten. Se også anvendelse af betegnelserne i Projekt over Muren. Akkrediteringsrapport 2009:22.

satte. Andre præges af de mere kriminaliserede indsatte og begynder at ændre deres adfærd og tankegang.

2) *Midtvejskriminelle* er typisk i fængsel for anden gang. De befinder sig i en gråzone mellem kategori et og tre. Også her kan der være tale om tidligere smådomme, sigtelser eller frikendelser før eller mellem fængslingerne. Nogle af dem har måske været i det kriminelle miljø for mange år siden, er kommet videre, men er nu igen havnet i fængsel. Andre er på vej ind i en kriminel løbebane, men det er endnu ikke helt blevet en livsstil for dem. Negative påvirkninger fra omgivelserne har stor betydning for denne gruppe, men de er ikke for alvor kriminaliseret i adfærd og tankegang. Gruppen er ofte kendetegnet ved et noget sent debuttidspunkt.

3) *Livsstilskriminelle* er de indsatte, man også har kaldt ”vanekriminelle”. De står for en mere aktiv og systematisk kriminel adfærd end de to foregående kategorier. Ofte er der tale om en tidlig kriminel debutalder med afvigende handlinger helt tilbage til barndommen. De har gennem flere år bevæget sig ind og ud af fængslet. Kriminalitet er blevet en livsstil. De har været i Kriminalforsorgens regi i mange år, er fængselsvante og kender mange af de andre indsatte i fængslet.. Det er den gruppe, der er vanskeligst at få ud af kriminalitet. En del af disse unge har relation til kriminelle vennegrupper (”bander”).

Indsatte fra både kategori 1 og 2 kan bevæge sig over i kategori 3, ligesom indsatte fra kategori 1 kan bevæge sig videre til kategori 2. Bevægelsen kan dog også gå i modsat retning.

Tabel 4: Kategorier af indsatte i forhold til kriminel løbebane i procent

	1. Situationelt betingede	2. Midtvejskriminelle	3. Livsstilskriminelle
Etniske minoriteter	26,7	35,5	37,8
Indvandrerbaggrund	30	35	35
Flygtningebaggrund	23,1	36	40,9
Etnisk danske	33	30	37
I alt	28	34,4	37,6

I tabel 4 gives en oversigt over antallet af unge i de tre kategorier. Den er dels baseret på samtaler med de unge, dels på registrering i Klientsystemet af den kriminelle løbebanes længde og seriøsitet. Det fremgår heraf, at fordelin-

gen af indsatte i de tre kategorier ikke afviger så meget fra hinanden, hvad angår henholdsvis etniske minoriteter og etnisk danskere. Dog synes der at være lidt flere etnisk danskere blandt de situationelt betingede, men til gengæld færre blandt de midtvejskriminelle. Der er dog ikke statistisk belæg for at konkludere noget generelt ud fra disse tal. På grund af aldersspredningen vil der være flere situationelt betingede blandt de helt unge. Alder kan således til en vis grad påvirke antallet af situationelt betingede.

Det er bemærkelsesværdigt, at indsatte med flygtningebaggrund figurerer i langt større antal i kategorien af livsstilskriminelle og i noget lavere antal i kategorien af situationelt betingede kriminelle end indsatte med indvandrerbaggrund. Dette svarer helt til min generelle oplevelse af målgruppen gennem hele perioden og til tabel 3 ovenfor, der viser, at debutalderen for unge med flygtningebaggrund generelt er lavere.

Kriminalitetstyper

I tabel 5 nedenfor angives arten af den kriminalitet, de indsatte i målgruppen i hovedsagen er blevet sigtet og/eller dømt for. Kategorien 'vold' inkluderer foruden grov vold også vold mod tjenestemand, hjælp til undvigelse, afpresning, trusler med vold og våben. Kategorien 'røveri' indregner også røveri med brug af vold og/eller våben. 'Tyveri' inkluderer foruden simpelt tyveri indbrud, hæleri etc. samt tyveri med brug af vold og/eller våben. Endelig er der i kategorien 'euforiserende stoffer' også indbefattet salg og transport med afpresning og/eller vold.

Det skal igen understreges, at der er tale om sigtelser, der ikke alle fører til, at den sigtede findes skyldig i den nævnte kriminalitet. Tidligere undersøgelser har vist, at der relativt er flere indvandrede og efterkommere end etnisk danskere, der anholdes, varetægtsfængsles og/eller sigtes for en lovovertrædelse, uden at det senere fører til domfældelse.¹⁵

Forskningschef i Justitsministeriet, dr.jur. *Britta Kyvsgaard* har peget på flere mulige forklaringer på denne forskel.¹⁶ En forklaring kan være, at politiet er mere tilbøjelig til – på et svagt grundlag – at rejse tiltale mod borgere af anden etnisk oprindelse end dansk, end de er når det gælder øvrige borgere. En anden forklaring kan være, at personer, der adskiller sig fra landets oprindelige befolkning, kan have en større risiko for at blive anmeldt.

¹⁵ Se f.eks. Kriminalpræventive Råd, Det 2004: 30. Det fremgik desuden af tal fra Danmarks Statistik 1998, at 12 % af alle sigtelser viste sig at være grundløse og blev frafaldet eller førte til frifindelse. For etniske minoriteter var tallet helt oppe på 20 %. Ofte idømmes de en fængselsstraf, der svarer til varetægtsfængslingens længde.

¹⁶ Kyvsgaard 2001:363 ff.

Tabel 5: Typer af kriminalitet (hovedsigtelser)

Det første tal i kolonnerne angiver procentdel af samtlige indsatte i kategorien, det andet tal i parentes angiver antal.

	Etniske minoriteter	Indvandrer- baggrund	Flygtninge- baggrund	Etnisk danske	I alt %
Røveri	31 (124)	26,2 (56)	36,6 (68)	26	30
Vold	24 (92)	22,4 (48)	23,7 (44)	23	23
Tyveri	10,5 (42)	10,7 (23)	10,2 (19)	17	11,8
Drabsforsøg	8 (32)	7,9 (17)	8,1 (15)	5	7,4
Drab	2,8 (11)	4,2 (9)	1,1 (2)	5	3,2
Våbenbesiddelse	7,7 (31)	9,3 (20)	5,9 (11)	2	6,6
Euf. stoffer	8,3 (33)	9,3 (20)	7,0 (13)	15	9,6
Sædelighedsforbr.	2,5 (6)	2,8 (6)	0 (0)	5	2,2
Afpresning	1,3 (5)	0,9 (2)	1,6 (3)	1	1,2
Bedrageri	1,8 (7)	0,9 (2)	2,7 (5)	1	1,6
Brandstiftelse	1,0 (4)	1,9 (4)	0 (0)	0	0,8
Trusler	2,5 (10)	2,3 (5)	2,7 (5)	0	2,0
Andet	0,8 (3)	0,9 (2)	0,5 (1)	0	0,6

Dertil kommer en højere opdagelsesrisiko, idet etniske minoriteter skiller sig mere ud og kan tiltrække sig større opmærksomhed end andre borgere. Dermed bliver også kriminaliteten mere synlig, også for politi og retssystem. Samtidig er der en forøget risiko for forveksling af gerningsmanden ("De ligner alle sammen hinanden").

Britta Kyvsgaard har beregnet, at når det gælder stort set samtlige forbrydelseskategorier, er der en større andel af de sigtelser, der vedrører etniske minoriteter, som ikke har ført til fældende afgørelse. For indvandrede vedkommende drejer det sig om en forskel på 20 %, mens forskellen er på 49 % for efterkommernes vedkommende i forhold til etnisk danske. Inkluderer man bisigtelserne, vil afstanden mellem etnisk danske og etniske minoriteter blive endnu mere markant, nemlig 35 % (når det gælder indvandrede) og 59 % (når det gælder efterkommere). En af grundene til dette kan ifølge Kyvsgaard være, at sager mod etniske minoritetsborgere gennemgående omfatter flere bisigtelser.

Mønstret for anholdelser og varetægtsfængslinger ligner meget mønstret for sigtelser, som angivet ovenfor, men er dog endnu mere udtalt, idet forskellen mellem etnisk danskere og etniske minoriteter her er endnu større. Her sker det 46 % oftere for indvandrede og 82 % for efterkommere, end det sker for personer af etnisk dansk oprindelse, at anholdelse ikke fører til fældende afgørelse.

Det er vanskeligt at dokumentere årsagen empirisk, men tendensen til forskel i antallet af varetægtsfængslinger og sigtelser, der ikke fører til domfældelse bekræftes klart i flere af de samtaler, jeg har haft både med indsatte og ansatte i Københavns Fængsler.

Der er i tabellen ikke de store differencer med hensyn til kriminalitetstyper mellem de forskellige grupper af indsatte. Dog fremgår det, at etnisk danskere tegner sig for flere sigtelser for tyveri og stofrelateret kriminalitet end indsatte med etnisk minoritetsbaggrund. Det modsatte forhold gør sig gældende, når det drejer sig om sigtelser for våbenbesiddelse, som især unge med indvandrerbaggrund tegner sig for. Tallene for de øvrige kategorier er så små, at det vanskeligt lader sig gøre at udlede nogen sikre konklusioner.

II. Livshistorier og kriminel løbebane

Livshistorier er en slags casestudier, forankret i den enkeltes livserfaring og –praksis. De giver et indblik i fortællernes selvbillede, hvordan de selv tolker virkeligheden og skaber mening og sammenhæng i deres livsforløb.

Livshistorierne spiller en vigtig rolle i denne undersøgelse, fordi de gør det muligt at se de unge, som de selv gerne vil ses, nemlig som unikke enkeltpersoner, og deres kriminelle handlinger og løbebane kan placeres i sammenhængen af hele deres livshistorie. Samtidig går livshistorierne mere i dybden med den enkeltes baggrund end hvad enkelcitater og små historier kan gøre.

Det er oftest vanskeligt at pege på enkelte faktorer i den unges liv, der har ført til en kriminel adfærd. Det er som regel meget mere komplekst. Den unges livsfortælling er bedst egnet til at afdække denne kompleksitet af de forskellige faktorer, hvorved både fælles og forskellige mønstre fremstår i den enkeltes livsforløb, og sammenhængen mellem de forskellige risikofaktorer bliver mere tydelig.

Syv livshistoriske fortællinger

Nedenfor gengives syv unges egne fortællinger om deres liv. For at gøre fortællingerne mere læseværdige, har jeg omskrevet hvert enkelt interview, så det fremstår som en sammenhængende fortælling. Det er dog stadig de unges egne fortællinger, vurderinger og konklusioner, der fremkommer i fortællingerne. Først i de efterfølgende analyser forholder jeg mig selv til fortællingernes indhold.

Fortællerne er udvalgt hovedsagligt ud fra to kriterier: 1) De repræsenterer forskellig etnisk oprindelse, forældres forskellige opholdsgrundlag, forskellige former for opvækst, typer af kriminalitet samt til en vis grad også forskellig alder. 2) De unge er kendt af mig gennem mange måneder, har været med i studiegrupper, og der er opbygget et tillidsforhold mellem os. Det betyder, at deres fortællinger har en høj grad af troværdighed. Flere af dem har ikke tidligere fortalt deres historie til nogen, men har holdt den for sig selv. Det har i flere tilfælde krævet stor overvindelse for dem at åbne op og indvie mig i deres liv. Det er sket over flere gange og gennem lang tid. Flere af historierne kan måske virke usandsynlige og ekstreme for nogen, men ikke desto mindre har jeg, som kender dem, ikke selv nogen tvivl om deres troværdighed. Det er sådan, de selv har oplevet de hændelser, de fortæller om. Historierne 5 og 6 er endvidere blevet verificeret af både socialrådgivere og kontaktpersoner, der har kendt de unge gennem flere år.

Fortællingerne er desuden repræsentative i den forstand, at mange af de unge indsatte kan identificere sig med dem. De er typiske for unge krimi-

nelle i denne aldersgruppe og er derfor et vigtigt redskab til at få en forståelse af, hvordan man må sætte ind i forhold til målgruppen.

Den første historiefortæller tilhører gruppen af situationelt betingede kriminelle, mens nummer to og nummer syv kan henregnes til midtvejsgruppen. Resten tilhører som de fleste unge i undersøgelsen gruppen af livsstilskriminelle.

1. SHAHZAD (21 år) – i fængsel for første gang

Shahzad blev født på Gentofte Hospital i december 1987 af pakistanske forældre. Hans far var kommet til Danmark som 18-årig sammen med sin familie. Farfaderen boede allerede i Danmark på det tidspunkt, mens hans mor blev familiesammenført senere. Faderen blev fabriksarbejder, mens moderen aldrig fik arbejde. Hun har haft store problemer med sine knæ og er blevet opereret mange gange.

Uddannelsesforløb

Shahzad er den næst yngste af fem søskende, og de er alle født og opvokset i Danmark. Han tog folkeskolens 10. klasse og startede derefter på tømreruddannelsen. Under forløbet lykkedes det ham at få læreplads gennem en af sine bekendte. Han afsluttede hele uddannelsen få uger inden han for første gang i sit liv blev anholdt og sat i fængsel.

Shahzads søskende har alle klaret sig rigtig godt. Hans storesøster arbejder som pædagog, mens lillesøsteren læser til sygeplejerske. En af storebrødrene er VVS-udlært og arbejder i Sverige, mens den anden bror har en skomagerforretning. Selv viste Shahzad sit gå-på-mod ved at blive selvstændig erhvervsdrivende kort tid efter folkeskolen. Helt alene drev han sin egen kiosk i to år. Det gik godt.

Shahzad klarede sig godt i skolen og fik meget fine karakterer. Han havde dog ikke ro til at fortsætte en boglig uddannelse, men havde mere lyst til at lave noget med sine hænder.

På Shahzads skole var der ikke så mange elever med anden etnisk baggrund end dansk. Det var en rigtig god tid for ham. Han følte sig ikke mobbet på nogen måder, havde gode lærere, som han stadig har kontakt til. Også vennerne fra skolen, hvoraf de fleste var etnisk danske, har han holdt fast ved.

Trykke familieforhold

Shahzad bor i en stor familie, som har et godt sammenhold. Forældrene er stadig sammen og har haft et godt ægteskab. Shahzad har altid følt sig tryk derhjemme. Når der var problemer, har han altid kunnet snakke med sin far eller mor om det. Ja, der var mange i familien, han kunne tale med. Især har storesøsteren altid været der for ham. Shahzad erkender, at han til forskel

fra mange andre indsatte har været heldig med sin opvækst. Lillesøsteren var dog den mest forkælede af alle søskende.

Familien tog også del i Shahzads mange fritidsinteresser. Han har spillet meget fodbold, og hans far støttede ham altid. Han var med til alle hans kampe. Også hans mor var ofte med. Også når han spillede lokal fodbold der hvor han boede, var faderen den mest trofaste tilskuer. Han kunne godt lide at se sin søn og vennerne spille.

Shahzad mener, at hans ældre brødre nok har haft det lidt sværere end ham selv med hensyn til at være sammen med venner, gå til fest, være ude om aftenen etc. Men hans forældre vænnede sig til de unges liv udenfor hjemmet, så da Shahzad blev ældre, blev det mere naturligt for dem at give ham mere frihed.

Alt i alt føler Shahzad på ingen måde, at han gik glip af noget i forhold til etnisk danske børn. Hvad hans forældre ikke kunne gøre for ham, det gjorde hans søskende. Når han for eksempel skulle køres til en fødselsdag, og faderen ikke havde tid, så kørte broderen ham. Skulle han hentes fra en børnefødselsdag i 8. eller 9. klasse, og det var blevet sent, og faderen ikke kunne komme, så kom hans søskende.

Et naturligt forhold til islam

Shahzad er vokset op med islam, og det betyder meget for ham, også mens han sidder i fængsel. Fra han var helt lille blev han taget med i moskeen til fredagsbøn. Det blev helt naturligt for ham. Da han var 12 år gammel, havde han læst hele koranen på arabisk – dog uden at forstå det, han læste. Han mener selv, at hans engagement i islam har været en støtte for ham i den positive udvikling, han har gennemgået. Den negative omtale af islam og muslimer i medierne har påvirket ham. Når det blev for meget for ham, henvendte han sig til imamen i den moské, han var tilknyttet. Samtalerne med ham var en hjælp til at komme af med den frustration, han følte over, at hans religion blev miskrediteret. Han fik svar på de mange spørgsmål, der dukkede op. Han kunne også drøfte det med sine venner og dermed undgå, at vreden udviklede sig.

Første gang i fængsel

Det var meget hårdt for Shahzads forældre, da han blev sat i fængsel. De var i Pakistan, da det skete og kom først tilbage flere måneder efter. Da de kom hjem og fandt ud af, at Shahzad var i fængsel og kom og besøgte ham, så græd de. At se deres yngste søn bag tremmer var mere end de kunne klare. De er heller ikke vant til, at han er væk hjemmefra. Uanset hvor han er og hvad tid han kommer, så sover han altid hjemme.

Shahzad sidder i fængsel, sigtet for at have truet et vidne. Ifølge ham selv er der ikke noget i denne beskyldning. Derfor regner han da også med at blive frikendt i retten. Forældrene har 100 % tillid til ham og stoler på

hans ord. De kommer og besøger ham hver uge, og selv om han også gerne ville se nogle af sine venner, vil han helst bruge den ene mulighed for besøg han har til at se sine forældre. Det er en stor støtte for ham at have sin familie i denne situation.

Shahzad har aldrig tidligere haft kontakt til politiet og har aldrig haft kriminelle venner eller bevæget sig i kriminelle miljøer. Han kender heller ikke nogen af de andre indsatte udefra. Han er sikker på, at han aldrig mere skal i fængsel. Det skal aldrig ske igen.

Shahzad har længe haft planer om at flytte fra Danmark - til sin storebror i Sverige og der arbejde som tømrer. Især efter oplevelsen med fængslingen har han brug for at komme lidt væk.

En anderledes verden

Shahzad oplever, at hans verden er meget anderledes end for de fleste indsatte, som kommer ind igen og igen. For eksempel han aldrig røget hash. Det hele synes meget fremmed for ham, især voldstankegangen, som præger de fleste. Hvis der bare er en der kigger forkert på en anden, kan det hurtigt udvikle sig til slagsmål. Problemet for mange er, at når de først kommer ind i det kriminelle miljø, så begynder de at tænke, at alle andre er imod dem, og det er svært at komme ud af den tankegang. Men ude i den store virkelighed, i den virkelige verden er det anderledes, og så begynder de at føle sig udenfor. De er jo vant til det lille miljø. Det gælder om at få dem ud af det miljø og vise dem et større scenarie, mener Shahzad.

Han ved, det er svært at få folk, der har siddet i fængsel i lang tid, ud af kriminalitet. Fængsel bliver en rutinesag, noget der bare følger med. Men han er også overbevist om, at det er vigtigt at gøre noget, mens de sidder i varetægtsfængsel, for udenfor gider de slet ikke høre. I Vestre Fængsel føler de fleste sig virkelig alene, så her er det meget nemmere at komme ind til folk, snakke med dem og få hjulpet dem på rette vej.

2. AMIR (25 år) – presset af venner

Amir blev født i Teheran. Hans far blev tvunget til at deltage i Iran-Irak krigen, men var imod krigen. Efter et stykke tid valgte han at flygte. Familien flyttede til Norge, hvor de boede i ti år. Det var en rigtig god tid for Amir. I virkeligheden kan han ikke forestille sig en bedre barndom end den, han havde i Norge.

Omstilling fra Iran til Norge

Amir er den ældste af fire brødre. Han var fire år, da de kom til Norge. Det var en hård tid i starten. Familien havde forladt alt, da de flygtede: hus, familie, venner, et stabilt liv etc. Nu havde de ingenting. Der var ikke mange

flygtninge i Norge på det tidspunkt, for tyve år siden. Man kunne ikke engang købe halal-slagt kød. Derfor spiste familien næsten kun fisk.

Faderen var uddannet som maskinmester i Tyskland, hvor han tidligere havde boet i 2-3 år. Men han kunne ikke rigtigt bruge sin uddannelse, fordi han ikke havde papir på det. Så han måtte arbejde som svejser langt fra hjemmet. Derfor var han kun hjemme i weekenderne.

Det var derfor et stort lykkeligt øjeblik for Amir, da en af hans onkler kom til Norge. Med ham fulgte Amirs fire kusiner. Nu blev alting sjovere. Nu var de en stor familie. Fætrene og kusinerne fik et tæt forhold til hinanden. De blev som søskende.

De radikalt ændrede livsbetingelser blev dog en belastning for Amirs forældre. Det var svært for dem at nulstille deres tilværelse og starte forfra. Moderen havde i Iran været i gang med en uddannelse til socialpædagog og havde planer om at læse videre til psykolog. Men det hele var nu gået i stå.

Derhjemme fik Amir en rimelig streng opdragelse. Nogle gange blev han hevet i øret. Der var dog ikke tale om egentlig vold i hjemmet, og Amir havde et godt forhold til sine forældre, der støttede ham på mange måder.

Mobning i norsk og ensomhed i dansk skole

I første klasse var Amir det eneste barn med minoritetsbaggrund. Han oplevede ingen former for diskrimination fra lærernes side. Men de andre børn i klassen mobbede ham, og Amir kunne godt føle sig lidt udenfor. I starten var han meget ked af det, men begyndte senere at slå fra sig. Han slog dem, der mobbede ham, indtil de stoppede med at genere ham. Pludselig følte han, at volden var OK. Det var noget, man skulle gribe til, hvis nogen generede én. Men efterhånden, som eleverne lærte hinanden at kende, ophørte mobningen.

Internt mellem forældrene var der imidlertid problemer, og det endte med, at de gik fra hinanden. Da moderen havde familie i Danmark, valgte hun at flytte hertil med sine børn. Her blev Amir sat i 7. klasse på en islamsk privatskole, hvor han havde svært ved at tilpasse sig. Han var vant til den norske afslappede måde at gøre tingene på. Drengene og pigerne legede med hinanden. De var sammen til idræt. Alt dette havde han ikke tænkt over tidligere. Nu skulle drenge og piger pludselig være adskilt. Desuden måtte eleverne ikke gå med kasket eller med tøj, hvorpå der stod USA. Man måtte heller ikke tale med piger alene.

Amir blev utilfreds med at gå i den skole, og der opstod nogle voldsproblemer. Han kom hurtigt op at slås. Han håbede på, at skolen dermed ville smide ham ud. Det lykkedes dog ikke helt. De ville gerne smide Amir ud, men faderen snakkede med dem, så det ikke skete. Det endte med, at han tilpassede sig skolen og skolegangen. Han accepterede situationen. Men han følte sig meget ensom, efter han var kommet fra Norge – uden venner. Det var som at begynde helt forfra.

I Norge havde han også oplevet, at folk var gode til at invitere én hjem. Han blev for eksempel ofte inviteret med til fødselsdag. Det var helt anderledes i Danmark. Her blev han holdt mere udenfor, følte han.

Et af de største problemer for Amir de første år i skolen var sproget. Amir mistede hurtigt lysten til at sige noget i klassen. Hver eneste gang han åbnede munden, kom det ud på norsk. De andre grinede af ham, og det resulterede i, at han efterhånden ikke sagde noget. Han ønskede inderligt at komme tilbage til Norge.

Økonomisk havde familien svært ved at klare sig i Danmark. De første to år havde de ikke råd til møbler, men måtte sidde på sovemadrasser på gulvet. Som 13-årig begyndte Amir derfor at dele aviser ud.

Amir gik ud af 10. klasse med et godt gennemsnit og kom i gymnasiet. Der fik han det endnu sværere på grund af sit taleproblem. Han fik dårlige karakterer, fordi han ikke deltog aktivt i timerne. Han kunne regne opgaver og i det hele taget klare alt det skriftlige, men mundtligt gik det ikke så godt.

I starten af 3.g droppede han ud af gymnasiet, fordi han ikke følte sig i stand til at fuldføre på en tilfredsstillende måde. Han kunne ikke rigtigt få arbejdsro derhjemme. Hans mor sov i et værelse, mens de fire drenge sov i et andet. Det var svært for Amir at koncentrere sig. Efter han havde forladt gymnasiet, lavede han ikke noget særligt i et helt år, og da han var omkring 19 år, kom han i fængsel. Han blev sigtet og dømt for vold.

I fængsel for første gang

Amir var blevet involveret i en sag, hvor han havde forsøgt at beskytte en ven, der var blevet snydt af en person. Der var dog kun tale om trusler om vold. Volden var aldrig kommet til udførelse, og Amir havde efter eget udsagn ikke været tilstede den dag, volden ifølge den forurettede skulle være sket. Han forsøgte at forklare politiet, hvordan tingene hang sammen. Men dømt blev han til fængsel i ti måneder. Sagen blev blæst op, og Amir kom sammen med sin ven til at stå i et rigtig dårligt lys overfor dommerne.

Det gjorde stort indtryk på Amir at sidde i et rigtigt fængsel, låst inde det meste af døgnet. Han havde sin mor og sine brødre udenfor og havde også en kæreste på det tidspunkt. Pludselig var han blevet revet væk fra sit liv. Og han følte sig utroligt uretfærdigt behandlet. Det er nu seks år siden, og Amir tænker stadig på det.

Alle disse oplevelser gjorde, at Amir besluttede at lægge sit liv om. Han ville opnå noget her i livet. Amir ringede nu ikke så tit sine gamle venner mere - dem, han var opvokset med - mødtes ikke med dem så ofte, og mange af dem følte sig svigtet. Det var dem, han havde lavet sjov og ballade med for ti år siden. Når han møder dem i dag, kan han se, at nogle af dem er blevet hængende i det gamle. De har samme udseende som dengang, de

ryger hash og tager måske coke i ny og næ. De står på stand-by hele deres liv, som Amir udtrykker det.

Videre med uddannelsen

Da han kom ud af fængslet, startede han på VUC. Han fik hjælp og støtte af Kriminalforsorgen til at komme videre. Han tog en HF, samtidig med at han arbejdede i et rengøringsfirma, og 2-3 måneder senere blev han køkkenmedhjælper og derefter kok i en café. Men han var usikker på, om det var det han ville. Hans familie ville gerne have, at han læste videre og fik en højere uddannelse. Da han fra en af sine venner hørte om maskiningeniør-studiet, fik han lyst til at starte på det. Han var nået til sit femte semester og manglede dermed to semestre i at blive færdig, da han igen – efter seks år uden kriminalitet – blev anholdt og sat i Vestre Fængsel.

Efter sit første fængselsophold havde Amir jo besluttet, at han aldrig mere skulle komme tilbage. Men nu var han der igen, og det var virkelig et chok for ham. Anklageren havde oven i købet stillet krav om udvisning i sagen. Han er norsk statsborger og ser ikke den store forskel mellem Norge og Danmark. Han er jo opvokset der, har haft sin barndom der. På den norske nationaldag havde han gået med norsk national dragt og norsk flag. Hvordan kunne han dog blive udvist? Det var de tanker, der kørte rundt i Amirs hoved.

Amir havde opbevaret en taske for en tidligere ven. Tasken viste sig senere at indeholde våben. Han havde ikke haft lyst til at hjælpe vennen, men følte sig presset, følte at han ikke kunne svigte vennen. Det, der kun skulle have varet et par dage, blev til flere uger, og det var et stort chok for ham, da politiet bankede på døren og afslørede indholdet af tasken.

Skulle have sagt fra

Amir har meget støtte i sin familie, også i forbindelse med fængslingen. For eksempel kom hans far ned fra Norge for at støtte ham under retssagen sidste gang. Familien kan dog ikke støtte Amir økonomisk. Han har i lange perioder været den økonomisk ansvarlige i familien.

Når Amir er færdig med maskiningeniør-uddannelsen, har han tænkt sig at læse videre og tage en overbygning på to år. Han har også sit firma. Nu skal det gå fremad, og han tror ikke, noget kan stoppe ham. Han har dummet sig, men kan godt se det retfærdige i straffen. Det er bare ærgerligt. Men man er nødt til at holde sig på den rigtige side af loven, siger han.

Amir synes han har lært meget af at være i fængsel. Han syntes også, han lærte meget, da han var inde og sidde som 19-årig. Men det var åbenbart ikke nok. Han er dog blevet meget bedre til at tackle konflikter, når de opstår, og han har holdt sig væk fra dårlige venner i seks år. Han synes selv, han har udviklet sig meget i de seks år. Han er også blevet langt mere mål-

rettet. Han kan godt lide at sætte sig nogle mål, så han kan sige: nu har jeg opnået det og det.

Amir har fået mange rigtig gode venner gennem sit studium. For eksempel er der en ung mand på 27 år, som nu er tandlæge. Han var et år i militæret, hvor han også fungerede som tandlæge. En anden ven er bioanalytiker og arbejder som salgsleder for et stort dansk firma, der sælger medicinudstyr. En tredje er IT-uddannet og har haft arbejde i flere år. Amir plejer at rejse på ferie med disse tre venner.

Amirs netværk

Alt det her med at være venner for livet og ”vi gør alt for hinanden”, som hans gamle venner talte om, giver Amir ikke meget for i dag. Lige så snart man kommer ind og sidde, så er man glemt. Man får ikke engang et brev, for slet ikke at tale om besøg. Ingen husker én længere, siger han. Alt dette opdagede han, da han sad inde som 19-årig. Han fik et ”wake-up-call”, som han udtrykker det.

Amir havde en god kæreste, da han kom i fængslet dengang. Men hun havde for store forventninger om ægteskab, børn etc. Det var alt for tidligt for Amir. Han måtte først have styr på sit liv. Det var hun ikke indstillet på, så forholdet gik i opløsning.

Amir taler rigtig godt med sin lillebror og har hjulpet ham meget med hans folkeskole. Han skal nu i gymnasiet. Bagefter tænker han på at gå ind i militæret. Han har lige været i praktik i militæret i 9. klasse. Det var han utrolig glad for det. Derefter vil han måske læse videre til tandlæge. Amir holder ham i kort snor så han ikke kommer ud i at lave ballade. Amir har fortalt ham om det at sidde inde og blive svigtet af vennerne.

Amirs mor drømmer om en dag sammen med hans lillebror, der nu er 15 år, at vende tilbage til Iran og få lov til at bo der de sidste år af sit liv sammen med sin familie. Men hun er nødt til at vente, til broderen bliver ældre. Amir har fuld forståelse for, at hun vil tilbage. Han synes dog, moderen skulle tage en uddannelse, så hun har noget at leve af. Men moderen mener, at løbet er kørt. Hun er kun 46 år gammel, men ifølge Amir har hun ikke de store forventninger til livet på grund af det store knæk, hun og hendes mand fik i starten af deres voksenliv, hvor de måtte forlade alt i hjemlandet.

At sætte spørgsmålstegn ved sin religiøse tradition

Amir er muslim. Han tror på Gud. I virkeligheden er islam, kristendom og jødedom ikke så langt fra hinanden, siger han. Den Gud vi tror på det er den samme Gud. Vi kalder ham bare noget forskelligt. Det vigtigste ved troen ifølge Amir er, om man er flink osv. overfor sine medmennesker. Hvad man gør forkert er mellem en selv og Gud.

Når Amir læser i Koranen, tænker han meget på at fortolke og finde frem til, hvad teksten betyder i dag. Han sætter spørgsmålstegn, når han læser. Udenfor har han for travlt til at sætte sig og læse i Koranen.

Man taler ikke så meget om islam i fængslet, siger han. De, der interesserer sig for det, har ofte bare hørt en imam prædike og så har de lært det, der siges, udenad. De går ikke i dybden med noget. Og de er ikke i stand til at se kritisk på tingene, sætte spørgsmålstegn.

Grunde til de unges vedvarende kriminalitet

En af grundene til, at de unge havner i kriminalitet er ifølge Amir, at de ikke er målrettede. De har måske en familie, der ligner en fiasko, og som de ikke rigtig kan identificere sig med. I forhold til etnisk danske familier, hvor både moderen og faderen arbejder og målretter deres liv, går det meget tilfældigt for mange af de etniske minoritetsfamilier. Og det ender ofte galt.

Amir nævner også en anden grund: I Danmark er der til forskel fra Norge en opdeling af os og dem. Der er danskere, og der er udlændinge. Det gælder diskoteker, ansøgninger til praktikplads eller andet arbejde.

Amir undrer sig over, at man i fængslet sjældent oplever, at nogen indrømmer at have gjort noget forkert. Man vil ikke tage skylden på sig. Det er altid andres skyld. Selv har han erkendt sin skyld og taget ansvar for det, han har gjort.

Han ved dog godt, at de fleste unge indsatte i fængslet ikke har en far og mor til at hjælpe dem. Selv er han privilegeret, fordi han har en far at snakke med – en far, der selv er meget optaget af at gøre det rigtige. Han er også privilegeret ved at være kommet i gang med en uddannelse, have afholdt sig fra at ryge hash og tidligt være kommet væk fra en uheldig omgangskreds. Han er overbevist om, at han nok skal komme videre efter at have afsonet den ni måneder lange fængselsdom, han har fået, og lægge de ubehagelige oplevelser med anholdelse og fængsling bag sig.

3. MICHEL (21 år) – volds- og skilsmisseramt

Michel er født i Vestafrika og kom til Danmark, da han var fem år gammel. I Afrika levede han og hans mor, som er vestafrikaner med kristen baggrund, under meget trange kår. Moderen arbejdede om natten som barten-der. Faderen var amerikaner og kom til Afrika i 1980'erne. Han havde mødt Michels mor og gjort hende gravid, da hun kun var 15 år. Faderen forsvandt kort efter Michels fødsel, og Michel har aldrig kendt ham, ved ikke hvor han er eller hvilket land han kommer fra. Han blev under sin opvækst meget knyttet til sin fætter, der var fem år ældre, og dennes far, som han også boede hos i en lang periode. Det blev et venskab, der holdt i mange år.

Familieforhold

Michels moster boede i Danmark, og her fandt hun en dansk mand til Michels mor. Michel og hans mor rejste derpå til Danmark. Moderen blev gift med den danske mand, som var snedker. Han adopterede Michel, som betragtede adoptivfaderen som sin far. Han havde jo ikke kendt andre.

Som 6-årig startede Michel i børnehaveklasse i en dansk folkeskole. Familien boede i en toværelses lejlighed, og Michel sov i stuen. I børnehaveklassen lærte han rimeligt hurtigt at tale dansk. Han fik også hurtigt danske venner. Allerede da han var seks år, begyndte han at spille fodbold og deltog i forskellige fodboldturneringer. Det betød, at han nogle gange var nødt til at være væk fra sin familie.

Michel lærte stedfaderens forældre godt at kende og boede nu hos dem i to år. Farmoderen tog ham med, når hun skulle ud og spille trompet og marchere med sit brassband. Det kunne han godt lide. Adoptivfaderen var meget optaget af sit arbejde. Når Michel fik fri fra skole ved tretiden, gik han over i fritidshjemmet. Så snart stedfaderen var færdig med sit snedkerarbejde, skulle han videre til et andet arbejde som rengøringsmand. Klokken kunne så blive 20 eller 21, før han var færdig. Derfor blev Michel altid hentet af min farmor, hvorefter han tog med hende hjem til farfaderen og hyggede sig.

Nogle gange var Michel med stedfaderen på arbejde. Det var noget af det bedste han vidste. Faderen tog ham også med til fodbold og i svømmehallen eller fik moderen til at gøre det. Michel var glad hver gang de voksne tilbragte tid sammen med ham. I det hele taget mener Michel, det er vigtigt, at forældre interesserer sig for, hvad deres børn foretager sig, og også. Det er en god idé, hvis ens forældre også har kontakt til kammeraternes forældre.

Problemer i hjemmet og Michels uro

Da Michel begyndte i anden klasse, var der problemer hjemme i familien. Moderen og stedfaderen skændtes meget, og det gik ud over ham. Der var også meget vold i familien. Michel fik dagligt tæsk med et bælte af sin fader eller med en bøjle af sin mor. En gang blev han kastet ned ad trapperne fra første sal, hvor de boede. Han blev også nogle gange bundet under den kolde bruser i to timer. Det skete, når han ikke kom hjem til tiden, eller hvis han havde lavet noget dumt og kom hjem sammen med politiet. Hver gang han havde fået bank, tænkte han, at det hele kunne være ligegyldigt. Hvis det var det, han skulle komme hjem til, så kunne han ligeså godt gå ud og lave noget dumt.

Michel blev mere og mere bange for, at forældrene skulle skilles, og det skete da også, da han var 8 eller 9 år. Men de boede stadig sammen i et stykke tid, indtil en af dem fik en lejlighed, og det var hårdt for Michel at

se på, at den ene gik ud, når den anden kom hjem, uden at de sagde noget til hinanden. Stedfaderen kom tidligere altid hjem med blomster til sin kone, og hun var glad, men det var nu slut.

Michel var begyndt at blive meget urolig i skolen. Han kunne ikke høre efter i timerne. Han gad ikke lave lektier, ja han gad ikke noget som helst. Det var også på dette tidspunkt, han begyndte at ryge hash. Han tror i dag selv, det var på grund af, at forældrene skulle skilles. Michel blev så sendt på privatskole, og her gik det endnu værre for ham. Forældrene sloges om forældremyndigheden. Han begyndte nu at stjæle og lave indbrud – ting han i dag kan se, han ikke burde have gjort. Han blev således allerede kendt af politiet, da han var 11-12 år.

Alkoholproblemer og vold

Et yderligere problem for Michel var, at hans mor havde et voldsomt alkoholproblem. Som ung elskede hun at tage i byen, senere også uden faderen, som skulle tidligt op på arbejde næste morgen. Her begyndte hun at drikke mere og mere til stor irritation for Michel, som følte sig meget alene, når han kom hjem til sin berusede mor. Han måtte ofte klare sig selv.

Bedsteforældrene kendte ikke til disse problemer. Han kunne ikke få sig selv til at fortælle dem det, men holdt det for sig selv. På et tidspunkt blev faderens voldelige overgreb dog opdaget af myndighederne og meldt til politiet. Michel havde fået så voldsomme lussinger, så faderens fingre var tydelige på hans ansigt. Hele hans ryg var rød og blå. Samme dag skulle han til fodbold, hvor han skulle klæde om. I første omgang tog han sit fodboldstøj og gik ud på badeværelset for at klæde om for sig selv, så de andre ikke kunne se det. Men da kampen var færdig, skulle de alle i bad, så Michel var nødt til at tage alt sit tøj af. Da træneren fik øje på Michels forslåede ryg, meldte han faderen til kommunen. Derefter blev Michel fjernet fra hjemmet og anbragt på institution.

Institutionsanbragt

Mens Michel boede på institutionen, fra han var 8 til 11 år, blev han kørt fra selve opholdsstedet ud til sine forældre med en pædagog, som skulle holde øje med ham og forældrene. Han var mishandlet, så de måtte ikke have ham. På dette tidspunkt havde han fået en vis vrede mod stedfaderen. Han havde hverken lyst til at snakke med ham eller se ham. Og der gik der lang tid, før han begyndte at tale ordentligt med forældrene, og før han måtte være alene med dem. De undlod at slå ham i lang tid herefter, men det hele startede snart igen.

Det varede imidlertid ikke så længe, før han begyndte at stikke af derfra. Han tog hver gang til København, til Christiania, hvor han købte hash og begyndte at ryge det hver dag. Han prøvede dog at holde sig selv oppe,

bl.a. ved at spille fodbold. Men til sidst stoppede han også med det og fjernede sig endnu længere væk fra sine forældre.

Michel blev nu sendt til et opholdssted i Nordjylland, hvor alting gik helt galt. Han stak af og lavede kriminalitet. Også når han kom hjem til sin mor, lavede han ballade og blev taget af politiet flere gange. Han havde det dårligt med sig selv, for han vidste godt, at han ikke burde gøre alle de forkerte ting. Men han blev alligevel bare ved.

Nu blev der indført strammere regler for Michel. Når han skulle hjem fra opholdsstedet på weekend, skulle der en pædagog med og holde øje med ham. Han var nu 16 år. Det lykkedes ham at stoppe med at lave så meget kriminalitet i et års tid. Han satte sig for at spille fodbold igen. Han forblev i Nordjylland og blev topscorer i den liga hans hold var i. Derefter skiftede han klub til et højere niveau.

Anbragt igen og igen

Men så gik det galt igen. Michel savnede København, savnede sin mor og sine venner. Så igen tog han en "flugttur" til København, hvor han igen begik indbrud og blev anholdt af politiet. Denne gang kom han for en dommer og blev sendt i ungdomsfængsel. Her sad han et par måneder, hvorefter han blev løsladt. Det hele begyndte forfra med ballade og indbrud. Nu anbragte kommunen ham hos en fætter og dennes kæreste på Fyn. Fætteren blev en slags kommunal støttepædagog for ham. Det gik også rigtig godt i lang tid. Michel begyndte igen at spille fodbold i den by, han boede i. Han blev endog fodboldtræner i klubben. Han og fætteren flyttede nu til en anden lille provinsby, hvor de fik en gård. Michel havde to værelser for sig selv, som han selv kunne indrette. Han startede også på en produktionsskole, hvor han blandt andet lærte at lave mad. Så det hele så ud til at gå rigtig godt.

Men det holdt ikke. Michel mødte, som han selv siger, "de forkerte mennesker". Han kunne godt lide at hænge ud med unge, der var ældre end ham selv, og eksperimentere med forskellige vilde ting. Så han begyndte at sælge stoffer, tage coke og speed, begå røveri og deltage i slagsmål. Han prøvede det meste,

Dybere ind i kriminaliteten og misbruget

Da han var flyttet fra fætteren og nu boede hos nogle venner, var han kommet til at skylde penge til sin pusher. Han vidste nu ikke, hvad han skulle gøre og begyndte at blive ligeglad med sig selv. Han gad dårligt gå i bad eller skifte tøj. Til gengæld røg han masser af hash, tog masser af coke og speed. Han var ligeglad med andre mennesker. Det eneste han tænkte på, var at han skulle have penge til "alt sit lort" og penge til sin pusher. Sådan blev livet for ham i 2-3 år. Derefter begik Michel så endnu et røveri, dvs. han begik det ikke, men vendte om, inden det kom så langt. Men da

havde politiet fået et tip om hans forehavende og anholdte ham. Det gav en fængselsdom på seks måneder.

Herefter forsøgte Michel igen at holde sig fra kriminalitet. Denne gang holdt det i tre år. Han vendte tilbage til sin mor, passede sin skole, begyndte på produktionsskole og havde fritidsarbejde som tjener. Da han var næsten 18 år, fik han lov til at starte på et uddannelsesforløb i Tamu, hvor han gik i 2-3 måneder. Derefter stoppede han, fordi der blevet røget hash på stedet, og Michel ville gerne holde sig væk fra det. Michel flyttede atter hjem, men blev snart smidt ud af moderen. Sådan gik det lidt frem og tilbage mellem moderen og vennerne. På et tidspunkt overnattede han i opgange. Michel havde også i denne periode selvmordstanker.

En bedre fremtid uden kriminalitet

Da Michel var 21 år, begik han så igen et røveri og sidder derfor nu i Vestre Fængsel. Han synes dog, at han denne gang, hvor han er kommet i et rigtigt fængsel har lært af det. Han er nu overbevist om, at det ikke kan betale sig at begå kriminalitet. Det er bedre at få et arbejde. Han føler, at han nu er blevet så gammel, at han er nødt til at få rettet op på sit liv. Han kunne godt tænke sig at arbejde med pædagogik.

Michel synes ikke selv, han har gået rigtig i skole. Derfor har han ikke lært at læse og skrive. Når han var i skolen, gad han ikke lave noget. Han sad bare og kiggede. Konsekvensen var så, at han ikke fik lomme penge, så der var ikke noget med at købe sodavand og slik eller gå til fester. Mere skete der ikke. I dag ønsker han, at der var blevet grebet mere ind. Det er derfra, interessen for pædagogik er kommet.

I dag har Michel et noget bedre forhold til sine forældre. Efter han er blevet en voksen mand, kan hans far godt se, at han har sit eget liv. Han kan ikke længere kommandere med Michel og give ham bank, når det passer ham. Michel kunne jo slå igen, eller han kan bare vende sig om og gå sin vej. Det kunne han ikke som barn. Dengang var han nødt til at blive stående og tage imod.

Michels far er blevet gift med en ny kvinde og fik to børn med hende. Hans kone ville i lang tid ikke have Michel indenfor dørene. Farmoderen og farfaderen har han ikke meget kontakt til længere.

Også Michels fætter, som han var knyttet meget til fra barndommen, blev kriminel. Han har siddet inde for bankrøveri, vold, tyveri etc. Michel så meget op til ham, talte ligesom ham, gjorde de ting som han gjorde, boede på institution sammen med ham - på samme sovesal. Det var også med til at gøre kriminalitet tiltrækkende for ham.

Michel blev døbt i folkekirken, da han ønskede at blive konfirmeret sammen med sine kammerater. Han vidste egentlig ikke, hvad han gik ind til, men syntes det var meget hyggeligt at gå til undervisning hos præsten.

Kristendommen har aldrig rigtig haft nogen betydning for ham. Derimod tror og håber han, at islam kan være med til at give ham en bedre fremtid.

De fleste i Michels omgangskreds er muslimer, og Michel har nu besluttet at konvertere til islam. Han har dog aldrig læst Koranen, men er ifølge sit eget udsagn alligevel dybt fascineret af den. Han blev også meget fascineret af en af moskéerne i Tyrkiet, da han var på ferie der.

4. LEUTRIM (21 år) – udsmidt og anbragt mange gange

Leutrim blev født på Glostrup Hospital og boede de første tre år af sit liv på Istedgade. Derefter flyttede han med forældrene til Amager, og da han blev 18 år, flyttede han hjemmefra. Forældrene blev skilt for syv år siden.

Familien

Leutrims far var kommet til Danmark under borgerkrigen i Jugoslavien for ca. 30 år siden. Han fik arbejde i B&W værftet og har haft arbejde lige siden. Leutrims mor har i 15 år haft arbejde på en medicinalfabrik. Leutrim har en lillesøster, der har klaret sig rigtig godt. Hun afsluttede 9. klasse og gik derefter direkte på Niels Brocks handelsgymnasium. Efter sin studentereksamen fik hun arbejde i et mobilselskab, hvor hun efter to år er avanceret til en højere stilling.

Desuden har Leutrim en halvstorebror og en halvstoresøster fra faderens tidligere ægteskab med en dansk kvinde. Faderen mødte senere en albansk kvinde fra Kosovo, Leutrims mor. Leutrim har et godt forhold til sine forældre og alle sine søskende. Også faderens danske ekskone snakker han rigtig godt med. Hun bor i samme ejendom som Leutrim og hans familie og hjælper med mange ting. Leutrims forældre er ikke så gode til dansk og matematik.

Faderen er nu 65 år gammel. Han var af den gamle skole, som Leutrim udtrykker det, og brugte ret hårde afstraffelsesmetoder overfor ham, især når han var stukket af hjemmefra og løb rundt på gaden. Leutrim havde mange etnisk danske kammerater dengang, som ikke behøvede at komme hjem om aftenen før kl. ni eller ti om aftenen, men Leutrim, skulle være hjemme kl. syv eller otte, altid to-tre timer før alle andre. Derfor følte han sig udenfor. Han måtte heller ikke komme med til kammeraternes fester. Det var ifølge ham selv hovedårsagen til, at han stak af ind imellem.

Sammen med faderen har Leutrim bygget et hus i Albanien der, hvor faderens familie bor. Når han opholder sig i Kosovo, føler han sig som turist. Han taler albansk, men har svært ved at forstå og tale den særlige dialekt, der tales på faderens hjemegn. Han kunne ikke bo der og føler sig heldig, at han og faderen kom til Danmark og ikke blev i Kosovo. Nogle gange bliver

Leutrim ked af det, når han ser hvordan folk lever i Kosovo. Han føler, at han bør gøre noget for dem.

Ind og ud af skoler og institutioner

I folkeskolen følte Leutrim sig meget udskældt i sin klasse. Da han gik i 4. klasse, skulle han deltage i en såkaldt "karameldag". Nogle af de store drenge havde givet ham buksevand og smidt ham ned i en håndvask. Læreren og en af eleverne havde lige gjort hele klasselokalet rent. Det vidste Leutrim ikke. Han kom så ind i lokalet helt gennemblødt, og læreren blev meget ophidset og slog ham i hovedet med en plasticpose, hvorefter han sparkede hende. Hun tog fat i Leutrim og trak ham i håret hele vejen ned til kontoret. Næste dag blev han smidt ud af skolen. Denne oplevelse glemmer Leutrim aldrig.

Leutrim blev sendt på institution, hvorfra han kun kom hjem hver anden eller tredje weekend. Det var meget hårdt for ham. Han havde meget hjemme og græd hver gang, forældrene satte ham af ved institutionen efter en hjemme-weekend, og hver gang de skulle forlade ham efter besøg på institutionen. Det følte næsten som et fængsel. Da Leutrim havde boet på institutionen i 3-4 måneder, blev han sendt hjem og begyndte på en ny skole.

Det gik heller ikke særlig godt, og Leutrim blev flyttet til en anden skole, en slags kostskole på Fyn, men efter et par måneder begyndte han at stikke af og blev derfor smidt ud. Han kom nu tilbage til Amager og blev sat i en Obsklasse, hvor der kun var 4-5 elever. Leutrim ønskede brændende at komme i en normal skoleklasse med mange elever, men blev alligevel endnu engang flyttet til et skolehjem med få elever. Her gik han indtil 8. klasse, hvorefter han blev flyttet til en ungdomsskole for at færdiggøre 9. klasse. Han fik en kontaktperson, som hjalp ham med at få arbejde. Kommunen betalte halvdelen af Leutrims løn i fire måneder, samtidig med at han gik på ungdomsskolen. Han havde imidlertid en del fravær på skolen, og da hans mor ville have ham med på ferie i en måned lige op til eksamen, fik han ikke lov til at tage 9. klasse færdig.

Første gang i rigtigt fængsel

Da Leutrim kom hjem fra ferien, begyndte han at hænge ud i Staden. Nu var han blevet 16 år. Her fik han et arbejde. Han blev en slags stik-i-rend dreng for en masse mennesker og tjente 1.000 kr. om dagen. Alt det, folk ikke selv gad gøre, blev Leutrim sat til. Og han blev vant til at have mange penge mellem hænderne. Nu fik han en ny kammerat, og sammen begyndte de at sælge narko. Det gik godt i starten, men snart blev Leutrim anholdt i en stor aktion. I alt blev seksten mennesker anholdt samme dag. Han var lige fyldt 18 og blev derfor sigtet i dommervagten.

Leutrims verden faldt helt sammen. Han troede, løbet var kørt, da han fik at vide, at han stod til minimum otte års fængselsstraf. Han havde tidligere

siddet 60 dage i et ungdomsfængsel, men det mindede mere om en pension, syntes han. Men et rigtigt fængsel i så lang tid, det var helt uoverskueligt. Det gik så alligevel bedre, end Leutrim havde frygtet. Han kom til at sidde et år i varetægt, heraf tre måneder i isolation. Derefter blev han løsladt, da der ikke blev fundet nye beviser i sagen.

Fængselsopholdet var meget uvirkeligt for Leutrim. Det var som en ond drøm. Når han vågnede om morgenen, måtte han røre ved ting i cellen for at være sikker på, det ikke var en drøm. Da han sad i isolation, fik han brev fra sin ekskæreste, som skrev, at han skulle være far. Han troede ikke på det. Han havde jo en ny kæreste. Måske var ekskæresten ude på at skabe splid mellem dem.

Senere modtog han endnu et brev, hvor der stod at han havde fået en datter, og at hun vejede så og så meget. Leutrim var stadig skeptisk, indtil en faderskabstest viste, at den var god nok. Leutrim var blevet far.

Leutrim følte nu, at han måtte leve op til sit ansvar som far. Derfor brød han med den nye kæreste og vendte tilbage til moderen til hans barn. Det var det mindste, han kunne gøre for sin datter, syntes han. De var nu sammen i næsten tre år. Leutrim kunne ikke længere klare kærestens krav om, at han skulle være derhjemme og hjælpe til hver eneste dag. Derfor brød han forholdet, men har stadig god kontakt til både moder og barn.

Spændingen ved kriminalitet

Leutrim vendte nu tilbage til Staden og begyndte at tjene de mange penge igen. Han tog i byen hver dag og sniffede coke. Han skulle feste hele tiden. Hash havde han røget siden han var 16 år. Men efter 1-2 år blev det for meget med rockere og skyderier og håndgranater, der kom flyvende. Det kunne Leutrim ikke holde til, så han droppede Staden. Han havde på det tidspunkt et forbrug på 1500-2000 kr. om dagen, så han måtte nu skære ned på de fine vaner. Han begyndte at lave andre former for kriminalitet, så som at stjæle.

Leutrim gjorde det for spændingens skyld. Han kunne lide det. Han var ikke så begejstret for hjemmørøverier. Det var mere indbrud i firmaer med dyre designermøbler, der interesserede ham. Det var spændende at planlægge røverierne, skaffe bil og andre ingredienser, time begivenhederne etc.

Han holdt dog helt op med at sælge narko. Prisen havde været for høj. Han kunne have risikeret at få ti år for det første gang. Der er godt nok gode penge, syntes han, men man kan lave lige så mange penge på anden måde.

Leutrim sidder nu i fængsel for fjerde gang. Han sidder for en helt række forhold vedrørende tyveri og røveri, der stammer flere år tilbage. Anklageskriftet indeholder mere end 50 sager. Han var tidligere udeblevet fra retten hver gang, så han har efterhånden samlet sammen til en betydelig fængsels-

straf på knap tre år. I dag ærgrer han sig over, han ikke tog straffen dengang. Det har også været hårdt at skulle skjule sig. Især da han fandt en kæreste, var det vanskeligt at forklare hende situationen.

Leutrim's far er meget ked af, at hans søn igen sidder i fængsel. Da Leutrim fik sin dom, græd hans far i retslokalet, og Leutrim fik det rigtig dårligt over at se det. Hans mor blev nærmest irriteret og bad faderen om at holde op med at græde.

Planer om uddannelse

Leutrim har nu planer om at gøre 9. og 10. klasse færdig, mens han afsoner. Han regner med at komme i et åbent fængsel. Han kunne egentlig godt tænke sig at tage en autosadelmager eller autolakerer. Hans lillesøster har mange gange forsøgt at få Leutrim til at droppe kriminaliteten, men han har ikke hidtil haft overskud til det. Han erkender, at kriminalitet er en virkelighedsflugt. Når han er udenfor, gider han ikke arbejde. Han kører bare rundt og laver indbrud og går til fester. Så har han penge med det samme.

Det er dog, som om det denne gang er ved at gå op for Leutrim, at der skal ske noget andet. Han bliver snart 22 år og kan ikke blive ved med at lave kriminalitet. Det bliver for trivielt i længden og for kedeligt at sidde i fængsel, synes han, selv om han indimellem hygger sig med det.

En kontaktperson, der kan forstå ham

Leutrim udelukker ikke, at en kontaktperson eller mentor kunne være en hjælp for ham. Men det skal helst være en, der selv har været en rod engang, og som derfor kan forstå ham. En sådan person lytter man til, siger han. Derimod lytter man ikke så meget til en, der er ansat til at til at have med kriminelle at gøre, det være sig en politi- eller fængselsbetjent, socialrådgiver eller pædagog.

De fleste unge kriminelle, Leutrim kender til, har ikke kontakt til deres fædre. De har måske kun deres mor. Han mener, det er en af grundene til, at de er "blevet som de er". De er blevet meget stædige med hensyn til at modtage hjælp. De kan klare det hele selv, synes de.

Men Leutrim tror, at en kontaktperson, der virkelig vil gøre noget for de unge, snakke med dem - især unge under 20 år, som har brug for en voksen at snakke med - kan have en gavnlig effekt. De mangler en, der kan "guide dem lidt" og skubbe på, så de kommer i gang med deres uddannelse og videre med deres liv. Socialrådgiveren kan hjælpe med de små ting, men de store ting, der handler om, hvad man vil med sit liv, får man ikke rigtig hjælp til.

Leutrim mener også, at gruppeaktiviteter blandt de unge i fængslet kan have en betydning. Alle har brug for at snakke med nogen, siger han. Man kan ikke bare sidde på sin celle alene dagen lang. Man bliver syg i hovedet af at lukke sig selv inde. Selv prøver han på at få tiden til at gå og hygge sig

med andre indsatte - så godt som man nu kan hygge sig i et fængsel, som han siger.

Selv om Leutrim er muslim, har islam ikke den store betydning for ham og har aldrig haft det. Det ændrer sig ikke, selv om han sidder i fængsel. De gange han har været indsat, har han sunget i fængslets kirkekor. Det kan han godt lide, og han er rimelig god til at synge. Fællesskabet omkring musik og sang har været med til at få ham til at føle, at sammenhold og fælles projekter også kan bruges på en konstruktiv måde.

5. AHMAD (25 år) – en vred ung mand

Ahmad er født i en palæstinensisk flygtningelejr i Libanon. Hans forældre var flygtet til Libanon fra Palæstina i 1967. Faderen var politisk aktiv og sad i fængsel i en periode. Da det blev nødvendigt for ham at komme ud af landet, rejste han til Danmark, og efter nogle år, da Ahmad var et år, fulgte resten af familien. De havde solgt det stykke jord de havde for at få penge til rejsen.

I dansk skole

Da de kom til København, opholdt de sig næsten to år på et flygtningeskib i Sydhavnen. Derefter boede hele familien nogle år i en jysk provinsby. Her startede Ahmad i børnehaveklasse i samme skole som hans andre seks søskende. Der var kun to børn med anden etnisk baggrund end dansk i Ahmads klasse og ca. tyve på hele skolen. Han husker sin opvækst i det jyske som en god tid. Forældrene havde det godt med hinanden, og det gik godt i skolen.

Familien flyttede tilbage til København i 1996 og bosatte sig på Nørrebro. Det var noget af en omvæltning for Ahmad, der nu var 13 år. Det var meget anderledes end det han havde været vant til i Jylland, med mange forskellige racer og bandegrupper. Ahmad kom i 8. klasse i en lille skole på Nørrebro, hvor der ikke var så mange elever med minoritetsbaggrund.

Ahmad fik ofte skylden for balladen i den klasse han gik i - også når det ikke var ham. Da en af de andre elever skød med en *soft gun* og oven i købet indrømmede at have gjort det, blev Ahmad udråbt som skurken og bortvist fra skolen, idet man mente, at han var god til at få svage elever med på ballade. Den skyldige fik derimod lov til at forblive på skolen, også selv om dennes mor erklærede, at hendes søn var ansvarlig for hændelsen. Også to af Ahmads brødre blev smidt ud af skolen. De følte sig alle tre meget uretfærdigt behandlet.

Ahmad fortæller om en anden oplevelse fra sin skoletid, der gjorde stort indtryk på ham, og som han stadig ikke kan lægge bag sig. Han fik forbud mod at deltage i sidste skoledag og i 9. klasses eksamen. En politibetjent

blev sat til at undervise ham de sidste seks måneder før eksamen. Som 15-årig blev han en slags stik-i-rend dreng på politistationen for at få to dansk-timer om dagen. Undervisningen fandt sted på tilfældige steder, på en kirkegård eller en skole, hjemme hos betjenten eller på politistationen. Det var en ubehagelig følelse for Ahmad sådan at være afhængig af hjælp fra politibetjente. Mere ubehageligt blev det, da han fik besked om ikke at møde op i skolen på den sidste skoledag. Ellers ville der blive ringet til politiet.

Smidt ud af skolen

Det var på det tidspunkt, problemerne startede for Ahmad. Han begyndte at føle, at han ikke fik nok anerkendelse på grund af sin baggrund og derfor hele tiden måtte vise, at han var noget værd. Han begyndte at ryge hash og lave småkriminalitet sammen med vennerne. I starten blev han ikke straffet. Først senere blev han sat i ungdomsfængsel.

Det var svært for Ahmad at tale med sine forældre om alle hans frustrationer. Han følte, at han var nødt til at vise sine forældre, at han havde det godt for ikke at gøre dem bekymrede. Han syntes, forældrene havde oplevet så meget dårligt der, hvor de kom fra, så han ville gerne gøre dem stolte og vise, at han kunne gøre det bedre.

Ahmads far vidste dog godt, at der var noget galt. Han havde jo været med til forældremøder og var flere gange oppe at skændes med skolelærerne. Da Ahmad blev smidt ud af skolen, forsøgte han at få lærerne til at beholde ham, men uden held. Hændelsen på skolen kom til at fylde meget i Ahmads liv. Også i dag vender han igen og igen tilbage til den.

Nederlag på teknisk skole

Ahmad startede på teknisk skole på blikkenslagerlinjen - på det tidspunkt (1999-2000), hvor det for alvor begyndte at blive svært at få læreplads. Ahmad var dog så heldig at få en aftale efter at have været ude og søge en praktikplads. Han kom tilbage til skolen med stempler, der viste hvor han havde været. Dagen efter fik han så at vide, at der alligevel ikke var plads. Han måtte blot blive ved med at søge, sagde de. Men efter en uge opdagede Ahmad, at to fra hans hold ikke mere var i klassen. Og da han spurgte, hvor de blev af, fik han at vide at de havde fået læreplads. Senere fandt han så ud af, at den ene var på det sted, hvor han selv havde været, og hvor arbejdsgiveren havde sagt ja til ham. Skolen havde altså sendt en anden derud. Det var et stort nederlag for Ahmad. Mange ting kørte i hans hoved. Kunne det have noget med racisme at gøre? spurgte han sig selv. Han blev mere og mere overbevist om, at skolen havde villet gøre det godt for sig selv og vise, at de havde uddannet gode elever. Derfor sendte de nogle af de 'gode elever' derud i stedet for Ahmad.

Denne hændelse fik Ahmad til at forlade teknisk skole. Han følte også, at han blev kastet for meget rundt på skolen og derfor ikke lærte nogen men-

nesker at kende, som han kunne holde fast i. Han droppede nu uddannelsen og begyndte at arbejde. Men her fik han også store problemer. Han kunne ikke få et rigtigt arbejde og opgav hurtigt. Derefter blev han sendt på forskellige produktionsskoler og socialskoler, men følte ikke, det gik fremad for ham.

Skuffelser i militæret

Efter et stykke tid ville Ahmad igen forsøge at komme videre i sit liv og søgte derfor ind i militæret. Han var 18 år. Det gik rimeligt godt i starten. Efter tre måneder blev han sendt til Jylland, som han selv havde ønsket det. Men to måneder før afslutningsdagen, hvor han skulle have bevis på, at han havde færdiggjort militæruddannelsen, kom politiet og fortalte, at der var sket et røveri på Nørrebro, og at de mente, at det var ham, der stod bag. Der var en, der havde sagt, at det kunne Ahmad godt finde på. Derefter blev han slæbt ud af kasernen og kørt i bil fra Jylland til København i håndjern. Han sad nu i fængsel i 4½ måned, hvorefter han blev frifundet i retten.

Da Ahmad ringede til militæret for at høre om han kunne komme tilbage, fik han at vide, at det ikke lod sig gøre, og at han heller ikke ville få noget bevis på sin uddannelse. Herfra begyndte det hele for alvor at gå ned ad bakke for Ahmad. Han havde været inde at sidde for noget, han ikke havde gjort, og han havde ikke fået lov til at komme tilbage til militæret og afslutte det, han havde været så tæt på at afslutte, og som han havde været glad for. Han havde været i militæret i ti måneder og manglede kun to måneder i at gøre det færdigt. Det var en stor skuffelse.

Flere nederlag

Da Ahmad kom ud af fængslet, forsøgte han igen at få arbejde men uden held. Han søgte derefter ind på en anden teknisk skole, og kommunen satte ham til at klippe græs rundt om skolen, hvilket Ahmad oplevede som lidt af en nedværdigelse. Der var ligesom ingen fremtid i det. Han følte, at der ikke blev taget hensyn til hans egne ønsker. Han begyndte at opgive tanken om at kunne få en uddannelse eller et arbejde.

Ahmad synes, han har mødt mange gode mennesker, der har prøvet at hjælpe ham, men deres hjælp var ikke nok. Han fortæller, at han på et tidspunkt havde fortalt en lærer på teknisk skole om det de oplevelser han havde haft i forbindelse med fængselsopholdet. Læreren havde sagt til ham, at han blot skulle glemme det, han havde været igennem og starte på en frisk. En dag kom politiet pludselig stormende ind i klassen med maskinpistoler og sigtede på ham, foran alle klassekammeraterne, som han jo havde været sammen med i fire måneder. Ahmad kom igen i fængsel, og da han kom ud efter to måneder, prøvede han at forklare lærerne på skolen, at det hele var en fejltagelse. Han havde ikke haft med sagen at gøre, og han havde oven i købet papir på det. Alligevel fik han ikke lov at komme tilbage.

Gaden som eneste udvej

Ahmad følte sig igen svigtet og kan ikke forstå, at man ikke i stedet for at ekskludere ham forsøgte at tage hånd om ham. Derfor så han kun én vej. Det var kun på gaden han kunne være - tilbage hos de venner, der altid tog imod ham - tilbage igen til det miljø, han kendte og som bare blev værre og værre. Det startede med slåskampe, så brugte man trækøller og så knive og nu altså pistoler. I dag tager man liv, som om det ikke betyder noget mere, siger han.

Der var han så på Nørrebro i en gruppe, der blev større og større. Flere og flere unge sluttede sig til. Der hvor han boede, havde de fleste unge samme baggrund som han selv. Deres familier havde oplevet nogle af de samme ting. Han synes selv, han og mange af de andre unge har været meget præget af det, og når de så oveni det ikke føler sig accepteret af samfundet, så holder man sammen med dem, der har samme oplevelser og problemer som en selv.

Ahmad følte nu, at politiet havde set sig gal på ham. Selve opholdet i Vestre Fængsel syntes han dog ikke var specielt hårdt. Da han blev løsladt, mødtes han med unge, han havde mødt i fængslet, og som havde samme baggrund som han selv. Det var bedre at være sammen med en gruppe end at være alene. Da han hverken kunne få et arbejde eller uddannelse, måtte han jo også finde alternative måder at skaffe penge på.

Væk fra Danmark

Ahmad har nu siddet i fængsel seks gange for røverier, våben og vold. Han mener selv, at han ikke har haft med den sag at gøre, som han nu sidder sigtet for. Han skal nu sidde et år i Vestre Fængsel, inden han skal for retten. Dette har gjort ham endnu mere vred. Han føler, at han dømmes på forhånd. Som han siger, har han gjort meget forkert i sit liv, men han er ikke et monster, et udyr, men stadig et menneske. Fordi han har begået de fejl og er blevet stemplet som fejlagtig, betyder det jo ikke, at han hele tiden fejler.

Ahmads familie har altid ønsket at rejse tilbage til deres hjemland. Ahmad ønsker efterhånden også selv at komme væk fra Danmark og starte et nyt liv, eventuelt i Norge eller måske Belgien, hvor han har nogle onkler. Måske vil han blive mere accepteret der. Der er ikke noget at kæmpe for i Danmark: "Jeg er ikke den person, de vil have jeg skal være. Sådan har jeg det med tingene herhjemme", siger han.

Ahmad fortæller en historie, han synes, forklarer årsagen til den vrede, han føler, og ønsket om at forlade landet. På et tidspunkt ringede han og hans bror til et udlejningsselskab i Lejebolig for at høre, om der var nogen ledige lejligheder. "I hører fra os, vi sender et brev til jer." Derefter udgav de to brødre sig for at være etnisk danske. Med det samme blev de direkte over telefonen tilbudt flere lejligheder. Da Ahmad sagde til medarbejderen,

at han havde ringet for fem minutter siden i eget navn, fik han blot at vide, at det måtte have været en anden, han havde talt med. Men det var den samme person, det vidste han.

Snydt i livet

Ahmad føler sig snydt i livet. Han fik bedre karakterer end mange andre i sin klasse. Mange af disse er blevet til noget i dag, men han selv er ikke kommet nogen steder. Det piner ham, for han ved, det kunne ligeså godt have været ham, der havde fået et arbejde eller en uddannelse, hvis bare han havde fået lidt hjælp til det. Han synes, det er ekstra svært at få en lærerplads, når man hedder Ahmad. Han skal i højere grad overbevise lærermesteren og kollegerne om at han er god nok, før de begynder at acceptere ham, hvorimod Brian eller Martin ikke behøver at bevise deres værd. De skal bare møde op og gøre deres arbejde.

I det hele taget har Ahmad en oplevelse af hele tiden at skulle tænke over, hvad han gør for at bevise sit værd, og det er vanskeligt i den situation, han nu befinder sig i. Han føler ofte, der blev set negativt på ham på gaden. Samtidig mener han, at det er nødvendigt, at folk færdes med hinanden og lærer hinanden at kende. Han mener ikke, man skal give etniske minoriteter særbehandling, placere dem i særlige boligområder eller skoler. Før i tiden satte man folk mere sammen. Det er blandt andet den adskillelse, der har gjort det svært for minoritetsunge at få arbejde, mener han. Folk tror nemlig, at man ikke er dansk nok til at klare arbejdet. De tror, at det eneste man har lært om i en arabisk skole, er arabisk kultur og religion.

Den menneskelige kontakt

Ahmad kender selv mange etnisk danskere på Nørrebro. De elsker at bo på Nørrebro, for eksempel hans underbo, som han og familien har kendt i 13 år. Når de fejrer jul, sender de kager op til ham og familien. De har været med til Ahmads søskendes bryllup, og han selv og familien har været med til deres bryllup. Der har aldrig været nogen form for strid mellem dem. Selv om underboen ser T.V. hver dag, så ved de, at meget af det der siges om indvandrere og muslimer ikke stemmer med virkeligheden ”De omgås jo os, de bor sammen med os, og de ved, det ikke passer. Sådanne mennesker får os til at holde ud, fordi de siger, at de stoler på os.... så føler man sig okay, man er ikke helt alene. Men så ligeså snart du bevæger dig ud af Nørrebro, og du kommer andre steder, hvor der ikke er så mange indvandrere, så føler du modstanden.”

Troen og fremtiden

Ahmad er meget interesseret i islam. Siden han var lille, har han lært om islam. Også i fængslet går han til fredagsbøn og islam-undervisning. Men han føler, som han selv udtrykker det, at man er nødt til at ”grave troen ned

i sit hjerte”, når man er udenfor. Ellers vil nogen tage den fra en og få en til at glemme alt om den.

Han oplever, at troen kan hjælpe ham, mens han sidder i fængsel. Den giver ham fred i sindet. Og han erkender, at han flere gange har handlet forkert og derfor fjernet sig fra islam. Han er dog overbevist om, at islam også kan være en hjælp ud af kriminaliteten.

Og Ahmad vil gerne ud af kriminalitet. Han ønsker et bedre liv for sig selv og sin familie. Han føler, at det er hans mor og far, der betaler prisen for, at han sidder inde. Han synes, han har søgt hjælp, men føler, at han hele tiden bliver stoppet i at gøre det, han gerne vil, fordi han er den, han er i dag. Han har brug for hjælp til at få et job og komme videre.

6. HASSAN (20 år) – sekundært traumatiseret

Hassan blev født i Irak, lige før krigen mellem Irak og Iran sluttede. Faderen var blevet tvunget til militærtjeneste under krigen, men nægtede senere at deltage og deserterede. Han hadede krig. Hassan har en bror, der er fem år ældre end ham selv og en ældre søster. Da de var små, var de vidner til en bombeeksplosion lige udenfor deres hus.

Faderens voldelige adfærd efter fængselsophold og tortur

På grund af deserteringen blev Hassans far anholdt og sat i fængsel, hvor han blev udsat for voldsom tortur gennem to år. Det forandrede ham fuldstændigt. Fra at være den søde, omsorgsfulde far blev han opfarende og voldelig. Da Hassan var to år, købte to af hans onkler faderen ud af fængslet.

Men Hassan opdagede hurtigt, at faderen ikke var den gode, rare far han havde ønsket sig. Han var meget hidsig og aggressiv. Man kunne ikke snakke med ham om tingene. Ved den mindste forkerte bevægelse fra Hassans side – det kunne være en lighter, der faldt på gulvet, et glas vand der væltede – så gik det helt galt. Siden Hassan var to år, har han været udsat for faderens vold. Han blev låst inde i badeværelset, hvis han skreg om natten. Nogle gange blev han lagt i en taske og kylet ned i toilettet, fordi faderen ikke ville høre på Hassans skrigeri. Nogle gange fik moderen stoppet det, andre gange varede det hele natten.

Faderens vold gik i de første år mest ud over Hassan, da han var den yngste og den, der skreg mest. Men senere gik det også ud over moderen, broderen og søsteren. Hassan fik næsten dagligt knytnæveslag i hovedet af faderen og har derfor fået nedsat syn.

Da Hassan var fem år, flygtede familien fra Irak til Syrien, hvor de boede i ca. fire år. Faderen flyttede til Danmark to år før resten af familien. Han fik straks asyl, blev førtidspensionist på grund af de psykiske skader, han

havde pådraget sig i fængslet, og blev familiesammenført med resten af familien. I de to år, faderen var alene i Danmark, havde Hassan det ”perfekt” i Syrien. Han kunne gå ud og lege, tage ud med andre drenge fra skolen, fra gaden. Det var den bedste tid i Hassans liv. I dag ville han ønske, han kunne komme tilbage til den tid.

Nogle gange slog faderen også Hassans mor, hvis hun for eksempel stod i vejen og prøvede at beskytte Hassan eller hans bror. Så gik han helt amok. Men for Hassan blev alt det med vold en vane. Det gjorde ikke længere fysisk ondt, kun psykisk. Han meldte dog aldrig faderen, fordi han vidste, han var syg og ikke var sig selv. Desuden var de jo kommet sammen til Danmark. Han kunne ikke få sig selv til at gøre faderen ondt.

Hassans 11 års fødselsdag blev dog en dag, han aldrig glemmer. Det var den første og eneste fødselsdag, han har holdt med familien i Danmark. Han har stadigvæk billederne, der blev taget på dagen. Hans far han står bare og ser sur ud på alle billederne. Han kan tydeligvis ikke lide, at resten af familien smiler og har det godt sammen. Hassans søster havde lavet kage til Hassan, og han fik små gaver. Men faderen fik ødelagt hele fødselsdagen.

Da Hassans bror så, hvordan faderen hidsede sig selv mere og mere op, sagde han til ham, at han skulle prøve at slappe lidt af. Det var jo Hassans fødselsdag, så han kunne godt prøve at se lidt glad ud. Derpå gik faderen helt amok og slog løs på Hassans bror. Så sluttede den fødselsdag, og Hassan har aldrig siden fejret sin fødselsdag. Det er ikke det værd, siger han.

I skole

Hassan havde gået i skole i Syrien frem til, hvad der i Danmark svarer til 3. klasse. Efter sin 11 års fødselsdag startede han i folkeskolen i en sprogklasse, men efter 2-3 måneder blev han, som han udtrykker det, ’kylet ud’. Han var blevet ude i gården efter et frikvarter. Nu havde han fri fra faderen og syntes det var sjovt at spille fodbold. Han prøvede at udnytte alle chancer for at lege. Derhjemme måtte han kun sidde og læse og skrive. Nogle gange gemte han sig ude på legepladsen, en halv time for at lege lidt ekstra. Efter skolen var der ikke noget, der hed at være sammen med kammerater og spille Playstation eller Nitendo. Han skulle komme hjem direkte efter skolen. Engang kom han hjem ti minutter for sent og fik så mange tæsk, at han ikke turde komme ét minut for sent igen.

Efter nogle måneder startede Hassan på en ny skole. På det tidspunkt kunne han tale dansk, men ikke skrive og læse. Det gik godt på skolen den første måned. Men Hassan kunne ikke lide at gå i skole, fordi han blev tvunget til at lave sine lektier. Han havde svært ved at koncentrere sig. Han begyndte at pjække.

Han fik dog lov til at komme med på skitur til Norge. Men da klassen derefter skulle til Grønland, forbød faderen ham at tage med. Han var ban-

ge for, at hans søn skulle blive for dansk, begynde at spise svinekød etc. Og selv om Hassan forsøgte at forsikre ham om, at lærerne respekterede ham og hans religion, troede han ikke på det. Lærerne ville nu ikke længere have Hassan på skolen. Han skulle være en del af fællesskabet, og Grønlandsturen var en del af det program, de skulle igennem som klasse.

Hassans far ville have, at Hassan hele tiden så sur ud ligesom ham selv. Til sidst lærte han, at hvis han så sur ud, så gik dagene bedre, end hvis han var glad. Når han smilte, så gik det galt. Hans far brød sig nemlig ikke om at se folk smile og have det godt. Derfor lærte Hassan at se sur ud.

Hassan begyndte at stikke af og stjæle biler

Hassan havde ellers forsøgt at vise sin far respekt, sagde ham ikke imod, gjorde hvad han blev bedt om, også når han skulle se sur ud. Men nu havde han fået nok, og han begyndte at stikke af fra hjemmet. Når han så kom tilbage, fik han tæsk. Sådant fortsatte det i lang tid. På et tidspunkt nøjedes faderen ikke med at slå, men tog også kvælertag på Hassan, så han besvime og måtte genoplives i ambulancen. Han vågnede senere op på hospitalet, hvor de spurgte ham om, hvad der var sket. Han svarede, at han var blevet slået, da han var ude at slås med nogle kammerater. Han kunne ikke melde faderen, han elskede ham jo, og han havde det ikke godt.

Nogle gange, når Hassan var blevet slået, fik han en is. Hassan tror, det skulle være en form for trøst fra faderens side. Så tænkte han ikke på smerten. Tæskene var hans eneste chance for at få is. I lang tid troede han, det var en helt normal opdragelse, han fik. Ifølge Hassan er der i Irak meget vold i familier, hvor faderen har været tortureret. Senere fandt han dog ud af, at de fleste børn i Danmark blev opdraget helt anderledes, og han misundte ofte de børn, der havde et trygt hjem med en far, der interesserede sig for deres liv.

Det var på dette tidspunkt, Hassan begyndte at stjæle biler, ikke fordi han ville køre i dem, men mest for at sidde i dem og finde ro, slappe af. Inde i en bil havde han det meget godt. Her kunne han sidde alene, høre musik og hygge sig. Hjemme måtte han ikke høre musik. Det gør bare folk glade. Nogle gange stak Hassan af om natten og blev væk i 2-4 dage. Så stjal han en bil og sov i den, ikke fordi han kunne lide at stjæle biler, men fordi han ikke kunne udholde at være hjemme. Der var ikke andre steder, han kunne være, syntes han. Så kørte han ud til en øde parkeringsplads, for eksempel på stranden, parkerede bilen og lagde sig til at sove. Her kunne han sove i fred. Her behøvede han ikke stå op til tæsk. Derhjemme blev han ofte vækket med at få en på hovedet, en knytnæve eller et spark. Det kunne også være en stok, der blev brugt. Men i bilen kunne han vågne op i ro og mag. Han kunne sidde og smile for sig selv – uden nogen råbte op.

Hassan fandt nu en ven, som havde det på samme måde som han selv. Han kunne heller ikke være hjemme hos sin far. Nu var de så vi to til at

hænge ud sammen om natten. Efter nogle få dage blev de taget ind på politistationen, og Hassan skulle hentes af sin far, da han var under 15 år. Da han kom hjem, fik han et ordentligt lag tæsk og stak af igen. Sådan fortsatte det.

Anbragt udenfor hjemmet

Da han var 13½ år, blev han anbragt udenfor hjemmet på en institution. Myndighederne mente ikke, forældrene kunne styre ham. Hassan fortalte, at han ikke havde det så godt derhjemme, men nævnte ikke noget om volden. Hassan nød at være hjemmefra de første par dage. Men snart begyndte han at savne at snakke med sin mor. Han tænkte hele tiden på sin mor, var bekymret for hende. Så begyndte han også at stikke af fra institutionen for at komme til at ringe til moderen fra en telefonboks.

Hassan var sammen med unge på institutionen, men alle de andre var noget ældre. De var ifølge Hassan dybt kriminelle. De fortalte ham en masse historier om alt det kriminelle de havde begået, og Hassan fil selv lyst til at gøre de samme ting. Så han begyndte nu at stjæle om natten. Han begyndte at få penge på lommen, så han kunne forlade institutionen og tage toget til København. Efter han var stukket af 3-4 gange, ville institutionen ikke have ham længere. Så han vendte tilbage til familien og fortsatte den kriminelle løbebane.

På kostskole og i ungdomsfængsel

En dag sad Hassan i detentionen. Han var nu 14 år. To pædagoger fra kommunen kom og ville have ham med på en rejse til Færøerne i en måned. De ville hjælpe ham ud af kriminalitet. På Færøerne skulle de lære ham at kende og finde ud af, hvad der var galt med ham. De tog Hassan med på fisketure og bjergklatringer. Han havde det sjovt og var rigtig glad for de to pædagoger. De mente, det ville være en god ide at Hassan startede på deres kostskole.

Hassan var glad for at være på denne skole. Der var børn på hans egen alder, og de var ikke kriminelle. Men heller ikke det blev ved med at være sjovt for ham. Han ville gerne tilbage til sin familie i håb om, at faderen havde forandret sig, men det havde han ikke. Så der gik ikke lang tid, før han begyndte at stjæle igen. Og nu begyndte han at kunne lide det, og han vidste han ikke kunne straffes. Det eneste der skete var at han røg ind på politistationen, hvis han overhovedet blev taget - en halv nat, og så var han ude igen. Han kendte rutinen. Nu havde han efterhånden mange kriminelle venner.

Da Hassan blev 15 år, gav kommunen ham en ungdomsbolig, idet man ikke fandt det ansvarligt, at han boede hjemme. Men kriminaliteten fortsatte. Det blev en vane at stjæle biler og sove i dem. Han følte også, han fik et ejerskabsforhold til bilerne. Det var som om de var hans. Han passede godt

på dem, støvsugede dem og fik dem til at dufte af parfume indeni. Hvis han skulle ryge en smøg, foregik det ud af vinduet.

Nu begyndte Hassan at komme i ungdomsfængsel. Først fik han tre måneder, dernæst fik han en ungdomssanktion på halvandet år. Og da han fortsatte med at begå kriminalitet, fik han ungdomssanktionen forlænget - gang på gang - indtil han blev 18 år. Stille og roligt voksede også hans temperament. Han blev mere og mere hidsig.

Det var især spændingen ved at lave kriminalitet, der tiltrak Hassan. Og da han for alvor begyndte at ryge hash i 15-årsalderen, havde han også brug for flere penge.

Træt af kriminalitet og fængsel

Da Hassan var blevet 19 år, begyndte han at tænke mere alvorligt på sit liv. Også tidligere havde han følt, det var kedeligt at sidde i fængsel. Men alligevel var det på en måde også sejt. Det gav respekt. Pigerne betragtede ham som en rigtig hård fyr, en farlig gangster. Men da Hassan blev 19 år, syntes han ikke det var sjovt mere. Der var ikke længere nogen spænding i at lave kriminalitet. Han gjorde det udelukkende, fordi han havde brug for penge. Sidst Hassan blev løsladt, var han meget indstillet på at komme videre med sit liv uden kriminalitet. Men da han kom ud, havde han ingen penge, men derimod alt for mange forventninger til sig selv. Han skulle både stoppe sit hashmisbrug, styre sit temperament, holde op med at stjæle biler og lave indbrud. Samtidig skulle han væk fra de dårlige venner, og han skulle finde arbejde. Det var alt for stort et pres. Han troede, han kunne det hele, på en gang. Derfor gik det hele i vasken.

Hassan røg tilbage i det samme liv igen. Han havde ikke noget arbejde, havde ikke noget at foretage sig, og han havde ikke penge nok til at leve for. Hans mor har ikke penge til at støtte ham. Desuden er hun syg. Hun har ikke haft et let liv. Hun har set sine børn få tæsk, hun har set sine brødre blive dræbt etc. Hassan siger selv, han har brug for er en god kæreste, han kan få børn med, dele fremtiden med og så et arbejde at stå op til om morgenen. Dernæst har han også brug for et sted, hvor han kan slå på en sandsæk og komme af med sine aggressioner. Han erkender, at han ikke kan komme ud af kriminaliteten uden hjælp fra andre. Han har brug for nogen til at skubbe ham i den rigtige retning.

Man bliver ikke klog af at sidde i fængsel, siger han. Og man bliver mere kriminel af det. Fængsel gør en stærkere. Man kan bedre holde ud, for det bliver en vane at sidde der. Men man bliver ikke stærk på en god måde. Man bliver mere ligeglad. Samtidig bliver man alt for vant til at omgås kriminelle, for det er blandt dem, man føler sig forstået. Når Hassan er sammen med ikke-kriminelle unge, synes han ikke, det er ligeså sjovt. I fængslet finder man hurtigt sammen. Uden at kende hinanden, kan man

hurtigt snakke godt med hinanden og blive venner. Man har samme humor, samme måde at tænke på. Man forstår hinanden.

Fremtiden?

I dag har Hassan ikke så meget kontakt med sin far. Hans forældre bor ikke længere sammen. Han bliver ikke slået mere. Når han selv bliver voldelig over for et andet menneske, bliver han ked af det bagefter. Han synes, det er synd for den, det går ud over, men når ikke at tænke over sin reaktion før bagefter. Han mener selv, at det er på grund af faderens vold gennem 16 år. Det er blevet en normal reaktion for ham at slå. Han vil gerne ændre på dette reaktionsmønster, ændre sit liv og komme ud til noget fornuftigt, komme videre i sit liv. I det hele taget vil han gerne bruge de gode sider af sig selv i stedet for kun de dårlige hele tiden. Han ærgrer sig over, at han ikke allerede som 15-årig, da han startede på mureruddannelsen, holdt fast og fik uddannelsen gjort færdig. Så havde han været i en langt bedre situation i dag.

Ifølge Hassan er hovedgrunden til, at han blev kriminel den barndom, han ikke fik - at han ikke kunne holde ud at være hjemme hos sin far. Det var den eneste udvej, han syntes at have. Han mener nu, at islam kan være en hjælp for ham til at holde fast i en kriminalitetsfri tilværelse. Selv om han er vokset op med islam, og begge forældre går i moskéen, har det aldrig interesseret ham særligt. Muhammad-tegningerne påvirkede ham alligevel. Han gik for eksempel med i demonstrationer mod dem. Han mener, tegningerne var udtryk for mangel på respekt fra Jyllands-Postens side. Han beder nogle gange, når han sidder inde, især når han har det dårligt. Så kan han godt lide at høre Koran-recitationer. Det får ham til at falde til ro.

7. HANI (29 år) – tilbage til rødderne

Hani blev født på Sankt Josefs Hospital på Nørrebro. Hans far kom fra Yemen til Danmark i 1970'erne. Han havde mistet begge sine forældre og søgte derfor nye græsgange. Først rejste han til Tyskland og Frankrig for at finde arbejde, hvorefter han slog sig ned her i landet. Senere blev han gift i hjemlandet og fik sin kone hertil. Hun var analfabet, men fik efter nogle år arbejde som pædagogassistent. Hani synes selv, han har haft en god opvækst sammen med sine forældre og fem søskende. Han har altid været stolt af sin far, og hans forældre er stadig sammen. Alle hans søskende har klaret sig godt, alle med videregående uddannelser.

Skoletiden

Hanis far var indstillet på, at hans to børn skulle have arabisk kultur og islam ind med modernismen. Derfor gik Hani i islamisk skole, og fysisk afstraffelse var en del af opdragelsen. Der var mere disciplin i hans hjem, end

der var i mange andre etnisk minoritetshjem, han kendte til. Der blev holdt øje med, hvem Hani gik sammen med, hvor han gik hen etc. Han fik ikke lov til rende på gaden om aftenen. Faderen forsøgte at beskytte ham ved at holde strengt på, at han skulle være hjemme på bestemte tider.

Hani var meget optaget af skolen, han lavede lektier hele tiden. Religion fyldte meget på skemaet, og Hani følte, at det blot var noget han skulle kunne. Han identificerede sig ikke så meget med det. Muslimer, det var noget, han og familien bare var.

I virkeligheden vidste han mere om religion end forældrene, men han troede ikke på det. Han havde ikke ånden med, som han udtrykker det. Senere begyndte han at bede fem gange om dagen og gik også med faderen til fredagsbøn.

I 6. klasse blev Hani rykket en klasse op, fordi han kedede sig og var hurtig til at indlære. Men da familien samme år flyttede til Valby, begyndte Hani i den lokale folkeskole. Her mente man ikke, han var moden nok til 7. klasse. Han var alt for stille og tilbageholdende. Derfor blev han flyttet tilbage til 6. klasse. Det var nyt for Hani at gå i skole med så mange etnisk danske børn, og han følte sig udenfor.

Ungdommen

Hanis far stillede store krav til sine børn, også med hensyn til at få en uddannelse. Ingen af Hanis venner gik videre på gymnasiet. Deres forældre var mest optaget af, at deres børn skulle have familie og børn, hvorimod Hanis forældre gav ham et skub til at komme på gymnasiet.

Under gymnasietiden holdt Hani op med at bede. Han passede heller ikke længere sine lektier. Han kom længere og længere væk fra religionen i de følgende mange år. Da han var 17 år, besluttede han at flytte hjemmefra med sin kæreste, Lene. Han kunne ikke få ro til sine eksamensstudier derhjemme. Det var et stort nederlag for Hanis far, som ville have, han skulle gifte sig med en pige med samme baggrund som han selv. Men at han fandt en etnisk dansk pige og oven i købet flyttede sammen med hende hos hendes familie, det kunne han ikke acceptere. Derfor talte han ikke til Hani i to år. Moderen støttede faderen, men lukkede dog Hani ind, når faderen ikke var hjemme.

Forholdet til Lene varede i fire år. Derefter har Hani haft flere kærester, hver gang etnisk danske, men nu vidste faderen, at det måske alligevel ikke holdt. Det var bare en fase. Efter gymnasiet fik Hani arbejde som portør på Hvidovre hospital som portør i nogle år. Samtidig startede han sit eget firma, som dog hurtigt gik ned.

Væk fra islam

Hani havde ikke på noget tidspunkt været del af det kriminelle miljø. Han havde dog mødt enkelte unge, som lavede kriminalitet, og som han blev

fristet af for at tjene lidt ekstra penge. Men nu mødte han en ung mand, der blev en god ven, og som fik ham med til nogle vilde fester. Her blev han introduceret til stofmiljøet. Nu blev alting fest, hash og ballade, og Hani begyndte at beskæftige sig med narkosalg og indbrud. I dag kan han se, at han i virkeligheden nedbrød sig selv.

For to år siden gik det op for ham, at mange af rutinerne omkring de muslimske regler var væk, og han begyndte at tænke på, om han måske skulle vende sig til religionen igen. Han syntes, han var blevet meget urolig.

Hani havde tidligere fået nogle mindre domme, dog ikke fængselsstraf. Der var noget ondt, han ikke kunne slippe, siger han. Hashen skabte de vildeste tanker i ham. Han vidste godt, at han kunne vælge at stoppe og løse problemet på et par måneder. Men hvad så? Hvad med al den fritid han ville få? Hvad skulle han give sig til? Han kunne ikke slippe hashen, selv om han havde det dårligt. Men tanken om at vende tilbage til islam blev ved med at være der. Alt var jo gået galt, da han mistede sin religion.

I fængsel

Så skete det. Hani blev sigtet for besiddelse af en pistol og kom for første gang i et rigtigt fængsel. I dag er han glad for, at det skete. Så meget skulle der åbenbart til, før han stoppede op og så på sit liv. Det var virkelig skræmmende for ham. I fængslet mødte han en anden indsat, Sami, som selv er praktiserende muslim. Han sagde til Hani, at selv om han nu havde begået en fejl, så skulle han huske på, at han var et religiøst menneske, at han havde et fundament at stå på. Dette gjorde et stort indtryk på Hani.

Hani følte pludselig meget stærkt, at der ikke var noget af islam tilbage i ham, men at han havde brugt tid på alt muligt andet. Han havde skidt på det, han troede på, og det havde forringet hans selvværd, ja hele hans tilværelse. Det måtte han gøre noget ved det, og Sami lovede at hjælpe Hani med at vende tilbage til hans religiøse rødder.

Tilbage til islam

Hani besluttede derfor at vende tilbage til det, han synes, kendetegner ham - det han tror på. Han begyndte nu at bede fem gange om dagen. Det var en stille og rolig proces. Ved at lade bønnen strukturere hverdagen, fik han nu overskud til alt andet. Han fik tid og energi til at få struktur på livet og til at læse i Koranen og om islam.

Når Hani en gang imellem er lidt nede, så hjælper bønnen ham til at få fred i sindet. Bøn er bedre end hash, som han siger. Han har været nødt til at lære at huske alle teksterne igen og sætte sig ind i den rituelle afvaskning. Selv om han af natur er doven, står han tidligt op om morgenen for at bede. Bønnen er blevet en del af hans hverdag, og det har gjort ham meget

stærkere. Han har nu ånden med i det hele, som han udtrykker det. Det betyder, at det igen føles godt at trække vejret.

Vil have uddannelse

Hani er stolt af at være muslim. Han vil gerne være god og gavmild mod andre. Disse kvaliteter er ligesom kommet til ham nu, føler han. Derfor er han blevet mere åben – på trods af, at han tidligere har været meget reserveret.

Hani gider ikke kriminaliteten mere. Før hoppede han over, hvor gærdet er lavest, men nu vil han tage kampen op for at få en uddannelse. Han har en studentereksamen, som ikke er blevet brugt. Egentlig ville han være civilingeniør, men han blev skoletræt. Nu vil han læse til merkonom under afsoningen. Han har en broder, der har et firma, hvor han måske kan hjælpe til.

Politisk islam

Debatten om islam og muslimer udenfor i samfundet har virkelig irriteret og trættet ham. Den fik ham til at føle sig anderledes. Han følte det var ham selv, der blev skudt efter. Men han har aldrig været tiltrukket af politisk islam. Tværtimod er han imod det. Islam er for ham et personligt anliggende. Man skal selv finde Gud. Også når hans børn bliver gamle nok, må de selv finde Gud. *Hizb ut-Tahrir* misbruger bare religionen, siger han. Der er ingen ånd i det.

De unges livsforløb

Baseret på ovenstående historier vil jeg for overskuelighedens skyld skitserer en oversigt over typiske forløb for de to hovedkategorier af kriminelle, de livsstilskriminelle og de situationelt betingede (og dele af midtvejsgruppen).

Typisk forløb for en ung livsstilskriminel med etnisk minoritetsbaggrund

Den unge mand er født og opvokset i et socialt belastet kvarter, typisk Nørrebro eller en af hovedstadens forstæder. Hans forældre er skilt. Faderen er ikke til stede eller er voldelig overfor sine børn på grund af traumer fra krig og tortur. Moderen/forældrene tager ikke særligt meget del i den unges liv. Hvis der er en far, er han sandsynligvis ufaglært og på overførselsindkomst, mens moderen er hjemmegående. Den unge er typisk den ældste (eller evt. yngste) i en stor søskendeflok. Som den ældste søn føler han et stort ansvar for de øvrige søskende. Moderen taler dårligt dansk, har svært ved at klare børnene, er evt. fysisk og/eller psykisk syg. Hun (og evt. faderen) er ikke i stand til at støtte børnene fagligt i skolen.

Den unge skifter ofte skole, bliver smidt ud på grund af fravær eller ballade og placeres eventuelt udenfor hjemmet, på institution eller i plejefamilie. Måske lider han af PTSD eller ADHD. Begynder nu at hænge ud med vennerne på gaden og lave småkriminalitet sammen med dem, og moderen/forældrene har ikke kendskab til disse aktiviteter.

Den unge påbegynder evt. teknisk skole, men dropper eller smides ud, ofte på grund af for megen fravær eller manglende held med at finde en læreplads eller på grund af fravær. Tager måske flere grundforløb, men kan ikke komme videre. Søger mange jobs, men kommer aldrig til samtale. Tager korttidsvarende småjobs, evt. i form af sort arbejde. Mister troen på at kunne få et regulært job.

Er begyndt at ryge hash (helt ned til 15 års alderen). Søger venner med tilsvarende nederlagsoplevelser, som han hænger ud med på gaden. Keder sig, leder efter spænding. Væner sig til at have penge mellem hænderne. Anholdes og kommer i lukket institution, som ikke opleves som noget særligt. Efter første anholdelse bliver det endnu vanskeligere at få job. Bliver måske del af en vennegruppe ("banderelateret") i gademiljøet eller i sjældne tilfælde af en religiøs-politisk gruppe så som *Hizb ut-Tahrir*. Nyder her frygt, respekt, status. Har eller får en stor vrede mod samfundet.

Den unge fortsætter sin kriminelle løbebane og kommer i "rigtig fængsel". Ved løsladelse begynder det hele forfra. Kriminalitet er blevet en livsform, en vej blandt andre. Det er det, man kender til – det, man er god til. Kan ikke håndtere følelser, men spejler sig i omgivelsernes opfattelse af ham som del af en generaliseret gruppe (muslimer, kriminelle, andengenerationsindvandrere etc.). Oplevelsen af uretfærdig behandling og både individuel og kollektiv udelukkelse forstærkes.

Når den unge kommer lidt op i tyverne, begynder han at vokse fra kriminaliteten. Det bliver kedeligt at sidde i fængsel, og den unge oplever at være gået i stå. Men det er svært at komme ud, droppe hashen og vennerne. Lykkes det at bryde den onde cirkel, er det vanskeligt at fastholde en kriminalitetsfri tilværelse i længere tid. Tiltrækningen til vennerne og det liv, man er vant til, bliver for stor.

Typisk forløb for en ung situationelt betinget kriminel med etnisk minoritetsbaggrund

Den unge er typisk opvokset i en større familiesammenhæng og har et godt eller rimeligt forhold til sine forældre og andre søskende, som støtter ham, også i forhold til skolegang og fritidsaktiviteter. Forældrene (eller den ene af dem) er ofte i arbejde og har klaret omstillingen fra oprindelseslandet godt. Hans søskende klarer sig typisk godt, får uddannelse og/eller fast arbejde. Den unge føler sig tryk i hjemmet. Forældrene tager aktiv del i det danske samfund. Kan kommunikere med forældrene om mange ting, også når noget går galt.

Den unge har haft en forholdsvis sammenhængende opvækst, har klareret sig godt i skolen. Gennemfører oftest 10. klasse. Har sjældent haft en børnesag. Han kan dog godt have været mere eller mindre aktiv del af gademiljøet, fordi det har været svært at stå udenfor, men går dog ikke så langt som til at begå kriminalitet på grund af den ballast, han har hjemmefra.

Gennemfører oftere en uddannelse f.eks. på teknisk skole eller anden erhvervsuddannelse. Har lettere ved at komme ind på arbejdsmarkedet og få et regulært arbejde.

Håndterer følelsen af diskrimination og stigmatisering i medierne på en mere konstruktiv måde. Har i højere grad bevaret sit selvværd. Har måske en oplevelse af at leve i to verdener, men har ressourcer til at takle det. Har ikke noget hashmisbrug. De fleste venner er udenfor det kriminelle miljø.

Den unge er typisk blevet varetægtsfængslet, da han var kommet i en risikabel situation, har måske begået en kriminel handling i forbindelse med indtagelse af alkohol. Kriminaliteten var ikke planlagt, men situationen opstod mere eller mindre spontant eller under pres fra vennerne. Familien kommer på besøg og støtter den unge, mens han er i fængsel. Sigtelsen trækkes undertiden tilbage, eller den unge frikendes i retten.

Den unge er stærkt besluttet på ikke at vende tilbage til fængslet, men at komme videre med sit liv. Har et solidt netværk udenfor til at støtte ham i at holde fast i beslutningen. Det lykkes derfor i højere grad at holde sig ude af kriminalitet.

III. Opvækst, uddannelse og arbejde

1. De unges opvækstforhold

Familiens socio-økonomiske status

Det er ikke muligt at udlede statistiske tal af undersøgelsen for familiernes forsørgelsesgrundlag og uddannelsesmæssige baggrund. Oplysninger i data-materialet og samtalerne viser dog tydeligt, at langt de fleste unge, især dem jeg kalder "livsstilskriminelle" er vokset op under vanskelige levevilkår.

Materielle vilkår, boligsituation og familieforhold

De unges forældre har ofte dårlige økonomiske vilkår, hvilket er bestemmen- de for familiernes boligsituation. Typisk er de henvist til boliger i områder med mange familier med sociale problemer, for eksempel i forstæder til stor- byer eller andre "ghetto-lignende" områder med ringe social kontrol og sam- menhængskraft på grund af beboernes ressourcenesvaghed.¹⁷

De unge giver hyppigt udtryk for, at de er kede af, at det går forældrene materielt dårligt, og at de derfor selv har villet undgå at havne i samme situa- tion med deres liv. De angiver dette som en af grundene til deres kriminelle handlinger. Det modsatte kan også gøre sig gældende, når det går forældre og søskende godt både økonomisk og uddannelsesmæssigt. Så kan det føles svært for den unge at leve op til deres status. Han føler sig som "familiens sorte får" – et udtryk, som flere af de unge har anvendt.¹⁸ I virkeligheden ud- trykker de hermed en meget lav selvfølelse: 'De andre er normale, mens jeg er et uheldigt eksemplar.'

Af de 400 undersøgte unge fremgår antallet af søskende i 306 tilfælde. Disse indsatte har i gennemsnit 3,7 søskende. 2,7 % af alle søskende er halv- søskende.¹⁹ Når det gælder etnisk danske indsatte, fremgår antallet i 70 til- fælde. Her er gennemsnittet 1,8, altså ca. halvdelen af gennemsnittet for ind- satte med etnisk minoritetsbaggrund. Heraf er 13 % halvsøskende. Desuden er der oplysninger om, at 47 af de indsatte er ældst i søskendeflokken (dvs.

¹⁷ Ifølge oplysninger fra en undersøgelse, foretaget af Arbejderbevægelsens Erhvervs- råd, som er en sammenkøring af data fra Danmarks Statistik på personer indsat i april 2009 (Glavind 2009) er 34 % af alle indsatte i danske fængsler, sammenlignet med 18 % i hele befolkningen, vokset op i almennyttigt boligbyggeri.

¹⁸ Mange undersøgelser viser, at risikoen for kriminalitet er større for børn af ufaglærte forældre end for børn, hvis forældre har en højere socio-økonomisk status. Samtidig viser de, at forældres langvarige status som modtager af kontanthjælp og overførsels- indkomst medfører forøget risiko for kriminalitet blandt børnene. (Udredning 2009: 295).

¹⁹ Der er ingen tvivl om, at dette tal er noget højere end det, der ville gælde udenfor fængs- let, hvor etniske minoriteter generelt lever mere i stabile kernefamilier og derfor har færre halvsøskende end befolkningen i øvrigt (Deding & Olsson 2009:10).

15,4 %), mens 20 er yngst (dvs. 6,5 %). Det betyder, at en stor del af de unge ofte forventes at overtage faderens rolle som familiens overhoved og tage ansvar, også økonomisk for familien. Flere af de indsatte har givet udtryk for, at dette kan være et stort og uoverskueligt ansvar, som de i mange tilfælde føler de har svigtet.

Der er således ofte tale om store familier (med 4-5 børn i gennemsnit), hvor børnene bor hjemme i ganske lang tid. Dette er en belastning for familiens økonomi. Dertil kommer, at en stor del af de indsattes forældre står udenfor arbejdsmarkedet, dvs. er på kontanthjælp eller overførselsindkomst.²⁰

Flere af disse forhold gælder også for etnisk danske unge indsatte, men der er ingen tvivl om, at de etniske minoriteter generelt oplever yderligere belastninger, som jeg også senere skal komme ind på. Familierne har generelt svagere socio-økonomiske vilkår end etnisk danske. De har lavere beskæftigelsesfrekvenser end resten af befolkningen.²¹ De har sjældnere en erhvervskompetence givende uddannelse og har derfor oftest ufaglærte jobs. De er generelt beskæftiget på lavere kvalifikationsniveau, og deres gennemsnitsindkomst er lavere. Dertil kommer diskriminering på arbejdsmarkedet.

Social isolation

Det faktum, at meget få forældre til de indsatte er i arbejde, fører ikke blot vanskelige økonomiske vilkår med sig, men ofte også social isolation. Hjemmet adskilles ofte fra det omgivende samfund, og de unge kan ikke trække på forældrenes økonomiske eller psykiske ressourcer. Selv om forældrene har tiden til deres børn, har de ikke psykisk overskud til at støtte dem, hvilket ofte indvirker indirekte på opdragelsen af børnene. Opdragelsen ender ofte med at blive enten meget hård og restriktiv (straffende) eller modsat tilfældig og inkonsekvent uden særligt engagement (afvisende). Børnene overlades til sig selv. Begge opdragelsesformer kan være prædiktorer for kriminalitet blandt børnene (Udredning 2009:296ff.).

Den økonomiske situation sætter desuden rammerne og grænserne for en række af de udfoldelsesmuligheder, børn kan tilbydes under opvæksten, herunder muligheder for deltagelse i fritidsaktiviteter.

Uddannelse

De indsatte kommer ofte fra hjem uden uddannelsesmæssige traditioner. Kun en ud af tre borgere med minoritetsbaggrund har taget en uddannelse i Danmark (Danmarks Statistik 2009: 95). En stor del af forældrene er analfabeter

²⁰ Store familier anses i international litteratur som en risikofaktor (Udredning 2009:298).

²¹ Ifølge Danmarks Statistik 2009:65 er 63 % af de 16-64-årige ikke-vestlige mandlige indvandrere i beskæftigelse, mens det gælder for 82 % af den samme aldersgruppe med dansk oprindelse. Især kvinder har en lav frekvens. Kun 50 % af minoritetskvinderne er i beskæftigelse mod 77 % af kvinderne i den øvrige befolkning.

og/eller har meget dårlige danskundskaber. Det betyder, at de ofte er mindre i stand til at anspore deres børn til at klare sig godt i skolen eller i det hele taget stimulere dem i deres tidlige leveår. Især moderens uddannelsesniveau synes ifølge flere undersøgelser at være afgørende, formentlig fordi faderen ofte er fraværende (f.eks. Udredning 2009:296).²²

Opbrud i familien

Som det vil fremgå i det følgende kapitel, er det et yderligere belastende forhold for de unge indsatte i undersøgelsen - især for dem, der har flygtningebaggrund - at de ofte kun bor sammen med den ene af forældrene, typisk moderen, som har svært ved både økonomisk og omsorgsmæssigt at magte en stor børneflokk.

Ali er 19 år og har fået en dom på et år og seks måneder for medvirken til røveri. Han var chauffør under røveriet. Han står nu til udvisning til hjemlandet. Det er anden gang han sidder i fængsel. Hans mor og fire søskende bor alle i Danmark.

Ali er født i Iran. Forældrene blev skilt, da han var lille, og faderen kom i fængsel. Da Ali var 13 år, rejste han sammen med sin mor og fire søskende til Danmark og bosatte sig i Mjølnerparken. Her blev moderen gift med en herboende iraner, som hun så senere blev skilt fra. Både moderens og børnenes forhold til stedfaderen har været meget konfliktyldt, og han har også efter skilsmissen chikaneret familien. Der har ingen kontakt været til den biologiske far, siden familien forlod Iran. Ali og hans søskende ved end ikke, hvor han er.

Alle fem søskende bor hjemme og er afhængige af moderens indkomst. Ali gik ud af 9. klasse og kom i praktik hos en automekaniker i nogle måneder, men har haft svært ved at koncentrere sig, komme videre med uddannelsen eller få et fast arbejde. I det hele taget er familien meget præget af de dårlige sociale forhold, de lever under. En af Alis brødre bevæger sig ind og ud af fængslet, og to søstre har problemer med deres skolegang og med stofmisbrug. Samtidig er hele familien meget præget af moderens dårlige psykiske helbred, der har betydet, at hun ikke har haft overskud til at give børnene tilstrækkelig omsorg og opmærksomhed. Hun har flere gange været indlagt på psykiatrisk afdeling, når hverdagen er blevet for besværlig, pengene er sluppet op, og børnenes problemer er blevet for meget.

Flere af de indsatte giver udtryk for, at der har været mange opbrud i deres og forældrenes liv. Forældre med flygtningebaggrund har måttet bryde op fra hjemlandet med de sociale og psykiske belastninger, tab af social kontrol, der følger af at befinde sig i en fremmed kultur med andre normer, omgangsformer, regler, moral og sprog. Ofte klarede forældrene ikke at

²² Undersøgelser viser, at jo lavere uddannelse forældrene har, des højere er risikoen for, at børnene bliver kriminelle. Der er en klar overhyppighed af kriminalitet blandt personer, hvis forældre er meget lavt uddannede. Se den registerbaserede undersøgelse, Kriminalitet og Uddannelsesforløb (Stevens 2005:31,39)

holde sammen under disse vilkår, men gled fra hinanden og blev senere skilt. Det gælder bl.a. Amirs forældre (se livshistorien p.38).

Bassem har irakisk-kurdisk baggrund. Da han var fire år flygtede han sammen med sin familie til Danmark. De boede først 3-4 år i Esbjerg, inden de flyttede til København. Faderen, som var i militæret i Irak og havde siddet i fængsel, var mekanikeruddannet, men fik aldrig arbejde i Danmark. Begge forældrene har hele tiden været på overførselsindkomst. Bassem husker omstillingen til det nye land som en meget hård tid, både for forældrene, hans tre søskende og ham selv. Han beretter om, hvordan han oplevede omstillingen fra Irak til Danmark:

Det har jo ikke været en helt almindelig og nem opvækst, overhovedet [.....] man havde selv masser af stress dengang, og... i sig selv er det heller ikke så sundt, når man er på den alder og have så mange ting i hovedet. Man følte sig uvelkommen og man følte sig sådan meget... traumatiseret. Altså lige pludselig står man som lille i et fremmed land, og folk råber efter en og man fatter ikke hvad de siger og man bliver slået og spyttet på.... Det var også hårdt for mine forældre, for lige pludselig skulle de så slå sig ned her og etablere sig et liv. Og de har så også os fire med og altså, det er jo også simpelthen, sådan startede de et nyt liv... så de havde deres at slås med også.

Mange har desuden måttet flytte mange gange, mens de har været i Danmark, ofte i forbindelse med skilsmisse eller på anden måde tab af en af forældrene. Også andre ændringer i indkomstgrundlaget, for eksempel i forbindelse med arbejdsledighed, har gjort sig gældende. Flere indsatte fortæller om de smertelige ændringer i deres liv, det medfører – med tab af netværk, kammerater, tryghed etc.²³

Amir beretter om sin barndom i Norge, efter at familien havde flyttet meget rundt:

Vi boede to år her, to år et andet sted, vi flyttede hele tiden. Og det er faktisk noget af det værste, fordi du skal hele tiden skal starte forfra. Men den ene gang.....efter vi havde boet et sted i to år og så flyttede videre, så valgte jeg at fortsætte i den skole, jeg havde gået i. Det var rigtig langt væk kan jeg huske.....og der var sne og jeg skulle gå. Men jeg ville ikke flytte, jeg sagde til mine forældre, at det gider jeg simpelthen ikke, jeg gider ikke starte med nye venner, forfra. Og det er altid svært at komme ind, når man er ham den nye. Jeg kunne ikke klare det, altså jeg kunne ikke lide det, det med at flytte hele tiden. Det er i hvert fald en af de ting jeg har sagt til mig selv, hvis jeg en dag får børn...”

I næste kapitel vil jeg komme ind på de særlige opbrud i de unges liv, der forårsages af anbringelser af dem udenfor hjemmet, som for mange opleves som meget voldsomme omvæltninger i deres liv.

²³ Der er en klar sammenhæng mellem kriminalitetsrisiko og antallet af flytninger, særligt i forbindelse med ændringer i familiens sammensætning (Stevens 2005:29,39).

Familieforhold

Familien er en af de vigtigste instanser i et menneskes identitetsdannelse, og netop hvad angår familieforhold, er der ofte ikke så stor forskel mellem etnisk danske unges og etniske minoritetsunges baggrund. Det er mange af de samme problemer, de samme omtumlede familiehistorier, der gør sig gældende.²⁴ De indsatte liv er fyldt med historier om skuffelser, tab, brud, omsorgssvigt, fraværende forældre eller stedforældre, anbringelser udenfor hjemmet, konflikt, vold og psykisk sygdom.

Forældres samlivsforhold

Et af de gennemgående træk blandt både etnisk danske unge og minoritetsunge i undersøgelsen er, at deres forældre ofte ikke bor sammen.²⁵ Men for de etniske minoriteter forværres problemet af, at faderen efter skilsmissen ofte ikke bor i landet, men rejser tilbage til hjemlandet eller på anden måde forsvinder, så der ikke længere er kontakt mellem ham og den unge. Dette vises i nedenstående tabel.

Det fremgår af tabellen, at næsten halvdelen af de indsatte med flygtningebaggrund (nemlig 47,2 %) og godt en tredjedel af de indsatte med indvandrerbaggrund (35,1 %) har forældre, der er skilt. Blandt etnisk danske indsatte er godt halvdelen af forældrene skilt. Det sidste må dog tages med et vist forbehold, da datagrundlaget kun inkluderer 100 indsatte. I befolkningen som helhed oplever mere end hvert tredje barn, at forældrene bliver skilt, inden børnene bliver 18 år (Christoffersen 2002).²⁶ Det kan således konstateres, at skilsmisseprocenten for indsatte med flygtningebaggrund og med etnisk dansk baggrund ligger substantielt højere end gennemsnittet i befolkningen som helhed. Der er heller ingen tvivl om, at skilsmisseprocenten blandt indsatte med indvandrerbaggrund også ligger en del højere end blandt ikke-indsatte med indvandrerbaggrund.

Der kommer endvidere nogle yderst signifikante tal frem, når man ser på, hvor mange af de indsatte, der har mistet en af eller begge forældre. Her fremstår tallene for de etniske minoriteter, herunder især indsatte med flygtningebaggrund, langt højere end for etnisk danske indsatte.

²⁴ Dette bekræftes af præsterne i VF.

²⁵ I Glavind 2009 fremgår det, at ca. 58 % af de indsatte i alderen 15-39 år mod ca. 30 % i befolkningen i samme aldersgruppe er vokset op i familier, hvor forældrene er skilt. Lignende tal fremkommer også i Deding & Olsson 2009:30 ff. Her siges det endvidere, at i befolkningens som helhed bor 75 % af etniske minoritetsbørn i kernefamilier, mens det kun gælder 68 % af etnisk danske børn. Børn og unge, der ikke har begge biologiske forældre, står i risiko for senere i livet at begå vold (Udredning 2009:297).

²⁶ I Københavns Kommune var en tredjedel af samtlige børnefamilier i 2008 familier med en enlig forælder. Andelen var størst i Bispebjerg (Det Sociale Barometer 2010:30).

Tabel 6: De unges forhold til deres biologiske forældre i procent (af alle indsatte i kategorien)

	Flygtninge- baggrund <i>10 ikke angivet</i>		Indvandrer- baggrund <i>6 ikke angivet</i>		Minoritets- baggrund <i>16 ikke angivet</i>		Etnisk danske	
	Skilt	Ikke- skilt	Skilt	Ikke- skilt	Skilt	Ikke- skilt	Skilt	Ikke- skilt
<i>Forældre skilt eller ikke-skilt</i>	47,2 %	52,8 %	35,1 %	64,9 %	40,6 %	59,4 %	51 %	49 %
Far væk	8,5	0,6	8,2	1,4	8,3	1,0	2	0
Far død	1,7	8,5	1,9	4,8	1,8	6,5	1	4
Far: ingen kontakt	5,7	1,7	4,8	0,5	5,2	1,0	13	1
Far: dårlig/lidt kontakt	6,8	2,8	1,9	3,4	4,2	3,1	3	0
Mor væk	1,7	0,6	1,9	0	3,4	0,3	0	0
Mor død	0,6	2,3	1,4	2,4	1,0	2,3	1	0
Mor: ingen kontakt	1,7	0	1,0	0	1,3	0	4	0
Mor: dårlig/ lidt kontakt	1,1	0	1,9	1,4	1,6	0,8	4	1
Begge væk	1,1	0,7	0	0	0,5	0,3	0	0
Begge døde	1,1	0,7	0	0	0,5	0,3	0	1
Begge: ingen kontakt	1,7	2,3	0	3,4	0,8	2,9	1	1
Begge: dårlig/lidt kontakt	1,1	0,6	3,4	3,4	2,3	1,6	1	2
Forældre sammen	35,8 %		52,4 %		47,4 %		42 %	
Rimeligt forhold til begge	32,8 %		45,0 %		41,9 %		40 %	

Det er især tydeligt at konstatere, at 32 fædre i forbindelse med skilsmisse er forsvundet ud af de etniske minoritetsunges liv, mens det samme kun gælder for to fædre til etnisk danske indsatte. Dette hænger utvivlsomt sammen med, at skilsmisser blandt etniske minoriteter oftest er alt andet

end lykkelige. Tværtimod kan de blive ret voldsomme. Typisk har manden været meget fraværende i hjemmet, fysisk og psykisk. Han har ikke udfyldt den rolle, der forventedes af ham. Det er derfor ofte kvinden, der tager initiativ til skilsmisse, især blandt somaliere. Hun ønsker at være uafhængig af manden og ved, at det er økonomisk muligt for hende her i landet.

Omstillingen fra det gamle system i hjemlandet til det nye liv har ofte været særligt vanskelig for manden. Han har måske i forvejen følt sig sat uden for indflydelse - uden arbejde, uden uddannelse. Eller arbejdet er forbundet med lav social status. Det får ham til at føle sig svag, næsten afmægtig. Skilsmissen frarøver ham så den sidste stolthed i forhold til familien, og derfor forsvinder han ud af landet.²⁷ Flere somaliske indsatte har desuden forklaret mandens forsvinden med, at han er blevet jaget ud af hjemmet af eks-hustruen. Fængselsimamen forklarer somaliske mænds forsvinden på følgende måde:

Manden mister sin sociale status ved skilsmissen. Han kan ikke være mand. Derfor flytter han tilbage til Somalia, hvor han kan få arbejde og gifte sig igen og finde det, han har mistet.

En yderligere begrundelse for den manglende kontakt til faderen er, at der blandt etniske minoriteter ikke altid kommer en orden i stand i forbindelse med skilsmissen, der kan tage vare på denne kontakt. En af socialrådgiverne i VF beretter således:

Når etnisk danske ægteskaber går i opløsning, er der ofte ordnede forhold omkring samvær med børnene. Der tages en beslutning omkring forældremyndighed. Det samme gælder ikke altid de etniske minoriteter. Her er forholdene ikke så strukturerede. Der er ikke samme ansvar for at få skilsmissen til at fungere for børnene. Ofte er der slet ingen kontakt til den fraflyttede, eller det er helt op til den unges eget initiativ, om der skal være nogen kontakt. Ofte har faderen stiftet en ny familie og ønsker ikke at opretholde en kontakt.

Tit er der også dårlig kontakt til faderen for etnisk danske unge, men man ved som regel, hvor han er. Der er mere afklaring omkring det hele.

Dårlig kontakt til faderen findes også i særlig grad blandt indsatte med flygtningebaggrund. I det hele taget er der flest med minoritetsbaggrund, der ikke har nogen eller kun ganske lidt kontakt til begge deres forældre. Ser man på skilsmissetallene og antallet af forældre, der ikke er til stede, kommer man frem til, at kun godt en tredjedel (35,8 %) af indsatte med flygtningebaggrund har forældre, der er til stede sammen i hjemmet. For indsatte med indvandrerbaggrund er det godt halvdelen, mens det for etnisk danskere er 42 %.²⁸ Fratrækkes yderligere antallet af indsatte, der har et

²⁷ Dette bekræftes af en af socialrådgiverne i VF.

²⁸ En af fængselspræsterne bekræfter, at det er et gennemgående træk hos indsatte med etnisk minoritetsbaggrund, at de mangler en far og har gjort det under en stor del af op-

dårligt forhold til en af forældrene eller dem begge, er tallene endnu lavere, som det fremgår af tabel 6, nemlig 32,8 % for indsatte med flygtningebaggrund, 45 % for unge med indvandrerbaggrund og 40 % for etnisk danske indsatte.

Disse tal angiver således indsatte, hvor begge er til stede, samtidig med at indsatte synes at have et rimeligt forhold til begge.

Tabel 7: Forældres samlede fravær i procent

	Flygtninge- baggrund	Indvandrer- baggrund	Minoritets- baggrund	Etnisk danske
Far: ingen kontakt	34	25	29	24
Far væk el. dårligt forhold	45,5	36,1	40,4	30
Mor: ingen kontakt	14,2	10,1	12,0	8
Mor: væk eller dårligt forhold	17,0	17,3	17,2	1
Begge: væk el. dårligt forhold	9,1	9,1	9,1	6

Tabel 7 angiver en sammentælling af forældrenes fravær i forhold til den unge under opvæksten. Det fremgår, at fraværet blandt forældre med flygtningebaggrund er højere end i de andre to kategorier, men også at fraværet generelt blandt etnisk minoritetsunge er højere end blandt etnisk danske unge. Således er over 45 % af de unge med flygtningebaggrund helt uden faderkontakt eller har et dårligt eller kun lidt forhold til deres far. Fravær af moderen og af begge forældre er nogenlunde ens i de tre kategorier. Generelt gælder det for alle kategorier, at tallene for manglende kontakt til forældrene ligger signifikant højere end i befolkningen som helhed.

Forældrene bliver ofte skilt tidligt i de indsattes barndom. Mange af de unge giver udtryk for, at både konflikterne, der prægede perioden frem til skilsmissen og tidspunktet for separationen, var meget traumatisk, og det tog lang tid for den unge at komme over det. Flere har endog givet udtryk for, at forældrenes skilsmisse var medvirkende til den unges kriminelle debut. Michel fortæller om betydningen af skilsmissen mellem moderen og stedfaderen:

Det er problemer i familien der har præget mig hårdest..... hvis den stadigvæk havde holdt sammen, familien, så havde jeg, så tror jeg det havde været helt anderledes, så ville der have været mere tryghed os stabilitet.... jeg har meget brug for en rigtig far og vide hvem der er den rigtige far, men jeg har brugt ham [stedfaderen] til at være min far, mit forbillede og det forbillede

knækkede på grund af, at de blev skilt. Hvis de aldrig havde været skilt og de stadig boede sammen og havde fået børn sammen, så tror jeg også at jeg havde været helt anderledes. Jeg er enebarn, jeg har ikke nogen at se op til. (se endvidere Michels livshistorie p.43)

Der er ingen tvivl om, at de mange brud og separationer, mangelen på gennemgående ansvarlige voksne i opvæksten, som mange af de unge har oplevet, har været med til at forhindre nødvendig tilpasning til forskellige situationer i deres liv og har ført til misbrugsproblemer.

Tabel 8: Forældreforhold og kriminel løbebane i procent

	Situationelt betingede	Midtvejs-kriminelle	Livsstils-kriminelle
Etniske minoriteter			
Skilt/fraværende: <i>godt forhold</i>	10,2	5,3	4,4
Skilt/fraværende: <i>dårligt forhold</i>	1,8	11,4	19,9
Begge forældre til stede: <i>godt forhold</i>	14,0	12,6	6,4
Begge forældre til stede: <i>dårligt forh.</i>	1,8	3,8	8,5
Etnisk danske			
Skilt/fraværende: <i>godt forhold</i>	11,5	9,4	5,2
Skilt/fraværende: <i>dårligt forhold</i>	8,3	7,3	21,9
Begge forældre til stede: <i>godt forhold</i>	12,5	8,3	7,3
Begge forældre: <i>dårligt forhold</i>	1,0	2,1	4,2

Mange indsatte beretter om, at de ikke har det godt med deres forældre, især faderen, mens forholdet til moderen synes at være langt bedre. De viser stor affektion for hende og vil beskytte hende for enhver pris. Derfor ønsker de ofte ikke besøg af moderen/forældrene for at skåne hende/dem for synet af hendes/deres søn i den situation.²⁹

I tabel 8 har jeg forsøgt at sammenholde data fra tabel 6 og 7. Herved fremkommer et entydigt mønster, både når det handler om indsatte med etnisk minoritetsbaggrund og indsatte med etnisk dansk baggrund: Når forholdet til den ene forælder (i familier, hvor forældrene er skilt, eller den ene part er fysisk fraværende) eller til begge forældre (i familier, hvor begge

²⁹ Dette bekræftes af socialrådgiver i VF.

forældre lever sammen) er godt, har den indsatte i stigende grad en kortere kriminel løbebane. Derimod når forholdet er dårligt, er den kriminelle løbebane tilsvarende længere og tungere. I sidste tilfælde vokser kurven endog langt mere drastisk.

Det er til gengæld interessant at notere, at det ikke synes at være så afgørende, om forældrene er skilt eller ej. Der må dog også her tages et vist forbehold, især når det angår de etnisk danske indsatte, og det skal tages med i betragtning, at der er tale om de indsattes egen opfattelse af forholdet. Alligevel er der en evident tendens i tallene, der indikerer en klar sammenhæng mellem de unges kriminalitet og arten af deres forhold til forældrene eller mangel på samme.

Særlige problemer i hjemmet

Det fremgår af både tabel 6 og 8, samt af den kvalitative del af undersøgelsen i øvrigt, at især indsatte med flygtningebaggrund (som også er overrepræsenteret i den generelle statistik i tabel 2 p.27) har oplevet mange brudte familieforhold, flere dødsfald og tab i det hele taget, mere sygdom end andre indsatte. Samtidig er det min erfaring, at især unge med minoritetsbaggrund er meget tilbageholdende med at give udtryk for negative følelser overfor deres forældre. De føler en stærk loyalitet overfor dem, uanset forældrenes adfærd overfor dem.

Dette bekræftes af flere af de ansatte, jeg har interviewet. Som en socialrådgiver i VF udtrykte det: "En araber vil aldrig sige, at han har et had til sin far, uanset hvor voldelig han har været, og hvor meget den unge lider under det". Denne tilbageholdenhed kan betyde, at tallene i de to tabeller og i tabel 9 nedenfor i virkeligheden for de unge med etnisk minoritetsbaggrund er langt mere tyngende end angivet.

Flygtningesituationen og omstillingen til fremmede omgivelser har været en belastning for forældrenes ægteskab og har i mange tilfælde ført til gentagne konflikter og undertiden voldelig adfærd. Sådanne situationer har været meget angstfremkaldende hos den unge og givet en følelse af ensomhed og mangel på støtte i hjemmet. Mange har dog også haft et tidligt ønske om at komme væk hjemmefra, men er ofte forblevet i hjemmet for at beskytte moderen.

Tabel 9 bygger på et meget usikkert datagrundlag, idet forholdsvis få handleplaner omtaler problemer i hjemmet, og indsatte med minoritetsbaggrund som nævnt er meget tilbageholdende med oplysninger om hjemlige forhold.

Tabel 9: Problemer i hjemmet (nederste tal i procent af alle i kategorien)

	Indvandrer- baggrund	Flygtninge- baggrund	Etniske minoriteter	Etnisk danske	I alt
Vold	13 6,2	16 8,6	29 7,3	5	29 6,0
Sygdom	10 4,8	9 4,8	19 4,8	1	18 3,7
Traumatisering	1 0,5	15 8,1	16 4,0	0	14 2,9
Misbrug	4 1,9	5 2,7	9 2,4	10	19 4,0
Kriminalitet	4 1,9	1 0,5	5 1,3	6	11 2,3
Seksuelle Overgreb	0 0	1 0,5	1 0,3	3	3 0,6

Tabellen er medtaget alligevel, fordi den kan anvendes som en indikator af nogle tendenser. Den angiver nogle vejledende talmæssige proportioner mellem de forskellige problemer i hjemmet. Der er ingen tvivl om, at tallene reelt er langt højere i alle tre kategorier.

Vold

Det største problem ifølge tabellen er den vold, indsatte med etnisk minoritetsbaggrund har oplevet i deres barndom, både den vold der er begået mellem forældrene og i forhold til den unge selv. Direkte adspurgt benægtede mange af de indsatte dette forhold. Først senere i samtalen eller ved en efterfølgende samtale begyndte de at tale om det på eget initiativ. Det kunne komme meget pludseligt og uden anledning. Dette skete for eksempel i Husseins tilfælde, hvor både fysisk og psykisk vold har været til stede under hans opvækst:

Det skal også siges, jeg har oplevet masser af magtudøvelse fra min far af ... mod mig jo. Hans vrede gik altid ud over mig, og det var virkelig sådan noget med: ”Hvor mange piskeslag mangler du stadig?“, og jeg havde styr på det og sagde: ”Jamen, jeg mangler så og så mange”. Så blev man pisket osv., voldsomt..... Jeg kan godt se, hvilke folk der har fået alvorlige tæsk derhjemme, og hvilke der bare tror, de har fået tæsk. Jeg kan sige at jeg har fået meget tæsk... og meget af det har også været psykologiske tæsk. Jeg kan sige til dig..... da jeg tissede i sengen, sagde min far til mig: ”Hvis du gør det én gang til, så....”. Og han mente det ... han sagde det ikke i en hård tone, men i en speciel tone: ”næste gang du gør det, så klipper jeg den af og så griller jeg den, og du spiser den”. Og som barn i forhold til en sådan mand, så tager du hans ord alvorligt. Du ved virkelig, at der er alvor i hans ord, fordi du har set, hvad han kan gøre. Så du tænker, ”Ok det skal jeg ikke

gøre mere". Så det vil sige, at grunden til, at jeg stoppede med at tisse i sengen var simpelthen frygt.....

Hussein og flere andre forklarede, at de ikke tidligere havde talt med nogen om deres oplevelser, hvilket formentlig hænger sammen med den ovenfor nævnte tilbageholdenhed overfor at tale dårligt om forældrene. Det betyder også, at de ikke har fået psykologisk hjælp til at bearbejde oplevelserne, men har gået med dem selv. Flere af de indsatte havde stadig natlige mareridt om især faderens voldelig adfærd.

Faderens vold er ofte en følge af psykiske problemer, traumatisering efter krigsoplevelser og/eller tortur i fængsler. Dette er uden tvivl en af årsagerne til, at unge med flygtningebaggrund er overrepræsenteret i statistikker over kriminelle. Der kan også være tale om en afmagtsfølelse hos faderen, der giver sig udslag i voldelige handlinger overfor ægtefælden og/eller børnene (se Hassans historie p.57).

Mange af de indsatte er selv bevidste om sammenhængen mellem faderens vold i hjemmet og egne voldelige mønstre senere hen. De erkender, at de har lært af forældrenes adfærdsformer og begyndte selv at udvikle en tolerance for vold, dvs. at betragte vold som en naturlig og legitim reaktions- og kommunikationsmåde i forhold til kritik og oplevet provokation fra andre mennesker. På længere sigt udvikler de ofte en lav grad af selvkontrol. Deres aggression udløses ved den mindste negative tilnærmelse (se afsnit om traumatisering og vrede nedenfor).³⁰

Sygdom, misbrug og kriminalitet i hjemmet

En stor del af de indsatte med minoritetsbaggrund fortæller om sygdom i hjemmet. Dertil kommer antallet af indsatte med flygtningebaggrund, hvis far har været udsat for krig og/eller tortur, hvilket jeg senere skal komme ind på. Det ser ud til, at forældrene her er mere ramt af sygdom end etnisk danske forældre. Ofte har moderen en fysisk og/eller psykisk sygdom, der har varet i mange år. Ifølge Mogens Nygaard Christoffersen er der en overhyppighed blandt unge mænd, der har fået en voldsdom, i de tilfælde, hvor faderen har fået behandlet en psykotisk lidelse ved indlæggelse på psykiatrisk afdeling (Christoffersen 1999:62). Moderens/forældrenes sygdom er en stor belastning for den unge, især når han er den ældste søn og føler et stort ansvar for familien.

Misbrug af alkohol eller euforiserende stoffer er ifølge tabel 9 et langt større problem blandt etnisk danske indsatte end blandt de etniske minoriteter. Det samme gælder seksuel misbrug. Disse tal bygger dog på et meget spinkelt datagrundlag. Mine samtaler med de indsatte bekræfter dog begge oplysninger. Der er dog en vis sandsynlighed for, at stofmisbrug ofte skjul-

³⁰ Om sammenhængen mellem forældrenes vold og barnets risiko for senere at begå vold se Udredning 2009:297 og Christoffersen et al. 2007:157-184.

les i minoritetsfamilierne. Man dækker over problemet, især i de store familier, og misbrugerne kommer kun sjældent i behandling.

Der berettes lidt hyppigere om alkoholmisbrug hos en af forældrene eller den forælder, der er tilbage. Men også dette opleves som en skam og kommer derfor ikke altid til nogens kendskab udenfor familiens rammer.

Anbringelse udenfor hjemmet

Mange af de indsatte i undersøgelsen har været anbragt en eller flere gange udenfor hjemmet, ofte i de tilfælde, hvor der har været vold i hjemmet, og/eller hvor det drejer sig om traumatiserede eller psykisk syge forældre. De fleste befinder sig i gruppen af livsstilskriminelle. Jeg har dog intet valdt statistisk grundlag til at sige noget om, hvor mange det handler om. Ifølge Danmarks Statistik har halvdelen af de indsatte i fængslerne i alderen 18-29 år været anbragt på en institution eller haft en lignende foranstaltning i barndommen mod 8,8 % for unge i samme aldersgruppe i befolkningen (Glavind 2009:6).³¹ Halvdelen af disse har været anbragt på en institution, inklusiv døgninstitution, socialpædagogisk kollektiv og opholdssted (ibid.:9) Det er mit indtryk, at dette forhold også gælder undersøgelsespopulationen.

En lang række undersøgelser har angivet forskellige forklaringer på denne overhyppighed af anbringelser blandt indsatte.. Nogle forskere forklarer det med, at de unge i forvejen har en afvigende og eventuel kriminel adfærd, hvilket netop er udslagsgivende for anbringelsen. Andre mener, at det er gruppens normer på institutionen, der kommer til at dominere og påvirke de unge snarere end personalets værdier og holdninger (Christoffersen 1999:64).

Mine samtaler med de unge i undersøgelsen bekræfter begge begrundelser, men mere afgørende er det smertelige brud, anbringelsen forårsager hos den unge, og den deraf følgende følelse af svigt og afvisning, den unge

³¹ I Københavns Kommune blev 2,5 % af samtlige 0-17-årige anbragt udenfor hjemmet i kortere eller længere tid. Størst var andelen i Bispebjerg, og lavest var den i City/Østerbro. Op mod 80 % af alle tvangsfjernelser i Københavns Kommune drejede sig om børn af anden etnisk oprindelse end dansk (Det Sociale Barometer 2010:5).

En undersøgelse fra maj 2009, foretaget af sociologerne Jacob Hviid Hornness og Hans Monrad Graunbøl viser, at i 2003 havde 34,6 % af alle, der blev løsladt fra en ubetinget fængselsstraf været anbragt uden for hjemmet i løbet af deres opvækst (mod 5-6 % af alle danske børn og unge) (Hornness & Graunbøl 2009).. En anden undersøgelse, udført af Arbejderbevægelsens Erhvervsråd viser, at halvdelen af de 18-29-årige (med dansk CPR-nummer) har været anbragt eller omfattet af en børnesag på anden måde (Glavind 2009).

Endvidere viser Christoffersens undersøgelse (Christoffersen 1999), at børn, der har været institutionsanbragt inden det fyldte 15 år, har dobbelt så stor risiko for senere kriminalitet som dem, der har været anbragt i familiepleje (Udredning 2009:302).

oplever. Kun i ganske få tilfælde har anbringelsen haft positiv virkning på den unge ved at han derved er kommet væk fra konflikter og eventuelt vold i hjemmet. Hassan blev tvangsfjernet og anbragt på en institution, da han var 13 år, da man mente at hans forældre ikke kunne styre ham. Han er en af dem, der i starten oplevede anbringelsen som en befrielse (fra faderens vold), men det varede ikke så længe.

Det var fedt lige de første to dage, men så var det ikke sjovt mere, fordi jeg ikke måtte snakke med min mor. Og min mor havde jeg ikke noget imod, hende elskede jeg, forstår du. Jeg var bekymret og jeg havde det dårligt, jeg tænkte hele tiden på min mor. ”Hvordan har hun det? Hun kan ikke have det særligt godt med, at hun ikke hører fra mig. Hun tror, jeg er ligeglad med hende.” Så jeg begyndte at stikke af derfra. Jeg stak bare af til byen om natten, du ved, for at ringe til min mor fra en telefonboks.

Ofte udtrykker de unge en form for ambivalens i forhold til anbringelse(r), især når det fandt sted tidligt i barndommen. De er bevidste om, at situationen i hjemmet har været uholdbar, og et drastisk skridt måtte tages. Samtidig opleves det som noget smertefuldt at blive separeret fra moderen/forældrene. De føler en voldsom ensomhed og plages af hjemve under institutionsopholdet. Det var sådan Leutrim oplevede det, da han blev anbragt på en institution som 8-årig:

Det var en skole, øh, hvor du bor der og er hjemme hver anden eller hver tredje weekend, og så bor du der og går i skole, og det var meget hårdt for mig i 4. klasse at ryge derop. Jeg havde meget hjemve, rigtig meget, så det var, det var sgu meget kritisk for mig, kan jeg huske, Jeg græd hver gang de [forældrene] satte mig af, og hver gang de skulle køre. De kom jo op i weekenden og besøgte en jo. Det føltes næsten som et fængsel det der jo for en, når man ikke er så gammel jo, så var det sgu pænt hårdt, så blev jeg så blev jeg 3-4 måneder, så var jeg færdig der og kom hjem.

De giver ofte udtryk for, at anbringelsen har været med til at skubbe dem ud eller længere ud i kriminalitet ved at have bidraget til en følelse af nederlag og mindreværd. Selve oplevelsen kan være kimen til et voksende selvhad, der fører den unge til selvdestruktive handlinger. Dette fremgår af både Leutrim's, Hassans og Michels livshistorier i kapitel II.

Forældres kommunikation med de unge

Som det fremgår af figur 6 og 7 har størstedelen af de unge livsstilskriminelle og en stor del af midtvejsgruppen gennem deres opvækst ingen eller næsten ingen kontakt til en af eller begge forældrene haft. Mange af de unge klager over, at deres moder/forældre ikke har taget særlig meget del i deres liv. De har haft en opvækst enten med for meget kontrol og for lidt frihed eller det modsatte, med for lidt opmærksomhed og for meget ligegyldighed. Nogle har måske i sidste tilfælde fået tildelt magten i hjemmet overfor forældrene og mener også, de skal have den udenfor hjemmet. Det

sidste gælder især unge med flygtningebaggrund. Men i alle tilfælde har forældrene ikke altid haft fornemmelse for betydningen af socialt samvær. I stedet for at tilbringe tid sammen med dem, deltage i deres fritidsaktiviteter, er de enten gået for højt op i restriktioner og regler, f.eks. i forhold til sønnens samvær med andre børn og unge eller har ladet sønnen få alt for frit spil.³² Således fortæller Leutrim om begrænsningerne derhjemme:

Jeg havde mange danske kammerater dengang, som alle havde tider kl. ni og ti om aftenen, men Leutrim, han skulle være hjemme kl. syv eller otte, altid to-tre timer før alle andre. Så jeg følte mig udenfor jo. Jeg følte at jeg hver gang folk gik til fest, så måtte jeg ikke komme med, fordi jeg skulle være tidligt hjemme jo. Så jeg tænkte, den eneste måde jeg kunne være sammen med mine kammerater på jo, det var hvis jeg stak af jo. Og det var lidt latterligt, som jeg selv sagde til min mor, hvorfor kan jeg ikke bare få de samme tider som de kan? Men en regel er en regel, det var ikke noget de gad lave om på [...] Det var hovedårsagen til at jeg stak af. Det var ikke fordi der var dårlige forhold derhjemme.

Flere unge har det ligesom Leutrim svært med, at de ikke kan få en forklaring på forældrenes regler. Det er blot sådan, siger faderen ofte. Og når man ikke får en forklaring på, hvorfor det skal være sådan, så skal man jo netop prøve det. Det skaber en form for trods. De unge klager desuden over, at deres forældre ofte agerer, som de ville have gjort i Marokko, Libanon etc. En af de indsatte fortalt om sine store skuffelser, når faderen ikke holdt, hvad han lovede. Det gjorde etnisk danske fædre, og han vidste selv, hvordan det var i Danmark. Faderen var derimod vant til, at ord ikke nødvendigvis binder, at man ikke behøver at gøre, som man har sagt. Den slags kulturkonflikter mellem de unge og deres forældre/forælder har for mange af de unge ofte gjort sig gældende.

Ifølge flere af de ansatte, funktionærer, lærere og socialrådgivere er det et stort problem, at forældrene ikke holder øje med de unge. De kender ikke til deres verden og ved ikke, hvilke venner de er sammen med. Derfor oplever mange unge, at de lever et dobbeltliv, holder dobbelt bogholderi. De har to identiteter, en når de er hjemme, og en anden, når de er udenfor blandt vennerne, udenfor forældrenes rækkevidde og opsyn. Når de er hjemme, opfører de sig med stor respekt, mens de udenfor skal leve op til vennerne, tale det samme sprog og gøre de samme ting.

Man lever to liv jo, altså når man går ud, så, er man en person. Man er sammen med sine venner, og når man kommer hjem, tager man slet ikke noget af det udenfor med hjem til familien, forstår du? Man prøver at leve, man prøver selvfølgelig at gøre ens forældre glade (Omar 23 år, somalisk baggrund).

³² Undersøgelser viser, at unge hvis forældre følger med i deres børns aktiviteter og giver sig tid til at tale med dem har mindre risiko for kriminalitet (Udredning 2009: 297 og Balvig 2000).

De finder det svært at tale med forældrene om deres liv og deres problemer:

Tingene, derhjemme var fuldstændig... utrolige jo. Og så kommer jeg hjem, med det, som jeg oplever i skolen og i fritiden. Hjem jo, fordi jeg skal hjem til noget tryghed.....Så prøver jeg at fortælle om det til min far eller mor, og på grund af, at de lever i deres egen verden, kan de ikke forstå mig. Og stemningen er helt oppe at køre, ubevidst. Jeg kan ikke præsentere sagen, så de kan forstå det, og jeg kan heller ikke forstå dem præcis. Vi lever i hver vores verden jo.... det er sådan det var, ikke kun i min familie, det var i alle familier. Alle indsatte herinde, alle indvandrerefolk, de har alle sammen haft det på den måde og har det stadigvæk.....

Min kommunikation med min familie, den er begrænset... de kan godt snakke noget dansk, men det er lidt unaturligt for mig at snakke dansk med dem... og mit persiske er heller ikke for godt... Mange gange, når jeg har snakket med min far, er det altid endt med at man inderst inde bliver vred jo, og det er fordi vi ikke har kunnet forstå hinanden....så det ødelagde meget. (Hussein)

Det er ofte vanskeligt for dem at give udtryk for deres følelser, fordi der ikke har været nogen voksen, der var i stand til at give tid og opmærksomhed, til at lytte, så barnet kunne åbne op.

Forældrene/moderen har ofte ikke kunnet støtte den unge i forhold til dennes skolegang. De forstår ikke altid de unges ønske om uddannelse og heller ikke det danske skolesystem og de muligheder, der er forbundet med det. Således fortæller Said på 27 år:

Jeg har ikke haft det samme forhold til min far som danske børn. Min far gik for eksempel aldrig med mig til fodboldtræning. Når jeg kom hjem og havde fået et 10-tal i skolen, sagde han "Hvorfor fik du ikke 11?" Han forstod slet ikke, hvad skole var for noget her i landet. [...] Jeg har ikke kunnet tale med mine forældre om vigtige ting.

Mange forældre mener, at de unge hellere burde tjene penge end at gå i skole. Samtidig betragter nogle forældre skolegang som et "privilegium", mens deres børn ligesom andre danske børn ser det som noget naturligt, noget man bare skal. Andre lægger et alt for stort forventningspres på den unge. Selv om de ikke kan hjælpe med lektier, stiller de strengere krav til lektielæsning end mange etnisk danske forældre. En af socialrådgiverne fortæller:

Ofte har forældrene et helt urealistisk billede af, hvilke ressourcer, barrierer sønnen står overfor. Og det kan være vanskeligt for ham at få en ærlig samtale om det. Forældrene synes ofte, at sønnen skal gå på universitetet, blive advokat eller læge. Det kan blive et stort pres, og den unge kan ikke leve op til forventningerne, men træder helt udenfor.

Ofte er moderen/forældrene ikke opmærksomme på de integrationsproblemer, der undertiden allerede starter i skolen. Børnene har svært ved at koncentrere sig, pjækker fra skolen, føler sig udenfor. Hvis ikke de får ros

eller bekræftelse af at kunne noget, være af værdi, begynder de at miste troen på sig selv. Ofte vil de unge ikke bekymre forældrene og indvier dem derfor ikke i deres problemer. Det opfattes som respektløst. Familien skulle jo helst være stolte over dem. Ahmad fortæller om dengang, det for alvor begyndte at gå galt i skolen:

Jeg prøvede hele tiden at vise mine forældre, at jeg havde det godt. Altså, jeg ved ikke hvorfor jeg gjorde det, min far kunne selv se det, han var med til mine forældremøder [...] Det var ligesom, vi ville vise vores forældre, at vi kunne blive bedre end de havde haft det ikke. De har jo oplevet så meget lort dernede, hvor de kommer fra, så vi ville ligesom vise det modsatte, gøre dem stolte nærmest. Deres familie løb med dem fra kælder til kælder for at gemme dem fra missiler og bomber, der er jo ikke krig herhjemme i Danmark, så min familie skal ikke gå rundt og bekymre sig så meget, så, ja (se også Ahmads livshistorie p.52).

Flere indsatte med flygtningebaggrund har fortalt, at deres forældre har haft så voldsomme oplevelser i hjemlandet, at de har svært ved at betragte deres børns færden i gaderne og deres problemer med politiet som noget særligt alvorligt. Hamid (19 år) fortæller:

Lige meget hvad mine forældre sagde, så sagde jeg bare ”ja ja”. Og så gik jeg ud og lavede alt mulig kriminalitet [...] Når så jeg kommer hjem, ved mine forældre ikke, hvad jeg har lavet. Jeg fortæller dem ikke noget selvfølgelig. Så var der engang, vor jeg blev taget for butikstyveri? [...] Så kom jeg med en eller anden god undskyldning, så mine forældre, eller min far hoppede på den.... Jeg ved ikke hvorfor de hoppede på den, men det var nok fordi hver gang jeg er hjemme jo, så spiller jeg engel jo.

Det er som om man har to facader. Man sætter en facade op [...] Når jeg så kom hjem, så var jeg bare stille, så mine forældre troede jeg var helt nede på jorden og ikke lavede noget overhovedet. Så hvis der skete noget, så troede de på mig jo. Når man så er ude, så går man sammen med vennerne igen og laver alt muligt jo.

Når det så går galt, nægter forældrene ofte at se problemerne i øjnene, men føler skam over det, der er sket. De besøger ikke den unge i fængslet eller på institutionen. Og hvis de gør, er der ofte en meget anstrengt kommunikation.

Case: I studiegruppen i Blegdamsvejens Fængsel talte vi den 16. oktober om deltagerens forhold til deres forældre. En af dem fortalte ganske åbent om sin families og især faderens reaktion på hans fængsling. Han havde ikke kunnet tale med dem om det. Især faderen havde lukket totalt af. Når han kom og besøgte ham, sad han blot i besøgslokalet uden at sige noget. Det havde han gjort i ugevis. En af de andre fortalte, at hans far heller ikke ville tale med ham om det.

Det er svært for forældrene at erkende, at de måske selv har en del af skylden, og at de er nødt til at støtte den unge i denne situation. De forstår heller ikke det danske retssystem. Som en af fængselslærerne siger:

De unge med etnisk minoritetsbaggrund har ikke samme opbakning som unge i danske hjem. De får ikke samme vejledning. Forældrene forstår ikke, at de unges kriminelle handlinger får konsekvenser. At de unge dømmes ude af arbejdssystemet. De forstår ikke alvoren i, at deres børn udelukker sig selv fra en masse ting senere, hvis de begår kriminalitet. De tror simpelthen ikke, at det er så slemt, når de for eksempel får en bøde for butikstyveri.

I de fleste af lande, de kommer fra, er der andre sociologiske mekanismer, en anden jurisdiktion. Her er det landsbyen, klanen, lokalsamfundet, der griber ind. Centralmagten har ikke den reelle magtudøvelse. Men her er det politiet, vi ringer til, når tingene går galt, ikke til familien eller klanlederen. Her er der en anden magtudøvelse, der er langt mere centraliseret.

De unge er ofte selv bevidste om den manglende (eller dårlige) voksenkontakt i deres barndom og de skader, det har forvoldt. De giver hyppigt udtryk for et stort savn af en faderfigur, de kunne se op til. De har fået svært ved at knytte sig til andre mennesker, fordi de har en erfaring af, at man ikke skal forvente noget godt fra andre. Man må tage livet i egen hånd. Der er dog hos mange af de unge et ønske om at få bearbejdet de problemer, der har præget dem under deres opvækst og som stadig præger dem.

Gademiljø

Nogle af de unge har i en meget tidlig alder, dvs. helt ned til 10 års alderen, brugt meget af deres fritid på gaden. Flere har givet udtryk for, at det har været naturligt for dem at hænge ud med kammerater, de har kendt fra de var små. Spændingen ved dette miljø, følelsen af sammenhold kan have været tillokkende for disse unge, og de blev indfanget af gadementaliteten, der var vanskelig at forlade igen, især hvis ikke de havde nogen social ballast hjemmefra. Mange forældre er ikke bevidste om pubertetsfasen, hvad den indebærer og hvad den kræver af dem. De tror heller ikke altid, at det er så slemt, at deres søn får en bøde for eksempel for tyveri. Andre føler stor skam over det og støder måske sønnen fra sig.

Disse gadefællesskaber eller drengegrupper er mangfoldige, mere eller mindre sammentømrede. De unge drenge forstår ikke nødvendigvis sig selv som grupper, men vil ofte blive opfattet sådan af omgivelserne, når de kommer gående sammen på gaden. Det er dog et gennemgående træk, at de unge drenge i disse gadefællesskaber har nogle uskrevne regler om, at man støtter op om hinanden og forsvaret sig, og at disse regler også gælder, når man møder andre drenge uden for gruppen.

Der er i dag en stigende tendens til, at de nye, der slutter sig til gade-grupperne i de socialt belastede områder, ikke kun er børn fra ressourcetsvage familier, men også fra mere velfungerende familier. De påvirkes af

de ”stærke” grupperelaterede kammerater, som måske allerede er involveret i kriminalitet. På den ene side tiltrækkes de af spændingen ved gademiljøet og af de penge, de kan opnå. På den anden side trækkes de ind i det. Det kan være svært at stå udenfor, være en slags outsider. I starten er de måske bare venner, men snart udvikler venskabet sig, og den unge bliver del af gademiljøet. Vælger den unge at stå udenfor, vil han eller hun ikke kunne undslå sig, når der opstår konflikt mellem grupperne, men vil blive ”indkaldt” for at deltage i krigen. Forældrene til disse børn ved ikke, hvad der foregår på gaden, før det eventuelt går galt.³³

2. Uddannelses- og arbejdsmæssig status

Grundskole

Det fremgår af tabel 10, at godt en tredjedel af de unge med etnisk minoritetsbaggrund har fuldført grundskolens 10. klasse og en tilsvarende andel 9. klasse.³⁴ Hvad angår etnisk danske unge er andelen af indsatte, der har afsluttet 10. klasse kun det halve, mens andelen, der har afsluttet 8. klasse er det dobbelte af andelen blandt etniske minoriteter. Det fremgår også, at der ikke er nogen nævneværdige forskelle mellem grupperne af indsatte med indvandrerbaggrund og flygtningebaggrund.

En stor del af de unge har haft temmelig kaotiske skoleforløb med mange afbrud. De har gået på flere forskellige skoler, eventuelt også specialskoler. De er ofte blevet smidt ud af skolen på grund af fravær eller ballade:

De er ofte mere forladt end etnisk danske unge. De føler sig opgivet. Det var nemmere hvis ikke de var her, syntes de. For etnisk danske unge bliver der ofte iværksat nogle ting, inden den unge opgives. Det er anderledes med de etnisk minoritetsunge, som også derfor dropper tidligere ud af skolen (socialrådgiver i VF).

Leutrim fortæller:

Så kom jeg i skole... jeg gik der til 4. klasse.....Så blev jeg smidt ud af skolen og blev sendt til en skole, øh, hvor du bor der og er hjemme hver anden eller hver tredje weekend. Jeg blev der i 3-4 måneder, så var jeg færdig der, kom hjem på en anden skole..... der gik det sgu heller ikke særlig godt og jeg havde også stadig krudt i røven, så sagde de til mig at jeg bare, jeg skulle på en anden skole på.....jegavede noget natterend, hvor vi var stukket af et par gange og der har været et eller andet, nogle småting, og så blev jeg smidt ud derfra efter to måneder og så kom jeg tilbage igen og kom på endnu en skole.

Her kom jeg i sådan en Obsklasse, med 4-5 elever du ved. Der var det meget godt, men jeg røg ud igen, så var mit eneste ønske jeg havde, bare at

³³ Bekræftet af flere indsatte og gadeplansarbejder på Nørrebro.

³⁴ Ifølge undersøgelsen (Koudahl 2007) har 11,5 % af de indsatte i danske fængsler ikke gennemført grundskolen. Andelen er højest blandt de yngste.

komme i en normal klasse, det var det eneste jeg ønskede allerede fra 4. klasse at bare komme i en normal klasse med mange elever, fordi hver gang jeg blev sendt et eller andet sted hen, så var det sådan tre eller fire elever. Det var idiotisk, det var bare det der fællesskab jeg ville have, at man kunne sidde med andre elever, med andre mennesker, og det fik jeg ikke lov til.

Tabel 10: Grundskole (procent)

<i>Afsluttede klasseforløb</i>	Etniske minoriteter	Indvandrerbaggrund	Flygtningebaggrund	Etnisk danske	I alt
Uoplyst (antal)	54	22	32	12	66
10. kl.	36,7	35,9	37,7	19,3	33,2
9. kl.	37,9	40,6	34,4	38,6	38,0
8. kl.	13,6	12,6	14,9	26,2	16,1
7. kl.	4,6	4,7	4,6	4,5	4,6
6. kl.	2,0	0,5	3,9	2,3	2,1
5. kl. >	2,9	3,6	1,9	9,1	4,2
Ingen skolegang	2,3	2,1	2,6	0	1,8

Michel fortæller:

Jeg kan huske, det gik ikke så godt efter jeg kom i anden klasse, så begyndte jeg at blive meget urolig og ikke at kunne høre efter i timerne. Og altså, lærerne syntes, jeg var lidt for meget, fordi alt kørte og jeg gad ikke lave mine lektier og jeg gad ingenting. Jeg tror det havde været pga. at mine forældre skulle skilles og det var det der prægede mig meget altså, så jeg gad ikke noget som helst, så jeg blev sendt på privatskole og på privatskolen gik det endnu værre og værre. lavede mere ballade faktisk, kom ud og stjal ting som jeg ikke skulle, lavede indbrud og sådan nogle ting.

Forlades skolen i 8. klasse eller tidligere, er sandsynligheden for videre skolegang eller uddannelse yderst ringe. I det hele taget kan de mange skoleskift være en stor belastning for barnet og den unge og kan opleves som det ene nederlag efter det andet. Hver gang skal den unge begynde forfra, lære nye lærere og elever at kende. Mange har følt sig ensomme og frustrerede i denne situation.³⁵

³⁵ Flere undersøgelser viser, at børn, der har vanskeligt ved at følge et almindeligt skoleforløb, har større risiko for senere i livet at begå kriminalitet (Udredning 2009: 299 Stevens 2005:6ff.).

Mobning i skolen

Mange af de unge har ikke følt sig tilpas i skolen. De føler, at de er blevet udsat for mobning, af såvel lærere som andre børn.

Case: Den grimme ælling

Det foregår den 12. december 2008 i studiegruppen i Blegdamsvejens Fængsel med deltagelse af fem indsatte først i tyverne. To af de mere urolige indsatte bliver bedt om at læse op af en forkortet og omskrevet udgave af H.C. Andersens eventyr, Den Grimme Ælling. Den ene begynder med noget besvær at læse op. En tredje deltager med flygtningebaggrund, som ellers virker rimelig sej, bliver helt ude af den og råber med tårer i øjnene: "Hold op! Jeg kan ikke holde det ud". Vi andre blev meget overraskede, nærmest chokerede, fordi det virkede så voldsomt. Deltageren fortæller, at det gav ham dårlige minder at høre oplæsningen. Han var selv blevet mobbet af læreren i skolen, fordi han læste dårligt. Alle deltagere gav nu udtryk for, at også de var blevet mobbet i skolen. H.C. Andersens fortælling blev nu pludselig helt relevant og nærværende. Det gav anledning til en ærlig og åben samtale.

De oplever i det hele taget at blive skældt meget mere ud end andre børn, at de får skylden hver gang der sker noget på skolen. De bliver uvægerligt gjort til skurken, synes de. Til sidst føler de, at de lige så godt kan lave ballade, når de alligevel får skylden. Dermed bekræftes de i, at lærerne ikke kan lide dem, at de ikke dur til noget og at de står udenfor fællesskabet. De overtager så at sige de stigmata, som omgivelserne påfører dem. Berettiget eller uberettiget er det sådan de selv oplever og husker det.³⁶

Mange mister lysten til at gå i skole. De bliver ligeglade med undervisningen, med at lære noget og har ingen forventning til skolegangen eller egne evner. Mobningen fører til en indlæringsblokering og en vredesophobning. De får svært ved at følge med fagligt og laver i stedet mere og mere ballade, og det bliver efterhånden sværere og sværere for skolen at gribe ind. Muhammad fortæller om sin skolegang:

Altså jo, der har været nogle mobberier her og der... jeg tror faktisk... jeg blev mobbet som barn, men [...] selvfølgelig følte man sig udenfor og man bliver ked af det, og man gav også ... jeg tror også det skabte en del konflikter... men det ved jeg ikke, det er sådan lidt svært, jeg kan huske at i starten var jeg meget ked af det, men bagefter så begyndte jeg faktisk at slå, da jeg var barn, så slog jeg dem der mobbede mig og så stoppede de med at mobbe mig. Det var sådan lidt..

Så vidt jeg kan huske, var jeg den eneste udlænding i klassen. Men det var sådan lidt, jeg kan huske, at jeg blev mobbet og dét, at jeg slog fra mig. Det fik de andre til at stoppe med at generere mig, og det var faktisk....så var volden lige pludselig ok.

³⁶ I Københavns Kommune oplever ca. 1,8 % dagligt at blive mobbet i skolen. Tallet er højest på Nørrebro (4,5 %), herefter Bispebjerg (3,0 %) (Det Sociale Barometer 2010:20).

Også Saleh (19 år) fortæller:

Det var bare sådan der, en rutine. Den seje gruppe. Ham der han kan det der, ham der kan det der, han er sej af en eller anden grund, han er sej af en anden grund, et eller andet... penge snakkede også, hvis du forstår hvad jeg mener. Så mig, jeg var ikke noget specielt, jeg var den lille tykke dreng, den mærkelige, ham der har været i udlandet i to år, han ved ikke noget om dansk kultur eller noget....glemte, alt om hvordan man lever i Danmark og sådan noget. Så da jeg kom tilbage, alle sammen prøvede at mobbe mig og sådan noget, men det tillod jeg aldrig. Når jeg fik tæsk af dem og sådan noget, så gik jeg bare imod dem og hoppede på dem og begyndte at slå dem og sådan noget, selvom jeg vidste jeg ikke kunne noget. Jeg gad bare ikke tillade det, det er godt nok.

Lærerne sagde jeg var en ballademager og sådan noget. De sendte mig op i en Obsklasse i næsten to år. Det var vildt det der. Halvdelen af tiden i 7., hele 8. og halvdelen af 9. klasse sad jeg i en Obsklasse. Ja, to timer om dagen. Bare læste i en bog.

Mange udvikler en slags ”skole-modkultur”, hvorved de søger at demonstrere ligegyldigheden med lærere og indlæring ved at få status som sej blandt andre elever.

Uddannelse

I tabel 11 nedenfor angives det, at 37,5 % af de unge med etnisk minoritetsbaggrund ikke har taget nogen uddannelse efter grundskolen, og at 31,3 % nok har påbegyndt en uddannelse, men ikke fuldført den. 18,3 % er i gang med en uddannelse, mens de resterende 12,9 % har afsluttet en uddannelse. Der er ikke signifikant forskel mellem unge med indvandrer- og flygtningebaggrund. Dog har lidt flere med indvandrerbaggrund afsluttet en erhvervsuddannelse. Samtidig er der flere med indvandrerbaggrund, der ikke har nogen uddannelse efter grundskolen overhovedet.³⁷

Sammenligner man disse tal med tallene for etnisk danskere vil man se, at der blandt indsatte både med minoritetsbaggrund og dansk baggrund er en klar overvægt af unge uden uddannelse.

³⁷ Ifølge Danmarks Statistik (Indvandrere i Danmark 2008:89) har i alt har 44 % af mandlige ikke-vestlige efterkommere i alderen 28-29 år ikke afsluttet en uddannelse ud over grundskolen. For etnisk danske unge i samme aldersgruppe er andelen 19 %.

Table 11: Videregående uddannelse i procent (højeste angivet), afsluttede, uafsluttede og igangværende.

	Etniske minoriteter		Indvandrerbaggrund		Flygtningebaggrund		Etnisk danske		I alt	
	Afsl	Uafsl	Afsl	Uafsl	Afsl	Uafsl	Afsl	Uafsl	Afsl	Uaf.
Uoplyst	4		4				14		18	
HF/gymnasiet	2,5	2,5	1,9	2,4	3,2	2,7	1,2	1,2	2,3	2,3
Handels-skole	4,8	5,0	4,8	4,8	4,8	5,4	2,3	3,5	4,4	4,8
Højere uddannelse	0,5	0,3	0,5	0,5	0,5	0	0	1,2	0,4	0,4
Mellemlang udd.	0,8	2,8	0	0,5	1,5	5,4	0	3,5	0,6	2,9
Erhvervsuddannelse	4,3	20,7	4,2	22,8	4,3	18,4	19,8	30,2	7,3	22,4
Uddannelse i alt	12,9	31,3	11,4	31,0	14,5	31,7	23,3	39,5	14,9	32,8
Ingen uddannelse	37,5		40,0		34,4		25,6		35,3	
I gang med uddannelse	18,3		17,6		18,8		11,6		17,7	

Samtidig er der færre afsluttede og igangværende uddannelsesforløb blandt etnisk danske unge end blandt etnisk minoritetsunge med undtagelse af forløb på erhvervsuddannelserne. Her fik hele 15,5 % etnisk danske unge flere afsluttet uddannelsen, og knap 10 % flere har påbegyndt uden at fuldføre.³⁸

Manglende læreplads

Dette hænger utvivlsomt sammen med det faktum, at det er vanskeligere for unge med etnisk minoritetsbaggrund at få læreplads og dermed afslutte erhvervsuddannelsen, end det er for unge med etnisk dansk baggrund. De tager alle eksaminer, men uden læreplads kan de ikke afslutte og bruge uddannelsen.

Det ser ud til, at dette også kan afholde nogle fra overhovedet at påbegynde uddannelsen. At der både er et stort antal unge med etnisk minori-

³⁸ Flere undersøgelser viser, at unge der ikke har fået en erhvervsuddannelse hyppigere begår vold end andre unge (Christoffersen 1999; Kyvsgaard 1989; Udredning 2009:299 og Christoffersen 1999). En undersøgelse, foretaget af Arbejderbevægelsens Erhvervsråd i 2007 peger endvidere på, at indsatte uden uddannelse har fire gange så høj risiko for at begå ny kriminalitet i forhold til andre indsatte (Glavind 2007). Jo højere uddannelse den unge har, des mindre er sandsynligheden for kriminel adfærd.

tetsbaggrund og med etnisk dansk oprindelse blandt de indsatte, større end i befolkningen i øvrigt, der ikke har afsluttet uddannelsen peger muligvis også på, at netop oplevelsen af enten ikke at kunne magte uddannelsen, blive smidt ud af den eller forhindret i at færdiggøre den, er en risikofaktor for en senere kriminel løbebane.³⁹

Mange "dropper ud"

Undersøgelsen, både de kvantitative data og samtaler med de unge, viser, at en stor del af de unge dropper ud af uddannelsessystemet og kommer ikke tilbage. Mange giver udtryk for store frustrationer og tænker meget på, hvordan de kan komme videre og få en uddannelse. De er meget bevidste om, at uddannelse er nøglen til et anderledes liv end det kriminelle.

Især giver forløbet i Teknisk Skole de unge mange nederlag. Undertiden påbegynder de og eventuelt fuldfører de flere grundforløb, men kommer ikke videre på grund af manglende læreplads.⁴⁰

Mehmet på 29 år er dog en af dem, det efter mange omveje lykkedes at komme videre:

Efter 10. klasse var jeg skoletræt. Jeg gad ikke gå på gymnasiet. Jeg kunne godt lide at bruge mine hænder, [...] så jeg prøvede sådan lidt forskelligt, altså på skoler hvor jeg lige sådan prøvede at kigge på de der kreative ting man kunne lave. Hvad og hvordan, hvad jeg sådan ville, det vidste jeg ikke i starten. Så endte det med, at jeg tog sådan en grunduddannelse, som elektriker, altså, hvad hedder det, sådan noget alternativt - lys- og energiteknik, hedder det jo i dag. Så gik jeg hen og tog sådan en uddannelse. Jeg synes, det var det, der vakte min interesse, det var det jeg godt kunne lide... ud og bruge mine fingre og hænder, og evnen til at bygge noget sammen, ligesom at lege med LEGO-klodser....

Men jeg droppede det igen og gik så på transportskolen. Der kiggede jeg sådan lidt, der var også sådan meget transport, sådan du ved. Men altså, jeg synes ikke, det var lige mig, jeg gik der lige i et halvt års tid, startede på grunduddannelsen - og hvis det er noget for dig, så kan du læse videre ik'. Hvis du ikke kan lide det, så stopper du og tager en anden grunduddannelse og lige ser, om det er noget for dig. Så jeg gik lige der, kiggede lidt rundt på forskellige uddannelser for at se, hvad der var mig, og hvad der ikke var mig og sådan... var interessant for mig, og hvad der ville sådan føre frem i fremtiden. Der valgte jeg el-faget. Syntes jeg det var lige noget for mig.

³⁹ Sammenlignes disse tal med statistikken fra 2007 i AE-undersøgelsen blandt 15-39-årige er antallet af indsatte uden uddannelse 71,2 %, under uddannelse 14 % og erhvervsfaglig uddannelse 11,8 %, studenter 0,7 % og højere uddannelse. Disse tal ligger ikke langt fra tallene i nærværende undersøgelse. Ser man på aldersgruppen generelt i befolkningen gælder det, at kun 24 % af de unge er uden uddannelse, 22,3 % er i gang med en uddannelse, 10 % er studenter, 21,4 % en erhvervsfaglig uddannelse samt 19 % en videregående uddannelse (Glavind 2009:8).

⁴⁰ Kun hver sjette får plads. I 2008 søgte 807 praktikplads, men kun 130 fik plads (Glavind 2009).

Men det var rigtig svært at få læreplads. Jeg tror jeg har skrevet 50-100 ansøgninger, bare sådan til alle mulige firmaer. Måske 10 % af dem svarede ik', ah jamen, de ville gemme min ansøgning til senere, hvis de fik brug for en. Eller også var de allerede bookedede [...] Der havde jeg heldigvis en god studievejleder... han var meget flink, en god mand. Han opfordrede mig til at snakke med hans bror, der arbejdede i et nordisk byggefirma. Her fik jeg tilbudt plads. Og der, altså jeg hoppede ud i det med lukkede øjne, altså, jeg havde ikke andre muligheder [...] Så prøvede jeg ligesom at give den en skalle lige fra starten af, og passede mit arbejde og det hele, og det kørte sgu meget godt og... lige ind til sidst, lige inden jeg skulle have mit svendebrev.

Da var der lige lidt kaos med familien, lidt her og der, og så... jeg blev lige lidt mindre god til at passe mine ting ik'. Men altså heldigvis lykkedes det mig at afslutte og komme videre. Og det er sgu meget godt i hvert fald at have den i baglommen ik', så man ikke går i stå, men i hvert fald har en uddannelse et eller andet sted ik'. Man skal have sig en uddannelse. Det synes jeg. Så der har jeg bare kørt på lige siden, indtil vi røg ind ik'.

Da jeg startede på uddannelsen, sagde min lærer på grundforløbet: "jamen hvis Henrik han skal have 10 så skal du have 11, for du har virkelig vist, at du gider det her." Han sagde det ligeud: "du skal ikke føle dig truffet og tro, at jeg ikke kan lide jeres typer, altså 2.g'ere. Men sådan ligger landet, det er for at være helt ærlig. Sådan er Danmark, og det er ikke sikkert fru Olsen lige gider have dig rendende i hjemmet og lave en stikkontakt, hun vil hellere....". Altså, det han mente var, at et han var næsten 100 % sikker på, at vi ikke havde de samme muligheder som en dansk fyr havde, ik'. Og det var faktisk meget rart at vide fra starten af, for han ligesom gav os et skub...

Han sagde også: "I skal ikke tage det personligt, det er ikke fordi, du hedder Ahmed eller Mustafa. Det er mere for at fortælle jer, at sådan er Danmark altså." Jeg syntes det var meget sejt sagt. Det opmuntrede os på en eller anden måde, det gav os lidt mere håb, vi stolede mere på os selv i hvert fald...

Det gik flere af de andre i klassen godt, som havde det på samme måde som jeg. De passer deres arbejde. Men altså, det kan også gå galt. Hvis man kigger på mig, så kan det også gå galt nogen gange, så kan man ryge ind og sidde... altså, jeg synes, at uddannelse er en vigtig ting, og i Danmark er der mange muligheder.

Ifølge AE-undersøgelsen er flere end 10 % blevet ekskluderet fra deres uddannelse på grund af fravær og/eller voldelig adfærd, mens 25 % har opgivet uddannelsen (Glavind 2009). Ca. 10 % af de indsatte jeg har talt med, giver udtryk for at være blevet uretfærdigt behandlet på arbejdsmarkedet eller i uddannelsessystemet.

De føler sig diskrimineret, ophober en voldsom vrede og mister selvværdet. De føler, at de ikke er gode nok, og at de ikke får de samme muligheder som etnisk danske unge. De føler sig udelukket fra fællesskabet.

En del af dem, der har opgivet en ungdomsuddannelse eller erhvervsuddannelse begynder et uddannelsesforløb enten i en produktionsskole eller i Tamu (Træningsskolens Arbejdsmarkeds-uddannelser). Men også her gælder det, at mange afbryder forløbet.

Interesse for uddannelse

Det er min klare fornemmelse, at en stor procentdel af de unge ønsker at komme i skole, når de sidder i fængslet, og gøre deres uddannelse færdig. Der synes dog at være et paradoks eller dilemma for de unge i forhold til skolegang. På den ene side er de bevidste om, at skolegang og uddannelse er vigtigt. Det er det, der kan give dem kapital og fodfæste i det danske samfund. Det er her fremtiden ligger. Alligevel føler de sig tvungne til at søge alternativ kapital hos vennerne i subkulturelle grupper og dermed vælge uddannelse fra.

Arbejde

De indsatte unge med etnisk minoritetsbaggrund har hyppigt ringe tilknytning til arbejdsmarkedet. Det gælder især unge med flygtningebaggrund. Meget få af dem, jeg har talt med, har haft et fast arbejde. En stor del af disse arbejder indenfor håndværkerhvervet eller er selvstændige, dvs. har egen virksomhed typisk indenfor transportbranchen. Også en del er ansat i kortere eller længere tid indenfor restaurations-, supermarkeds- og nedrivningsbranchen. De fleste søger mange jobs, men får aldrig svar. Derfor mister de troen på, at det kan lade sig gøre at få et regulært arbejde. De føler sig tvunget til at tage nogle korttidsvarende, ofte uregulerede jobs. På grund af deres straffeattest anser de det for umuligt at få et regulært arbejde. Også de gentagne anholdelser gør det svært at holde på et job.⁴¹

Etnisk minoritetsunge indsatte har ikke samme udholdenhed som andre indsatte. De er motiveret for uddannelse det første halve år, men fire år er lang tid. Også etnisk danske unge dropper ud og zapper rundt. Men minoritetsunge (og deres forældre) har ofte svært ved at forstå, at der skal uddannelse til for at man kan få et job. For eksempel er det at blive slagter en uddannelse. Du skal gå i skole. I Mellemøsten går man ikke i skole, man lærer det af sin far, onkel etc.

Mange gange handler det jo om, hvordan man hurtigst kan komme til penge. Hvad er den korteste vej til flest mulige penge? De ved ikke, hvad de vil. De mangler rådgivning og ser ikke altid mulighederne. *Nå, kunne man også gøre det?* Og så er det måske for sent. (socialrådgiver i VF)

Vanskeligt at få arbejde

De unge oplever ofte straffeattesten som en dobbelt straf. Det er svært at få arbejde, når man har en mørk hudfarve, et fremmed-klingende navn og en

⁴¹ Ifølge Danmarks Statistik, Indvandrere i Danmark 2008, p.121 er forskellen mellem personer med dansk og anden etnisk oprindelse ikke så stor. Blandt mandlige vesterlændinge mellem 16 og 29 år har 74 % lønindkomst som hovedindkomstkilde, mens 14 % har dagpenge, kontanthjælp eller lignende som hovedindtægtskilde. Tilsvarende andele for unge med dansk oprindelse er henholdsvis 83 % og 5 %.

anden religion. Man står væsentligt svagere end andre unge.⁴² Har man oven i købet en plettet straffeattest, er man dobbelt svagt stillet. Derfor opgiver mange af de unge at komme i arbejde.⁴³ De oplever generelt en langt større frustration end forældrene ved at være lukket ude fra arbejdsmarkedet i det land, de er født i. De sammenligner hele tiden sig selv med andre etnisk danske unge og føler, at de har sværere ved at opnå de samme mål som de har.

Denne følelse af afmagt og mindreværd ender undertiden i kriminel adfærd. De unge udvikler en oppositionsidentitet, hvorved de finder alternative kilder til social anerkendelse. Samtidig er mange af dem bevidste om, at uddannelse og arbejde er en vej ud af kriminaliteten.

Dette kommer tydeligt frem i Ahmads følgende udtalelser (se også livshistorien p.52):

Og jeg føler altså, jeg har hele tiden har kæmpet for at få en uddannelse, jeg er hele tiden brændt på bunden, jeg har hele tiden selv søgt skoler [...] ja, det var ligesom lige meget hvor jeg startede henne, så mødte jeg problemer. Det var nærmest min baggrund, men det blev aldrig sagt ligeud til os. De har sagt det indirekte, det er altid noget man kunne mærke på dem, altså det havde været meget nemmere hvis de havde sagt det ligeud - herligt, så kan jeg vende ryggen til samme dag og gå, i stedet for at jeg skal sidde og kæmpe og tro på det i så lang tid og så når det endelig kommer, så får jeg det, jamen ved du hvad, du er ikke god nok. Så, så føler man, at man er blevet snydt jo, det skaber en eller anden slags had inden i sig [...] Og den vrede skal bare ud på en eller anden måde jo, så går det ud over andre mennesker. Altså, vi tænker, de andre mennesker de skal have vores ting.....

Når jeg så hverken kunne få et arbejde, en uddannelse eller noget, så vil jeg have nogle ting ligesom alle andre [...] så kigger man på et andet alternativ jo - jamen så går man derhen, hvor man er vant til at gå, ned til gruppen, til drengene, for hvis man gør det, så kan man få penge der, og så kan man selv gøre det, man vil. Hvis ingen vil hjælpe os, jamen så overtager vi den her gade og sælger nogle stoffer eller, så gør vi det og det og det. Og jo mere man var der, jo mere troede man på det jo, fordi man jo lige havde oplevet nogle dårlige ting, så det blænder jo en for virkeligheden.

Imamen bekræfter, at de unges mangel på faglig kvalificering, diskriminationen på uddannelsesinstitutionerne og arbejdsmarkedet er et stort problem for de unge og en af risikofaktorerne for kriminalitet. Han mener, det

⁴² Diskrimination på arbejdsmarkedet. Rockwool jan. 2008. En undersøgelse foretaget af Sydjysk Universitetscenter i 1997 om diskrimination blandt private og offentlige arbejdsgivere viser, at mere end hver tredje gang en etnisk ung søgte en stilling, blev han/hun frasortet på grund af sit navn eller sit anderledes udseende. Hjarnø, J. & Jensen, T., *Diskrimineringen af unge med indvandrerbaggrund ved jobsøgning*, Sydjysk Universitetsforlag, Esbjerg 1997. Selv om flere og flere borgere med etnisk minoritetsbaggrund er under uddannelse eller i arbejde, halter det stadig, særligt når det gælder bestemte etniske grupper med baggrund i Somalia, Libanon og Irak.

⁴³ Om den 'uformelle' straf, se Tranæs & Geerdsen 2008.

er blevet sværere og sværere for dem at komme ind i varmen. Derfor ender de med at blive ligeglade med fremtiden. De synes ikke, de har noget liv, intet at miste. De kommer til at hade samfundet. Det er ifølge imamen en meget farlig udvikling.

IV. Identitet og netværk

1. De unges netværk i dag

Familiære relationer

Som det fremgår af livshistorierne i kapitel II og af kapitel III, er det familiære netværk i de fleste tilfælde problematisk, og i visse tilfælde traumatiserende, for de undersøgte unge. Forældrene, familien, som er den primære socialiseringsfaktor, har ikke kunnet give de unge den følelse af selvværd, der er afgørende for en sund udvikling. Mange af dem har manglet og mangler stadig en positiv voksenkontakt, som de kan spejle sig i, og som er der som en fast støtte for dem. Således fortæller en af socialrådgiverne i VF, at det er meget sjældent, at de unge kommer fra velfungerende familier. Når det finder sted i enkelte tilfælde, vil familien oftest meget hurtigt støtte op om den unge og være i stand til at foreslå løsningsmuligheder, for eksempel flytte væk fra et socialt belastet område til en anden del af landet.

Især unge med flygtningebaggrund er dårligt stillet med hensyn til familieforhold og er hyppigt opvokset i familier helt uden faste regler. Ikke blot er faderen ofte fraværende, men tit er heller ikke de videre familierelationer til stede. For eksempel er der sjældent bedsteforældre at trække på. Forældrene (eller den ene af dem) føler sig mere isolerede og står svagere end for eksempel pakistanske og tyrkiske familier i forhold til arbejdsmarkedet, også selv om de samlet set har et højere uddannelsesniveau. Samtidig klager mange af de unge over, at der for eksempel i forstadsområderne mangler steder, f.eks. ungdomsklubber, hvor unge kan komme og der spejle sig i de voksne.

Familier med indvandrerbaggrund har ofte et større netværk af nære og fjerne familiemedlemmer. De er i mange tilfælde også del af større organiserede sociale netværk, for eksempel i nationale og etniske foreninger. Især borgere med pakistansk baggrund lægger vægt på store familier og sammenhold i familien.

Det gælder for mange af de unge, både med indvandrer- og flygtningebaggrund, at de bekymrer sig meget for familien og dens reaktion på den unges ophold i fængslet og er bange for, at familien vil støde dem fra sig. Der er en dobbelthed, næsten en modsætning i mange af de unges forhold til forældrene/faderen/moderen: På den ene side er der stærke bånd til familien. De lægger verbalt meget vægt på respekten for forældrene, deres beslutninger og ord i det hele taget. Og de giver udtryk for, at de vil gøre alt for at beskytte dem og gøre dem stolte, især moderen og de mindste søskende. Derfor skammer de sig over for forældrene over, at de er havnet i fængslet og altså derved ikke har gjort forældrene stolte.

På den anden side føler de samme unge sig mange gange svigtet af forældrene, og de siger dem også imod, fordi de ikke synes, de forstår deres

liv. De fortsætter også ofte det dobbeltspil overfor forældrene/moderen, som de var vant til, da de var hjemme. Således siger Yasin på 19 år:

Min mor var ikke dårlig, min far var fucked up, men min mor har været en god mor indtil nu. Hun ved ikke en skid om, hvad jeg laver. Hun tror bare, jeg sidder inde på grund af en tilfældig slåskamp, mens jeg har været på arbejde. Hun tror, det var på arbejdet jeg var oppe at slås med nogle stive mennesker... Hvis hun vidste det, ville hun tage hårdt fat jo. Men stadig, det at jeg ikke havde en far, der hele tiden var over mig, det gjorde at jeg fik meget mulighed for at lyve over for min mor. Lige meget om min mors hjerte er blødt, du kan altid lyve overfor hende og få lov og sådan noget. Altid sige til hende: "Jeg skal bare ud med mine venner og sove ude." Jeg måtte aldrig sove ude, men på en eller anden måde så skulle jeg nok komme til det. Men hvis man har en far, det er dét, faren og moren, de skal være der.

Vennenetværk

Mine samtaler med de unge viser, at det ikke kun er i forhold til familienetværk, men også vennenetværk, at især unge med flygtningebaggrund står dårligt. Det drejer sig måske om unge med psykiske forstyrrelser, for eksempel på grund af traumer fra krig og vold. Ofte udstødes de af familien på grund af kriminalitet og misbrug. Især gruppen af somaliere virker meget skadede og ensomme – uden familie og venner, ingen at vende sig til, intet sted at bo. Af de tretten somaliere, jeg har talt med, har kun én rimelig kontakt til sin familie, og det på trods af at forældrene og hans søskende bor i England. Følgende er typiske historier om somaliske unge i Vestre Fængsel:

Mohamed er 25 år. Han kom til Danmark sammen med sin mor for ti år siden. Forældrene var skilt, men moderen blev gift igen med en somalisk mand her i Danmark. Den nye mand var meget hård ved Mohamed, som fik et stor had til stedfaderen. Moderen blev også skilt fra den nye mand, og Mohamed har ikke set meget til ham siden. På grund af hashmisbrug har også moderen slået hånden af ham, og han har i lang tid ikke haft noget sted at bo. Han har boet en tid på Sundholm, men blev smidt ud derfra. Nu bor han rundt omkring på gaden.

Mohamed står nu til udvisning af landet og er meget bange for at vende tilbage til Somalia, hvor han ikke kender nogen. Han har natlige mareridt og tænker meget på selvmord. I hans papirer står der, at han er meget præget af krig, sorg og savn.

Ali er 19 år og sidder for anden gang i fængsel for forbrugstyveri. Han siger selv, at han er blevet forvekslet med den, der begik tyveriet, og at han ikke har haft noget med det at gøre. Hans forældre er skilt, og Ali har ikke haft kontakt med faderen i 15 år. Han ved faktisk ikke, hvor faderen er, om han overhovedet er i live. Han var begyndt på handelsskolen, men droppede ud, fordi han ikke kunne følge med.

Ali er boligløs, men bor mest hos moderen.

Abdulkarim er 29 år. Han kom til Danmark i 1993 sammen med en ældre halvbror og dennes kæreste. Han har yderligere en bror i Jylland, som han ingen kontakt har til. Ellers har han ingen familie i Danmark, men har tidligere i en periode boet hos

sin tante, som nu er vendt tilbage til Somalia. Moderen, som bor i Somalia, har han ikke haft kontakt til i 11 år, mens faderen døde som 95-årig en del år tilbage. Abdulkarim har mange halvsøskende, men de er spredt i mange lande.

Abdulkarim har således stort set intet netværk. Han er altid alene, har ingen at betro sig til, som han siger. Han er dømt for indbrud flere gange, hver gang i forbindelse med alkoholindtagelse. Han virker meget trist. Men pludselig vælter ordene ud af ham, og så er han ikke til at stoppe.

Ahmed er 25 år og har en stor familie, men ingen kontakt til dem på grund af sit stofmisbrug. Han boede hos sin farmor i Somalia, som han fik at vide var hans mor. Da hun døde for 11 år siden, kom han til Danmark og mødte sin mor for første gang. Det havde været svært at komme til Danmark, hvor moderen ikke forstod ham.

Moderen døde nogle år senere, hvorefter hans far blev psykisk syg og meget voldelig. Ahmed er stadig præget af den vold, hans far øvede imod ham. For eksempel brugte han ledninger til at straffe ham. Ahmed kan ikke lide faderen og har ikke haft kontakt med ham i mange år, ved ikke hvor han er.

Ahmed har tidligere boet på Sundholm. Det var her han fik nogle dårlige venner og begyndte at lave kriminalitet. Han er nu i fængsel for tredje gang, fordi han har været involveret i flere slåskampe. Han befinder sig i en ret håbløs situation, da han sikkert bliver udvist til Somalia, hvor han ingen familie har.

Ahmed virker trist og opgivende. Han fortæller om somaliske fædres opførelse: ”Somaliere har svært ved at tale om følelser. Børn bliver ofte slået af deres fader, som tror han ejer dem. Men når de kommer til Danmark, vil moderen ofte skilles. Hun vil ikke finde sig i det mere.”

Mange somaliere er analfabeter. De oplever, at samfundet er mere lukket over for dem. Andre etniske grupper, især grupper med arabisk baggrund, ser ned på dem og behandler dem ofte som mindreværdige. Det betyder, at somaliere ofte giver hurtigt op, hvorimod for eksempel arabere ikke udadtil vil vise, at de er tabere.⁴⁴

De fleste unge med etnisk minoritetsbaggrund har dog et vist netværk, en vennekreds i det kriminelle miljø. Det er også tydeligt, at mange kender hinanden i fængslet. Mange giver også udtryk for, hvor vigtigt det er at have helt ”almindelige” venner, der ikke begår kriminelle handlinger. En stor del har en kæreste, som de dog ikke bor sammen med.

Tilholdssted

Kun få af de unge generelt har fast bopæl. De fleste har vekslende tilholdssted. Tabel 12 viser, hvordan den indsatte boede eller opholdt sig ved indsættelsen. Den viser nogle substantielle forskelle mellem unge med etnisk dansk og etnisk minoritetsbaggrund. Etnisk minoritetsunge bor i langt højere grad derhjemme hos forældrene eller den ene af dem. Det gælder især unge med indvandrerbaggrund. Samtidig bor etnisk danske unge langt oftere alene (eller sammen med deres kæreste eller kone) i en lejlighed.

⁴⁴ Dette bekræftes af imamen og flere fængselsfunktionærer.

Tabel 12: Seneste tilholdssted før indsættelse i procent

	Etniske minoriteter	Indvandrerbaggr.	Flygtningebaggrund	Etnisk danske	I alt
Uoplyst	8	3	5	0	8
Hos forældre	25,8	29,9	21,0	13	23,2
Hos far	4,6	3,9	5,5	3	4,3
Hos mor	17,3	17,5	17,1	10	15,9
Alene (lejlighed)	16,6	14,2	23,8	38	22,6
Ungdomsbolig	1,8	1,9	1,7	0	1,4
Anden familie	4,9	6,2	3,3	2	4,3
Hos ven(ner)	3,3	2,4	4,4	4	3,5
M. kæreste/kone	6,4	8,0	4,4	17	8,5
Med ven	2,8	3,3	2,2	2	2,6
Institution	3,6	1,9	5,5	2	3,3
Boligløs	9,4	9,5	9,4	8	9,1
På gaden	1,5	1,4	1,7	1	1,47

Det kan også bemærkes, at flere med minoritetsbaggrund end med etnisk dansk oprindelse boede på institution ved indsættelsen. Mange indsatte har forsikret mig om, at hvis bare de havde en bolig, vil de kunne klare sig, og alting ville blive godt. De har en forestilling om, at en bolig vil løse alle problemerne. Det viser sig naturligvis ikke altid at være tilfældet.

2. Personlige faktorer

Vi har hidtil koncentreret os mest om de problemer, der delvist er påført af de unges forældre og venner. Vi skal nu se nærmere på de problemer, de unge selv er beskrevet med, nemlig problemer med psykisk ubalance, misbrug, adfærd, tab, manglende omsorg og anerkendelse, fællesskab etc.

Psykiske problemstillinger og misbrug

I Klientsystemet nævnes ofte, at den indsatte lider af en psykisk ubalance, hvilket kan dække over mange forskellige lidelser og problemer. Forældrene til de unge med flygtningebaggrund (og måske også de unge selv) har oplevet den forvirring og usikkerhed, der følger med at skulle forlade deres livsramme og finde sig til rette i et nyt land. Mange af disse unge lider af angst og depression på grund af fravær af grundlæggende tryghed i deres liv. Nogle har oven i købet oplevet ensomheden ved at komme til Danmark som uledsaget flygtningebarn eller ved at leve mange år i en flygtningelejr uden familie. De er alle skrøbelige overfor kriminalitet og misbrug og har ofte store psykiske problemer.

To uledsagede flygtningebørn fra Iran

Suren er 25 år. Han kom til Danmark som 7-årig i 1991. Hans forældre var flygtet med ham til Irak, hvor han blev sat på et børnehjem. Derefter rejste han med sin onkel til Danmark. Men onkelen døde et par år efter. Suren boede herefter på flere forskellige asylcentre og fik ophold hos to forskellige plejeforældre og på et børnehjem. Den ene plejefar havde et stort alkoholmisbrug. I dag har han ingen kontakt til sin biologiske familie eller til nogen af plejefamilierne. Han savner at have en familie og føler sig meget alene.

Suren blev som ung del af det kriminelle miljø. Egentlig ville han gerne studere på universitetet, men mener ikke selv, han har evner til det.

Shahram er 23 år og kom til Danmark som 14-årig, uledsaget flygtningebarn. Han er enebarn og har ikke haft kontakt til sine forældre eller andre i Iran i mange år. Han fik i 2003 en fængselsdom på halvandet år samt udvisning i ti år. Han kunne dog ikke sendes til Iran og måtte derfor opholde sig i Sandholm-lejren med mødepligt. Shahram har boet rundt omkring de sidste tre år. Nu er han igen i fængsel, men hævder, at han intet kendskab har til det overfald, han er sigtet for. Han var slet ikke på stedet og kender ikke offeret.

Shahram føler sig meget alene. Han ser ingen fremtid for sig, ingen mening med sit liv og har flere gange forsøgt selvmord.

Ifølge et EU-dokument viser forskning, at 2/3 af alle flygtninge har symptomer på *post-traumatisk stress syndrom* (PTSD).⁴⁵ Mange af de unge i KF er det, man kalder *sekundært traumatiserede*. Det betyder, at forældrene, og især faderen er præget af krigs- og/eller torturoplevelser, som gives videre til børnene, undertiden i form af psykisk og/eller fysisk vold. Forældrene er dog ikke altid bevidste om, at deres børn kan være bærere af dette syndrom. Moderen er ofte psykisk syg og derfor ikke i stand til at gribe ind og søge hjælp. For eksempel har mange irakiske familier oplevet, at familiemedlemmer er blevet slået ihjel. Faderen har måske været tortureret. Vold bliver noget naturligt for de unge i næste generation – noget man meget nemt griber til, når man udsættes for fornærmelser eller anden modgang.

For nogle bliver det også mere naturligt at bære våben. De bliver mere risikovillige end etnisk danske unge. Mohamed sammenligner etnisk danske unges kriminalitet med den kriminalitet, der begås af unge med flygtningebaggrund:

⁴⁵ Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalgs udtalelse om Sundhed og Migration. EU-Tidende nr. C256 af 27.10.07, p.0123-0130. Det samme viser en rapport fra Teori- og Metodecentret (Hansen & Zobbe 2006). Røde Kors peger i en undersøgelse fra 2007 på, at 34 % af de spontane asylsøgere er traumatiserede (Ungdomskommissionens Rapport p. 115, note 32), og det skønnes, at i alt 20-30 % af alle flygtninge i Danmark har svære traumer (www.traume.dk).

Etnisk danskere sigtes mere for lovovertrædelser i forbindelse med stoffer. Det er det søde liv, de er ude efter... Det er ikke så risikable former for kriminalitet, de begår, men mere knæk og hustyveri i huse uden mennesker.

Unge med flygtningebaggrund har lettere ved at skabe frygt, fordi de har oplevet vold i deres eget liv, mere død og mere våben. Derfor er de også mere villige til at tage chancer, og deres kriminalitet bliver mere voldsom. De bliver også nødt til at holde sig stærke. Derfor grupperer de sig mere og begår mere kriminalitet i grupper.

Hassan er en af de mest traumatiserede indsatte, jeg har mødt i fængslet. Hans historie er bekræftet af flere behandlere og socialrådgivere, der har fulgt ham gennem flere år. Hans far var blevet voldsomt tortureret under Saddam Hussein (se endvidere Hassans historie p.57). Han beretter om faderens vold overfor ham gennem hele hans opvækst:

Det var en hverdagsting, et dagligdagsprogram [.....] det er ligesom, når almindelige børn legede i børnehaven hver dag eller på legepladsen, så legede mig og min far hver dag med tæsk. Kan du følge mig? Og sådan foregik det videre og videre.. Jeg har prøvet næsten al slags vold, altså alt fra spark til boks til bank med ting og sager ik´ [... ..] Så det har jeg taget skade af nu. Min hjerne fungerer ikke, som den gjorde for 5-6 år siden [.....] Jeg er blevet sådan dum af det.

Min mor sagde, at han har taget skade af at han har været tortureret. Efter han kom ud af fængslet så var det helt gakkak oppe i hovedet [.....] Han fik ikke hjælp, de tog ham ikke seriøst.

I starten gjorde det meget ondt, indtil jeg var 13 år, men derefter kunne jeg ikke mærke smerten, når han slog mig [. ...] jo, det gjorde ondt indvendigt, men ikke sådan fysisk.

Tidligere, før min far kom i fængsel, var han en god mand, kærlig og sød og... Det er alt det strøm han har fået. Han blev udsat for mange grimme ting. Så nogen gange jeg forstår ham godt altså... Nej jeg ville aldrig nogensinde melde ham, fordi han jo ikke er sig selv, det er ikke noget han har gjort fordi han hader os, han elsker os det ved jeg han gør, det har han også sagt til mig mange gange, han siger: ”Jeg elsker dig men, jeg kan bare ikke lide at du opfører dig på den måde.” Når han slog mig, var det som om han slog på en af hans fjender.....som om han slet ikke havde nogen følelser for mig.

Faderens vold præger ofte den unge hele livet igennem og kan føre til voldsomme depressioner og selvmordstanker.

Selvmordstanker

Bahman er 24 år og enebarn. Efter sigende døde hans mor under fødselen i Iran. Bahman har haft en usædvanlig hård barndom. Hans far har gennem hele barndommen anvendt både psykiske og fysiske straffemetoder. Efter at have forsøgt at presse Bahman til at tage den uddannelse, han havde besluttet han skulle have, slog faderen for fem år siden helt hånden af ham. Bahman levede ikke op til hans forventninger, og derfor øn-

skede han ikke at have noget med ham at gøre. Bahman har forsøgt flere gange at genoptage kontakten til sin far, også fra fængslet, men uden held.

Da Bahman var 13 år, rejste faderen til USA i to år og efterlod ham med en kvinde, der var stofmisbruger. Fra dette tidspunkt måtte Bahman tage vare på sig selv.

Han har haft det psykisk dårligt det meste af livet og har ofte selvmordstanker. Han har ikke kunnet få et job på grund af sin straffeattest. Og da han manglede penge, begik han seks røverier. Det har han fortrudt. Bahman er nu i tvivl moderen virkelig døde dengang, eller om junkien i virkeligheden var hans mor. Det får han nok aldrig svar på.

De unge med PTSD (inkl. sekundært traumatiserede) klager ofte over flashbacks, angst, søvnbesvær og mareridt, der fremprovokeres i fængslet. Dette resulterer undertiden *udadvendt* i form af aggressiv og asocial adfærd, også overfor personalet, og *indadvendt* i form af angst og depression. Nogle har mistet lysten til at leve. Det gælder også nogle af dem, der har en central placering i det kriminelle miljø.

Traumer

Suheib er 23 år og kom til Danmark, da han var ni år. Han kan sagtens huske begivenhederne dengang. Hans forældre er shiitter, og hans fader kom i fængsel og blev tortureret. Derefter blev faderen psykisk ustabil og forsøgte på et tidspunkt at skære halsen over på Suheibs mor. Suheib fik det afværget, så han kun nåede at snitte moderen overfladisk på halsen.

Suheib har ikke set sin far i over syv år. Ja, han kan faktisk ikke huske, at han nogensinde har været der for ham. Der var ingen til at give ham grænser, til at støtte ham, heller ikke da han blev smidt ud af skolen i 7. klasse. Det var ham selv, der skulle være faderen i huset. Han har til gengæld et godt forhold til resten af familien, som han bor sammen med. Suheib er blevet skudt fem gange og har projektiler rundt om i kroppen. Han lider af angst efter disse skudepisoder og går nu altid med skudsikker vest.

Suheib har flere domme for vold og er relateret til en af de såkaldte bander. Han forsøgte på et tidspunkt at droppe al kontakt til sin tidligere vennekreds, men det er svært at komme ud af kriminaliteten. Suheib erkender dog, at det er spild af tid at sidde i fængsel.

Iqab er midt i tyverne og kom til DK som 6-årig. Hans forældre, der har palæstiensisk baggrund, blev skilt for få år tilbage, og Iqab har kun meget lidt kontakt med sin far. Han har foruden en lillebror også to ældre brødre, der ikke bor hjemme. Iqab betragter sig selv som forsørger for brødrene, da hans mor er syg. Hele familien lider på grund af krigstraumer fra borgerkrigen i Libanon, og Iqab er meget optaget af, hvad der foregår i Palæstina. Han føler sig magtesløs over, at han ikke kan gøre noget. Det er også svært at tale om det, da han ikke synes, danskerne forstår det.

Iqab har flere domme for vold, og har en prominent position i det kriminelle hierarki. Efter eget udsagn var han som teenager en af de værste og var involveret i slåskampe allerede som 12-årig. Han har flere gange forsøgt at starte på en frisk og eventuelt begynde på HF, men uden held.

Iqab er vurderet til at lide af PSTD på grund af sine oplevelser under opvæksten. Han har blandt andet oplevet eksplosioner og set sine kammerater blive skudt. Stør-

stedelen af familien er dræbt. Indsættelsen i fængslet er med til at fremkalde disse oplevelser. Derfor sover han dårligt om natten, er gennemblødt af sved. Tankerne kredser om det frygtelige, han har oplevet. Han har det svært med den låste dør. Ind imellem får han en panisk angst for at være alene.

Iqab føler sig afvist alle steder og føler i det hele taget, at alt er håbløst. Han har ikke meget forhold til islam, men oplever dog, at bøn hjælper.

Der er i fængslerne en stor overhyppighed af *ADHD* (tidligere kaldet *Damp*) blandt de unge med etnisk dansk baggrund såvel som med minoritetsbaggrund. Flere og flere får stillet diagnosen, men der er ingen tvivl om, at der er mange flere, der har sygdommen. Dette bekræfter mange af de ansatte. Indsatte med denne diagnose har svært ved at styre deres vrede og ved at gennemskue konsekvenserne af deres handlinger. De har vanskeligt ved at koncentrere sig, er rastløse og irritable. De er så at sige fanget i nuet, lader sig let lokke, opsøger farlige ting og handler meget spontant. Deres kriminalitet er således oftest ikke særlig gennemtænkt.

Selv om diagnosen stilles og kan være en lettelse for den indsatte, idet der hermed angives en årsag til alle problemerne, vælger mange at droppe ud af deres medicinske behandling eller forsøger at holde symptomerne nede med hash.

Jeg fik stillet diagnosen ADHD. Det var en stor lettelse for mig. Nu vidste jeg, at det ikke er mig, der er dum, ikke mig, der er noget galt med. Der er noget, der skal behandles. (Mehmet 28 år, tyrkisk baggrund).

En mindre del af de unge lider af forskellige *psykiatriske forstyrrelser* som for eksempel skizofreni, fobier og retardering. Det gælder for eksempel en ud af fire anbragte i sikrede ungdomsinstitutioner.

Halim er født i Danmark i 1980. Han har to brødre og to søstre. De klarer sig alle godt. En af dem går på universitetet. Forældrene, der har oprindelse i Marokko, blev skilt, da Halim var 14 år, og moderen døde for syv år siden. Halims far taler dårligt dansk og kan ikke læse. Han har altid været voldelig og hård, både mod sin hustru og sine børn. Halim har ikke haft kontakt til ham i mange år, men da faderen fik cancer for et par år siden, har Halim besøgt ham regelmæssigt og taler også med faderens nye kone.

Halim har en række voldsdomme bag sig siden 1999 og har derfor siddet meget i Vestre Fængsel. For to år siden blev han træt af det og droppede alle sine venner. Han har det derfor meget dårligt med at sidde i fængsel igen, da han jo syntes, han var kommet videre.

Halim har i flere år haft en stofpsykose og har i disse år lidt af voldsomme depressioner. Han har nu fået diagnosen skizofreni og får medicinsk behandling. På et tidspunkt under denne indsættelse blev han meget opfarende efter at have røget lidt hash og derfor indlagt på Bispebjerg. På grund af trusler om selvbeskadigelse har han også flere gange været i fængslets OBS-celle.

Også *opmærksomheds- og tilknytningsforstyrrelser* synes at være udbredt blandt de indsatte. På grund af omsorgssvigt i den tidligere barndom, de mange skift, overfladiske og kortvarige kontakter, fjernelse fra kaotiske hjem, præges de af impulsdriven og risikosøgende adfærd og mangler i det hele taget evnen til at relatere til og knytte sig til andre mennesker og leve sig ind i deres følelser. De afreagerer på deres omgivelser, når de bliver frustreret. De er i konstant beredskab, ude af stand til at koncentrere sig.

Misbrug

Tabel 13 viser, at kun 37 % af de 400 indsatte med minoritetsbaggrund angiver, at de ikke har noget misbrug af nogen art, mens lige så mange dagligt ryger hash. For etnisk danske unge afviser kun 19,6 % at have et misbrug. I realiteten ligger disse tal nok noget lavere, da de unge ikke altid erkender at have et misbrug. Mange unge med minoritetsbaggrund har erfaringer med hash og andre stoffer helt tilbage til 13-14 års alderen. Indtagelse af hårdere stoffer og alkohol ligger noget lavere end hos etnisk danske indsatte.

Tabel 13: Misbrugstyper i procent

	Etniske minoriteter	Etnisk danske	I alt
<i>Uoplyst (antal)</i>	38	3	41
Hash dagligt	37,3	25,8	34,9
Hash af og til	6,4	3,1	5,7
Hash + andre stoffer	6,4	24,6	10,3
Andre stoffer	4,1	9,3	5,2
Alkohol	1,4	2,1	1,5
Alkohol + stoffer/hash	7,4	13,4	8,7
Intet misbrug	37,0	19,6	33,3
Anabolske steroider	0	2,1	0,4

Hashmisbrug hænger ofte sammen med de unges psykiske problemer. Stofferne anvendes for at glemme alt det dårlige, samtidig med at det også kan fremkalde psykoser. Det er i det hele taget et meget stort problem blandt disse unge, som det også fremgår af deres livshistorier, og er både et symptom på, en effekt af – dvs. et værn mod ensomhed og kedsomhed - og en medvirkende årsag til kriminaliteten. Når hashmisbruget når et bestemt niveau, benyttes kriminalitet til at finansiere den.

Hashen gør ifølge de unge, at de kan glemme alle nederlagene, mangelen på selvtillid og følelsen af eksklusion i forhold til familie og samfundet generelt. Hash markerer hermed en modstand mod samfundet og eventuelt også overfor familien, som tager afstand fra deres misbrug, skammer sig

over det. Samtidig forårsager den, at den naturlige frygt forsvinder, og at man derfor er villig til at tage chancer.

Dermed hæmmer hashen de unge i at komme videre med deres liv, da de efter mange års misbrug kan få stort koncentrationsbesvær, indlæringsvanskeligheder, glemsomhed, søvnforstyrrelser, rastløshed og irritabilitet. Nogle får depression. Det bliver vanskeligt at bryde den onde cirkel.

En del af de unge mister kontakten til deres familie, fordi de skammer sig over misbruget. De kan ikke se deres forældre i øjnene på grund af skyldfølelse. David med baggrund i Nigeria reflekterer således over sit kokainmisbrug og dets påvirkning af forholdet til familien:

Da jeg kom ind og sidde på Blegdammen sidste år... efter min sidste anholdelse, tænkte jeg meget over mit kokainforbrug de første 14 dage ... jeg kunne virkelig indse, at når jeg indtog det der stof, det gjorde at jeg lavede en parallelverden... at jeg levede i en verden som ikke var rigtig, du ved... jeg fik lavet nogle penge ud af det, men det gjorde at jeg bare røg dybere og dybere ind i det der miljø, hvor jeg fik gæld og så tog mere narko. Så tror man, at man er det ene eller det andet, du ved ik'. Alt det indså jeg først dér du ved, sidste år der. Det er så heldigt, at jeg kun var 26. Jeg kan stadig nå at rette op på det. Det er godt, at jeg ser det nu, og så heldigt at jeg har en uddannelse, så jeg kan prøve at give det en til chance.

Mine forældre kunne ikke forstå mig selvfølgelig... hver gang de lige ville komme og besøge mig, eller jeg skulle komme hen og besøge dem, var der altid en eller anden undskyldning jeg fandt frem, du ved ik'. Jeg kunne ikke overskue at tage derud og besøge dem, fordi jeg ved, at de ville kunne se på mig, at jeg ikke er mig selv. De kender mig jo fra dreng af, de ved jo godt, hvem jeg er som person i det hele taget... Før jeg startede med alt det her med at tage coke hver dag, har jeg været den kloge hjerne, kan man sige, derhjemme, som kunne stave, jeg kunne alt, jeg havde meget nemt ved sprog, meget nemt ved alting, du ved. Jeg var den, man kom til for at spørge til råds. Og så kunne de jo se på mig, at jeg var en helt anden, jeg var ikke den samme person [.....]

Jeg kunne se på dem, at de ikke rigtig kunne komme ind på mig... og jeg lukkede selvfølgelig også af, fordi, du ved, jeg var helt ved siden af mig selv. Og så prøvede jeg selvfølgelig at undgå dem så meget som muligt. Det er ligesom at se sandheden i øjnene et eller andet sted du ved, og det havde jeg svært ved at acceptere. At indse hvem jeg egentlig er, du ved, hvem jeg gerne vil være. Jeg nyder at være den, der kan tage ud på besøg hos min familie uden at have sådan nogle tanker om, at jeg skal gemme et eller andet indeni mig.... en sådan hemmelighed.

Ifølge samtaler med ansatte har de unge ingen oplevelse af, hvad misbruget gør ved dem, hvordan det påvirker deres hjerne. De er blot optaget af at finde ro i sindet, dulme de dårlige tanker.

De unge bliver hængende i hashmisbruget, som efter ti år forringer deres mulighed for indlæring og for at fokusere. De ser det ikke selv som noget problem, fordi det ikke slår ihjel med det samme. Men det afholder dem fra at komme videre i deres liv (fængselsimamen).

Safet er 19 år og har bosnisk baggrund og er boligløs. Han har tidligere boet i bolig for socialt ramte. Han har ingen uddannelse. Han vil gerne være maler, men kunne ikke komme videre efter grundforløbet på teknisk skole. Hans far døde under krigen i 1995, og Safet flygtede sammen med sin familie til Danmark kort tid efter faderens død.

Safet har manglet faderen og har kun en vis kontakt med morderen men forholdet er blevet dårligt grundet hans kriminalitet. På grund af sit voldsomme hash- og kokainmisbrug, som han havde haft siden han var 14 år, var han kommet i gæld til nogle ”ubehagelige typer” og havde derfor begået et røveri. Han fortryder meget, hvad han har gjort og er bange for udvisning.

Safet vil nu gerne ud af den kriminelle løbebane og væk fra vennerne. Men det er svært, for det er nemmest at tale med de kriminelle venner, synes han. Man skal tale anderledes til andre. Samtidig er det også lettere at sidde i fængsel end det er at skulle klare sig selv udenfor. I fængslet er hele dagen planlagt. Man ved hele tiden, hvad man skal. Når man som Safet i mange år har levet i en konstant rus, er der mange hverdagsting, man ikke ved hvordan man gør. Faktisk skal han lære det hele igen. Helt basale ting skal man have hjælp til som, hvordan man planlægger sin tid, kommer hjemmefra til aftaler etc. Samtidig kommer Safet nemt til at opleve, at alle ser på ham og kan derfor pludselig tænde af. På grund af al den coke har han svært ved at sidde stille og koncentrere sig. Og han har svært ved at sige nej til alle de dårlige venner.

Hashmisbruget er blevet en del af (sub)kulturen for både etnisk danske og etniske minoriteter og indgår i den onde cirkel, der gør det vanskeligt at komme ud af kriminaliteten.

Frustration og vrede

Et af de mest gennemgående træk hos de indsatte er den voldsomme vrede, de har i sig. De føler sig uretfærdigt behandlet i flere forskellige sammenhænge og oplever desuden, at de som gruppe bliver marginaliseret i samfundet. De ønsker brændende at være en del af main-stream samfundet, af det store fællesskab, men føler ikke, de får en chance. De fortæller ofte om forskellige hændelser i deres liv, som de aldrig er kommet over, og som det stadig gør ondt at tale om (Ahmads historie p.52).

Uden en chance

Fatih er 29 år. Hans mor døde for fem år siden, og hans far lider af en alvorlig sygdom. Selv blev han tvangsfjernet som 13-årig, da familien ikke kunne styre ham. Han mener selv, at det var grunden til, at han fik et skævt forhold til samfundet og blev kriminel.

Fatih vil gerne være en del af samfundet og bidrage til det gennem et arbejde. Han ønsker ikke passivt blot at modtage førtidspension. I mange år har han haft et brændende ønske om at blive taxa-chauffør. Det ville han kunne klare på trods af, at han har et fysisk handicap. Men på grund af en dom for personfarlig kriminalitet kan han ikke få tilladelse til det. Han vil gerne ud af kriminaliteten, men kan ikke se hvordan. ”Ingen vil have at gøre med en tidligere kriminel”, siger han.

Straffeattesten nævnes igen og igen af de indsatte som en væsentlig hindring for at få job og komme videre. Når man så oven i købet tilhører en etnisk minoritet, er det nærmest umuligt, hævder de. Derfor giver mange udtryk for, at de ligeså godt kan fortsætte med at være kriminelle. Der er alligevel ingen, der vil have dem. De bliver opgivende og lader stå til. Som en af socialrådgiverne udtrykker det:

De føler sig mere pressede som udlændinge. De forventer mere af samfundet, fordi de føler, de ikke kan så meget. De mener, de har brug for hjælp. Hvis ikke de får den, så føler de, at de bliver svigtet, bliver uretfærdigt behandlet. De isolerer sig og lever i deres egen verden. Og det er den følelse, de giver videre til deres børn.

Der er en ambivalens i mange af de unges opfattelse af myndighedernes hjælp eller mangel på samme. De giver på den ene side udtryk for en skuffelse over, at ingen har støttet dem, når de har haft brug for det. Og når nogen endelig har gjort det, har det ikke været den rigtige hjælp, synes de. På den anden side vil de gerne ud af klientrollen. De vil ikke være nogle, der hele tiden er afhængige af hjælp, nogle der skal gøres noget ved og for. Netop denne ambivalens synes at være en af årsagerne til, at så mange af de unge omtaler deres manglende livsmuligheder i forhold til etnisk danske unge med så stor frustration og vrede. De ønsker ikke at fremstå som svage og hjælpeløse, samtidig med at de må erkende, at der er og har været situationer, som de ikke har kunnet ændre eller komme ud af ved egen kraft. Denne følelse af magtesløshed er vanskelig at leve med, når man samtidig skal fremstå som stærk og sej.

De unges vrede går på flere forskellige forhold, som de oplever som uretfærdige og stigmatiserende. Om vreden altid er berettiget eller ej, er her ikke afgørende. Det er de unges oplevelse af forholdene, der i sig selv er relevant for, hvordan man får løst op for vreden.

Der er ofte tale om en diffus vrede. De unge ved ikke, hvem den skal rettes imod. De kan ikke finde kanaler, hvorigennem den kan kanaliseres. Derfor vendes den ofte indad og bliver selvdestruktiv eller eventuelt udad mod tilfældige andre mennesker. Selv omtaler de vreden som mangel på selvkontrol eller voldsomt temperament, som de erkender at have, og som de ofte gerne vil af med. Der skal her nævnes de vigtigste forhold, vreden går på.

Diskrimination

Et stort samtalemønne blandt de indsatte unge er politiets adfærd overfor dem, som de oplever som diskriminerende. ”De kan ikke lide udlændinge. De er alle sammen imod os” er sætninger, der høres gang på gang. For eksempel siger Ahmad:

Politiet har fredet HA-erne. AK81erne bliver ikke arresteret som de unge 2.g'er bliver. Det har jeg oplevet flere gange. Det gælder blot om at få så mange som muligt af os i fængsel. Og vi sidder for noget, ingen andre ville sidde inde for.

I det hele taget ved politiet ikke, hvad der foregår. De får aldrig fat i de egentlige kriminelle. Derfor skabes der så stor vrede.

Klager over udbredte visitationer, voldelige anholdelser, chikanerier er konstante. Der skabes en kollektiv opfattelse af politiet, som blandt andet kommer til udtryk i de mange politi(vandre)historier, der florerer i fængslet. Mange mener, at politiet har alt for meget magt. Det er dem, der bestemmer udfaldet af retssagerne.

Generelt føler de unge sig som etniske minoriteter stærkt diskrimineret af både politi og retssystem. De føler sig magtesløse overfor systemet, føler at de ikke bliver hørt. Det er deres ord mod ordensmagten, og de taber altid. Som en ældre deltager i studiegruppen udtrykte det:

Der er en uheldig alliance mellem politi, dommerstand og anklagemyndighed. Der skal så lidt til at få folk varetægtsfængslet. Blot man har en dårlig venskabskreds. "Det mener vi", siger politiet, og så bliver det sådan [.....]

Der foregår en klar kriminalisering. "Vi fandt da også lige.....kan altid finde noget på dig." Og her er politiet meget mere obs. på minoriteterne. De anholdes i langt større omfang. Og så kan en forkert dommer på et forkert tidspunkt være afgørende. "De hører ikke på min forsvarer. De var ligeglade, sad og sov.....". Det er det jeg ofte hører fra de unge, når de kommer tilbage fra retten.

Bassem mener også, at der er stor forskel på, hvordan etniske minoriteter og etnisk danskere behandles i retssystemet. Han har hørt om "perkertilæg" og "danskerrabat":

Udlændinge venter generelt længere på retten og på at blive flyttet til afsoningsstedet. De betragtes ikke altid som nogle, der har tilknytning og dermed bør afsone i nærheden af familien. De kan bare flyttes til Nyborg.

Desuden påvirker medierne dommene, især i nævningsager. Fordi nu hvor vi taler om os, som sidder i fængsel, så er det altså rigtig svært at gå op i retten og vise sig, ik... så lige pludselig, så har de set nyhederne dagen før. De bor i deres villa og kører i deres Mercedes, der er jo ikke nogen udlændinge der, hvor de bor. Så de bliver påvirket af det ik, det vil jeg vove og påstå til enhver tid ik... altså jeg udfordrer hvem som helst som kan se mig i øjnene og sige til mig direkte, i mit åbne ansigt, at det ikke finder sted, for det gør det, åbenlyst. Det sker gang på gang, og det ved alle og enhver herinde af de indsatte, om de så er indvandrere eller danskere ik.

Jeg har hørt et udtryk sidste år – jeg har aldrig før hørt det, og jeg er 28 år gammel. Inden jeg kom til Vestre var jeg på Blegdammen, hvor en indsat talte om noget med *perkertilæg* og *danskerrabat*. Jeg tænker... det er en dansker, der siger det, så må der være noget om snakken. ... Det var et wake-up-call for mig. Det fik mig til at tænke dybere over tingene: "Kan det

virkelig passe... sker det virkelig? Altså, finder det sted?" det gør det åbenbart. Det sørgelige er, at vi ikke kan gøre noget ved det.

Det er en udbredt opfattelse blandt de unge, at et sådan perkertillæg praktiseres i retssystemet – at etniske minoriteter diskrimineres. De får længere straffe. De anholdes oftere, sidder længere i fængsel, inden deres sag kommer for, inden de bliver flyttet til afsoningsstedet osv. De sidder også hyppigere i fængsel uskyldigt, undertiden angiveligt med henblik på ikke at påvirke vidner. Er man etnisk dansk, slipper man billigere, og det er lettere at overbevise dommerne om sin uskyld. Også mange indsatte med etnisk dansk oprindelse er overbevist om, at dette er almindelig praksis.

Der tales meget om, at især de helt unge med etnisk minoritetsbaggrund, der ikke færdes i kriminelle miljøer uden for fængslet, synligt påvirkes af at sidde i fængsel med hærdede kriminelle.

Påvirkningsfare

Naveed har pakistansk baggrund. Han er 23 år og førstegangsindsat. Han har sit eget transportfirma udenfor og en familie, der støtter ham. Han er tydeligvis helt fremmed for fængslet. For eksempel har det chokeret ham, at noget af det første, han oplevede efter indsættelsen var, at nogle lidt ældre fanger spurgte ham, om han ville smugle hash ind i fængslet.

Naveed sidder i fængsel på grund af, hvad politiet kalder påvirkningsfare, ikke fordi han har foretaget sig noget kriminelt, men for at han ikke skal påvirke vidner i en voldssag. Selv er han dog mest bekymret for selv at blive påvirket af opholdet i fængslet. Han har nemlig hørt om en ung mand på 18 år, der lige er blevet frikendt. Han havde ikke nogen kriminel baggrund overhovedet, men ændrede sig totalt under fængselsopholdet. Han kom ind som en frisk og åben ung mand og kom ud seks måneder senere med en kriminaliseret tankegang, siger han. Han var blevet hård og kynisk. Naveed havde ikke lyst til, at det skulle gå sådan for ham også.

Naveed fortæller om den store vrede, der er blandt de indsatte mod politiet. Har man en gang fået en dom, er man dømt på forhånd og kan ligeså godt fortsætte den kriminelle løbebane. Nogle gange får de unge en dom for noget, som en etnisk dansker aldrig ville blive dømt for. Naveed har hørt sin forsvarer sige det samme.

Asem er 21 år og har irakisk baggrund. Hans forældre var blevet skilt, da han var et år, og han skændtes altid med stedfaderen. Han har ikke længere kontakt med sin biologiske far. Asem virker ikke som den kriminelle type og er helt fremmed for fængslet, da han kom ind i november måned 2008. Han var sikker på, at der var sket en fejltagelse, og at han hurtigt ville blive løsladt. Men der skulle gå ti måneder, før det skete. Han har aldrig siddet i fængsel før, har en ren straffeattest, men blev nu sigtet for medvirken til drabsforsøg. Asem forstod det ikke, da han slet ikke havde været til stede, hvilket han også havde vidner på. Senere fik han at vide, at han ikke kunne løslades, da han i så fald kunne påvirke vidnerne i sagen. Det var planen, at retssagen skulle køre i januar 2009.

Men retssagen blev udsat, og i april måned får Asem besked om, at sagen nu var berammet til engang i september måned. Asem fortalte, at hans forsvarer var sikker på, han ville blive frikendt. Politiet havde færdiggjort efterforskningen og var klar

over, at han ikke var skyldig. Sagen var nu givet videre til dommeren. Her blev den lagt i en bunke og ifølge advokaten glemte. ”Alle ved, at jeg ikke har noget med sagen at gøre, og de ved, hvem der er den skyldige. Fire af mine venner havde bekræftet, at jeg var sammen med dem og talte i telefon på gerningstidspunktet,” sagde Asem.

Han ærgrede sig over, at han havde mistet det meste af et år uden grund. Han havde lige fået egen virksomhed, og den gik godt. Hvem er det der påvirkes? spørger Asem, som blev frikendt i retten i september måned 2009.

Også uden for fængslet føler de unge sig på mange måder miskrediteret i samfundet og mangler bekræftelse på at være på lige fod med etnisk danske unge. Ca. 10 ud af de 150, jeg har talt med, mener ikke, de har oplevet diskrimination. Disse tilhører gruppen af indsatte, der er i fængsel for første gang. De unge er født og/eller opvokset i Danmark - til forskel fra forældrene, som ikke er så bevidste om deres rettigheder. De føler sig stemplet, forkerte og malplaceret - som at være det forkerte sted på det forkerte tidspunkt, som en udtrykte det. Der er noget i vejen med dem. Derfor har mange givet udtryk for, at de længe har haft et ønske om at forlade landet, og at dette ønske er blevet forstærket af fængselsopholdet.

Negativitet og mistro

Ranja er 22 år og kom til Danmark fra Nordirak, da han var otte år. Han er nu 24 år. Han har en HH-uddannelse og har haft fast arbejde i 2½ år. Han er nummer tre ud af en søskendefolk på fem og den eneste dreng. Det havde været meget hårdt for Ranjas forældre at rejse til et helt fremmed land - især for faderen, som selv har siddet i fængsel i Irak, hvor han blev udsat for tortur. I det hele taget har Ranja haft en meget trist opvækst. Forældrene er førtidspensionerede. Faderen er syg af traumer og moderen er også syg.

Ranja begyndte tidligt med kriminalitet. Han blev senere involveret i knivstikkeri og skyderi. Han vil gerne væk fra sine dårlige kammerater og arbejde som frisør, men det er svært.

Ranja har en dansk kæreste. Han oplever ofte, når han går i butikker og andre steder, at han bliver behandlet helt forskelligt, alt efter om han har kæresten med eller ej. Når han er alene, bliver han set på negativt og med mistro. Men når han har kæresten med, er folk helt anderledes imødekommende. Han har også oplevet, at ældre ikke tør sætte sig ved siden af en i bussen.

Ranja påvirkes meget af den slags og i det hele taget den diskrimination, der finder sted af ”udlændinge”. Han var kommet på et elitefodboldhold. Her blev han sat af som 14-årig. Begrundelsen var, at han endnu ikke havde fået dansk statsborgerskab. Han fik det umiddelbart efter.

Adskillige har berettet om de mange lukkede døre, de har været ude for, om hadet de ser i danskernes blik, om deres oplevelser af ikke at være velkomne, men uønskede - af ikke at høre til i en række forskellige sammen-

hænge, af at blive lukket ude, for eksempel fra fritidstilbud, ungdomsklubber og diskoteker - om sanktioner og karantæner, der ofte rammer gruppen som helhed og ikke kun den enkelte. De fortæller også om, hvordan de har fundet sammen i en samhørighed ”i trods” med andre i samme situation som dem og om, hvordan de har følt sig tvungne til at skabe en identitet i opposition til det omgivne samfund, som de oplever ikke vil kendes ved dem.

Medieretorik

Italesættelsen af muslimer som en ensartet gruppe, mediernes konstante negative fokusering på og sprogbrug om islam og muslimer, politikeres ekskluderende udtalelser, fylder meget i de indsattes hoveder, uden at islam som sådan nødvendigvis spiller den store rolle for dem. Næsten alle unge, jeg har talt med, udtrykker vrede over den stigmatisering, de føler finder sted i medierne. Det får dem til at opleve sig som nogle, der hele tiden skal findes fejl hos og tages afstand fra. Konstant får de at vide, at de ikke kan eller vil integrere sig, at lige meget hvad de gør, bliver de aldrig danske. Der er altid et eller andet muslimsk, der skal kontrolleres, begrænses eller forbydes. Snart er det deres påklædning, deres moskéer og minareter, der er noget i vejen med. Snart handler det om bederum på arbejdspladser, børnenes sprog i frikvartererne etc. De oplever, at det ikke er muligt at være anderledes, være muslim og samtidig en del af det danske samfund. Man må lave om på sig selv. Dette tema har været gennemgående hos de indsatte, jeg har talt med.

Muslimer i dårligt lys

Abdul-Hamid er 22 år med palæstinensisk baggrund. Han har en del voldsdomme bag sig.

Abdul-Hamid kom til Danmark, da han var tre måneder gammel fra en flygtningelejr i Libanon. Han har fem søskende. Faderen havde været tortureret. Forældrene har begge psykiske problemer. Han synes ikke, forældrene har det materielt godt nok. Men de er tilfredse med lidt, som han siger. De første skoleår gik meget godt. Han oplevede et godt fællesskab med sine klassekammerater. Men da han i 4. klasse blev flyttet til en arabisk skole, fik han et ”kulturchok”, som han kalder det. Derefter blev han flyttet til en anden folkeskole. Han gik ud af 8. klasse.

Abdul-Hamid synes ikke, der har været nogen lyspunkter i hans liv, siden han var 15 år. Allerede i ungdomsårene følte han sig anderledes og uden for samfundet. Han blev set ned på grundet hans etniske oprindelse. Samtidig føler han sig stemplet af sine omgivelser på grund af sine kriminelle handlinger. Han har heller ikke haft nogen stabile primære omsorgspersoner at forholde sig til under sin opvækst og har følt sig svigtet.

Nu er han bekymret for, om han har en depression. Han har svært ved at sove, bryder ofte grædende sammen, er urolig og føler sig trist på grund af sit tidligere liv, og de oplevelser, han har fra fængslinger.

Abdul-Hamid blev kriminel som 17-årig. Selv mener han, det var på grund af dårlige venner. I det hele taget, mener han, at kriminalitet oftest handler om for den enkelte at blive accepteret i forskellige grupper.

Man påvirker hinanden i vennekredsen og forstærker dermed et had til det danske samfund. Dette had bliver en del af ens identitet og er meget svært at komme af med. ”Dansk Folkeparti, stemningen mod islam og muslimer skaber problemerne. Man leder hele tiden efter fejl hos os muslimer for at sætte os i dårligt lys. Vi skal hele tiden forsvare os. Det er grunden til, at de unge bliver ligeglade med samfundet, og det er svært at gøre noget ved [.....] Det er også, som om tegningerne skulle vise, hvor stor en forskel der er mellem dem og os – at muslimer ikke kan være en del af samfundet.”

Man kommer til at tro, det kun er kriminalitet, man er god til. Abdul-Hamid er nu alligevel ved at være træt af det. Det samme er hans kæreste. Han vil gerne ud og arbejde med ældre mennesker Det synes han trods alt, han er god til.

Rifat er 26 år. Hans far, som har været voldelig overfor moderen, bor i Tyrkiet. Rifat har ikke set ham i 12 år. Han har ingen særlig kontakt til sine tre søskende. Rifat er født i Danmark, men føler sig ikke velkommen her. Han har tidligere følt sig meget ensom og urolig. Han havde ikke mange venner. I det hele taget var han ret utilfreds med tilværelsen. De venner, han har i dag, klarer sig godt, men han selv kan ikke leve op til samfundets normer om at være en god borger og finde et arbejde. Han skulle have været i gang med en uddannelse og forsøgte også at holde sig væk fra kriminaliteten, for som han siger, ”At tjene penge på forkert måde gør, at man har det dårligt indvendigt.” Egentlig vil han gerne være pædagog, men det bliver svært.

Rifat synes, at Dansk Folkeparti er skyld i meget af det der sker med etniske minoriteter. DF-politikerne har været årsag til store samfundssplittelser. Det var bedre tidligere, synes han.

Langt de fleste unge i fængslet er ikke særligt interesseret i islam, når de er udenfor. For dem er islam mere en kulturel identitet. Alligevel påvirkes de af den anti-muslimske retorik, de oplever i det offentlige rum. Dette bekræftes af fængselsimamen:

Mange muslimer i Danmark kommer pludselig til at forsvare islam, også selv om de ingen interesse har for det, eller måske oven i købet er meget kritiske overfor det. De føler, de bliver holdt ansvarlige for, hvad andre gør i islams navn. De er vores, vi er med dem (ikke imod dem). De føler sig tvunget ud af mainstream kulturen, som de gerne vil være med i.

Derfor laver de en subkultur. Nogle ender i kriminalitet, nogle få skubbes helt ud og ender i terrorisme. Det er den samme vrede mod samfundet: Hvis samfundet ikke vil have os, kan vi også være ligeglade med dem, så stjæler vi fra dem. Det bliver en slags protestkultur.

Dermed fodres de yderliggående. Kriminalitet og ekstremisme er symptom på den samme sygdom: I kan ikke være med i samfundet og så være anderledes. Den manglende accept og anerkendelse skaber en frustration, der er vanskelig at bearbejde. Den bekræftes af medierne. Lige gyldig hvilken dag, så er der et eller andet ved dem, der skal gøres noget ved. Selv om det ikke er dem – fordi de ikke interesserer sig for islam – så føler de sig

ramt. Stilles de overfor ultimatummet: er du muslim, eller er du ikke? vil de fleste svare: jeg er muslim! (se endvidere kapitlet om radikaliserings p.152).

Flere gange har jeg siddet i en celle og talt med en indsat, mens nyhederne kører hen over skærmen på Tv-apparatet. Vi har for eksempel lyttet til forskellige politikeres udtalelser om unge "ballademagere" i Tingbjerg og om "bandemedlemmer" på Nørrebro, og vi har kunnet tale om, hvad disse udtalelser gør ved den unge. Når for eksempel justitsminister Brian Mikkelsen udtaler: "VI kan ikke have, DE bærer den mellemøstlige kultur (læs: voldskultur) med her til Danmark" eller "VI hverken kan eller vil acceptere at....", så gør det indtryk. For hvem er dette VI? eller "Hvis man er udenlandsk statsborger og begår kriminalitet i Danmark, så er det min opgave at beskytte danskerne". Hvem er danskerne? Den unge mand i cellen, der sidder og lytter, føler sig ikke inkluderet, men derimod placeret udenfor det gode selskab af danskere.

Eller når Brian Mikkelsen beskriver "bandemedlemmer" som rå og afstumpede og udenfor pædagogisk rækkevidde. "Det hjælper ikke at lede efter det gode i dem, for der er ikke noget at komme efter", hørte vi ham sige. Der er ifølge Brian Mikkelsen ikke noget at gøre ved disse unge mennesker udover at straffe dem hårdere og hårdere og/eller udvise dem. Der skal ikke megen fantasi til at forestille sig, hvordan den unge i sin celle oplever disse udtalelser.

Os og Dem

Mahmoud er 23 år og har palæstinensisk baggrund. Hans far kom til Danmark som gæstearbejder. Han døde i 2007. Mahmoud har fem ældre søskende, som alle er veluddannede med høje stillinger. Han selv har altid haft "krudt i røven", som han udtrykker det, og kan ikke stilles ved noget ret længe ad gangen.

For et par år siden fik han en alvorlig sygdom og begyndte at trække sig væk fra sin vennekreds. Han tænkte meget på døden. At han var så tæt på døden, påvirker ham også nu i fængslet. Han tænker mere over, at han spilder sin tid.

Mahmoud har været i fængsel mange gange før, men denne gang er han uskyldig, men "indhentet af sin fortid". Han har en stor vrede mod samfundet, mod politikere og medier og føler sig som andenrangs borger. Danmark vil jo ikke integration – man vil ikke lukke os ind. Hvor længe kan man blive ved med at tale om dem og os, når vi er født her? Han fortæller om to svenske indsatte på afdelingen, som er chokeret over danskeres negative forhold til mennesker, der er anderledes, i særdeleshed til muslimer. Vreden mod samfundet blandt kriminelle er tilsvarende meget voldsommere her end i Sverige, og Mahmoud er begyndt at overveje, om han har nogen fremtid her. På den anden side er det også svært at forlade landet. Han føler sig jo dansk. Og hvor skal han tage hen? Alle Mahmouds venner er i det kriminelle miljø. De har fået lange straffe, og Mahmoud er den eneste, der er tilbage. Derfor vil han gerne ud af kriminaliteten. Han spilder sin tid.

Berat er 23 år og har makedonsk albansk baggrund. Han bor på Nørrebro. Han har fået en dom på 2½ år, som han ikke har anket på grund af frygt for udvisning. Han

har ikke kunnet få dansk statsborgerskab på grund af sin straffeattest. Han kom til Danmark, da han var to måneder gammel.

Berat begyndte sin kriminelle løbebane som 12-årig og har efter eget udsagn altid været en rod.. Efter 9. klasse startede han på teknisk skole for at blive murer. Han opgav, da han ikke kunne få læreplads. Uden læreplads kunne han ikke bruge uddannelsen til noget.

Berat synes, der er mere OS og DEM i fængslet i dag. Han mener, at et af problemerne for de unge er de negative oplevelser, de får i samfundet. Når man for eksempel går på gaden eller træder ind i en bus, glør folk på én. De unge hører hele tiden i medierne, at der er noget galt med dem. Derfor begynder de at se på sig selv på en negativ måde.

Manglende accept

Mange af de unge giver udtryk for, at de oplever en social og kulturel fremmedgørelse, hvilket kan erfares som dobbelt marginalisering. De føler sig ikke hjemme i forældrenes kultur, og de føler sig lukket ude af samfundet, ikke accepteret som danskere. Der stilles krav til dem, men det sker uden anerkendelse og respekt.

Deltagere i gruppesamtalerne har givet udtryk for, at de anser denne manglende anerkendelse og accept som et af de største problemer i forbindelse med etnisk minoritetsunges kriminalitet og kriminelle gruppedannelser. Den negative opfattelse af "indvandrere" i befolkningen, medier og politikeres udtalelser gør, at mange mister ansvarsfølelse og loyalitet overfor samfundet. Alt dette har udviklet sig gradvist siden Dansk Folkeparti er kommet til i 2001, siger de. De unge føler, at de bliver set på som del af en generaliseret gruppe, én problematisk enhed og ikke som dem, de er. De bliver betragtet som kriminelle, uanset hvad de gør. Derfor kan de lige så godt være det. Således siger Ahmad (se endvidere livshistorien p.52):

Jeg synes bare jeg manglede nogle anerkendelser på nogle punkter, og så måtte jeg bare gå hen og vise mig. Altså hvis de ikke kan se det på mig, så måtte jeg gå hen og vise dem det. Det er jo ligesom der, problemet startede for mig. Jeg føler, at samfundet har halvdelen af skylden, fordi når det ikke accepterer ens baggrund eller noget. Så er det ligesom svært at være her, ikke? [.....]

Altså, vi vil gerne anerkendes ligesom de andre, og når vi ikke bliver det, jamen så prøver vi noget andet, vi ligesom kan få opmærksomhed på [....] Så søger man nogle venner, ligesom man selv er jo. Altså, man finder ud af det sammen med dem, man er lige med, og det kan være nogle gange den gode gruppe, og det kan være nogle gange den dårlige gruppe.

Sådan som jeg var, var de andre også, så vi var ligesom nærmest lige gode, så jeg gik bare der. Jeg følte mig mere tryk sammen med dem, end jeg ville gøre i skolen eller andre steder, på arbejdspladser.....

At manglende accept og følelsen af at være lukket ude, os-dem retorikken er et stort problem for de unge bekræftes af flere socialrådgivere. En af dem siger:

Generelt føler de unge med minoritetsbaggrund sig nemt ekskluderet. Mediernes retorik om Os-Dem, vi gør-de gør. Vi er to forskellige grupper, oplever de, og det skaber en distance. Mange oplever, at det er svært at finde en identitet. Hvem skal de se op til? Har man flere gange oplevet at blive diskrimineret, så ”fuck jer!”. Man søger efter fællesskab.

Kan man ikke tale om det derhjemme, ikke er anerkendt derhjemme, nogen steder... så er det den sikre vej... De unge kommer fra en kultur, hvor man udtrykker følelser på en anden måde: det er bare synd for mig. Det kan blive meget voldsomt. Unge med flygtningebaggrund er ofte meget skadede, meget afstumpede. De kan ikke afkode signaler fra andre mennesker.

Det betyder for Ahmad:

Det had, vi har, er blevet bygget ind i os. Min familie, min far og mor har hele deres liv kæmpet for, at vi ikke skulle opleve det de har oplevet. De ønsker et bedre liv for os. Jeg ønsker også et bedre liv for min søn end hvad jeg har haft. Det gør enhver familie... men så herhjemme, er det som om vi hele tiden får at vide: jamen jeres forældre de er ikke uddannede, jeres forældre de arbejder ikke, jeres forældre de dit og dat. Man kritiserer hver eneste ting om os: vi er ikke tilpassede, vi føler os ikke accepteret, vi føler os ikke hjemme. Ikke engang vores religion bliver accepteret. Så, det er ligesom en kamp.... man kæmper for den man er.... Vil du frem, jamen så skal du glemme alt hvor du kommer fra, hvem du er, nærmest skide på det hele. Du skal ikke have venner, du skal ikke have ære, så skal du accepteres i samfundet, det er sådan det er, forstår du?

Mange føler sig rodløse, de mangler et tilhørsforhold. De opbygger en modvilje mod samfundet.

Nogle reagerer ved at slå igen, vise deres trods og protest og dermed opnå respekt og maskulinitet. Andre forsøger at blive inkluderet i samfundet med forskellige midler som for eksempel ved at søge ind til militæret – som den ultimative måde at vise sin loyalitet over for samfundet på og opnå anerkendelse. En af socialrådgiverne har oplevet dette mange gange. Ahmad fortæller om sin beslutning om at slutte sig til militæret:

Så ville jeg gerne slippe væk fra alt det der, der foregik derinde (på teknisk skole). Jeg følte, at den vej (teknisk skole), det var ikke noget for mig. Jeg har altid ønsket at være noget, altså blive til noget. Så, jeg søgte militæret, mig og en kammerat fra folkeskolen, vi søgte begge to militæret. Så tænkte jeg, nu tager jeg den helt frisk. Helt fra starten af prøver jeg den vej ind og ser, hvad der sker.

Militæret opfattes således som den sidste udvej eller snarere indgang til samfundet og til anerkendelse.

Lamin 18 år har vestafrikansk baggrund. Han havde søgt ind til militæret. Han var født og opvokset på Vesterbro. Forældrene blev skilt, da han var tre år. Han har et dårligt forhold til sin far og har gået hos flere psykologer.

Lamin er stærkt ordblind og har svært ved at koncentrere sig. Han bryder sig generelt ikke om mennesker. Det er faktisk kun ekskæresten han har noget tilovers for. Han føler sig på mange måder uretfærdigt behandlet, også på den tekniske skole, han var startet på. Nu vil han ind i militæret, nu da det ikke lykkes andre steder. Spørgsmålet er nu, om det kan lade sig gøre.

Andre igen trækker sig tilbage fra fællesskabet, flytter måske ud af landet eller bevæger sig ind i andre anerkendende forhold, så som kriminelle eller ekstremistiske grupper. De føler, at de ikke længere behøver at følge de sociale regler i samfundet, eller at der i det hele taget er nogen pointe i at være loyal og fortsætte med at anstrenge sig for at opnå en plads i samfundet.

Det er svært at blive accepteret som dansker, ja nærmest umuligt ifølge flere af de unge:

Der er mange danskere der vil have at man skal være fuldt ud dansker, forstår du. Selvom man er integreret, man har taget sin uddannelse og det hele og man arbejder, så alligevel er det ikke nok for dem åbenbart [...]. Jeg ved ikke, hvor meget dansker man skal være, jeg ved det ikke. Men igen, jeg har det også sådan der, der er så mange danskere der er gode i forhold til udlændinge. (Omar 23 år)

Jeg føler, at jeg tager mere og mere afstand fra samfundet og bliver mere og mere snæversynet, bliver mere og mere generaliserende og fordomsfuld. Man tænker: "Prøv og hør mand, det er uanset hvad man gør så er man ikke god nok, overhovedet". Jeg har hørt det fra en dansk person engang. Man siger, at man skal høre sandheden fra børn og fulde mennesker. Han var også godt vissen. Det var så på en bar, og så røg det så ud af munden på ham at: "Uanset hvor meget I perkere integrerer jer - I kan drikke bajere med os, I kan opføre jer som danskere her - men I vil altid være udlændige i vores hjerter." Altså hvis du får sådan en direkte besked, jamen... jeg ved i hvert fald ikke, hvordan man skal takle den uden at blive påvirket af den. Men det gør i hvert fald noget i mig, og... helt klart noget negativt.

Jeg tror, sådanne oplevelser påvirker unge mere, end det påvirker de voksne. Fordi de voksne kan ignorere det. Men vi unge har et langt liv her endnu, og vi føler, at det her er vores hjem osv. Derfor tænker vi mere på, hvad der sker der oppe i folks hoveder, når de siger sådan noget. Hvorfor behandler de os sådan?! (Bassem 27 år)

Dårligt selvværd

Det mindreværd og den frustration, der følger med diskriminerende oplevelser kan medvirke til kriminel adfærd. Det viser mine undersøgelser med al tydelighed (se for eksempel livshistorie 3, 4 og 5 i kapitel II, foruden mange af de små historier i kapitel III og VI). Flere af de unge har overtaget stigmata, dvs. befolkningens udtrykte opfattelse af dem, internaliseret dem og gjort dem til en del af deres eget selvbillede. Også kriminalitets-

stigmaet bliver filtret ind i deres livsstil og bliver dermed kilde til identiteten.

Et dårligt menneske

Farid 23 år har marokkansk baggrund. Han er sigtet for farligt røveri, har bevæget sig ud og ind af fængslet i mange år, dømt for biltyveri, våbenbesiddelse, eksplosivstoffer, vold, røverier i forretninger og privatkontorer. Han betegnes som negativt styrende, grænsesøgende, provokerende, højtråbende og voldelig og er ofte erklæret "ikke egnet til fællesskab"... Farid har begge forældre og seks søskende. Selv om faderen har været hård ved sine børn, har Farid et rimeligt forhold til ham.

Da jeg kom ind i cellen, sagde han "Jeg er kriminel, fordi jeg er et dårligt menneske. Jeg har røvet, slået folk ned, skudt etc. Hvad godt har jeg gjort?" Da jeg nægtede at tro på, at han bare er et dårligt menneske, gik han videre og sagde: "Jeg går ind for 11. september. Så kan du vel forstå det!" Han havde en stor vrede mod vesten, samfundet, politikerne. Muslimer bliver undertrykt og dræbt rundt i verden og her, sagde han. Hans ansigtsudtryk blev meget hårdt og konfronterende, men han faldt dog ned i løbet af et kvarters tid.

Farid virkede ligegyldig over for alt. Han fortalte mange historier om, hvor dårligt han var blevet behandlet, især af fængselsbetjente. Det undrede mig, hvor meget det påvirker ham. Farid fortalte endvidere, at han har sympatier for *Hizb ut-Tahrir*, men kunne desværre ikke blive medlem på grund af hans mange fængselsdomme. Det store had, han har til det danske samfund har fået ham til at gå ind for kalifatet. Han mener, han har ret til at slå israelere og amerikanere ned. Ingen israelere er uskyldige, som han siger. Farid har et voldsomt og hurtigt kropssprog, men ser undertiden ud, som om han ikke mener det, han siger, eller at han godt ved det er forkert. Han er dog samtidig meget lyttende og ikke helt uden følelser.

Flere giver udtryk for, at de er forskrækkede over, at nogen er bange for dem. For eksempel får det Ahmad til at føle sig som et udyr, stemplet som en gennemgående fejlagtig person:

Det er ligesom Danmark ønsker der skal ske et terrorangreb herhjemme.....når man bliver kritiseret hver dag, hver dag i sit liv, i sin opvækst herhjemme, jamen det er ligesom folk beder os om at gøre det. Jamen, hvis mennesker ser sådan på mig, jamen så ved du hvad, kan de få det fra den side, den måde. Og det er forkert jo, fordi altså de ved jo godt, hvad den sande grund er til at vi er kommet herop, det er jo ikke fordi vi vil angribe dem, sprænge ting i luften, forstår du, hvad jeg mener?

Altså, jeg er ked af mange ting, jeg også har lavet. Men jeg er ikke et monster, jeg er ikke et udyr, jeg er stadig et menneske, forstår du. Fordi du har begået de fejl og er blevet stemplet som fejlagtig, betyder det jo ikke, at du hele tiden fejler.

Det er svært for mange af de unge at takle nederlag på en konstruktiv måde. Derfor udtrykkes stigmatiseringen og det manglende selvværd ofte gennem aggressivitet og voldelige handlinger, eller det kompenseres med penge. Således sagde Ahmet, som er sigtet for at have slået en af sine venner ned

og raseret hans lejlighed: ”Man viser svaghed, hvis man bare går væk, når man er blevet generet. Straffens længde har ingen betydning, for hvis nogen pisser på mit liv, slår jeg ham ned, uanset hvad det koster.”

For Ahmet og mange af de andre er det vigtigt at vise omgivelserne, at man altid slår tilbage, at man ikke tolerer andres fornærmelser. Det giver selvtillid. Man skal undgå offerrollen, undgå at fremstå som svag, som en tøsedreng.

At lære af egne fejl er svaghed. At lære af andres er styrke!

Abid er 25 år og har pakistansk baggrund. Han er sigtet for trusler og forsøg på manddrab. Siden år 2000 har han siddet i fængsel fire gange. Han gik ud af 7. klasse efter at have skiftet skole flere gange og har blandt andet gået i specialklasse, da han har svært ved at koncentrere sig og i det hele taget styre sig selv. Han har aldrig været i beskæftigelse, men har hele tiden været på kontanthjælp. Egentlig ville han gerne være glarmester, men er aldrig kommet i gang med uddannelsen. Abid boede indtil for kort tid siden hos sin mor, men bor nu hos en ven. Han har fire søskende og er den ældste af to sønner. Forældrene blev skilt, da han var 14-15 år. Han har dog stadig kontakt til dem begge. Han har oplevet voldsomme ting i barndommen. Blandt andet var faderen voldelig overfor moderen. Han blev konstant opsøgt af forskellige mennesker, der truede ham. Abid har desuden overværet sine fætre blive skudt.

Han har misbrug af både alkohol og hash siden han var 13 år. Senere blev det også kokain og amfetamin. Hvis ikke han ryger hash, bliver han opfarende og aggressiv. Ind imellem er han bange for at blive skør oppe i hovedet. Han tænder nemt af, er ikke i stand til at styre sig selv. Han var påvirket da han begik kriminaliteten. Faktisk vil han gerne ud af kriminelle liv. Hans far har tit sagt til ham: tag dig sammen! Men det er svært, når man har været kriminel siden man var 14 år og ikke har venner udenfor det kriminelle miljø.

Abid vil gerne virke hård i andres øjne og vil ikke indordne sig efter andres regler. Han har flere ordsprog som ”At lære af egne fejl er svaghed. At lære af andres er styrke.” ”Hvis du er kriminel, skal du være det med stil.” Han mener, han har ret til at forsvare sig både i fængslet og udenfor, også med våben. Når politiet har ret til det, har jeg også. Den holdning har bragt ham i strafcelle flere gange. Efter eget udsagn har dog altid dårlig samvittighed, når han har været voldelig overfor andre.

Abid synes, det er et stort problem, at folk hele tiden kikker på én her i Danmark.

Ahmet og Abid har sammen med mange andre svært ved at tolke og afkode andres behov og følelser. De er blevet bitre og ligeglade, føler at de ikke har noget at miste. En af de unge med kristen, afrikansk baggrund har følgende kritiske kommentarer om andre kriminelle unges adfærd:

Du ved, de har meget had i deres... kriminalitet, mener jeg. Altså, det er også de mennesker jeg skal holde mig langt væk fra, fordi de har ingen tro, de er mennesker som føler at de ikke har noget at miste... Sådan nogle mennesker de er farlige mennesker at have med at gøre, folk der ikke tror at de har noget at miste, så er der ikke rigtig noget der kan forhindre dem i at gøre de

dumme ting... Ja fordi de ikke føler, de har noget at miste, du ved ik', det er jo egoistisk af helvedes til.

3. Status og anerkendelse i en gruppe

Vreden og frustrationen over at være lukket ude af samfundet, at blive set på med negative øjne og følelsen af ikke at have haft de samme muligheder som etnisk danske unge, sammenholdt med de familiære og personlige problemer i deres liv, får mange af de unge til at søge anerkendelse og alternativt fællesskab i forskellige subkulturelle grupper, hvor ofte kriminalitet indgår. Den modsatte bevægelse kan undertiden også gøre sig gældende, når den unge af fri vilje eller på grund af gruppepres indgår i en gruppe og overtager medlemmernes holdninger, herunder vreden mod samfundet. Ifølge nogle indsatte er mellem en fjerdedel og en tredjedel af de unge indsatte med etnisk minoritetsbaggrund mere eller mindre relateret til sådanne grupper. Mange af gruppelederne sidder eller har siddet i fængsel.

Vennegrupper

Mange af de unge giver udtryk for, at de er trætte af al den snak om "bander", "bandekonflikt" og "banderelatering". Begrebet er for dem en medieskabt konstruktion.⁴⁶ Det er omgivelserne, der definerer dem som bander, ikke dem selv. Som Emad siger: "Vi blander os jo med hinanden, også her i fængslet, danskere og udlændinge, også Bandidos og Nørrebro-grupper, de er mine naboer. Det er mest medierne, der har skabt begrebet "bandekonflikt." Han siger endvidere, at når man for eksempel har levet hele sit liv i nærheden af Blågårds Plads, går man selvfølgelig sammen med dem, man er vokset op med: "Det er svært ikke at blive fristet, når man bor der. Man kan jo ikke vende ryggen til sine barndomsvenner."

I fællesskab med vennerne oplever de unge en form for værdighed og respekt, de ellers ikke kender til i deres liv eller ude i samfundet, i skolen, på arbejdsmarkedet etc. Her står man sammen og udøver en vis magt sammen, og gaden bliver det fælles rum, der cementerer en gruppeidentitet. Den bliver det centrale omdrejningspunkt for anerkendelse, personlig udfoldelse og fællesskab, en slags surrogatfamilie. Den tilbyder en mulighed for succesoplevelser. Samtidig bliver kriminalitet for mange en genvej til prestige, penge og selvstændighed – en måde at overvinde frustration og vrede.

Generelt gælder det, at kriminalitet blandt de helt unge er et gruppefænomen. De unge begår kriminalitet i gruppen. Flere forskere har påpeget, at jo yngre de er, jo flere er der involveret i sagerne. Netop for den yngste

⁴⁶ Eurogang Network's definition af en ungdomsbande er "enhver vedvarende, gadeorienteret ungdomsgruppe, hvis deltagelse i illegale aktiviteter er en del af gruppeidentiteten." www.umsl.edu/~ccj/pdfs/05%20Youth%20Survey.pdf

gruppe mellem 15 og 18 år har gruppen stor betydning for den opvisningskarakter og statusposition, kriminalitet kan indebære.⁴⁷

Grupperne er ifølge de indsatte meget løst organiserede og oftest geografisk strukturerede. Nogle færdes i flere grupper. Tilhørsforholdet er primært geografisk defineret. Når de unge i fængslet skal forholde sig til en ung indsat, han ikke kender, går det første spørgsmål på, hvor vedkommende kommer fra, hvilket område af hovedstaden eller eventuelt provinsbyerne, han bor i.

En del af de unge har givet udtryk for en stor bekymring for fremtiden. De er bange for, at den såkaldte ”bandekonflikt” skal eskalere og udvikle sig i racistisk retning.

Der har altid været våben, men de bliver mere og mere brugt nu. Før var det knivstikkerier, nu er det skyderier, vi ser. Man må ikke gøre det til en racekonflikt. Jeg håber ikke, det bliver det.

Især er jeg bange for, at flere af de helt unge skal komme med. Så bliver alt værre. Deres vrede er langt større end vores. Jeg gør selv alt for, at min lillebror ikke bliver involveret. (En af de unge fra Blågårds Plads)

Mehmet (29 år) udtrykker samme tankegang:

Jeg tror, det har noget at gøre med systemet, det har det i hvert fald. Det er 100. Hvis det bliver ved sådan her... jeg er bange for at Danmark, og kun Danmark ikke engang Norge og Sverige, de andre skandinaviske lande, jeg er bange for at Danmark bliver sådan et land som USA hvor folk de render rundt og skyder efter politiet og hinanden og, det bliver ragnarok, det er jeg bange for. Fordi den måde samfundet skubber folk ud på, det bliver, de rige de bliver rigere og det hele bliver bedre og bedre, men altså de fattige, hvis man glemmer dem et eller andet sted... så tror jeg altså ikke, jeg kan ikke sådan rigtig se et lyst samfund i Danmark.

Flere mener, at faren ved at tale så meget om ”bander” er, at netop denne italesættelse kan tiltrække de helt unge til ”banderne” og marginalisere dem yderligere. De unge synes, det er endnu mere spændende at være med i en ”bande”. Især er den hårde bande-retorik fra visse politikeres side med til at ophidse de unge. De får derved en oplevelse af at have en stærk identitet i at være ekstra farlige, være en trussel, man skal være bange for. De skal nu leve op til at være ”bandemedlemmer”. Også mange forskere og gadeplansarbejdere har advaret politi og medier imod brugen af bande-begrebet. Det betragtes ikke som en objektiv kategori, men som en måde at tale om bestemte problemer på.⁴⁸

⁴⁷ Ifølge Udredningen (2009:273), fremgår det, at det forekommer hyppigere, at unge med dansk oprindelse begår kriminalitet, end at unge med etnisk minoritetsbaggrund gør det.

⁴⁸ Dette var et af hovedtemaerne på konferencen, *Bandekriminalitet – forebyggelse, bekæmpelse og exit*. Grundtvigs Højskole 14.-16. september 2009.

Gruppeidentitet

De unge – hvad enten de er etnisk danske eller etnisk minoritetsunge – der færdes i en gruppe/”bande”, er primært unge fra socialt belastede familier, der har oplevet mange svigt og nederlag i deres liv, og som ikke har haft voksne at støtte sig til. Mange af dem har været anbragt på forskellige institutioner, er smidt ud af skolen, er uden videregående uddannelse og arbejde, har været udsat for vold i hjemmet og har i det hele taget været meget overladt til sig selv. Måske er man kommet i en særlig vanskelig fase af sit liv og har i særlig grad brug for tryk og tilhørsforhold.

Man kan være på det forkerte tidspunkt på det forkerte sted. Så har man tendens til lige at blive revet med i det... Så ryger man ind i en dårlig fase i sit liv, hvor man er nede, nedtrykt eller ked af det, et eller andet præger én osv. Så savner man noget opmærksomhed, kærlighed, kald det hvad du vil, og så der lige pludselig er nogen der vil give dig alt det, du har brug for... taler til dig og får dig til at føle, at du er en af dem osv. Og så er du allerede faldet i. Så, altså så langt er man så nået allerede der... (Bassem)

Man kan også være tvunget til at indgå i en gruppe, da man for eksempel ikke længere kan være selvstændig hashhandler. Man er nødt til at organisere sig. Eller man er blevet presset til det af nogle barndomsvenner, man ikke kunne sige nej til. Det kan også være, man føler sig presset ud på sidelinjen, fordi man ikke har kunnet få den accept, man har kæmpet for at opnå, som det fremgår af Bassem's videre udsagn:

Ja, altså. Man var lidt splittet. Man prøvede så godt man kunne og... altså, få puslespillet til at hænge sammen om du vil... og komme med i kampen og gøre sit bedste for at blive accepteret osv.. Men nogen gange så var det bare ikke godt nok. Lige meget hvad man gjorde, så blev du bare presset ud på sidelinjen. Og så er det jo nærmest næsten en selvfølge, at så søger man tilflugt hos sine egne, og på den måde, så fandt man sammen, og sådan var det. Det lærte man så senere hen bare at acceptere, at sådan var det bare.

I mine studiegrupper, hvor også unge etnisk danskere har deltaget, fornemmes det endvidere, at de unge uanset etnisk baggrund har samme æreskodeks, samme normer og værdier og samme livsfortællinger (om studiegrupperne se kap.VI.3). Der er meget, der forbinder dem, og der er en umiddelbar indforståethed mellem dem. De mangler mål for deres liv og planlægger derfor ikke langt ud i fremtiden.

Det er også evident, at de unge med etnisk minoritetsbaggrund er langt mere præget af vennerne og det fællesskab, der opstår. En af præsterne bekræfter denne iagttagelse:

Der synes at være et stærkere broderskab blandt de etniske minoriteter end blandt etnisk danske. Alt er hurtigere og voldsommere, mere kropsligt. Presset er større, og der er flere våben.

Sproget forandres ofte, når de er sammen i gruppen. De har deres egne koder og udtryksformer, præget af verbale overdrivelser. Humor og opførelse bliver tilpasset. De taler mere højlydt, har store armbevægelser. Og det er vanskeligt at opnå den samme åbenhed og ærlighed, som når man sidder alene med dem i cellen.

Det er mit klare indtryk, at søgen efter tilhørsforhold, efter et sted at være, hvor de tillægges værdi i egne og andres øjne, er de stærkeste motivationsfaktorer for disse unge, når de færdes i de forskellige kriminelle grupper. Behovet for at lade andre bestemme, hvad man skal, at kunne overgive ansvaret til andre, at finde tryghed og værdier, man kan være fælles om. Alle har det samme ønske om fællesskab – er i samme båd.

At være kriminel med stil

I samtalerne med de unge kommer det i mange tilfælde frem, hvilke værdier, de unge lægger vægt på. Det er vigtigt ikke at vise svaghed og dermed tabe ansigt, men derimod at demonstrere sit værd og sin magt gennem maskulinitet. Man må være ”kriminell med stil”, som Abid sagde (p. 119). For gennem kriminalitet gælder det om at fremme muligheden for accept og status.

Håndtering af vanskeligheder gennem brug af vold er for flere af dem ikke bare naturligt, men også nødvendigt i forhold til omgivelserne, når de træder på en.. Man må sætte sig selv i respekt og opretholde sin selvrespekt og ikke gå ned med den, som Yasin udtrykker det:

Hvis et menneske virkelig er uskyldigt, og jeg har forvoldt ham smerte, tænker jeg meget over det. Hvad er det, jeg har lavet? Jeg får sommetider nogle flashbacks, hvor jeg tænker: ”Han bad jo selv om det og han slog også mig jo. Det var en slåskamp for begge parter”. Men hvis jeg har gjort nogle uskyldige eller svage noget, så selvfølgelig jeg er ked af det. Det er ikke noget, man burde gøre jo.

Det er jo synd for dem. Men hvis de ikke er uskyldige... Det kan godt være det er synd, hvis man for eksempel har fanget dem og så trampet lidt på dem, og de har smerter. Men på den anden måde også, så skal man også tænke: ”Så kan de lære det, så ved de til en anden gang”. Så skal man være mand nok.. ... Hvis der kommer én hen til mig og begynder at snakke grimt til mig. Så kunne jeg ligeså godt bare holde min kæft, tage det ind i mig og så undgå... enten at få tæsk eller give tæsk. Forstår du? Jeg kan undgå det hele. Men selvrespekten vil gå ned, ik’ også. Ok, hvis jeg ikke vil have, at min selvrespekt skal gå ned, så må jeg også risikere enten at komme ind og sidde og rådne eller selv at få tæsk og ryge på hospitalet efter en voldsepisode. Forstår du hvad jeg mener? Så jeg tænker... jeg går ikke ned med min selvrespekt, så hellere få tæsk.

Man må vise vennerne, at man ikke er en tøsedreng:

Men det er også der, det er gået galt ik’, hvor jeg ikke sådan rigtigt arbejdede, det er der hvor det er mest gået galt, hvor jeg ikke har lavet noget, hvor

jeg ikke har haft noget at beskæftige mig med. Det er lige præcis der det er gået galt. Kedsomhed og fordi altså, de mennesker man går sammen med, skal man nogle gange...altså man skal lige overbevise nogle af dem om, at man er mere værd end de andre. Altså altid det der med, at man skal være på tærne og så vise sine venner... det ved jeg ikke, det tror jeg alle har prøvet et eller andet sted ik'.

Jeg har altid tænkt fremad. Jeg ved ikke... ligesom... spare fremtiden sammen på en eller anden måde ik' og få en god fremtid. Jeg har ikke sådan rigtig tænkt: "ok, nu skal jeg lige lave nogle penge og så lige hygge, og så er det bare det." Jeg har altid været taknemmelig. Hvis jeg har haft det godt, så har jeg altid sluppet af og passet mig selv. Men... på den anden side, der er der mange kammerater, der har fristet én "hvad, er du på eller er du en tøsedreng?" Især når man er ung, vil man helst ikke være en tøsedreng, man vil hellere vise, at man dur til noget ik', og... "nej nej, jeg tør da mere end du gør", du ved ik'. (Mehmet)

Samtidig har man brug for at demonstrere, at det er ens eget valg. Man har fravalgt samfundet. og det er et valg, den stærke tager. Dermed har man nemlig demonstreret, at man er ligeglad med, hvad majoritetsbefolkningen, politikere og medierne siger og gør. Man er ligeglad med at være begrænset i sin frihed, for man er stærk.

Det er dog blevet tydeligt for mig, at så mange ikke blot lægger vægt på udadvendthed, men også demonstrerer en indadvendthed i form af depressive tendenser og en stærk længsel efter at blive elsket. (se for eksempel livshistorie 3,5 og 6 samt små livshistorier, så som Iqabs p.103 og Abids p.119 samt citat af Hamid p.128).

Kulturel og religiøs identitet

I de første ungdomsår er de unge, relateret til en kriminel gruppe, mest fokuseret på sig selv og på, hvordan de virker i forhold til vennerne. En funktionær med etnisk minoritetsbaggrund udtrykker det på følgende måde:

De vil gerne være hurtigt rige. Mærketøj, nye biler etc. Alt hvad der blinker, det er godt for mig. Det skal jeg have. I virkeligheden er der ikke noget der hedder "jeg", kun "vi". Dermed lærer de ikke sig selv at kende. Hvad de andre synes, det synes jeg

Mange af disse unge er præget af en blandingskultur, hentet fra *hip-hop* og rap-musikken, *gangsta*-film og amerikansk street-kultur. *Gangsta*-sprog og –adfærd bliver deres forsvarsstrategi. Gennem de sorte rappere oplever de en oppositionsidentitet. En anden funktionær med etnisk minoritetsbaggrund siger:

Mange siger, det er arabisk kultur, der præger de unge. Men det er hverken arabisk eller muslimsk kultur – men derimod amerikansk New Yorker-kultur, de har taget til sig. Hiphop, hash og de ting. Deres tøjstil, væremåde, talemåde – den måde de går på. Når Fifty Cent står og ryger joint på scenen, så er det det, de efterligner. Vores generation ved ikke, hvad de skal stille

pop. Skal man forbyde dem at se MTV? De gør det jo alligevel hjemme hos deres venner.

Det er ikke forældrenes kulturelle opfattelser, de unge, også de lidt ældre unge, knytter til ved. De definerer for eksempel ikke sig selv i relation til Mellemøsten og det, der foregår der, selv om de kan være vrede over det. Det ville også være imod islams påbud om god og eksemplarisk opførsel at have omgang med piger og drikke alkohol, rende rundt i gaderne og ryge hash, skyde på andre på åben gade. Det ville heller ikke være i forældrenes ånd at have omgang med piger og at drikke alkohol. Når de taler om ære og respekt, er det altså ikke forældrenes opfattelse, de henviser til. At komme op og slås, sælge hash, blive taget af politiet og komme i fængsel giver ingen ære ifølge forældrenes religiøse og kulturelle opfattelse. Tværtimod. Men det er snarere et begreb om den ære og respekt, der gør sig gældende i vestlig ungdoms- og gadekultur, og som handler om magt, sammenhold og loyalitet, og som er en modkultur til den stigmatisering og eksklusion, de unge oplever. De søger respekt, status og anerkendelse i disse alternative miljøer.

Kultur og etnicitet er i det hele taget ikke det, der holder de unge sammen. Det viser også de interne stridigheder, der florerer i skrivende stund mellem forskellige "indvandrerbander" på Nørrebro. Der er noget andet på spil, som har med magt, ære og penge at gøre. Som de selv påpeger igen og igen, er de multikulturelle i deres adfærd og tankegang. De har venner med forskellig etnisk og religiøs baggrund. Det er ikke kun én etnicitet, der dominerer de områder, de bor i, eller de grupper, de færdes i. Der er mange etniciteter, og man forholder sig ikke til hinandens etniske eller kulturelle baggrund. Etnicitet og religion er i virkeligheden kun interessant for dem som fælles basis for diskrimination. Den er basis for den fælles oplevelse, de har af vrede og frustration – men også et fælles punkt, der får dem til at føle sig trygge ved hinanden.

Mange unge kender ikke særligt meget til egen oprindelseskultur, har måske aldrig været i forældrenes oprindelseslande. Jeg har flere gange hørt nogle af dem sige, at de ikke føler, de har noget tilfælles med udlændinge, der er kommet ind i fængslet fra lande, de selv har oprindelse i. Det kan for eksempel være indsatte under fremmedloven. Der er ikke noget, der binder dem sammen udover måske sproget. De unge føler sig langt mere forbundet med jævnaldrende unge med etnisk dansk oprindelse.

Også religion bruges mest af alt som basis for modstand. Gadekulturen knytter ikke an til religiøst liv og praksis, men primært til den marginalisering, de er fælles om at opleve. Religionen spiller nok en rolle i deres selv-fremstilling som en del af deres identitet. De referer ofte til deres problemer i kulturelle og religiøse termer – i opposition til vestlig kultur. Men religion har ikke nogen særlig betydning i deres handlinger. Vi skal senere se på,

hvordan mange af de unge, mens de er i fængslet, i højere grad bliver interesseret i religionens indhold og praksis.

4. Fængselssituationen

Når man bliver anholdt og sat i fængsel, sker der en opbremsning i ens liv. Man tages ud af sin sædvanlige sammenhæng, isoleres fra familie og venner, mister måske sit arbejde, eller forholdet til kæresten går i stykker. Man bliver så at sige "af-identificeret". Man kan også få svært ved at opretholde den bolig, man endelig havde fået fat i. Som Erkan udtrykker det: "At komme i fængsel er som at få bogmærket revet ud af den bog, man er i gang med at læse. Så kan man ikke huske, hvor langt man er kommet og er nødt til at begynde forfra."

For nogle af de indsatte unge, især blandt de situationelt betingede kriminelle, opleves frihedsberøvelsen som et chok, noget helt uvirkeligt. Kontrollen, den låste dør, visitationer skaber afmagt og frustrationer. Måske sættes man i isolation eller får besøgs- og brevkontrol, hvilket betyder, at man ikke kan få lov til at telefonere eller få besøg uden politiets tilstedeværelse. Livet går med at vente. Alt tager tid, og man får nemt en fornemmelse af, at alle er imod en. Man får mistillid til alt og alle. Flere har udtrykt, at det er det værste, de nogensinde har oplevet. For eksempel siger Amir 25 år (se livshistorien p.38), som havde holdt sig ude af kriminalitet i en del år, men blev anholdt efter at have hjulpet en gammel ven på falske præmisser:

Den første måned sad jeg bare og kiggede inde på værelset og tænkte: "hvad laver jeg herinde? Er det virkelighed det her, at jeg er herinde? Fra den ene dag til den anden?"

Det er min egen skyld, jeg skulle have sagt fra, jeg skulle have sagt nej...med store bogstaver og bedt vedkommende om at gå væk fordi det... det har haft en stor virkning på mit liv det her. Jeg har købt en lejlighed, der ikke bliver betalt, udlånet ikke bliver betalt, jeg har et firma udenfor som jeg lige har startet, altså sidst fra september til februar sidste år. Da tog jeg faktisk et semester fri, fordi jeg startede et firma, et vikar-firma op. Det er også ved at gå i stå. Det er så ærgerligt, når man har brugt så meget tid og... man ser ens liv gå i opløsning foran en selv, og man... man kan ikke stille noget som helst op. Du kan ikke gøre noget. Det er noget måske, det er måske noget af det værste, en person kan opleve... at man står uden at kunne gøre noget. Det er ligesom dine hænder er bundet, du kan bare stå og kigge på.

Nogle har overordentligt svært ved at være spærret inde. Det gælder især de helt unge under 18 år, der sidder inde for første gang. For dem kan opholdet i VF være voldsomt belastende, skræmmende og angstfyldt. De vil måske nok udadtil forsøge at give indtryk af at være seje og ukuelige, men når de sidder alene i cellen om aftenen, overvældes de ofte af angst, ensomhed og gråd. Flere siger, de har svært ved at spise noget, når de får madden ind på cellen. De fleste venner sig dog til det i løbet af en uges tid. De

lærer at tage en dag ad gangen, ikke bekymre sig for meget om det derude, familie og venner, men søge at skabe sig noget, der ligner en dagligdag i fængslet med fællesskab, skolegang eller arbejde.

For andre er fængselsophold en vane, noget de kalkulerer med kan ske. De finder hurtigt sammen med alle vennerne i fængslet. Hvis ikke de har dansk statsborgerskab, vil der efter gentagne domme dog ofte indfinde sig en vis frygt for at blive udvist af Danmark – en frygt, der kan gøre inde-spærringen vanskeligere at udholde. En af socialrådgiverne fortæller om, hvad denne frygt kan gøre ved den indsatte og om forskellen mellem etnisk danske unge og minoritetsunge, når det gælder om at bruge fængselsopholdet konstruktivt:

Mange af de unge betragter ikke fængslet som et fængsel, men snarere som et hotel. Først ved udvisning kan de mærke, hvor alvorligt det er. De kan ikke holde ud at tænke på fremtiden, fordi den er så usikker, ser meget sort ud. De kan kun tænke fra dag til dag uden planer for fremtiden. Derfor er de så urolige. Det giver jo normalt ro at vide, hvad man skal. Men de føler sig utrygge, har ingen tiltro til egne evner til at leve op til de krav, man stiller, for at de kan komme ud af kriminalitet.

Unge med minoritetsbaggrund kommer tættere på hinanden end etnisk danske unge – på godt og ondt. De har fælles værdier. Ulempen ved det er, at de somme tider kommer til at styrke hinandens skepsis overfor egne muligheder.

Etnisk danske indsatte er mere optaget af at komme videre på en bedre måde. De bruger mere fængselsopholdet på psykisk bearbejdning. De kan jo ikke smides ud af landet, så de har mere psykisk overskud. Det er vigtigt at have et håb, og det kan være mere spinkelt hos udlændinge. For eksempel har mange svært ved at tænke og tro, at Danmark er deres land, og at de derfor ikke skal ødelægge det. Nej, de føler ikke, det er deres, og måske skal de slet ikke blive her....

Truslen om udvisning er i det hele taget for mange en væsentlig hindring for at finde ressourcerne til at komme videre. De er bange for at blive skilt fra deres familie og for ikke at kunne klare sig i et land, som de måske dårligt kender, hvis sprog de ikke behersker, og hvor de ikke længere har familie.

Fængselsopholdets virkning på de unge

Livet i et varetægtsfængsel er generelt reguleret i alle detaljer gennem love og regler. Man er så at sige berøvet ansvaret for sit liv, blevet et opbevaret objekt, der skal håndteres i stedet for et subjekt, aktør i sit eget liv. Man kan ikke selv bestemme, hvor man vil være og hvornår, hvad man vil lave etc. Man er afhængig af personalet, når man skal på toilettet, eller når man skal have noget at spise. Man udsættes for indgreb i privatlivet så som visitationer i cellen, censur af breve etc. Alt det, der er fundamentalt for det at være menneske, er frarøvet en. Det er som om ens vaner og erfaringer, inte-

resser og meninger bliver uden betydning i et system, hvor alle behandles på samme måde uanset typen og alvoren af den kriminalitet, man er anklaget for at have begået. Samtidig er det hele tiden andres (personalets) vurdering af en, der bestemmer ens muligheder i dagligdagen. Sidder man længe i fængslet, er der en risiko for, at man internaliserer fængselslivet i en sådan grad, at virkeligheden udenfor opleves som fremmed og truende. Denne fremmedgjorthed har flere af de interviewede indsatte givet udtryk for.

Den bitterhed mod samfundet, som mange af de indsatte med etnisk minoritetsbaggrund har i forvejen, bliver ofte forstærket under disse forhold. Deres mistro til autoriteter bestyrkes. Dertil kommer uvisheden om fremtiden, dommens beskaffenhed, familiens reaktion på denne etc. Mange oplever det, som om deres individualitet forsvinder, deres sædvanlige jeg går i opløsning:

Jeg ved ikke, jeg føler bare, at herinde kan man ikke vise kærlighed. Man kan ikke vise, hvem man er herinde, som om man kun har had her, jeg ved ikke hvad fanden, det er som om man kun har had og problemer herinde jo. Man kan ikke vise... heller ikke når jeg er nede til besøg, jeg føler ikke jeg er som jeg er når jeg er udenfor jo, altså følelsesmæssigt og sådan noget (Hamid, 19 år)

De fleste har således en destruktiv oplevelse af fængselsopholdet, der ofte fører til ny kriminalitet. Men nogle (situationelt betingede) indsatte formår at bruge fængselsoplevelsen til at komme videre i tilværelsen og bliver bedre i stand til at bearbejde problemerne på en mere konstruktiv og selvkritisk måde

Shahzad, 19 år (se livshistorie 1 p.36), som er i fængsel for første gang, siger om fængselsopholdet:

Det var hårdt i starten. Man hører kun om det, men har aldrig prøvet det, så man hører kun om, hvordan fængsler er og tænker, at så slemt kan det heller ikke være. Men når du først kommer ind og oplever, at du kan sgu ikke komme ud, du er spærret inde og styret af andre mennesker - det er jo dem der bestemmer, hvad du skal - så nej, det skal jeg ikke prøve igen. Det skal jeg ikke, det er sidste gang, det er det.

Som tidligere nævnt, er der flere eksempler på, at unge, der udenfor ikke er del af et kriminelt miljø, "kriminaliseres" under fængselsopholdet. De får et større netværk at trække på i det kriminelle miljø og bliver mere organiserede, samtidig med at deres personlige adfærd ændres drastisk. Det er en negativ spiral, der hermed startes.

Vi har tidligere set, at den indsatte kontakt til familie og venner udenfor murene ofte er afgørende for, hvordan den unge klarer sig både under og efter fængselsopholdet. Jo bedre menneskelige relationer, den indsatte har udenfor murene, desto bedre kan resocialiseringsprocessen blive, og desto

mindre risiko er der for at han vender tilbage i fængslet. En sociologisk undersøgelse fra 2009 påviser en statistisk sammenhæng mellem de indsat-tes sociale kontakter og risikoen for recidiv (Graunbøl & Hornness 2009).

Nogle indsatte oplever imidlertid det at sidde i fængsel som skamfuldt overfor forældrene og ønsker derfor ikke besøg af dem. Omvendt oplever nogle forældre det som flovt i forhold til deres bagland at have en søn i fængsel og cutter derfor forbindelsen til den unge. Der er flere eksempler på, at fædre med arabisk baggrund har slået hånden af deres kriminelle søn, og at moderen står alene med kontakten til ham.

Ensomhed og offerrolle

Mange af de unge oplever stor ensomhed i fængslet. Flere har endog givet udtryk for, at de ind imellem har selvmordstanker. ”Man er sin egen bedste ven. Man har kun sig selv. Man kan ikke stole på andre mennesker” er sætninger, jeg har hørt igen og igen. En af de indsatte udtrykte under en gruppesamtale: ”Vi får ikke noget skulderklap her, derfor må vi give det til hinanden.”

Føler man sig i forvejen alene, forstærkes det ofte i fængslet. I det hele tager forstærkes sanserne under fængselsopholdet. Der skal ikke meget til at påvirke ens selvværd i den ene eller anden retning. Et smil, en anerkende bemærkning, et glimt af omsorg, blot det at blive kaldt ved navn kan være tilstrækkeligt til at hæve humøret hos den indsatte.

Flere funktionærer tilkendegiver, at de unge i alt for høj grad placerer sig selv i en offerrolle, for eksempel:

Fængslet er mere et parallelt samfund nu end tidligere. De unge med anden etnisk baggrund har deres egne værdier og normer. De føler sig stigmatiseret i den grad, at de føler, det er synd for dem. De ser sig selv som ofre, bliver altid set ned på, kan ikke noget alligevel. De har meget ondt af sig selv. Jeg siger sommetider til dem: ”Så slemt er det jo heller ikke. Du kan få et job, hvis du lader være med at lave kriminalitet.” Men de skal ikke have hjælp af nogen. De har deres egen verden. Det er godt nok til dem. Så har man sat sig selv i en kasse. Så er det jo svært at komme ud, hvis ikke man selv kan [...]

De ser sig selv som forsømte. Sådan føler jeg det, når jeg snakker med dem. De har givet op på forhånd. Det er ikke min skyld. Det er samfundet. Sådan tænker kriminelle generelt meget. Man tager ikke selv ansvar. Det er altid nogens skyld, at jeg er endt sådan her...så havde jeg en dårlig opvækst, så kunne jeg ikke finde noget sted at bo. Så blev jeg nødt til at lave kriminalitet for at klare det. Det gør kriminelle generelt, men indvandrere i særdeleshed.

Gruppedannelser

Mange af de negative aspekter af fængselsopholdet forstærkes ofte for indsatte med minoritetsbaggrund. Der kan være nogle kulturelle og sproglige barrierer i forhold til fængselspersonalet, men der kan også være et større

gruppepres på grund af den polarisering, der finder sted i fængslet mellem de forskellige grupperinger.

Ifølge de ansatte, jeg har talt med, færdes de unge med etnisk minoritetsbaggrund hyppigere i grupper end andre indsatte. Der er et stærkt sammenhold mellem dem. De støtter og hjælper hinanden, og nye indsatte indlemmes hurtigt og problemfrit i fællesskabet. Måske ligger der en forklaring i, at de unge med etnisk minoritetsbaggrund er meget kropslige i deres udtryk. Kroppen betyder meget i et fængsel, hvor man fysisk er spærret inde, og uden tvivl mere for de unge med minoritetsbaggrund. Den har stor betydning for deres selvforståelse og er med til at give prestige i gruppen. Flere af de indsatte begrundede gruppesammenholdet med, at de er nødt til at holde sammen for at være stærke.

I Blegdamsvejens Fængsel har der i de seneste år ikke været nogen egentlig polarisering. Som en af funktionærerne udtrykte det:

Der er ingen polarisering på Blegdammen. Afrikanere holder sig for sig selv, ligeså østeuropæerne. Hvis afrikanerne taler dansk, kan de dog godt være med i fællesskabet af indvandrere. De kender jo hinanden udefra. Det sker også, de går i fællesskab på tværs - måske mere nu end tidligere. Nu er det mere hashen, der knytter dem sammen.

Der er i det hele taget mere gruppedannelse i Vestre Fængsel end i Blegdamsvejens Fængsel, hvor måske østeuropæerne bløder lidt op. Her på BLF har der tidligere været konflikter, men banderne er blevet lidt gode venner igen. Vi mærker ikke noget til bandekonflikt i øjeblikket.

I VF opstår der derimod ofte spændinger mellem forskellige grupperinger, der undertiden fører til voldelige episoder. Det kan være vanskeligt for fængslet at håndtere, da situationen hurtigt forandrer sig. De, der før var venner og allierede kan over natten forvandles til hinandens fjender.

Forholdet mellem personale og indsatte

Flere funktionærer giver udtryk for, at de unge med etnisk minoritetsbaggrund kan være svære at komme ind på livet af. De er mere lukkede end etnisk danske indsatte. De taler ikke meget om deres private problemer, deres familie, kærester etc. Dette gælder dog ikke de helt unge under 18 år, som sommetider næsten er for åbne, buser ud med alt uden tanke for konsekvenserne. De har svært ved at værne om sig selv. En af de unge mandlige funktionærer forklarer:

De unge åbner sig... [...] de er nogle gode knægte, men de skal ikke meget over de der 18-19-20 år, så er de forråede, så er de for afstumpede. Så kan de ikke andet end at lave kriminalitet. Ingen har vist dem, man kan gå en anden vej. Jeg synes mange gange, at de søger en rollemodel. Der er en grund til, de har Tupac [en rap-gangster, der blev skudt for en del år siden] hængende på væggen eller lytter til hans CD. Ham kan de identificere sig med. De kunne ligeså godt vælge min kollega med indvandrerbaggrund som

rollemodel, der kommer fra samme sted og som har klaret sig godt. Men de vælger rap-gangsteren, der kommer fra ghettoen.

De, der er under 18 år er blot nogle store drenge. Ja, det gælder også mange af dem, der er over 18 år. De kan ikke overskue konsekvenserne og har stærkt brug for voksenkontakt. De hører mere efter de voksne, har mere respekt.

En af de kvindelige funktionærer har samme opfattelse, men synes ikke, der her er den store forskel mellem etnisk danske unge og etnisk minoritetsunge, så længe de er helt unge:

De unge er ikke så åbne, det handler mest om nu og her. Der er en bremsekloks, og de bliver overfladiske, når man forsøger at komme ind til dem (især de helt unge). Man kan dog godt tale med dem om kriminalitet, men man kommer ikke ind til kernen, de kan ikke selv forklare, hvorfor det er gået galt. Der er mange facader på.

Det drejer sig om en helt subkultur af unge, som er ret ens. Der er meget facade, gangstermentalitet. De minder om hinanden (de unge med etnisk dansk og med anden etnisk baggrund), er ens på mange måder (også i ungegruppen). De har en bestemt måde at snakke på....Jeg ved ikke, om det blot er en hel generation af unge, der er rodløse. Når vi taler om de helt unge, flyder det lidt sammen. Det er først når de bliver lidt ældre, der sker noget, og de adskiller sig fra hinanden.

Omvendt oplever mange indsatte, at funktionærerne diskriminerer og ”bedre kan lide” etnisk danske indsatte og derfor giver dem en meget længere snor. For eksempel ”muffes” (sættes i strafcelle, ”udenfor fællesskab”) de ikke så ofte, hævder de.

Konflikter mellem minoritetsunge indsatte og personalet opstår ofte af kommunikative misforståelser om ganske små ting relateret til regler og rutiner (f.eks. visitationer). De indsatte klager over, at funktionærerne ikke lytter til dem, taler til dem i en nedladende tone eller ikke forklarer, hvorfor de ikke må det ene og det andet. Deres forsøg på adfærdsregulering af de unge opfatter de som racistisk. Modsat fortæller funktionærer, at de unge ikke respekterer dem, at de skal have alt skåret ud i pap og har svært ved at acceptere kritik, som en af dem siger:

De unge er ofte mere anti-autoritetstro.... De har svært ved at se indad. Det er aldrig MIN skyld, altid vores [funktionærernes] skyld. Når man irettesætter dem, er man dum. De kan ikke tage det til sig som en konstruktiv kritik. De har egne kodekser og har svært ved at forholde sig til andre regelsæt, vil hele tiden vide, hvorfor de ikke må det og det. De unge har svært ved, at mit ord er lov og ret herinde.

Endvidere er det en fælles opfattelse, at de unge råber meget højt, har et hårdt verbalt sprog og et voldsomt kropssprog. I det hele taget er de meget urolige, har en meget kort lunte, er meget følelsesladede og hidser sig nemt op.

Også imamen er bekymret over de unges urolige adfærd. Han forklarer det ved at sammenligne de unge med deres fædres generation af indsatte:

De gamle kom med en mere respektfuld holdning, en mere stabil selvopfattelse. De var ikke så problematiske. I dag har vi en stor gruppe, der ikke kan koncentrere sig.... De unge mangler selvrespekt, hvilket gør dem aggressive, svære at have med at gøre i en gruppe. De tænker ikke ud over de næste to minutter. De gamle tænkte mere langsigtet, de skulle videre. ”Vi skal behandle personalet ordentlig for selv at blive det. Vi sidder her måske også om tre år.” Sådan tænkte de. De sørgede for, at der var disciplin. Men de unge i dag: ved hvilken som helst lille provokation kan de eksplodere. De er ligeglade med konsekvenserne. De mangler stabilitet, har et hul inde i sig selv. De gamle derimod er vokset op med selvværd.

De unge i dag er ligeglade med fremtiden, for de har ikke noget liv. Sådan tænker de unge i dag, og tredje generationen gør det i langt stærkere grad end anden generationen. Vi har nogle vrede unge mennesker, der hader samfundet.

Flere funktionærer klager desuden over, at de unge taler til dem eller til hinanden i et sprog, de ikke forstår. Jeg har selv overværet dette nogle gange, og efter lang tids samvær med de unge er det min klare vurdering, at dette sker i et forsøg fra de indsatte på at bevare den sidste rest af deres integritet. Ved at tale et sprog, personalet ikke forstår, er det dem der holdes ude og ikke de unge selv. Sproget bliver en form for modstand. Samtidig bliver sprogbruget en måde at manifestere sin position i gruppen. Denne manifestation kan også iagttages udenfor murene.

De fleste af de funktionærer, jeg har talt med, giver udtryk for, at de unge udviser stor forskel i deres adfærd, når de optræder henholdsvis i grupper og individuelt. I grupper er de mere udfordrende og konfliktsøgende, mens de på tomandshånd er langt mere høflige og næsten underdanige.

Tillidsforhold afgørende

Flere af funktionærerne peger på, at det er afgørende, om der kan skabes et tillidsforhold mellem de ansatte og de unge, uanset om der er tale om funktionærer med etnisk minoritetsbaggrund eller ej. Som ansat kommer man tæt på den unge. Man træder ind i hans lille private rum af en celle hver eneste dag. Samtidig er den unge afhængig af den ansattes goodwill i alle små som store forhold.

Flere af funktionærerne mener, at hvis de unge har tillid til den ansatte, er de mere tilbøjelige til at komme med deres problemer. Som en af de kvindelige funktionærer udtrykte det:

Jeg taler altid ordentlig til dem, selv når jeg skælder ud. Jeg prøver at nå dem. Hvordan kan jeg komme ind på ham? Jeg prøver jeg med lidt humor. De er meget fintfølede og sårbare. Men man kan nå langt med samtale. Jeg har ikke brug for at råbe højt. De kender mig, ved hvad jeg står for, og deres aggressioner er sjældent rettet mod os, når det kommer til stykket. Jeg

forsøger også altid at være den samme. Jeg er der også for dem. Jeg gør meget for dem.

og en af de mandlige funktionærer:

Det gælder om at kontakte dem på en måde, så de føler sig forstået og respekteret. Det er vigtigt at vise en form for interesse i dem uden løftet pegefinger. Pædagogik, det har de prøvet. Man skal ville dem et eller andet, uden at være for prædikende og med pegefingeren sige: "Nu skal I....!"

Det er også mit indtryk, at mange funktionærer er meget optaget af at engagere sig i de unge og deres problemer, snakke med dem og gerne vil have mere tid til det. De ønsker også, at der lyttes til de erfaringer, de har med de indsatte. Et par af dem udtrykte derfor glæde over at blive interviewet om dette emne. En af dem syntes, det gav ham en følelse af at blive taget med på råd, at blive taget seriøst. "Også betjente kan have brug for inkluderende, anerkendende samtaler", sagde han.

Ansatte med etnisk minoritetsbaggrund

Der er blandt både ansatte og indsatte meget delte meninger om værdien af at have funktionærer ansat med etnisk minoritetsbaggrund. Flere mener, at det kan have både fordele og ulemper. Nogle indsatte foretrækker etnisk danske betjente. Dem har de mere tillid til, siger de. Andre er glade for at kunne tale med etnisk minoritetsfunktionærer, der er bedre i stand til at forstå deres baggrund og situation.

De funktionærer med etnisk dansk baggrund, jeg har talt med, synes at have en meget blandet opfattelse. Således siger en mandlig funktionær i Vestre Fængsel:

Min kollega er kurder, taler til de andre med samme baggrund, kender de samme mennesker. Kommer fra samme by etc. De har det samme med i bagagen. Det er en fordel, han kan sproget, har samme mentalitet og måde at tænke på. Men det er svært for ham. De ser ham som forræder. Fordi de tror, han ligger under for de hvide. Det er det der med ære. Det er svært at sætte sig ind i. Det er som om de synes, det næsten er bedre, han er kriminel. Så ville han være en af dem.

Det kan være en hjælp, han er der. Han ved, hvad man må og ikke må.. Jeg ved såmænd ikke, om de lytter mere til ham, om de har mere respekt for ham. Fordi de så, tror jeg lidt, synes, han er gået over til fjenden-agtigt. Sådan er det lidt.

Og en kvindelig funktionær:

Det med minoritetsbetjente er meget blandet. Det en balancegang. De skal være meget bevidste om deres forhold til etniske drenge. Er de forrædere, når de render rundt i uniformer? Jeg tror, det afhænger af, hvordan de er. Nogle har det svært med indsatte med etnisk minoritetsbaggrund. Tyrker kaldt racister. Det er ikke nemt. De skal være bevidste om den rolle, de påtager sig. Nogle etnisk minoritetsindsatte kan ikke lide dem. De kunne jo

tænke: ”Han er da integreret. Han kunne være et godt forbillede”, men det bliver ikke opfattet sådan. Det har ikke den virkning. Man skal holde en facade. Kommer til at virke endnu mere distanceret. Kun i forhold til sproglig tolkning er det en fordel, men kulturelt kan jeg ikke se fordelene. Vi andre klarer det næsten bedre.

Funktionærer med etnisk minoritetsbaggrund kan dog se flere fordele end ulemper. Det afhænger dog allermest af personen, om han eller hun er i stand til at udnytte de fordele, det giver, på en positiv måde. Således siger en af dem:

Det kan være et kæmpeplus [at have minoritetsbaggrund], hvis du har den rigtige mentalitet. . hvis du har den rigtige indgangsvinkel.... Den unge er opdraget med, at det er storebroderen, der fortæller, hvordan han skal agere. Når han møder en ældre indvandrerbetjent, giver han ham ubevidst den der storebrorrolle.

Hvis ikke du misbruger det, er det en fordel. De unge har temperament, en kort lunte. Hvis du misbruger det, mister han hurtigt respekt. Men hvis du kan finde ud af at håndtere det, spiller dine kort rigtigt - skælder ud, når du skal skælde ud, giver dem rum, når det skal bruges, kan du komme rigtig langt med de unge.

Hvad angår de ældre indsatte, er der stor forskel. Det afhænger af, hvordan du er som person. En ældre indvandrer kræver respekt, er opvokset med respekt. Hvis man kan vedligeholde det forhold, kan man komme langt. Så der er både fordele og ulemper. Hvis den indsatte allerede første gang ser dig som fjende, så låses der af. Men hvis du kommer ind på den rigtige side af ham.....

Der er indsatte, der ser på en som hunden, der følger efter sin mester – er slave for den hvide mand. En råbte sådan til mig. Men det sker kun, når man ikke kender dem, og omvendt, de ikke kender en.. Når du snakker med dem, kan de se, hvem du er.

Der er enighed om, at det kan være problematisk, hvis den indsatte på grund af etnisk forbundenhed har høje forventninger til, hvad den pågældende funktionær kan gøre for ham. Det kan føre til skuffelse og manglende tillid, da funktionæren ikke kan honorere ønsket om særbehandling. Det er min generelle opfattelse fra samtaler med både indsatte og ansatte, at det oftest handler om funktionærens sociale kompetence og personlighed, hvad enten han/hun har etnisk dansk eller anden baggrund, om han/hun er i stand til at opbygge et tillidsforhold til den indsatte.

5. Vejen ud af kriminalitet

For mange af de unge indsatte er det at sidde i fængsel blot et kapitel, der skal overstås, så de kan komme tilbage til det liv, de levede, og tjene flere penge. Samtidig har de en lav erkendelse af risici og af deres handlingers alvor, som de ofte bagatelliserer. Således fortæller Amir, der selv har besluttet at forlade kriminaliteten komme videre med sit liv:

Når man snakker med folk i fængslet, tænker de mest på, hvordan de skal ud og lave penge.....Måske skal jeg prøve at smugle noget hash, så kan jeg over to gange tjene ligeså meget som jeg tjener på coke, men til gengæld så får jeg ikke så lang tid. Måske risikerer jeg at få et års fængsel for 50 kg hash eller...”

De indsatte tænker meget i de der kriminelle baner. Når jeg sidder herinde, så har jeg det meget sådan ”aj, jeg skal ud og passe mit firma, og så skal jeg videre med mit skoleforløb. Så skal jeg måske renovere min lejlighed.” [.....] De tænker ikke på konsekvenserne af det de gør: ”jeg er sgu da ligeglad, om jeg tog streger og røg hash og sådan noget, jeg skal bare have det sjovt” [...] Og det er sådan, folk tænker ... det kan jeg ikke forstå.

Selv sidder jeg f.eks. og tænker ”ah, det skal jeg aldrig gøre mere. Hvad nu hvis min lillebror kører galt, et eller andet, og jeg ikke er der?” Jeg føler virkelig, at det ville være min skyld, hvis der skete min familie noget. Mange herinde mener, det er alle andres skyld. Jeg har ikke gjort noget, jeg er uskyldig’, siger de.” Nej altså, man bliver nødt til at tage ansvaret for sine handlinger.

De unge selv angiver som umiddelbar årsag til deres kriminelle handlinger først og fremmest spænding, voldsomt temperament, penge og beruselse. Og så omgangskreds og presset derfra er en vigtig forklaring.

Ikke desto mindre begynder mange livsstilskriminelle, måske de fleste, i 21-23 års alderen at tænke på at komme ud af kriminaliteten. Kriminalitet er i virkeligheden et ungdomsfænomen. Spændingen forsvinder. De er trætte af at skulle kigge sig selv over skulderen hele tiden, passe på med, hvad de siger – trætte af at sidde i fængsel og spille deres tid. De er også trætte af at bo hjemme og være på kontanthjælp. De føler, at de ikke udvikler sig og har brug for en mere sund identitet. Men det er vanskeligt.

Hamid udtrykker det på følgende måde:

Jeg er ikke stoppet med kriminalitet på grund af, at jeg har siddet i fængsel, men fordi jeg er blevet ældre. Man bliver klogere jo. Jeg vil gerne have en fremtid... ja præcis, det er spild af tid, jeg vil gerne have en fremtid. Jeg kigger også på andre folk. De er i gang med at tage en uddannelse osv. Men jeg har bare siddet i fængsel.... jeg har spildt mit liv. Især når jeg sidder i fængsel så har jeg tænkt på det.

Det er også det når man sidder i fællesskab med andre, så fortæller de alle mulige historier, og man bliver nødt til at lytte til det i stedet for at sidde alene. Men så siger du bare: ”Ja ja”, jeg kører bare med på det de siger, selvom halvdelen sikkert er løgn: ”Ja ja, den er god nok”. Men jeg ved, når jeg kommer ud, så vil jeg ikke omgås dem, jeg vil ikke se dem, jeg vil ikke

engang hilse på dem, hvis jeg ser dem på gaden. Jeg vil bare ignorere dem og gå den anden vej.

At Hamid alligevel ikke har været i stand til at holde sig fra vennerne, men igen og igen vender tilbage, viser hvor stor tiltrækningen er, og hvor svært det er at ignorere sine venner.

Barrierer for exit

Det er vanskeligt at droppe ud af kriminaliteten. Jo længere man har siddet i fængsel, jo mere opfatter man sig selv som kriminel. Man fastholder hinanden i kriminalitet. Dette har blandt andet vist sig ved, at flere af de unge giver udtryk for at ville ud af kriminalitet, når jeg sidder alene med dem i cellen. Her erkender flere af dem også, at det kriminelle miljø får det dårlige frem i dem. Men når vi taler sammen i gruppen, siger de ofte det modsatte. Det opfattes som et svaghedstegn ikke at ville være kriminel længere. Det er jo det, de er gode til. Det er det, der holder dem sammen.

Desuden gælder det, at jo mere de unge er blevet socialiseret til gademiljøerne, des sværere er det at bevæge sig ind i det konventionelle samfund. Den gadekapital, de har fået opbygget, kan ikke bruges uden for det kriminelle miljø. De taler et indforstået sprog, har en indforstået humor etc., og de føler sig underlegne i forhold til ikke-kriminelle unge. Man bliver også alt for vant til at omgå kriminelle, for det er blandt dem, man føler sig forstået. Leutrim siger:

Seriøst, når jeg kommer ud, har jeg 2-3 venner som slet ikke er kriminelle. Når jeg sidder sammen med dem synes jeg ikke jeg har det ligeså sjovt, eller at jeg har det ligeså godt. Det er ikke fordi de skal lave kriminalitet, men bare snakken, snakken og måden at være på. Forstår du, fordi jeg er vant til at gå med kriminelle og vi har samme humor... ligesom her i fællesskab, to dage så kan man lide hinanden... selvom man ikke engang kender hinanden, man kan hurtigt lide hinanden, en kriminel og en anden kriminel, de kan snakke sammen efter to dage, så er de rigtig gode venner, fordi de har samme humor, samme hjerne, de forstår hinanden. Pointen er et eller andet sted, de forstår hinanden.

De unge er også bange for ensomheden ved at droppe ud. Samtidig er de vant til at bruge mange penge, hvilket også giver en vis prestige. De er ofte uhyre klarsynede, når de sidder i fængslet, om at forlade venner og gå i kognitiv behandling for at komme ud af deres hashmisbrug. De har mange intentioner og hensigtserklæringer om fremtiden, men når de kommer ud, er det svært at fastholde de store planer. Der er stærke kræfter, der trækker i den anden retning. Dette er også, hvad Hassan oplevede efter at have taget en fast beslutning om at komme ud af kriminalitet:

Her faktisk... efter jeg er blevet 19 år, der begyndte jeg virkelig at tænke rigtigt, for at være helt ærlig..... før var det på en måde sejt, man fik re-

spekt når man sagde til pigerne: "Oh, jeg har siddet i fængsel", og de tænkte "oooh, han er gangster". Så følte man sig endnu mere som gangster: "Jeg skal bare være hård og jeg skal bare være rigtig gangster" [.....] Når jeg så kom ud af fængslet, så var det igen ud og fare, så skal man spille hård igen. Men nu da jeg blev 19 år, begyndte jeg at tænke: "Argh, det er ikke liv det her, nu har jeg siddet i to et halvt årlivet er ikke sjovt mere....jeg har jo spildt hele min barndom."

Det der så skete, jeg blev løsladt sidste gang... så kom jeg ud og så havde jeg mange, jeg havde alt for mange forventninger til mig selv, at jeg både skulle stoppe med hash, stoppe med at stjæle biler og stoppe med at lave indbrud og stjæle penge. Og jeg havde for mange forventninger, jeg skulle styre mit temperament og jeg skulle... Det var alt for meget, og jeg skulle væk fra ham og ham og fra ham og... Der var så meget pres i min hjerne ik, at jeg sagde til mig selv: "Prøv at høre, jeg kan ikke så mange ting på én gang. Tag én ting ad gangen". Jeg troede jeg kunne det hele, også finde et arbejde, starte med et nyt liv. Jeg havde så mange forventninger til mig selv ik', at det hele gik i vasken. Og efter en joint, tænkte, jeg "fuck det", og efter to joints "fuck det endnu mere".

En ny verden

De unge livsstilskriminelle kender normer og regler i de kriminelle miljøer. Det er der, de får respekt, der de er noget. Udenfor er der ingen respekt. Der er andre normer, en anden tænke- og udtryksmåde, andre koder, som først skal læres.

Marko (18 år) har serbisk kristen baggrund. Han blev født i Danmark, har boet hos sin oldemor siden han var to år. Han har kun lidt kontakt til forældrene, som har haft deres eget liv. Moderen kunne ikke tage sig af ham. Han skulle have været givet væk til adoption, men oldemoderen tog sig af ham. Faderen har siddet i fængsel for vold. Også moderen har siddet i fængsel, da der blev fundet kokain i hjemmet, og hun tog skylden, fordi hun frygtede, at faderen ellers ville blive udvist. Marko er lige flyttet fra oldemoderen og føler sig meget ensom. Han tager hele tiden hjem til oldemor, hvor han føler sig tryk.

Efter 9. klasse blev han smidt ud af skolen. Derefter startede han på teknisk skole for at uddanne sig som tømrer, men på grund af for meget fravær blev han smidt ud. Derefter begyndte han på transportlinjen, men opgav. Det samme skete på tømrerlinjen. Han ville hellere lave noget andet, mere spændende. Han kan alligevel ikke få arbejde, mener han.

Marko har tidligere siddet inde for gaderøveri og vold, men er denne gang uskyldig. Han har ikke begået det bankrøveri, han er sigtet for. Han har opholdt sig meget på gaden og siger selv, at han er langt inde i kriminalitet - med krop og sjæl. Han er overbevist om, at han ikke kan undvære den spænding, der er ved at begå kriminalitet. Desuden ville han føle sig ensom uden sine kriminelle venner. Egentlig vil han gerne ud af kriminalitet og få et job, men tror ikke, det er muligt. Har brug for at tale om det med en voksen. Han er blevet mere interessere i kristendom, mens han har været i fængslet og er godt klar over, at kriminalitet ikke er i overensstemmelse med en kristne tro.

Det er som en helt ny verden, man skal lære at navigere i, og hvor man ikke synes, man har nogen værdi. Der opstår et tomrum, som skal fyldes, og det er ikke let. Nogle opgiver da også på forhånd.

For de situationelt betingede kriminelle kan det være noget lettere at holde sig ude af kriminalitet efter endt afsoning. De er ofte blevet anholdt, fordi de var på det forkerte sted på det forkerte tidspunkt eller lod sig overtale til en kriminel handling. Ofte var kriminaliteten begået under påvirkning af alkohol. En del af dem bliver frikendt, eller sigtelsen mod dem trækkes tilbage.

Jeg har talt med mange af disse indsatte, der er stærkt besluttet på ikke at vende tilbage til fængslet, men vil videre med deres liv. De har ofte et solidt netværk udenfor til at støtte dem, og de fleste af deres venner er udenfor det kriminelle miljø. Amir er en af dem:

Det kom som et chok for mig at komme i fængsel. Så bestemte jeg, at jeg ville lægge mit liv om....jeg ville lave noget, og jeg ville opnå nogle ting, jeg ville videre i livet. Det har så gjort det, at mange af de gamle venner har følt sig svigtet af mig, fordi jeg ringer ikke så tit som før. Jeg vil ikke mødes med dem så tit som før.

Når jeg i dag møder nogle af de gamle venner fra Nørrebro... ti år efter vi gik rundt og lavede drengestreger, som vi syntes var sjovt på det tidspunkt, så er der nogen, der er vokset fra det og andre, som ikke er vokset fra det. De er blevet hængende i det. De har samme udseende, de ryger, mange ryger hash og tager måske coke i ny og næ. Og det er bare sådan lidt, de står på stand-by hele deres liv.

V. Religionens rolle

1. Troens betydning i fængslet

Af de 150 indsatte, jeg har talt med, har 128 (dvs. 85 %) muslimsk baggrund (se tabel 14 nedenfor), hvoraf fem er shia-muslimer. Der er 22 (dvs. 15 %), der har kristen baggrund (med undtagelse af en indsat, der har sikh baggrund), heraf otte protestanter, ti katolikker og tre ortodokse. Blandt de 250 indsatte, jeg ikke har talt med men kun registreret, har 84 % muslimsk baggrund, mens resten har kristen baggrund, dog med undtagelse af to indsatte med hinduistisk baggrund og en med buddhistisk baggrund. Alt i alt viser det et rimeligt præcist billede af fordelingen af religiøs baggrund blandt unge indsatte (under 30 år) med anden etnisk oprindelse end dansk, der er i besiddelse af dansk CPR-nummer.

Antallet af indsatte med kristen baggrund i denne undersøgelse udgør et for spinkelt datagrundlag til, at der kan foretages sammenligninger mellem de to grupper med hensyn til moské- og kirkebesøg i og udenfor fængslet samt omfanget af forøget religiøs interesse i fængslet.. Alligevel er det dog interessante tal, der kommer frem om forholdet mellem antallet af dem, der er interesseret i religion, og dem der ikke er (se nedenfor).

De unges religiøse interesse udenfor og indenfor murene

Mange af de unge indsatte med muslimsk baggrund har ikke noget særligt forhold til islam og ved kun ganske lidt om dens indhold. Ifølge min opgørelse over målgruppen (dvs. i alt 128 indsatte med muslimsk baggrund) drejer det sig om ca. 52 %. De fleste af disse giver udtryk for, at islam aldrig har interesseret dem og ofte heller ikke deres forældre.

De funktionærer, jeg har talt med, er da også enige i, at man ikke mærker meget til religion hos de unge. Det er for eksempel meget sjældent man oplever, at de beder, når man kommer ind i cellen. En af funktionærerne siger:

Deres religion fylder ikke meget. Kun få beder om vegetarmad af religiøse grunde. Det giver dog en vis identitet og samhørighed at være både muslim og gangster. Så bliver det muslimer mod danskere. Men det har ikke noget med den rigtige tro at gøre. Der er kun få, der går op i det. Det er som regel afrikanere.

Knap en fjerdedel af de indsatte (24 %) har lidt interesse i islam, de fleste dog uden at gå i moskéen. Deres viden om islam er undertiden også meget begrænset, men islam er en forholdsvis vigtig del af deres identitet og er med til at afgrænse dem i forhold til omgivelserne. Som en af dem udtrykte det: "Jeg er muslim. Men jeg er ikke sådan godtroende muslim."

Tabel 14: Religiøs interesse før og under fængselsopholdet (interviewede indsatte)

MUSLIMSK BAGGRUND (før indsættelse)	I alt	Fredagsbøn udenfor	Fredagsbøn i fængslet	Mere inte- resse i fængslet
Stor interesse	3 % 4	4	4	0
Nogen interesse	21 % 27	13	20	2
Lidt interesse	24 % 31	2	19	4
Ingen interesse	52 % 66	0	8	10
I alt	85 % 128	15 % 19	40 % 51	12,5 % 16
KRISTEN BAG- GRUND (før indsættelse)	I alt	Kirke udenfor	Kirke i fængslet	Mere inte- resse i fængslet
Stor interesse	0,5 % 1	1	1	0
Nogen interesse	14 % 3	0	2	2
Lidt interesse	32 % 7	0	0	2
Ingen interesse	50 % 11	0	0	0
I alt	15 % 22	1	3	18 % 4

Den resterende fjerdedel (24 %) har en vis interesse i islam, og en stor del af dem går til fredagsbøn mere eller mindre regelmæssigt, enten sammen med deres far eller sammen med andre unge. Kun fire af dem (dvs. 3 %) udviser dog et stort engagement, der præger dem i dagligdagen. Tallene for indsatte med muslimsk baggrund ligner her relativt meget tallene for indsatte med kristen baggrund. Der er dog her lidt færre med en væsentlig interesse og flere med kun lidt interesse i kristendom. Antallet af moské-gængere udenfor svarer også nogenlunde til virkeligheden blandt muslimer

udenfor fængslet, hvor man regner med, at højst 15-20 % af borgerne med muslimsk baggrund interesserer sig for islam og går i moskéen.⁴⁹

Interessant bliver det, når vi ser på tallene for indsatte, der går til fredagsbøn i fængslet. Disse er nemlig væsentlig højere end antallet af indsatte, der går til fredagsbøn udenfor, især når det gælder gruppen af indsatte med kun lidt interesse i islam. Men også blandt indsatte, der var helt uinteresserede, ses det, at flere går til fredagsbøn i fængslet. Ikke så få har da også fortalt mig, at det var første gang, de skulle bede sammen med andre. Fredagsbøn tiltrækker naturligvis nogle indsatte af sociale grunde. Det er der, man mødes med andre muslimske unge fra de andre afdelinger. Det er også der, man kan føle et vist fællesskab med andre i samme situation og med lignende baggrund som en selv. Men det er mit indtryk, at bønnen for langt de flestes vedkommende får en betydning for de unge, i det mindste mens de er indsat.

I alt er 16 af de indsatte (12,5 %) blevet mere interesseret i islam, mens de har været i fængslet. For to indsatte er det gået den modsatte vej. Fra at være rimeligt engageret i islam, er religionen ved at miste betydningen for dem i løbet af fængselsopholdet. Den ene har haft tid til at læse mange bøger, blandt andet om filosofi, hvilket har fået ham til at betvivle sit forhold til islam. Den anden var for år tilbage konverteret fra katolicisme til islam sammen med sine brødre, men er nu efter at have haft tid til at tænke over det kommet i tvivl, om han ikke i virkeligheden er katolik. En indsat med kristen baggrund havde før indsættelsen besluttet at blive muslim uden dog at have læst i eller hørt Koranen. Men de fleste af hans venner er muslimer. Han har nu haft mulighed for og tid til at tænke over det og få mere information om islam i fængslet.

Konvertering fra en anden religion til islam sker i det hele taget ikke særligt ofte i fængslet (Michels livshistorie p. 43). Fængselsimamen, som har været ansat i fængslet i 12 år, kan kun huske en enkelt indsat, som har taget skridt til at konvertere til islam. Det var en ung mand med chilensk baggrund, der for mange år siden henvendte sig, da han havde besluttet at blive muslim og komme ud af kriminalitet.

Egentlig konvertering fra islam til kristendom i fængslet sker også meget sjældent. Når det sker, er det ofte indsatte med iransk baggrund, som ikke tidligere har haft nogen særlig interesse i religion. Det gælder også i de to tilfælde, præsterne kan nævne inden for de sidste 2-3 år. Begge var allerede inde en proces, da de blev indsat i VF, hvor de valgte at blive døbt. Den ene så det som sin opgave at udbrede kristendommen til alle de andre indsatte i den fløj, han sad i.

⁴⁹ Lene Kühle angiver, at der kommer færre end ti procent af de danske muslimer jævnligt i moskéerne (Lene Frøslev, *Danske muslimer dropper moskéen*. Berlingske Tidende 20.08.09)

”Revertering”, dvs. tilbagevenden til den tro, som er en del af ens oprindelige kultur, finder dog sted indenfor begge trosretninger. Præsterne vurderer, at det sker 2-3 gange årligt, at etnisk danske indsatte bliver så interesseret i kristendom, at det kommer til at præge deres liv, også efter fængselsopholdet.

Hvad angår indsatte med muslimsk baggrund er antallet af reverteringer noget højere. Ifølge imamen bliver mellem en og to indsatte (i alle aldre) hver uge så interesseret i islam, at de begynder at bede de fem daglige bønner.

Ifølge præsterne ligger det religiøse tættere på hos indsatte med anden etnisk baggrund end hos etnisk danskere, uanset om de er muslimer eller kristne. Religion virker mere naturligt for dem, og man kommer langt lettere og hurtigere til at tale om det. En af præsterne fortæller:

En indsat med afrikansk baggrund sad og skrev Bibelen af. Jeg blev tilkaldt af personalet, fordi han sad og græd. Da jeg kom og tilbød at bede sammen med ham, var det ligesom ah, så var han hjemme. Det var en stor lettelse, at der var en, han kunne bede sammen med. Det var næsten som om, han nu kunne trække vejret igen.

Etnisk danskere er derimod mere fremmede overfor religion og tro. Talene for interesserede i tabellen ville også ligge langt lavere, hvis man havde spurgt etnisk danske indsatte om deres forhold til kristendom.

Bønnens betydning

Løbende deltager i alt 50-60 indsatte i fredagsbønnen i Københavns Fængsler, dvs. 30-35 % af alle indsatte, der har muslimske navne (se tabel 1 p.14). Dette antal ligger lidt over den procentdel af borgere med muslimsk baggrund, der deltager i fredagsbøn uden for fængslet. Når vi ser på gruppen af unge under 30 år, er andelen af deltagere i fredagsbønnen langt højere (se tabel 14 ovenfor). Det er således oftest, og i perioder næsten udelukkende, unge der melder sig til imamens studiekredse og den ugentlige fredagsbøn.

Stillegudstjenester og studiekredse for indsatte med kristen baggrund er også populære. I det hele taget bliver bønnen for mange af de unge med både kristen og muslimsk baggrund en hjælp i dagligdagen. Flere giver udtryk for, at det kan give dem ro og fred i sindet at bede til Gud. For nogle muslimer opleves det dog som en stor barriere at overvinde sig selv til at gå til fredagsbøn eller at bede de fem daglige bønner i fængslet, fordi de opfatter det som urent. Også en af de kristne har givet udtryk for, at han føler sig uren i fængslet og derfor ikke går i kirke eller læser kristen litteratur. Han beder dog sin aftenbøn.

I Blegdamsvejens Fængsel er det yderligere problematisk for muslimer at bede deres bønner i cellen, hvor der også er toilet. Endelig opleves det af

mange som ”hyklerisk” at bede, da de betragter fængselsopholdet som et synligt bevis på, at de ikke har overholdt islams regler. De får dårlig samvittighed og føler sig ikke værdige til at henvende sig til Gud. Nogle overvinder dog denne følelse efter et stykke tid. Det gælder for eksempel Amir:

Jeg beder her, når jeg er i fængsel, så beder jeg, men jeg gør det ikke udenfor.... Jeg har det sådan lidt på den måde, at når man beder så takker man Gud for det man har, og det tager ikke mere end fem minutter at bede.

Men jeg synes faktisk også det er dobbeltmoralsk - det har jeg lidt dårlig smag i munden over - når man har det dårligt og når man er i knibe og bliver sat i fængsel, så husker man Gud, men når man har det fint så... det er sådan menneskeligt.... Lige da jeg kom ind og sidde, tog det mig faktisk en måned før jeg begyndte at læse Koranen og bede, fordi jeg havde dårlig samvittighed.

Omar (somalisk baggrund) er enig:

Folk er dobbeltmoralske: når de er udenfor, tænker de ikke på Gud, forstår du... men når de kommer herind og sidde og har det stramt, så beder de til Gud og sådan noget, forstår du. Det er også godt, selvfølgelig er det godt, men jeg synes det er dobbeltmoralsk. Man skal bede til Gud hver dag, hver eneste dag, om du er ude eller inde eller hvor du er henne.

Når jeg er ude, plejer jeg at tage til fredagsbøn hver fredag, hvor vi også besøger min onkels gravsted i Ballerup. Hver fredag efter moskeen tager vi derover, lige slapper af en halv time, en time. Så.....

Bønnen kan give en følelse af, at man adskiller sig fra flertallet af de andre indsatte og i det hele taget fra det urene miljø, der er omkring en. Religionen, troen, bønnen har man trods alt, og den kan bryde lidt af den ufrihed, man oplever i fængslet. At bede bønnerne er ens eget valg i hverdagen, hvor alle gøremål ellers følger fastlagte skemaer i et varetægtsfængsel, hvor man er mere presset, mere overvåget end i afsoningsfængslerne. Gennem den daglige islamiske praksis kan man tilbageerobre lidt af den værdighed og identitet, man har tabt ved at blive sat i fængsel.

Flere indsatte med både kristen og muslimsk baggrund giver desuden udtryk for, at troen og skriftlæsning giver håb og styrke i sjælen. Hamid udtrykker det på følgende måde:

Ja, islam interesserer mig en smule. Koranen interesserer mig, det er klart jo, at læse i den. Jeg ved ikke, man får det bedre, i hvert fald når jeg sidder i fængsel, så får jeg det bedre af at læse eller lytte til Koranen. Jeg føler det, som om man får ro i kroppen, inde i sjælen..... Koranen giver mig styrke til at holde mig oppe og klare at være i fængsel. Jeg føler mig ikke alene, men hvordan skal jeg sige det, jeg føler, når jeg læser i Koranen og sådan noget der, det kan godt være det lyder lidt langt ude, men når jeg læser vers, så føler jeg, at jeg får mere selvtillid, jeg sover bedre i hvert fald så...Men når jeg er udenfor... så er det ikke det samme.

Og David, som er kristen med vestafrikansk baggrund:

At være kristen har stor betydning for mig. Det har været et vendepunkt for mig, hver gang jeg har... oplevet noget som er ubehageligt, selvom jeg ikke... og så beder til Gud. På en eller anden mærkelig måde kan jeg godt mærke en forandring hver gang, du ved, selvfølgelig ikke lige på stedet, det ville også være lidt for meget at bede om ik'... Altså at solen skal skinne i morgen, du ved, altså, det har hjulpet mig med at blive ved med at have det der håb på, at jeg kan blive en bedre person igen, at jeg kan være stolt af mig selv, du ved, altså. Det bibeholder det der håb for mig stadigvæk, det giver mig styrken til at kunne tro på, at det godt kan lade sig gøre stadigvæk, ved at tro på Gud du ved ik'... Så er det, når det går godt, så er det ikke lige hver morgen eller hver aften at jeg beder en bøn vel, men så beder jeg en bøn hver aften, inden jeg sover eller hver morgen... du ved.

Individualisering

En del af de unge indsatte har en meget *individualiseret tankegang*, når det gælder deres tro. De går ikke til fredagsbøn hverken i eller udenfor fængslet, fordi de mener, at troen er en sag mellem dem selv og Gud. De har ikke brug for nogen til at fortælle dem, hvad og hvordan de skal tro. For eksempel siger Yasin:

Nej, jeg kan ikke lide at gå i moskeen, at følge nogen imam... Jeg følger, hvad Profeten sagde... hvad der står i Koranen man skal. Jeg ved godt hvad man skal, hvad man ikke skal. Jeg lytter til folk, hvad de har at sige og... selvfølgelig, jeg kender historien... eller dele af historien, og selvfølgelig så lægger jeg sammen, en og en, to og to, og så ved jeg, hvad der er rigtig og hvad der er forkert. Kan regne mig frem til det jo. Og det er dét jeg følger. Jeg følger ikke en bestemt imam. Jeg følger Profeten.

Amir går ind for selv at fortolke Koranen:

Altså, jeg er muslim. Jeg tror på Gud [...] men det vigtigste for mig, altså den tro jeg har, det er at... hvad jeg gør forkert er mellem mig og min Gud. Det kan han altid tilgive mig, men når jeg gør forkert overfor andre mennesker, kan han ikke tilgive mig, for det skal de andre mennesker tilgive mig. Så længe man er flink osv. overfor sine medmennesker, det er det vigtigste.

Men det er også vigtigt at bede om tilgivelse, bede om hjælp, læse Koranen. Når jeg læser Koranen, så prøver jeg at fortolke den, altså det er et meget svært sprog, men jeg prøver at fortolke den meget moderat: "nå, men hvad betyder det og hvad kan det betyde i dag?" Jeg sætter spørgsmålstegn, når jeg læser, så sætter jeg spørgsmålstegn ved nogle ting.

Nogle har en meget selektiv trosopfattelse. Som en af socialrådgiverne udtrykker det: "Man taler ikke meget om religion i fængslet. Man tolker religion, som man vil og vælger det, man kan bruge." De vælger ofte det ydre og synlige – det, som giver identitet. Nogle vælger måske at spise vegetarmad og/eller at gå til fredagsbøn, men overholder ingen andre regler. Andre har et bedetæppe i cellen, som de bruger, når de har behov for det. Under ramadanen aftaler de for eksempel på gårdtur, om de skal faste den følgende dag.

Blandt de kristne med etnisk minoritetsbaggrund ses lignende tendenser. For eksempel har tre indsatte, som ikke udenfor har gået i kirke eller haft særlig interesse i kristendom, bedt om rosenkranse, som de har båret synligt på kroppen. Det er heller ikke usædvanligt at finde kristne symboler i cellerne. "Religiøs coping" er også oftest for begge parter en individuel proces, hvor man griber til religion for selv at komme igennem fængselsopholdet.⁵⁰ Den enkeltes ønske om at sætte sig i stand til at overskue sin egen situation og træffe de rigtige valg bliver her drivkraften for den religiøse interesse og praksis.

Religionens øgede betydning for de indsatte

Interessen for religion, herunder især islam, er generelt steget blandt indsatte i KF i de senere år. Imamen forklarer denne interesse:

I mange år deltog 14-15 indsatte i fredagsbøn i fængslet. Nu deltager 50-60, og der er ofte mere end ti på venteliste. Der er ingen tvivl om, at det skyldes det større negative fokus, der har været på islam. Hvad er det jeg bliver skældt ud for? tænker den unge og føler sig derfor nødsaget til at sætte sig ind i det. Hvis ikke der havde været det fokus, ville jeg ikke have halvdelen til fredagsbøn. Størstedelen ville have koncentreret sig om materielle ting.

Også flere af funktionærerne har noteret den øgede interesse. En funktionær med etnisk minoritetsbaggrund mener, at de unge er blevet mere interesseret i at vide noget om religion, men de bringer det aldrig selv på bane.

Ligeledes bekræfter de to præster i Vestre Fængsel, at indsatte med kristen baggrund i højere grad end tidligere efterspørger viden om kristendom, mens de er i fængsel. De suger mere til sig. Og der er kommet nye populære elementer ind i den religiøse udlevelse så som lystænding, meditation, stilhed. Der er en større åbenhed overfor religion og religiøs praksis, man er ikke så blufærdig længere overfor for eksempel bøn. Derfor er bøn oftere en del af præsternes arbejde, end den var for 10-15 år siden. Dette svarer til den udvikling, vi ser i hele samfundet.

Samtidig gælder det generelt, at mange indsatte uanset religiøs baggrund bliver mere religiøst søgende, mens de sidder i fængsel. Det er en almindelig menneskelig mekanisme, at man begynder at se mere indad og opad, når man befinder sig i en krisesituation, hvor man får mere tid til at tænke over tingene. Især bønnen får ofte større betydning i fængslet end udenfor, og flere begynder at læse bøger om religion.

⁵⁰ "Religiøs coping" defineres som den rolle religion og spiritualitet spiller, når menneskers mødes af sygdom og krise. Se Peter la Cour, Religiøs coping, i Naveed Baig, Marianne Kastrup (red.), *Tro, omsorg og interkultur. Erfaringer fra social- og sundhedsvesenet*. København: Reitzels Forlag 2010.

En del unge med muslimsk baggrund begynder at gå til fredagsbøn og søge viden om islam gennem egen Koran-læsning og/eller de forskellige tilbud om islamundervisning, der findes i fængslet. De oplever hermed at blive del af et større fællesskab, samtidig med at de føler, at de ved at bede i det mindste *gør noget* rigtigt. Det giver dem mere fred i hjertet, når de beder. Hamid udtrykker det således:

Jeg går ikke så meget op i det udenfor, som jeg gør herinde jo. Jeg har bedt, da jeg var udenfor [...] og så stoppet, fordi jeg vidste jeg skulle lave noget kriminelt. Jeg gider ikke at bede, hvis jeg skal lave noget kriminelt. Det sidste halvandet år, jeg har været ude, har jeg bare bedt og passet mig selv... så. Og så efter jeg er kommet herind igen, er jeg blevet mere religiøs. Jeg er begyndt at læse flere bøger. Derude bad jeg bare og fastede selvfølgelig i ramadanen... det er noget jeg altid, jeg ved ikke... jeg tog ikke så meget i moskeen, kun i ramadanen, fordi alle mine venner også tog derover, så tog vi i moskeen.

I det hele taget tænker jeg ikke så meget over islam udenfor, men herinde læser jeg bøger om islam, prøver at blive klogere. Jeg interesserer mig mere for det. Udenfor når jeg kører bil, så lytter jeg aldrig til Koranen, så hører jeg altid musik. Men når jeg sidder herinde, så vil jeg hellere lytte til Koranen end jeg vil lytte til musik.

Bassem er enig:

Altså jeg har altid været bevidst om, at jeg er muslim, også udenfor. Jeg har også bedt mine bønner udenfor og holdt ramadanen. Så det er ikke noget nyt for mig i den forstand, men... måske har jeg fået mere tid til det herinde, måske føler jeg, at jeg er blevet mere voksen herinde... måske det har gjort, at jeg har søgt mere viden, at jeg måske har læst mere osv. osv. Også imamen har betydet virkelig meget for mig, hans prædikener og hans studiekredse osv. [...] man vil kendes mere ved sin religion herinde, og man vil det mere...

Når man har en tro, så har man også et sted at gå hen med sine følelser f.eks. når man føler sig bange, alene, utålmodig osv. Man får virkelig en oplevelse af, hvor meget troen egentlig betyder, når man er herinde, det at man kan henvende sig til Gud....Troen er groet mere i mig, har udviklet sig og udvidet sig og... Når jeg er stresset, når jeg er forvirret, så har jeg bedt til Gud. Mest om aftenen. Nogle gange har jeg bare slået Tv'et ud, og så har jeg sat mig og læst i Koranen eller bedt til Gud. Det giver en så meget meget ro i sjælen og meget fred. Man bliver meget fredsfyldt og man får kølet ned osv. Og det hjælper mig meget især, fordi jeg er meget temperamentsfuld...Så på den måde har troen hjulpet mig igennem mange ting, virkelig mange ting,...altså, man har ligesom en at vende sig til.

Der er mange ting, der kommer i vejen udenfor, siger Hakan:

Bøn er jo et eller andet sted, du renser dig selv i sjælen. Sørger for dig selv. Der er kun dig og Gud,. Det betyder også meget nogen gange....det er rart faktisk nogen gange at kunne komme ud med det og uddybe det lidt. Man kommer tættere på islam, det gør man, når man sidder inde, og sidder med

sine egne tanker og har kun sig selv og Gud. Her bruger du også lidt mere tid på at studere dig selv, vil jeg sige, ligesom lære dig selv bedre at kende og... Ellers ja... uden for, der er man ikke sådan rigtig, jo jeg tager det stadig seriøst, jeg er stadigvæk religiøs og muslim og sådan noget, men der er mange fristelser hvis du forstår hvad jeg mener.

Der er mange ting, der kommer i vejen, Satan er der hele tiden og, ikke fordi han ikke er her men altså, det er han også. Der er masser af fristelser omkring os, mange mærkelige venner, mange dårlige vaner, men der er mere tid og ro til at fordybe sig.

Hassan er helt enig:

Jeg beder nogle gange, men jeg beder ikke fem gange om dagen, som jeg skal, men nogle gange gør jeg... Ja, når jeg har det dårligt, så kan jeg godt lide også at høre Koranen og sådan noget, fordi jeg synes min sjæl slapper af, når jeg hører det faktisk. Jeg føler, jeg får det bedre. Islam det hjælper lidt, selvfølgelig.

Jeg gør det ikke udenfor, men når jeg er i fængslet, fordi der har jeg ikke så mange muligheder... Udenfor kan jeg lave så mange andre ting, så altså, det er ikke fordi jeg ikke har lyst til at læse Koranen... men der er så mange ting at lave, så jeg foretager mig de dårlige ting i stedet for at foretage mig de gode ting. Så jeg er så dum, at jeg går og laver de dumme ting...

For mange af de unge med muslimsk baggrund, som ikke tidligere har praktiseret bøn, hverken i moskeen eller derhjemme, er de daglige bønner i fængslet med til at strukturere deres dagligdag og minde dem om deres religiøse identitet. Suhail udtrykker en tankegang, som mange andre også har tilkendegivet:

At gå til fredagsbøn, bede fem gange om dagen på et bedetæppe er med til at lette min samvittighed og give struktur i dagligdagen. Det giver en følelse af i det mindste at gøre noget godt og rigtigt. Jeg er også bange for, at hvis jeg bliver dømt, er det fordi jeg ikke har bedt. I det hele taget kan jeg lige så godt bede. Jeg har jo ikke andet at lave.

Det samme gælder for Hani (29 år), der er vendt tilbage til den islam, han voksede op med (livshistorie p.63):

Jeg fik islam ind med modermælken. Jeg gik på en islamisk skole, bad de fem bønner, da jeg var barn, gik med min far til moskéen osv.. Muslim det var noget, man bare var. Men efter jeg kom i folkeskolen i 7. klasse, holdt jeg langsomt op med at interessere mig for islam, jeg lavede ikke mine lektier og begyndte også at ryge hash. Jeg fik dog taget min studentereksamen, men var så blevet skoletræt.

Da jeg mistede min religion, gik alt galt for mig. Og det var først, da jeg kom i rigtig fængsel for nogle måneder siden, at det gik op for mig, at der ikke var noget tilbage i mig. Jeg havde brugt min tid på alt muligt andet, havde skidt på det, jeg tror på. Og da en af de andre muslimske fanger i fængslet sagde til mig, at jeg skulle huske, at jeg uanset hvad der sker, er et religiøst menneske, tænkte jeg: "Det var jo rigtigt! I de sidste ti år har jeg

ikke ladet min religion få udtryk. Den har ikke påvirket mit liv, og derfor er jeg her. Jeg må have den tilbage og begynde at lære om den igen.

Jeg beder nu igen fem gange dagligt, læser i Koranen, sætter mig igen ind i de forskellige ritualer. Og jeg har fået det meget bedre, har mere overskud, er meget stærkere nu.

Den øgede interesse i islam blandt unge både udenfor og indenfor fængslet er primært udslag af en generel øget nysgerrighed blandt unge med muslimsk baggrund i samfundet. Når de gør alvor af at søge viden om deres religion i fængslet, hænger det sammen med, at det er vanskeligere at gøre det udenfor. Der skal mere til at gå ned i moskéen og opsøge imamen. I fængslet skriver man sig bare på til fredagsbøn og studiekreds. Det er der så mange andre med lignende baggrund, der gør. Ifølge imamen søger kun ganske få til islam, fordi de har besluttet at komme væk fra kriminalitet eller gå i behandling for deres misbrug eller manglende vredeskontrol. Ikke desto mindre har mange unge med muslimsk baggrund en klar opfattelse af, at islam kan være en hjælp - undertiden den eneste tilbageværende - til at bryde med fortiden og komme videre i livet. Islam tilbyder mulighed for at genoprette værdigheden og give dem en positiv identitet.

Religiøse temaer

Kun de færreste indsatte synes at være parate til at erkende deres skyld i den handling, de er sigtet for. Det fremgår både af mine samtaler og af det materiale, der er tilgængeligt i Klientsystemet. Det kommer også frem i mange af livshistorierne, både de korte og de lange. De fleste føler sig uretfærdigt behandlet, skyder skylden på andre og regner med at komme ud af fængslet snarest muligt. Det gælder både indsatte med etnisk dansk baggrund og med etnisk minoritetsbaggrund. Der er langt mellem indsatte, der føler sig skyldige og fortryder det, de angiveligt har gjort. Dette bekræftes af både socialrådgivere, imam og præster. Sammenlignet med forholdene for 10-15 år siden er der virkelig sket en forandring her. En af præsterne siger:

Man støder langt mindre på anger i dag end tidligere. Fokus er flyttet et helt andet sted hen i pressede situationer. Det er helt andre sider af religiøsitet, der gør sig gældende, når man bliver konfronteret med, hvad der er sket. Her er det religiøse iblandet en slags new age tankegang: man skal tænke positivt, man skal igennem det her, man må binde det negative til noget positivt osv. Man skal have vendt det negative. Det er tankegangen, faktisk også hos mange unge - ikke så meget at man selv skal angre og vende omkring.

Denne tankegang er i tråd med de tendenser, der gør sig gældende blandt unge i befolkningen som helhed. I stedet for at forholde sig til og føle skyld over for noget udenfor sig selv, det være sig Gud eller andre mennesker, bevæger man sig ind i sig selv, fokuserer på egne ressourcer for at styrke

dem i forhold til de udfordringer, man er sat overfor. Med andre ord, man går ikke i sig selv for at være selv-kritisk (dvs. angrende), men for at være selv-supplerende (dvs. positivt tænkende).

Der er dog enkelte, der har en stærk skyldfølelse overfor eksempelvis ofrene for deres voldelige handlinger, især når det drejer sig om mere eller mindre tilfældige mennesker. De har et stærkt ønske om at få sagt undskyld til disse mennesker og måske også til Gud. Deres bøn bliver en slags 'bodshandling' (Suhail p.147). En del unge med minoritetsbaggrund føler også stor skyld overfor deres forældre. De føler, at de har bragt skam over familien ved at være kommet i fængsel. Som en af de indsatte med muslimsk baggrund sagde: "Hvis mine forældre tilgiver mig, kan jeg også tilgive mig selv." De har et stort behov for at gøre det godt igen, når de kommer ud af fængslet.

Mange af de indsatte både med kristen og muslimsk baggrund giver i samtalerne, såvel i grupper som på tomandshånd, udtryk for en dobbelt holdning i forhold til, hvordan de bør leve deres liv som troende mennesker: Der er enighed om, at en god muslim eller kristen er en, der udøver næstekærlighed, og som har "troen i hjertet". Samtidig er flere af dem dog overbeviste om, at i tilfælde af, at nogen generer dem verbalt, er det deres ret at straffe med vold, også selv om det fører til alvorlig lemlæstelse af den anden eller de andre. Denne noget-for-noget tankegang præger de fleste indsatte.

Spørger man om de vigtigste værdier i livet, nævnes ofte kærlighed, fred i verden, uddannelse og børn. Men samtidig er hævn en uundgåelig og legitim del af deres liv. Nogle vil endog gå så langt som til at sige, at det kan være Guds vilje. To indsatte, en kristen og en muslim, begge bevidst religiøse, gav udtryk for, at hvis ikke de havde slået de pågældende personer ihjel, var han alligevel død. Livet var jo skrevet på forhånd af Gud, så disse mennesker var bestemt til at dø på det tidspunkt. Derfor var det også meningen, at de skulle være i fængslet.

I det hele taget er mange muslimer meget optaget af at tale om Guds straf, både her og hinsides. Flere ser på selve indsættelsen som en straf. I januar 2009 overhørte jeg således en samtale mellem to indsatte i midten af tyverne, begge med tyrkisk baggrund. Den ene var lige kommet tilbage til fængslet, efter at han havde fået en forholdsvis kort dom, men nu var sigtet i en ny sag, som han dog senere blev frikendt for. Han havde det dårligt med det, der var sket, og sagde til den anden indsatte:

At jeg igen blev sat i fængsel (efter kun 25 dage i friheden) er Guds straf. Jeg havde inden domsafgørelsen i den anden sag lovet Gud, at jeg ville holde mig fra kokain. Jeg fik en mild dom – den kvindelige dommer var menneskelig, den kvindelige anklager var faktisk sød. Og jeg fik kun 9 måneders fængselsstraf. Det resterende fik jeg til senere afsoning... Men det før-

ste jeg gjorde, da jeg kom ud, var at hente penge derhjemme og købe kokain [.....] Jeg er sikker på, det er Guds straf, at jeg er her igen.

Også hos indsatte med kristen baggrund dukker ifølge en af præsterne spørgsmålet om straf og dommedag ofte op. En af dem betragter det undertiden som et forsøg på at skabe mening der, hvor det er meningsløst – for at få livslysten og livsmodet tilbage. Det er som om man indædt insisterer på noget meningsdannende midt i alt det håbløse.

Derfor var der også stor interesse og tilslutning blandt de unge med både kristen og muslimsk baggrund i Vestre Fængsel, da der den 20. august 2009 blev inviteret til debatcafé om dette emne, med oplæg ved fængselsmamen og en af præsterne. Emnet var: ”Hvordan dømmes Gud os? Tro og handling i islam og kristendom.” Også her fremkom flere indsatte med et meget firkantet og fatalistisk gudsbegreb, som i virkeligheden hører hjemme i folkereligiøsitet. Man efterlyste klare svar om forholdet mellem Guds forudbestemmelse og menneskets frie vilje. At netop dette spørgsmål har været genstand for megen uenighed blandt både kristne og muslimske teologer op igennem historien gav ikke anledning til en mindre hårdnakket insisteren på kategoriske udsagn om forholdet.

Som nævnt er der blandt indsatte med etnisk minoritetsbaggrund en stor respekt for religiøse autoriteter, uanset om de er præster eller imamer. Dette bekræftes af fængselspræsterne, som mener, at indsatte med udenlandsk baggrund, også de kristne fra for eksempel Sydamerika, generelt har mere respekt for dem som præster end etnisk danske indsatte. Blandt danskerne går respekten mere på personen end på embedet.

Præster og imamer opfattes af de indsatte ikke på samme måde som andre ansatte som repræsentanter for ”systemet”. ”De er der for os. De tager sig tid til at tale med os.” Det er sætninger, jeg ofte har hørt gennem mine mange år i fængslet. Nok får man løn for sit arbejde, men man gør også ”Guds arbejde”, som en udtrykte det.

Mange unge indsatte med etnisk minoritetsbaggrund, som ikke interesserer sig særligt for islam, opsøger da også præsterne, når de har brug for samtale.⁵¹ Her handler det ofte om familiemæssige problemer og mere almen eksistentielle emner. En af præsterne tilkendegiver, at det er vigtigt at møde disse unge, hvor de er som mennesker. Hvis talen falder på religiøse emner, må man finde et gudsbegreb, som begge kan rumme.

⁵¹ Dette bekræftes af både imam og præster.

2. Religiøs-politisk radikalisering?

Det fremgår af det foregående, at der er en stigende religiøs interesse blandt de unge i fængslerne. Dette afspejler til dels en tendens i samfundet gennem det sidste årti. Desuden er det velkendt, at religiøse og åndelige følelser vækkes i en krisesituation som for eksempel i et varetægtsfængsel, hvor den indsatte kommer ind fra gaden, er følelsesmæssigt chokeret, isoleret fra familie og venner og ved ikke, hvor længe han skal opholde sig i fængslet, men alligevel skal forsøge at skabe en hverdag, der er til at holde ud. Mange begynder at stille spørgsmål om meningen med deres liv og om, hvilken retning det skal tage. Fængselsituationen giver dem tid og mulighed for at fordybe sig i religiøse og eksistentielle spørgsmål og få den rådgivning, de søger.

Endvidere medfører situationen en særlig sårbarhed hos de indsatte overfor politisk-religiøse ideologier, som tilbyder simple svar og totalforklaringer på komplekse, eksistentielle spørgsmål og en stærk følelse af at høre til i en gruppe. Mange af de indsatte er vant til at opdele verden i adskilte grupper. Det er da også grunden til, at ekstreme islamistiske bevægelser er blevet næret i fængsler rundt omkring i verden gennem det sidste halve århundrede, fra Det Muslimske Broderskab i Egypten i 1950'erne til *al-Qaeda* i Jordan i 1990'erne. Desuden har en stor del af de europæiske jihadister, der har udført terrorangreb, været tidligere kriminelle. Islamistiske bevægelser rekrutterer også i dag medlemmer i stor stil i for eksempel britiske fængsler. Rekruttering hænger her ofte sammen med konvertering eller revertering til islam (se Brandon 2009).

Men dette er ingenlunde tilfældet i Københavns Fængsler, primært fordi der ikke opholder sig "radikalisatorer" i fængslet til at rekruttere, men også fordi den øgede religiøse interesse eller forstærkede muslimske identitet blandt de unge indsatte går i en anden retning. Den fører ikke til udvikling af en politisk islamisk bevidsthed, men snarere til dannelse af en ny moralsk ramme for genopbygning af et nyt liv for den enkelte. Mine undersøgelser viser med al tydelighed, at der ikke finder nogen "radikalisering" endsige rekruttering til radikaliserede grupper sted i KF. Dette bekræftes af fængselsimamen, af andre ansatte og af indsatte, jeg har talt med.

Hvad er "radikalisering"?

Begrebet radikalisering benyttes i stigende grad, ikke bare af medier og politikere, men også af efterretningstjenester og myndigheder, til at betegne en proces, især blandt unge muslimer, der kan føre til anvendelse eller accept af vold og terror.

Således definerer Politiets Efterretningstjeneste (PET) radikalisering i en terrorsammenhæng som "en proces, hvori en person i stigende grad accepterer brugen af udemokratiske eller voldelige midler, herunder terror, i et

forsøg på at opnå et bestemt politisk/ideologisk mål.” I regeringens handleplan, ”En fælles og tryk fremtid” (januar 2009), der fremlægger en række forslag til forebyggelse af ”ekstremistiske holdninger og radikaliserings blandt unge” defineres radikaliserings som ”den proces, hvori en person gradvis accepterer ekstremismens idéer og metoder og eventuelt tilslutter sig dens organiserede grupper.” (p.8). Om ekstremisme står der:

Ekstremismen er præget af totalitære og antidemokratiske ideologier, intolerance over for andres synspunkter, fjendebilleder og opdeling i ’ dem og os’. Ekstremistiske idéer kan komme til udtryk på forskellig vis og kan i deres yderste konsekvens medføre, at personer eller grupper anvender voldelige eller udemokratiske metoder for at opnå et bestemt politisk formål, søger at undergrave den demokratiske samfundsorden eller udøver trusler, vold eller nedværdigende chikane mod grupper af mennesker på grund af for eksempel deres hudfarve, seksualitet eller tro.

Begge disse definitioner søger at dække bredt og gælder både politisk, social og religiøs radikaliserings. Det drejer sig således om radikalisme i såvel højre- eller venstreekstremistiske miljøer som yderliggående islamistiske miljøer. Forsøget på at rumme så vidt forskellige miljøer i en og samme definition komplicerer netop begrebets anvendelse i forhold til specifikke sammenhænge.

Definitionerne er da også blevet problematiseret fra forskellige sider, især af forskere og praktikere. Der findes ikke én definition, der har opnået bred tilslutning, og mange forskere mener, at begrebet slet ikke bør anvendes. I mangel af bedre har man dog fortsat med at benytte begrebet, både med og uden forsøg på at definere, hvad man mener med det.

Det er ikke min hensigt i denne rapport at komme frem til en definition af radikaliserings eller i det hele taget gå mere ind i den akademiske diskussion af forskellige definitioner.⁵² Jeg vil nøjes med i denne sammenhæng dvs. i forhold til de processer, jeg kan observere eller ikke observere blandt unge med muslimsk baggrund i Københavns Fængsler– at påpege, at jeg

⁵² Der henvises til bl.a. til to nypublicerede rapporter om radikaliserings, Lene Kühle & Lasse Lindekilde, *Radicalization among Young Muslims in Aarhus*. Center for Forskning i Islamisme og Radikaliseringsprocesser (CIR), Århus Universitet, januar 2010, særligt p.11-15, 22-27 og 137-40.

http://www.ps.au.dk/fileadmin/site_files/filer_statskundskab/subsites/cir/ForsideAKVAMARIN_rapport_1_1_jpg.jpg og Marco Goli & Shahamak Rezaei, *House of War. Islamic Radicalization in Denmark*. Institut for Samfund & Globalisering, Roskilde Universitet januar 2010, særligt p.13-16 og 38-40.

http://www.ruc.dk/upload/application/pdf/c0bc03d8/Rapport_2FINAL%20CIR%20IDA.pdf Se også Thomas Olesen, (2009), *A Social Movement Theory and Radical Islamic Activism*. Arbejdsrapport, publiceret af Center for Forskning i Islamisme og radikaliseringsprocesser (CIR), Århus Universitet.

http://www.ps.au.dk/fileadmin/site_files/filer_statskundskab/subsites/cir/pdf.filer/H%C3%A6fte2final

her lægger vægt på det aspekt af (eller stadie i) en radikaliseringsproces, der har at gøre med den enkeltes religiøs-politiske bevidsthed og dermed reduktionistiske tilgang til islamisk teologi. En bevægelse som *Hizb ut-Tahrir* ville for eksempel næppe falde inden for PET's radikaliseringsdefinition, idet partiet ikke går ind for brug af voldelige midler, ikke støtter terrorvirksomhed og heller ikke har taget konkrete skridt til at underminere den demokratiske orden.

***Hizb ut-Tahrir* i Københavns Fængsler**

Der har i de senere år i KF løbende været enkeltpersoner med en vis tilknytning til eller sympati for *Hizb ut-Tahrir* (HT)⁵³ samt enkelte hardcore shia-muslimer og *jihâdi*-orienterede salafier⁵⁴ - de sidste sigtet for forberedelse af terrorvirksomhed. I undersøgelsesperioden har jeg haft kendskab til og samtaler med en terrordømt, en HT-elev, en eks-HTer, en HTer på vej ud af partiet, to HT-sympatisører og to med en vis interesse i og kontakt til HT. Gennem mange år har jeg som præst og leder af Islamisk-Kristent Studiecenter en del erfaring med HT, både fra samtaler med pårørende og

⁵³ *Hizb ut-Tahrîr al-Islâmi* (Det Islamiske Frihedsparti) blev etableret i 1953 i Jerusalem af *Taqi al-Din al-Nabhani* og er et globalt politisk part med islam som ideologi. HTs primære mål er at forene den muslimske verden under et islamisk styre, dvs. genetablere kalifatet, som anses for at være den eneste autentiske form for islamisk styre i den muslimske verden. Dette skal ske ved at regeringer i de muslimske lande fjernes, og der indføres en superstat. Herfra skal staten udvides til ikke-muslimske lande. Det sidste kan ske med militær magt.

Det er ikke den enkeltes pligt eller initiativ at føre *jihâd* for at etablere kalifatet, men derimod fællesskabets eller statens opgave. Derfor fordømmer HT terrorisme med drab på civile. HT ønsker derimod at vinde medlemmer gennem politiske, militære og professionelle eliter, som vil omstyrte regeringer og etablere islamiske stater. Om *Hizb ut-Tahrir*, se Malene Grøndahl; Torben Rugberg Rasmussen & Kirstine Sinclair, *Hizb ut-Tahrir i Danmark – farlig fundamentalisme eller uskyldigt ungdomsoprør?* Århus Universitetsforlag 2003; Suha Taji-Farouki, *A fundamental Quest: Hizb al-Tahrir and the Search for the Islamic Caliphate*. London 1996.

⁵⁴ Salafismen, *Salafiyya* (ar. *salaf*, forfædre) betegner en række sunni-muslimske grupper, der går ind for en islamisk vækkelse på grundlag af en *zâhiri* (ar. bogstavtro) tolkning af Koranen og profetens tradition (*Hadith*-litteraturen). De følger kun tros læren og praksis hos de tre første generationer af muslimer (salafi), dvs. profetens fæller og de efterfølgende to generationer. Salafier afviser således de klassiske retsskoler og maner til kamp mod alt, hvad der ikke er nævnt i Koranen eller i overleveringen om de tre første generationer. Salafismens ideologiske centrum er stadig i høj grad Saudiarabien.

I denne sammenhæng er det salafier med en stærk salafi-identitet (*najdi*, salafier), der er interessante - og altså ikke så meget muslimer med salafi-islæt, der befinder sig uden for salafi-miljøerne. *Najdi* salafier kan opdeles i to separate grupper, nemlig de meget kongetro (pro-saudi) og de mere *jihadi*-orienterede. Det er den sidste gruppe, der er interessant her. Om salafisme se for eksempel *Studies into Violent Radicalization*; Lot 2. The Beliefs, Ideologies and Narratives. Change Institute, London 2008, p.110ff.

med de unge selv, der enten var medlemmer af partiet, havde fattet interesse for det eller havde forladt det. Jeg kender derfor en del til deres baggrund, tankegang og rekrutteringsmetoder.

HT-elev

Bilal (23 år) kom til Danmark fra en flygtningelejr udenfor Beirut, da han var helt lille. Forældrene blev skilt, da han var ti år, og Bilal har ikke noget forhold til sin far, ser ham slet ikke. Han føler, at han har et stort ansvar overfor sin syge mor og sine mindre søstre.

Bilal begyndte at interessere sig for HT som 12-årig og har en storebror, der også er medlem. Selv vil han dog gerne først ud og opleve noget, rejse etc., før han bliver optaget i partiet. Han betragter sig selv som *hasib* (elev), men siger samtidig: "Jeg bedømmer selv, hvad der er rigtigt og forkert – ud fra beviser (Islams System)". Det, der tiltrak ham ved HT, er at de ifølge Bilal har en meget stærk idé, og han vil gerne være med til at etablere kalifatet.

Bilal kender mange af de andre indsatte i fængslet fra det område, han bor i. Han har mange disciplinærstraffe i forbindelse med slåskampe, trusler om vold mod personalet etc., og andre indsatte bryder sig ikke om at være i fællesskab med ham, da han er meget opfarende. Han er denne gang ligesom tidligere sigtet for vold, men siger selv, han er uskyldig i sagen.

Bilal går ikke til fredagsbøn. Han bryder sig ikke om måden, det foregår på, siger han. Han går heller ikke til imamens studiekreds. Han mener, at han nok ville blive udelukket efter et stykke tid. Han deltog dog senere i fredagsbønnen.

Det er vanskeligt at blive fuldgældigt medlem af HT, når man vedvarende begår kriminalitet.

Eks-HTer

Karim (24 år), som har marokkansk baggrund, havde ikke tidligere interesseret sig for islam, snarere tværtimod. Han mødte HT på en grillbar og blev overbevist om islams sandhed. Senere fik han dog nok af bevægelsen og forlod den. Han fortæller om HTerne: "De er ofte kyniske. De ser verden alt for meget i sort/hvid. De er ligesom papegøjer, der blot gentager det de har hørt igen og igen. De udnytter unge, der befinder sig i en oprørsperiode til at sprede deres tanker.

Nogle går ind i HT, fordi de mangler venner. Får de ikke dette behov dækket, går de ud igen. For mig blev det hele for dystert. Det ændrede mit humør, derfor gik jeg ud. I det hele taget har mange HTere store problemer med sig selv, og jeg tænkte: "Hvordan kan man løse knuder, når man selv går rundt med så mange knuder?" De har mindreværds komplekser og skal vise sig for hinanden. De bruger fine ord, bare for at det skal lyde flot. Om det bliver forstået eller ej, er lige meget. Det er spørgsmålet om, hvor god jeg er til at formulere mig. *Da'wa* (mission) er god, hvis den anden bliver enig med en. Hvad der sker bagefter er ligegyldigt. I det hele taget interesserer de sig ikke for medlemmernes problemer.

De mangler anerkendelse i deres liv, så det at snakke godt (også selv om det er uforståeligt) giver dem den anerkendelse, de mangler. Hvis man bruger fine ord, er det nok.

Ifølge Karims udsagn har mange HTERe således været igennem de samme problemer som mange af dem, der går ind i kriminelle grupper. En af funktionærerne med etnisk minoritetsbaggrund har samme opfattelse af HT. Han sammenligner dem endvidere med rockerne:

De har ingen selvstændige meninger, men vil kun diskutere på deres præmisser. Jeg har dog kun mødt 4-5 stykker i alle de år, jeg har været ansat. Når de sidder i fængsel - mange af dem lever af kriminalitet - bliver de smidt ud af HT. De kan ikke være et godt forbillede for partiet. Desuden ryger 75 % af dem hash. Det skal de give afkald på, hvis de vil være HTERe. Mange unge har ingen værdier eller mål. Gennem HT får de et falsk mål og en reduceret islamforståelse.

På mange måder har rockere samme normer som HT. De har ikke brug for samfundet, men bruger eller misbruger det alligevel. Deres verden bliver mindre og mindre. Der kommer ingen input udefra. De kigger ud fra samme vindue.

At de unges interesse i HT ofte hænger sammen med deres søgen efter anerkendelse, bekræfter også Ali:

En reflekteret HTER på vej ud

Ali (22 år), som har libanesisk baggrund og er født i Danmark, var i gang med at læse HT-standardskriftet, *Det Sociale System*⁵⁵, da jeg kom ind i cellen første gang. Han betragtede sig som HT-elev. Han var dog en yderst reflekteret og kritisk HTER. For eksempel mente han, at straffelove, *hudud* kun er til for at skræmme mennesker fra at begå noget ulovligt, og at de egentlig ikke skal udføres. De bliver også kun sjældent udført. Desuden går han ind for dialog og samarbejde mellem kristne og muslimer

Han fortalte, at han begyndte at interessere sig for islam og HT efter 2001. Han følte sig ikke respekteret i Danmark og havde derfor brug for et ståsted, "en hel pakke", som han udtrykte det. Han følte, at islam havde svar på alle hans spørgsmål, at islam handler om overbevisning, og ikke om tro, for det ville implicere tvivl, sagde han. En islamisk stat skal oprettes med ord, ikke vold.

Ifølge Ali havde hans forældre ikke rigtig forstået islam. De er meget traditionelle og kun optaget af bagatelagtige ting så som at bede fem gange om dagen og holde ramadanen. Det blev han klar over, da han mødte en HTER, der overbeviste ham om den sande islam. Forældrene brød sig absolut ikke om det.

Da Ali efter flere måneder kom tilbage til fængslet, var han tydeligvis på vej væk fra HT-tankegangen. Han deltog nu i fredagsbøn og imamens undervisning. Desuden var han med i kristen-muslimske dialogaktiviteter i fængslet.

Ali mener, at det oftest har noget at gøre med samfundet, stemningen her i landet, stigmatiseringen af muslimer, når unge begår kriminalitet. De føler sig ikke respek-

⁵⁵ Taqiuddin Nabhani, *Islams System (Nidham ul-Islam)* Al-Quds/Jerusalem 1953, dansk version, København 2003.

teret, bliver set skævt til, kan ikke få læreplads. Selv bliver han sur, når der tales om islam i den offentlige debat og er træt af, at så mange udtaler sig uden at vide nok til at kunne argumentere.

Det er et gennemgående træk, at man er utilfreds med forældrenes islamforståelse og har behov for at understrege, at man forholder sig til islam af eget valg og på baggrund af en viden, man selv har tilegnet sig.

For Karim har HT ikke kunnet tilfredsstille alle hans behov. Han har følgende overvejelser over sin situation nu, hvor han har forladt HT, og den skepsis, han nu er i besiddelse af:

Så har jeg valgt at sige: ”Den der præsentation af islam jeg fik, den har jeg valgt at sætte i stå, og så har jeg valgt at forholde mig til tingene med den sindstilstand, jeg havde da jeg trådte ind i islam, dvs. en helt ren tilstand. Når folk f.eks. udtaler sig om islam på gårdturen, så siger jeg: ja men det kan godt passe, at Profeten har sagt det her, men da jeg ikke har mulighed for at se kilden, så vælger jeg at forholde mig skeptisk...

HT kan nok udfylde et politisk tomrum hos nogle unge. Men de andre tomrum du har, kan de ikke udfylde. Eksempelvis tomrummet vedrørende det her fællesskab, og fællesskab er netop noget grundlæggende i islam. Men når man hører om det i oplæg fra HT, bliver det præsenteret på en meget teoretisk måde, men en anden ting er hvad praksis er. Det praktiske... og her taler jeg om dét som jeg har set og det, jeg selv har været, så kan jeg sige til dig, at praktisk set så er det [fællesskabet] der ikke. Der er en masse modstridende rester i den...og når man kun er 16 år, som jeg var da jeg begyndte at forholde mig til HT, så er det bare en bunke af tanker, der ligger der.

Men OK, så bliver man muslim, så spørgsmålet er her, ”Hvad gør du? Sletter du alle dine ideer om livet, alt det du har oplevet osv., altså alle de der holdninger, sletter du dem eller vælger du bare at tage islam og lægge den ovenpå?” Ok, i mit tilfælde, jeg valgte at slette det, fordi hvis jeg ikke havde slettet det, så havde jeg stadig haft en hævnthørst over for de der folk som har været bøller overfor mig i gården, dengang jeg boede ude på Nørrebro. Men nej, jeg slettede det jo, og jeg mødte endda en eller to af dem hvor jeg også hilste på dem, islamisk osv. Jeg havde fjernet det fuldstændig, jeg kom ind fuldstændig rensat, det er nu jeg skal fylde op... men der er så mange aspekter af livet, der skal fyldes op, at jeg kun formår at tage et bestemt aspekt af livet og prøve at fylde det op for alle sammen. Der er ikke nok i den kande, jeg har til at fylde det hele op.

HT-sympatier

En af de vredeste indsatte, jeg har mødt i fængslet, fortalte mig, at han havde sympati for HT, og at to af hans brødre var medlemmer af partiet. Han kunne dog ikke selv blive det på grund af hans mange fængselsdomme. Han har et stort had til det danske samfund og går derfor ind for kalifatet. Han lyttede dog også til mine argumenter imod denne utopiske drøm. Jeg tænkte, at han ville være et oplagt offer for terroristiske bevægelser.

En anden indsat med marokkansk baggrund fortalte, at han går ind for HT. Han opfatter demokrati som ”frihed unlimited”, og dermed farligt. Han har dog ikke beskæftiget sig særligt med islam, men vil først være klar til det. Ellers ville det være hyklerisk, dobbeltmoralisk, sagde han. Han mente dog, at HT virkelig går frem, også i kriminelle kredse, på grund af mediernes og visse politikeres stigmatisering af muslimer.

Vreden er i det hele taget en vigtig motivationsfaktor for radikaliserings, og er kendskabet til islam begrænset er risikoen for tilslutning langt større. Mange unge oplever dog ikke, at de får det kendskab, de har brug for hos imamer i moskéerne.

Interesse i HT

En indsat med tyrkisk baggrund, Deniz har haft en vis kontakt med HT udenfor. Han er blevet undervist af HTere, men er uenig med dem på mange områder. Han tiltrækkes dog lidt af tankegangen. Han har aldrig læst Koranen, men ved kun, hvad han har hørt fra andre om islam. Han mener dog, at Gud har skabt alle mennesker. Derfor kan man ikke hade ikke-muslimer.

Deniz gik i en tyrkisk moské i en periode, men syntes ofte det var ligegyldigt, hvad der blev sagt – for eksempel om, hvordan man beder - når muslimer bliver dræbt dagligt rundt i verden. Min bedømmelse var, at han ikke selv kunne vurdere, hvad islam egentlig er.

Da det ikke er muligt at anonymisere den terrordømte indsatte, som jeg over mere end et år har ført mange samtaler med, både individuelt og i gruppe, lader det sig ikke gøre at bringe hans historier eller udsagn her i rapporten. På baggrund af mine erfaringer kan jeg dog konkludere, at der er mange lighedspunkter mellem HT- og *salafi*-tankegang. For eksempel er HTere og salafier enige om at indføre et globalt fællesskab af troende, forenet under et islamisk styre, men midlerne er forskellige. *Jihadi* salafier går ind for brug af vold og væbnet kamp (*jihâd*) for at opnå deres mål. Det er for dem enhver muslims pligt at gå ind i den kamp for at forsvare *ummahen*. Derimod satser HT primært på intellektuel overtalelse af den enkelte og opfatter arbejdet for dette mål som en kamp til forsvar for *ummahen*.

Både HTernes og *salafi*-gruppernes sort-hvide svar virker attraktive på unge, der søger efter ”sand islam”, og som mangler kontekst og erfaring i at sætte sig ind i islam og dens traditioner. Ved tilslutning opnår de en vis tryghed og et tilhørsforhold i deres tilværelse. Salafiernes tydelige afstandtagen til deres tidligere liv, deres tydeliggørelse af islam (i klædedragt og sprog) og den stærke identitet er en grund til, at navnlig konvertitter og muslimer, der ikke tidligere har praktiseret islam, bliver tiltrukket. HTer er mere anonyme, går i vestligt tøj, har ikke skæg, ryger etc.

På den anden side appellerer HTernes rationelle måde at præsentere islam på til mange unge, der ikke ønsker blindt at overtage dogmer og ritualer, blot fordi forældrene og imamen siger det. De ønsker at komme til en erkendelse på egen hånd og på grund af eget valg snarere end på grund af vane og nedarvet tradition.

Eks-HTeren, Karim illustrerer en af forskellene mellem HT- og salafitankegang med følgende fortælling:

På et tidspunkt mødte jeg nogle af de såkaldte "terrorister" på en net-café. De spillede playstation. 'Hvad laver I?' sagde jeg. 'Vi træner til jihâd'. Det var et meget barnligt spil. De kender ikke meget til islam. Da jeg var HTer diskuterede jeg engang med dem om, hvorvidt *iman* (troen) virkelig sidder i hjertet, som de hævder [HT mener, den sidder i intellektet]. Så jeg spurgte: "Hvad så, hvis man får indopereret et grisehjerte?" De svarede "Nå, så er det nok ikke lige på det sted, men lidt ved siden af, troen sidder." Jeg syntes dengang, at islam for mange muslimer for meget var noget med følelser. I dag tænker jeg anderledes. Følelserne, hjertet må med.

Push og pull faktorer

I rapporten, *Unlocking Al-Qaeda* (Brandon 2009) beskriver James Brandon to faktorer, der er til stede, når en indsat indoptager ekstremistiske ideer:

1) "Push faktorer" betegner forskellige faktorer i fængselslivet, som står i fare for at skubbe den enkelte væk fra mainstream samfundet over i retning af ekstremistiske enkeltpersoner eller grupper. Det kan være racistisk vold, uretfærdig behandling, diskrimination eller social eksklusion.⁵⁶ Alt det, der kan føre til en forstærket utilfredshed og vrede hos den indsatte.

2) "Pull faktorer" benævner faktorer, der kan trække den indsatte i ekstremistisk retning. Det kan være eksisterende ekstremister eller radikaliserede grupper i fængslet, der søger at rekruttere til deres religiøse system – enten ved at tilbyde fysisk beskyttelse, åndelig næring, social støtte eller ligefrem kommende belønning i livet efter døden.

Kun når begge disse faktorer er til stede sammen med et minimum af interesse i religion, kan nævneværdig radikaliserings finde sted (Brandon 2009:101). I Københavns Fængsler er der en klar tilstedeværelse af "push faktorer" blandt de indsatte med muslimsk baggrund, dvs. faktorer eller vilkår der kan animere de unge til at søge voldelige grupper, herunder også ekstremistiske religiøse grupper. Disse faktorer er foruden de ovenfor nævnte for eksempel ensomhed, frygt, vrede, lavt selvværd, som er beskrevet i første del af denne rapport. De er med til at gøre de unge sårbare overfor ekstremistiske enkeltpersoner eller netværk.

Derimod synes pull faktorer ikke at eksistere i fængslet, dvs. radikaliserede indsatte, der søger at trække andre indsatte i ekstremistisk retning.

⁵⁶ Også undersøgelsen, foretaget af Goli og Rezaei (2010) peger på, at eksklusion er en af de vigtigste push faktorer i forhold til islamisk radikaliserings p.113-114 (se note 52).

Dels befinder de indsatte sig generelt i fængslet i kort tid. Dels er radikaliserede unge muslimer i danske fængsler meget få, og de er spredt ud på flere fængsler og afdelinger. De har tilsyneladende hverken interesse i eller mod til at søge at overbevise andre om deres synspunkter, men holder generelt en meget lav profil.

Min færd i fængslet og mine mange samtaler med indsatte med muslimsk baggrund over lang tid ville have afsløret eventuel radikalisering i fængslet. Også imamen udtaler, at det ville være kommet til hans kendskab gennem de tolv år, han har arbejdet i fængslet, hvis radikalisering havde fundet sted endsige rekruttering af indsatte til ekstremistiske grupper. Han har heller ikke hørt fra indsatte, der er kommet tilbage til fængslet om, at nogen tidligere indsat skulle have været udsat for radikaliseringsforsøg udenfor fængslet. Ingen af os har kunnet identificere radikaliseringstendenser i hverken BLF, KF eller i Politigårdens Fængsel (her har de indsatte kun meget lidt kontakt med hinanden).

Efterspørgslen efter radikaliserede holdninger og motivationen i form af en diffus vrede kan meget vel være der hos nogle få indsatte, men den møder i så fald ikke forsyningsmuligheder i fængslet. Skulle radikalisering finde sted, ville det i så fald være en enkelt indsat eller to, der gennem selvstudier havde læst sig til det og ikke gennem påvirkning eller pres fra andre.

Også flere andre ansatte har udtrykt, at der ikke finder radikalisering sted. Ind imellem hører de indsatte udtrykke radikale holdninger, men disse er oftest eller har tidligere været tilknyttet *Hizb ut-Tahrir*, og der er som nævnt tale om ganske få gennem årene. Flere ansatte, der har arbejdet i fængslet gennem flere år, har berettet om tidligere terrorsigtede i fængslet. De siger alle, at disse ikke på nogen måde har været radikaliserende overfor andre indsatte, men tværtimod har holdt en meget lav profil. Der har heller ikke været nogen, der var i stand til virkelig at argumentere for deres sag, dog med undtagelse af en enkelt, som måske nok missionerede for islam, men ikke for radikaliserede holdninger.

Modspil fra imam og fra muslimske indsatte

En af grundene til at radikalisering i Københavns Fængsler ikke finder sted, er de forskellige former for modspil, der kommer fra ansatte og fra andre indsatte. Ansatte med muslimsk baggrund har her en særlig rolle at spille i forhold til at imødegå ekstreme holdninger hos indsatte, og det er mit indtryk, at dette sker. Desuden er det en bevidst strategi fra imamens side at modsige ekstremistiske holdninger og lære de indsatte at være kritiske og respektere andres meninger. Imamen fortæller:

Mine mål med undervisningen er 1) at lære de indsatte at være kritiske – overfor dem, der tilbyder dem undervisning i religion og medlemskab af forskellige fællesskaber. De har en pligt til at spørge til grundlaget for dette

fællesskab. De kan så tænke over svaret, hvis de får et. Hvis der er tale om en manipulerende gruppe, så skal de se at komme videre. 2) at lære dem respekt for mennesker med andre meninger. De skal ikke se ned på andre, fordi de ikke er enige med dem.

De skal ikke lukke øjnene, men turde tænke selv og tage et standpunkt. Der er flere eksempler på indsatte, der startede med firkantede HT-holdninger i min undervisning, men endte med at være mere kritiske og interesserede i undervisningen.

Det er også min oplevelse, at flere indsatte med tilknytning til HT i starten ikke ønsker at deltage i fredagsbøn eller islamundervisning hos imamen, men bløder dog senere lidt op og deltager alligevel. Indsatte med meget fastlåste religiøse holdninger og grupperelationer får ofte også et klart modspil fra andre indsatte, også når de dukker op i studiekredse om islam, hvor forskellige islamopfattelser drøftes. Selve gruppedynamikken modvirker radikaliserings. Det samme gør tværreligiøse samtaler, hvor den enkelte, når han skal forklare islam til ikke-muslimer konfronteres med muslimske indsatte med andre holdninger til islam.

Dertil kommer, at de radikaliserede bestemt ikke er populære blandt andre muslimer i fængslet, som finder dem selvhøjtidelige, selvretfærdige og indstuderede, langt væk fra den virkelighed, de lever i. De gentager blot de samme ting. Nogle siger, at de bare snakker, er hjernevaskede, uvidende om islam. Som Hakan udtrykker det:

Der er nogle, der bliver hjernevasket af HT udenfor. Det er sindssygt. Det er rigtig rigtig ærgerligt, for vi kan lære af hinanden som mennesker, men... man kan også godt sådan blive rigtig skuffet over et andet menneske, hvis han har lært dig noget forkert, kan du følge mig? Men du finder først ud af det, når hammeren er faldet. Du skal falde og slå dig før du finder ud af: ”hov, det var sgu ikke den vej, jeg skulle være gået, jeg skulle have fulgt med ham den anden”. Det er lidt synd, at folk ikke selv slår op i nogle bøger... altså de kan selv læse hvad der er rigtig, og forkert... det der med at... mennesker begynder blindt at følge, næsten forgude andre mennesker, så er det, det går galt.

Også mange af dem, der påvirkes stærkt af den negative omtale af islam og muslimer i Danmark, og er vrede over, at muslimer dræbes og stigmatiseres i andre dele af verden som for eksempel Afghanistan, Palæstina og Irak, har den opfattelse.

For eksempel siger Mustafa:

Hizb ut-Tahrir får vreden ud på den forkerte måde....den meget forkerte måde, og det er det jeg mener, danskerne vil have. De vil gerne se os alle sammen som en *hizb* [medlem af HT], fordi så tænker de okay, det er en *hizb*, sådan er de, så ved vi hvor vi har dem. Over halvdelen af dem, der har været med i *hizb* i dag, har været kriminelle. De har været igennem alt muligt lort, og *hizb* har været med til at sige: jamen, prøv nu at høre her, vores religion siger sådan og sådan. Så føler du, okay, det er et sted jeg passer ind

i. Men det *hizb* også gør, som er forkert, er, at de overfører ting, som ikke hører til her i landet, men kun i Palæstina eller i Afghanistan eller i Irak.... Man kan jo ikke gøre det her, hvor der ikke er krig, hvor folk prøver at leve fredeligt, forstår du. Man kan ikke begynde at ”attacker” et eller andet her, fordi der er nogle, der lige skulle deltage i krig i Afghanistan eller hjælpe FN i Palæstina, eller hvad de nu gør.

I mine gruppesamtaler er jeg ikke stødt på nogen sympatier for politisk islam, tværtimod. Der er også en opfattelse af, at det ikke er et særligt udbredt fænomen i fængslet. Der er andre ting, der har langt mere betydning så som hash, bolig og penge. I det hele taget tænker de unge ikke længere end til dagen i morgen. Ali siger:

Jeg har ikke mødt nogen...I det hele taget taler folk ikke meget om islam herinde, de har det meget på den måde synes jeg generelt, at de hører en imam prædike om et eller andet, og så lærer de ord udenad og så prædiker de videre. Og de går ikke i dybden med tingene, og sådan... jeg synes... rigtig mange gange så har jeg det bare sådan: aj, jeg gider sgu ikke høre på folk fordi de hører noget og så siger de det bare videre. De har ikke noget grundlag.

Religiøs vækkelse og radikalisering

Der er en række fællestræk med hensyn til baggrunden og motivationen hos unge, der slutter sig til ekstremistiske bevægelser på den ene side og unge, som havner i kriminalitet og måske sidenhen bliver religiøst søgende under deres fængselsophold på den anden side. Frustrationer i livet, oplevelser af eksklusion har gjort, at de søger at være del af en gruppe og derved føle sig betydningsfulde. De søger udfordringer og spænding i tilværelsen, noget at kæmpe for. Ofte er de splittede mellem forældrenes traditionelle kultur og det sekulære pluralistiske samfund. De bliver ikke forstået derhjemme, i skolen eller hos imamen.

Politisk-religiøs radikalisering og kriminalitet kan altså være symptom på de samme eller lignende mekanismer hos de unge. For at få en vis værdighed og respekt vælger nogle at gå ind i kriminelle vennegrupper, mens andre havner i ekstremistiske islamiske grupper eller netværk. For Karim var det de samme overvejelser, den samme frustration og følelse af tomhed og meningsløshed, der gjorde sig gældende, da han valgte at gå ind i *Hizb ut-Tahrir* og senere at slutte sig til kriminelle unge:

Da jeg blev bortvist fra teknisk skole som 18-årig, følte jeg et stort tomrum. På det tidspunkt forholdt jeg mig ikke til islam, selv om mine forældre kommer fra et muslimsk land. Hvad skulle jeg nu? Jeg blev efterladt i ensomhed. [...] Nogle ældre muslimer tilbød mig en middag og et møde mig med en utrolig gæstfrihed, som jeg aldrig før havde oplevet. Det var luksusbehandling.... Jeg oplevede et fællesskab, noget de kaldte broderskab. Det opfyldte et tomrum indeni mig, og jeg tænkte: ”Dette er alternativet. Islam har noget, der kan give mig værdi. Det her er den person, jeg er,

jeg har en mening.”. Jeg blev formet, jeg fik en bestemt personlighed. Det var med en sådan energi, jeg kom ind i islam. Nu var jeg ikke længere bange for mennesker, kun for Gud. Jeg gik fra at være ligeglad med alt til at frygte Gud.

Jeg vidste bare ikke, hvad det var for en gruppe, jeg var kommet ind i. Det gik først op for mig senere, da det hele var blevet for meget for mig jo. Jeg havde så mange problemer i min dagligdag, økonomisk, socialt, alt muligt forskelligt: med mine forældre, mine venner, arbejdet, forholdet til mig selv, min fremtid, uddannelse. Der var rod i det, og jeg prøvede hele tiden at finde løsninger. ...

Men gruppen kunne ikke løse problemerne. Det var forkert medicin. Sygdommen holdt sig jo, og til sidst fik jeg nok, og jeg valgte handlinger, der var forbudt i islam.... Den måde jeg fik islam præsenteret på, kunne jeg i hvert fald ikke praktisere. Jeg tænkte, at jeg ville forlade det hele....Jeg ville over til det hinsides.... Men jeg kunne ikke søge døden. Jeg kunne ikke tage livet af mig selv, så jeg tænkte:”OK, jeg må gå et sted hen, hvor der kun er dårlige mennesker...så hvis jeg gør noget dårligt, er det fordi jeg er blandt dem i et dårligt miljø. Det var sådan jeg tænkte jo, og så var det jeg udførte en kriminel handling for at komme ind..... Jeg tænkte:”OK, så vil jeg i fængsel, fordi jeg føler mig meningsløs, så kan jeg ligeså godt være der. Jeg føler mig som et overflødig ord i en bog. Men her i fængslet kan jeg koncentrere mig om nutiden...

I dag er jeg flov overfor for Gud, og så længe jeg går rundt med den flovhed, kan jeg ikke tænke, at Gud vil have med mig at gøre mere, fordi det var mig, der valgte det – at gå ud.⁵⁷

Mangel på selvværd, et eksistentielt tomrum var altså årsag til, at Karim tilsluttede sig først en ekstremistisk religiøs gruppe og sidenhen det kriminelle miljø. Nogle ganske få går så vidt, at de begynder at tænke på at involvere sig i terrorhandlinger. Det kan være mere eller mindre tilfældigt, om man får kontakt til og vælger det ene eller andet modkulturelle fællesskab. Man vælger det, der er for hånden. Det gælder imidlertid for alle grupper, både de kriminelle og de politisk-religiøst radikaliserede, at det er et ungdomsfænomen. De unge dropper oftest ud, når de når midten af tyverne.

Nedenfor har jeg for overblikkets skyld forsøgt at sætte både det, der er fælles og det, der adskiller medlemmer af de to grupper op i et skema. Skemaet bygger på mine undersøgelser i KF og på erfaringer med radikaliserede grupper uden for fængslet. Vi ser her to forskellige religiøse udviklingsretninger og – mønstre. Min undersøgelse viser, at den religiøse vækelse er eller kan være et værn mod, en modvægt til udvikling af radikaliseret islam (inkl. HT), og at dette er en af årsagerne til, at radikaliseret islam på trods af push faktorernes, grobundens tilstedeværelse ikke finder sted i Københavns Fængsler.

⁵⁷ Dette citat er let omskrevet for at gøre det forståeligt for læserne.

	Religiøs vækkelse/øget religiøs bevidsthed blandt indsatte	Radikalisering/øget religiøs-politisk udtryk (udenfor fængslet)
Baggrund	Nederlag, diskrimination, eksklusion, livskrise, manglende selvværd. Ingen fremtid, derfor ingen planer.	Nederlag, diskrimination, eksklusion, livskrise, manglende selvværd.
	Mangler anerkendelse og "belonging".	Mangler anerkendelse og "belonging".
	Skuffelser fører til kriminalitet.	Skuffelser ideologiseres.
Motivation for søgen efter religiøs identitet	Oftest revertitter, der har genopdaget islam og dermed søgt at bryde med fortiden.	Oftest konvertitter/revertitter, som har ny- eller genopdaget islam og brudt med fortiden.
	Søgen efter religiøst defineret identitet evt. som modkultur.	Søgen efter religiøst defineret identitet som modkultur.
	Genoprette værdighed/sikkerhed og tryghed.	Genoprette værdighed/sikkerhed og tryghed.
	Vil vise sig som stærk, ikke svag person (offer). Selvstændig identitet – eget valg, fordi man er stærk.	Vil vise sig som stærk, ikke svag person (offer). Selvstændig identitet – eget valg, fordi man er stærk.
	Nysgerrighed i islam på grund af stigmatisering. Må lære mere om den religion, de bliver skældt ud for at have.	Nogle ønsker at gå tilbage til ressourcerne, skepsis overfor forældres islamiske praksis (ritualiseret).
	Soning i forhold til eget liv. Så gør man noget godt og rigtigt for at rette op på det dårlige og forkerte, man har gjort.	Stedfortrædende soning. Internaliseret ydmygelse. Egne lidelser ses som en del af en mere generel fjendtlighed overfor islam.
	Insisterer på mening/at kunne overskue situationen.	Behov for en betydning/funktion i livet.
Resultat/indhold	Mening med livet (ift. selvfølelse). Håb for et liv efter afsoning.	Mening med eget liv og i verden, tolker i en global kontekst.
	For den enkelte Spiritualitet/bøn stor betydning Religiøs coping (for at klare sig igennem fængselsopholdet).	Spiritualitet/følelser ingen eller næsten ingen plads, mere fokus på religiøse-politiske koncepter.
	Religiøs rådgivning. Større viden om islam. Religion ofte en personlig moralsk	Oftest ringe eller selektiv viden om islam (uden kontekst).

	ramme.	
Forhold til omverdenen	Bevarer evt. ekskluderende tankegang og adfærd (sprog, broderskab etc.) fra kriminelle grupper, hvor afstand ses som en nødvendighed. Verden opdelt i dem-og-os. De, der ekskluderes, er nu dem, der ekskluderer.	Afvisning af omverdenen (ekskluderende). Afstand bliver en religiøs pligt. Verden opdelt i dem-og-os. De, der ekskluderes, er nu dem, der ekskluderer.
	Bevarer evt. samfundet-mod-os opfattelse (derfor må gøre modstand). Ønsker dog oftest at være del af samfundet.	Samfundet-mod-os opfattelse ideologiseret, ekstrem polarisering: Samfundet urent, imod islam.
	Vrede og had mod samfundet/verden kan bearbejdes religiøst, hvorved der opnås mere selvværd.	Vrede og had mod vesten får religiøst-politisk udtryk (<i>um-mah</i> -fikseret) og forstærkes, hvorved opnås mere selvværd.
	Kan have visse politiske sympatier – støtte til lokale politiske bevægelser: <i>Hamas</i> , <i>Hizbollah</i> etc.	Støtte til ”befrielseskamp” mod vesten, <i>kuffar</i> (vantro), undertiden også med voldelige midler.
	Oftest ikke teologisk lukkethed, accept af andres fortolkninger og religioner	Teologisk lukkethed ift. fortolkning (har eneste sande religion og tolkning) – de andre er <i>kuffar</i>
Fællesskab	Flere identiteter. Fællesskab giver identitet	Én identitet Fællesskab giver identitet
	En vis interesse i, hvad der foregår andre steder i <i>umma-hen</i> , solidaritet med muslimer i andre dele af verden, men interessen ikke ideologisk funderet.	Stor interesse i, hvad der foregår andre steder i <i>umma-hen</i> , stor solidaritet med andre muslimer. Interessen er ideologisk funderet.
	Både fælles kriminel historie og religiøs identitet er baggrunden for modkultur.	Politisk-religiøst fællesskab bliver en modkultur.

Fælles for de unge er blandt andet, at religion opfattes som en løsning på mange af de problemer, de har (se citat af Karim ovenfor p. 161-2), så som misbrug, identitetskrise og vredesudbrud. Den kan give dem en ny start i livet, en ny venskabskreds, et nyt livsindhold. Deres identitet bliver stabiliseret ved, at jeg-identiteten smelter sammen med en vi-identitet. Hvem *jeg* er, erstattes af, hvem *jeg* hører jeg sammen med. Men mens denne identitet

for radikaliserede bliver en enkelt lukket dimension, bliver den for de religiøst vækkede kriminelle en åben og flerdimensionel identitet.

Det er også karakteristisk, at de unge definerer sig selv i modsætning til det sted, det samfund, hvor de bor og drømmer om at bo et andet sted. De radikaliserede drømmer om at flytte til et muslimsk land med et kalifat, mens de kriminelle unge blot drømmer om et land, hvor de kan blive mere accepteret.

På trods af de mange fællestræk ved både baggrund, motivation og indhold er det vigtigt at holde de to grupper og deres udviklingstendenser ude fra hinanden. En stærk religiøs identitet betyder ikke, at man nødvendigvis bevæger sig i radikaliseret retning. Tværtimod kan det modsatte være tilfældet. Har man en bevidst muslimsk identitet og et kendskab til sin religion, vil man være langt bedre funderet i mødet med firkantede politisk-religiøse holdninger og bedre i stand til at være kritisk overfor dem og imødegå eventuelle radikaliseringsforsøg. Har man derimod meget ringe eller ingen viden om islam, men til gengæld er stærkt fællesskabs- og identitetssøgende, er man langt mere sårbar overfor påvirkning fra grupper eller enkeltpersoner med en forenklet måde at anskue verden og islam på, samtidig med at de tilbyder en stærk identitet.

Er der grobund for fremtidig radikalisering?

Det må på baggrund af ovenstående konkluderes, at der i Københavns Fængsler (som i de fleste andre større fængsler i Europa) er en vis grobund for radikalisering. Push faktorerne er til stede først og fremmest i form af vrede, kynisme og hævnlyst, blandet med den underliggende følelse af eksklusion, selvforagt, skam og manglende selvværd.⁵⁸ Det viser de indsattes udtalelser, små og store livshistorier samt mine observationer. De unge finder afløb for disse negative følelser gennem vold og modkultur i form af gruppedannelser, hvor loyalitet og fællesskab står stærkt. Spørgsmålet er,

⁵⁸ Terrorspekt, sociolog Peter Waldmann mener på samme måde, at hovedproblemet i relation til radikalisering og terrorisme er identitet og accept i samfundet. Man kan være velintegreret (som de dømte var i Madrid- og London-bombningerne), men stadig føle, at man ikke er anerkendt, accepteret i samfundet. Hvem er jeg? hvor står jeg? hvad er min rolle? hvordan kan jeg få samfundet til at tage mig seriøst? Disse spørgsmål, som mange af de unge stiller, får klare svar i islamismen (Peter Waldmann, *Radikalisierung in der Diaspora. Wie Islamisten im Westen zu Terroristen werden..* Hamburg: Murmann Verlag 2009).

En anden terrorseksperter, Marc Sagemann har samme opfattelse ser radikalisering som først og fremmest et emotionelt problem, som en kombination af på den ene side internationale politiske begivenheder, som de unge opfatter som uretfærdige og ydmygende overfor muslimer, og på den anden side erfaringer i det land, de bor i, af diskrimination og manglende muligheder. Marc Sagemann. *Understanding Terror Networks*. Pennsylvania: Pennsylvania University Press 2004; *Leaderless Jihad: Terror Networks in the Twenty-First Century*. Pennsylvania: Pennsylvania University Press 2008.

om denne modkultur på længere sigt vil få et politisk-religiøst udtryk og manifestere sig i grupper, hvor frustrationer over at være lukket ude af samfundet tolkes i en global kontekst og dermed overføres til den ydmygelse, muslimer oplever rundt i verden.

Men som det fremgår af min undersøgelse og af opstillingen ovenfor, er der også push faktorer, der skubber i en anden retning der, hvor religiøs identitet og fællesskab får en positiv og konstruktiv rolle at spille for den enkelte. Den religiøse identitet kan blandt andet hjælpe den indsatte til at styre sig selv, sit temperament og misbrug, sin pengelyst og hævntrang og dermed vælge andre løsninger end vold og konfrontation. Derfor vil jeg slutte mig til den række af forskere i ind- og udland, der peger på vigtigheden af at ansætte flere imamer i fængslerne. Det afgørende er blot, at man rekrutterer muslimer, der egner sig til et sådant arbejde. Desuden er det vigtigt, hvis man vil undgå såvel push som pull faktorer i KF i fremtiden, at give de indsatte mulighed for, at indgå i konstruktive fællesskaber, hvor de kan lære at se sig som en del af det omliggende samfund og ikke som modstander heraf. Samtidig afhænger det af, hvad der sker i samfundet i øvrigt. Alt dette vil jeg udvikle mere i det følgende.

VI. Modeller for kommunikation og relationsarbejde

1. De unges behov og interesser

Appel om anerkendelse

De syv livshistorier og de forskellige mindre historier i rapporten er gennemgående fortællinger om erfaringer af svigt, disrespekt og eksklusion. Således bliver de implicit eller eksplicit fortællinger, der appellerer om anerkendelse. De indeholder en vrede og frustration over manglende anerkendelsesrelationer – både i etableret, strukturel form og i uformel, personlig form – som ofte får dem til at hente anerkendelse et andet sted, nemlig i de kriminelle miljøer.

Ifølge den tyske sociolog, *Axel Honneth* er anerkendelse en livsnødvendighed. Den er helt essentiel for vores udvikling som mennesker. Et menneske får først sin identitet og bliver først i stand til at klare sig i et samfund, når det indgår som socialt anerkendt medlem af samfundet på lige fod med alle andre. Uden anerkendelse kan et menneske ikke få et positivt forhold til sig selv, blive i stand til at forstå sig selv og identificere sig med sine ønsker og målsætninger. Det mister respekten for sig selv og får svært ved at rumme andre mennesker. Der mangler mening og sammenhæng i livet, hvorved mennesket får vanskeligt ved at blive en stabil aktør i sit eget liv.

Honneth beskæftiger sig med tre former for anerkendelse, som en vellykket identitetsudvikling (et positivt selvforhold) er betinget af (Honneth 2003:14): 1) personlig eller følelsesmæssig anerkendelse (kærlighedsanerkendelse), dvs. i familie og venskaber. Denne anerkendelse er forudsætning for den *selvtillid*, der gør mennesker i stand til at kommunikere og deltage i samfundet, 2) juridisk og rationel anerkendelse, som henviser til lovgivning - med krav og rettigheder, der giver den enkelte *selvagtelse som borger* og dermed mulighed for at deltage i samfundet på lige fod med andre borgere, 3) den sociale eller solidariske anerkendelse, dvs. i forhold til kulturelle, politiske og arbejdsmæssige fællesskaber, som er betingelse for udvikling af følelse af *selvværd*.

Man kan sige, at de unge omtalt i denne rapport mangler oplevelser af anerkendelse på alle tre niveauer: 1) manglende *kærlighedsanerkendelse* i hjemmet, skolen, uddannelsesforløbet, arbejdsmarkedet osv. Den bekræftelse, mange opnår blandt venner på gaden bruges ofte til noget destruktivt. 2) manglende *retslige anerkendelse* i form af diskrimination i retssystemet. De mange stramninger i udlændingeloven, indførelse af stadig hårdere straffe, som især rammer ”udlændinge”, får dem til at føle sig som moralsk utilregnelige mennesker, som ikke besidder nogen form for moralsk dømmekraft eller værdi, men blot skal straffes og/eller smides ud af landet. De

oplever ikke, at de har samme beskyttelse, samme ret til retfærdig behandling eller til at blive hørt som alle andre i samfundet. 3) manglende *social værdsættelse*, som er det største problem for de unge, manglende ret til at blive set på som de enkeltindivider, de er, snarere end som del af en generaliseret gruppe, der på forhånd tilkendes negative egenskaber.

Det er Honneths opfattelse, at hvis ikke man mødes med anerkendelse og kærlighed fra barnsben, fra forældre, lærere, trofaste venner etc., får man svært ved at blive et helt menneske, der har styrke til at klare de arbejdsmæssige krav og personlige udfordringer af etisk og eksistentiel art, som man stilles overfor i livet. Uden værdighed og anerkendelse kan mennesket ikke være velfungerende.

Kastes man så senere i livet ud i en uoverskuelig og tilsyneladende fjendtlig ydre verden (som heller ikke giver en anerkendelse), kan det gå helt galt, som det er sket for mange af de unge. Er man selv eller ens forældre oven i købet flygtet fra en situation med undertrykkelse og stor usikkerhed, for nu at havne i en situation, der også opleves som en form for undertrykkelse og usikkerhed i det nye land, bidrager det yderligere til følelser af frustration og vrede (Honneth 2003:38). Det kan også være mere tilfældigt, at man havner blandt dårlige venner, der påvirker en i dårlig retning.

En eventuel manglende anerkendelse, siger Honneth, opleves som foragt. Personer eller grupper, der oplever foragt, vil forsøge at konstruere en individuel eller gruppespecifik "modkultur af kompenserende respekt" (ibid.: 71). Når de unge føler sig ekskluderet, fremprovokeres deres forsøg på at etablere en plads i en social sammenhæng.

Alle mennesker har brug for at være del af et fællesskab - nært eller fjernt - af en social gruppe. som giver dem en følelse af respekt og tilhørsforhold, af mening og positive muligheder. Alle har brug for succesoplevelser, en følelse af, at man er "god nok". Der er altså brug for både individuel og kollektiv anerkendelse.

Man skal ikke fratage de unge deres personlige ansvar for ulovlige handlinger, men det er almindelig psykologi, at hvis mennesker ikke føler sig tilpas i mængden, hvis de føler sig forkastet af fællesskabet, vælger de at opsøge mennesker, der ligner dem selv og giver en følelse af accept og fællesskab. De søger alternative anerkendelsesfællesskaber, og det kan være fællesskaber, der befinder sig i udkanten af eller i opposition til det etablerede samfund, sådan som det er tilfældet med de kriminelle grupper, de unge befinder sig i.

Derfor kan muligheden for, at de unge kan ændre adfærd og komme ud af kriminaliteten netop opstå i menneskelige relationer, men vel at mærke i kvalitativt anderledes relationer end dem, de har været vant til i gadelivet. På gaden indgår de unge også i relationer med hinanden og får noget ud af dette, nemlig spænding, tryghed, hjælp og en vis bekræftelse. Men relatio-

nerne, fællesskabet bruges ofte negativt til en bekræftelse af det destruktive, nederlaget, vreden og hadet. Relationerne må derimod opbygges i et fællesskab, der kan bruges positivt og konstruktivt, så at den enkeltes selvrespekt og selvværd kan styrkes og synet på egne ressourcer ændres.

Forstår man ikke denne mekanisme hos de unge, kan man ikke sætte konstruktivt ind. Man kan sætte nok så mange hjælpeforanstaltninger og indsatser i gang i form af støtte til at komme i gang med en uddannelse eller komme i arbejde. Men det vil ikke give noget nævneværdigt resultat, før man tager de unges råb om anerkendelse alvorligt. Dette vil kræve, at vi som samfund begynder at se kritisk på den måde, vi forholder os til de unge på alle tre anerkendelsesniveauer, dvs. også det sociale niveau, der har at gøre med den måde, hvorpå vi ser, omtaler og behandler de unge.

Ifølge Honneth er anerkendelse på alle niveauer (familiært, retsligt, socialt) noget, man må kæmpe for. Især den sociale anerkendelse skal man også selv fortjene. Man må kæmpe for personlig værdighed og integritet. Men det kræver menneskelige ressourcer at tage denne kamp op. Det er disse ressourcer, vi kan forsøge at styrke hos de unge, mens de sidder i fængsel. Med afsæt i de ressourcer, interesser og erfaringer, den enkelte unge har, gælder det om at give ham/hende overskud og selvtillid til at tage kampen for anerkendelse op, indgå positivt i sociale relationer og deltage i samfundet.

Dette kan blandt andet gøres ved at der etableres rum for samtale og aktiviteter, baseret på en grundlæggende gensidig anerkendelse, og dermed bidrages til, at den enkelte unge udvikler sig både fagligt, socialt og personligt.

Interesser, ressourcer og ønsker for fremtiden

Som nævnt er det vigtigt at tage udgangspunkt i de unges egne ressourcer og interesser, når man vil forsøge at lave nye initiativer for denne gruppe. Flere funktionærer har netop understreget vigtigheden af at finde frem til aktiviteter for de unge, der relaterer til deres verden. Det gælder om at fange dem i deres interesser, som en af dem formulerede det.

Tabel 15 nedenfor bygger primært på handleplanerne i Klientsystemet og viser, hvor de indsattes hovedinteresser ligger. Der er angivet samtlige fritidsinteresser, de unge selv har nævnt. Nogle indsatte har således nævnt flere fritidsinteresser. I under halvdelen af de indsattes handleplaner er fritidsinteresser ikke omtalt, eller det angives, at den indsatte ikke har nogen interesser, eller at interesserne er venner, familie, kæreste. Det er ikke nogen overraskelse, at det først og fremmest er sportsaktiviteter, der har disse unges interesse. Den store topscorer er fodbold, som nævnes af godt en fjerdedel. Mange af de unge spiller klubfodbold, flere oven i købet på højt niveau. Dernæst kommer styrketræning, som til gengæld er de etnisk danskeres topprioritet. På tredjepladsen ligger boksning, som ikke synes at

have nogen interesse blandt etnisk danske indsatte, og på fjerdepladsen sport i øvrigt. Også musik og dans har en vis interesse.

Tabel 15: De unges fritidsinteresser

	Etniske mi- noriteter	Etnisk danske
Fodbold	26,2	12
Styrketræning	16,5	27
Boksning (inkl. thai)	7,8	0
Sport i øvrigt/generelt	5,3	6
Musik + dans	4,2	6
Fitness	2,5	2
Biler	2,3	6
IT	1,8	3
Bøger + kunst	1,5	0
Kampsport i øvrigt	1,5	1
Spil	1,3	3
Hunde (inkl. kamp-)	1,3	5
Natur, have, fiskeri, mad	0,5	4
Knallert+ motorcykel	0,3	4
Motor-cross	0	4
Andet eller uoplyst (venner, familie, kære- ste)	46,0	41

Det er mit generelle indtryk, at mange af de unge har betydelige kunstneriske evner. Flere er gode tegnere og billedmalere og udnytter undertiden disse evner, mens de har siddet i fængslet, også som en slags terapi eller mestringsstrategi. Flere arbejder med musik og dans, for eksempel som rap-musikere. Disse ressourcer og interesser har dannet grundlag for de typer af aktiviteter, der foreslås i denne rapport.

En vigtig ressource er de unges interesse i skolegang og uddannelse. Spørger man efter deres ønsker for fremtiden, vil langt de fleste svare, at de gerne vil have en uddannelse. Det er mit indtryk, at de unge er meget bevidste om, at netop uddannelse, undervisning er nøglen til et anderledes liv for dem i fremtiden.

En yderligere ressource hos unge, som dog til dels er betinget af fængselsituationen, er deres tillidsfuldhed. Mange af dem er meget kontakt- og omsorgssøgende, også selv om de forsøger at give et meget selvstændigt og cool indtryk. De er meget åbne og tillidsfulde, når man først har opnået en positiv kontakt. Viser man dem respekt, har man deres tillid.

Samtidig har de en høj grad af indbyrdes tillid og støtte. De er meget relationsmindede og gode til at indgå i og skabe fællesskab med hinanden og

med andre unge. Således har jeg aldrig oplevet nogen af de unge i grupperne beklage sig over andre deltagere. Tværtimod udviser de stor solidaritet.. Er en af deltagerne syg eller har haft en dårlig dag eller uge, er de andre deltagere støttende og omsorgsfulde og parate til at give afkald på egne fordele for dennes skyld. På den anden side sker der også hurtigt en eksklusion, hvis den enkelte ikke opfører sig efter det uskrevne kodeks.

Mine erfaringer er, at det er afgørende for indsatsen i forhold til de unge, at der tages udgangspunkt i deres interesser og ressourcer, at de selv får indflydelse på indhold og metode for aktiviteterne. Der skal skabes en balance – og det er ofte en hårfin balance – mellem deltagerinddragelse og deltagerstyring. Er denne balance ikke tilstede, vil de unge ofte enten (ved for meget inddragelse) blive urolige og ligegyldige eller de vil (ved for meget styring) blive yderst oppositionelle overfor det, der foregår. I begge tilfælde vil de miste interessen og droppe ud. Således klager de ofte, når de synes at undervisningen i skolen enten er for useriøs og ustruktureret eller går hen over hovedet på dem uden at de føler, der bliver lyttet til dem. Der skal både være mulighed for at tage ansvar og for at kunne bidrage, dvs. opleve sig selv som aktivt subjekt med frihed.

2. Eksisterende relationsarbejde i fængslet

I et varetægtsfængsel som KF forstærkes sanserne. De indsatte er meget sårbare og påvirkelige i den situation, de er i. Derfor frembyder KF nogle særlige muligheder, der kan udnyttes. Som en af de unge udtrykte det: "Når man kommer ind, føler man sig virkelig alene. Så er det nemmere at komme ind til folk....få styr på dem og få dem hjulpet på rette vej." Der eksisterer da også i dag en lang række tilbud i fængslet, der har en relationsorienteret tilgang.

I KF har indsatte mulighed for beskæftigelse på et værksted,⁵⁹ i køkkenet, i bygningsafdelingen eller teknisk afdeling. Det giver mulighed for et vist arbejdsfællesskab blandt de indsatte. Der er endvidere mulighed for celloarbejde, vaske- eller rengøringsarbejde på afdelingerne. Dertil kommer forskellige tilbud med mere eksplicit relationel karakter, som jeg vil give en kort beskrivelse af.

Beskæftigelsesafdelingen (BA) er netop nu i færd med at reorganisere sig og afprøver i foråret 2010 metoder til at aktivere flere indsatte og gøre det tidligere i deres forløb end hidtil. For skolens vedkommende betyder det for eksempel, at indsatte ikke skal vente så længe for at komme i gang med undervisning, efter de er blevet indsat.

⁵⁹ Antallet af værksteder er for nyligt blevet skåret ned fra tre til et på grund af sparekrav.

For at opnå dette mål, indføres bl.a. et *introduktionsprogram* for alle nyindsatte, der dels skal give en introduktion til fængslets dagligdag, dels skal afklare de unges motivation for de forskellige former for beskæftigelse i fængslet. Det er meningen, at alle indsatte senest på fjerdedagen efter indsættelse skal have tilbudt et sådan fast intro-program og information om relevante beskæftigelsestilbud.⁶⁰ Endvidere er det meningen, at reorganiseringen skal have fokus på tværfagligt samarbejde.

Skoleundervisning

Skolen er et af de steder i fængslet, hvor der er en direkte mulighed for at skabe positive relationer mellem de indsatte, og hvor det er muligt for den indsatte at snakke med en voksen, lytte til dennes synspunkter og afprøve egne synspunkter. Omvendt kan den indsatte her få en oplevelse af at blive lyttet til. Skolen i KF har gennemgået en stor udvikling, især gennem de sidste ti år, blandt andet fordi der efterhånden eksisterer så mange projekter ved siden af skolen, der også kan være med til at give de unge et indhold i dagligdagen, og som er relationsdannende. Skolen er nu på vej fra traditionel undervisning til mere projektorienteret og kompetencegivende, erhvervsrettet undervisning.

Fængslets nuværende skole tilbyder undervisning i almindelige boglige fag foruden multikulturel forståelse, IT, sport, afspænding, yoga og forskellige kreative fag, så som keramik, syning, madlavning, rytmisk kor og samspil. Sportsaktiviteter og madlavning med de indsatte udføres desuden af flere fængselsfunktionærer. De indsatte kan også modtage kompetencegivende undervisning i for eksempel forberedende voksenundervisning (FVU). Udover den almindelige undervisning bliver der hvert år også gennemført et særligt projektorienteret sommerskole-program.

En undersøgelse har vist, at særligt indsatte med etnisk minoritetsbaggrund har stor interesse i at komme i skole. Her oplever de sig selv som elever mere end som indsatte (Krammer 2007:4).

Kommentarer: Det tyder på, at skolen udvikler sig i en retning, der er relevant for de unge i målgruppen. Mange har givet udtryk for, at de ønsker mere erhvervsrettet undervisning. Det er afgørende for dem, at de oplever, at de opnår færdigheder, som er nyttige ved løsladelsen. De har brug for arbejdsstræning og målrettede projekter i forhold til arbejdsmarkedet. De er bange for ikke at kunne komme i gang udenfor og vil gerne udnytte situationen i fængslet, hvor der er tid og økonomi til det og hvor der ikke er andre fristelser til at trække dem væk fra det. En stor del af de unge har ikke kunnet gennemføre en traditionel uddannelse. De har i det hele taget lidt mange nederlag og har brug for succesoplevelser. Derfor er det en stor dag, når de for eksempel kan modtage et statsautoriseret FVU-prøvebevis.

⁶⁰ BA arbejdsplan for 2010. Notat 2.2.2010.

De unge har generelt en stor modvilje mod det, de opfatter som meningsløs og useriøs undervisning og aktivering. Det har jeg konstateret i de gruppesamtaler, vi har haft. Undervisningen skal være seriøs, have et klart mål, på trods af at de ofte har svært ved at koncentrere sig. På den ene side er de nemlig bevidste om, at uddannelse er vejen frem, mens de på den anden side tvivler på, at de kan opnå de mål, de ønsker at opnå. Det er derfor vigtigt, at de unge hjælpes til at få kontakt med de uddannelsessteder, de ønsker at komme ind på eller fortsætte på under eller efter afsoningen. Jo mere fastlagt og planlagt det videre forløb er, jo bedre er mulighederne for at holde fast i uddannelsen og holde sig væk fra kriminalitet. Det er mit indtryk, at skolen her gør, hvad den kan for at opfylde dette behov.

Som nævnt er de unge meget kropslige, hvad også fængselsituationen lægger op til. De har behov for at bruge deres energi, deres hænder, ja hele kroppen. Derfor har det været et gennemgående ønske fra de indsatte at få flere muligheder for sportsaktiviteter. Som det også fremgår af tabel 15 ovenfor, er det særligt fodbold, der interesserer de unge. Det er ofte også unge fra denne målgruppe, der melder sig til fodbold. Det vil blive beskrevet i næste kapitel, hvad fællesskabet omkring for eksempel fodbold kan betyde for de unge.

I Vestre Fængsel er flere gårdtursarealer af sikkerhedshensyn blevet eller vil blive ombygget og dermed opdelt i mindre enheder. Det betyder, at de ikke længere kan anvendes som fodboldbaner. De unge er meget kede af denne udvikling. Der er nu kun en lukket sportshal tilbage. Der vil forhåbentlig komme en løsning på dette problem, så de indsatte får mulighed for at udøve den sport, de er allermost optaget af, og som kan skabe nogle sunde sociale relationer mellem dem. Til gengæld har man taget en ny stor fitness hal i brug.

Adfærdsprogrammer

I Kriminalforsorgens regi findes der en række motivations- og behandlingsprogrammer. Således tilbydes indsatte i Københavns Fængsler, der har et selvoplevet afhængighedsforhold til stoffer eller alkohol og et reelt ønske om at nedsætte eller stoppe deres misbrug, at komme i behandling i *Projekt Over Muren (POM)*. Projektet er et satspuljeprojekt og er blevet udmøntet i et samarbejde mellem KF og Københavns Kommune. Den overordnede målsætning er ”at tilbyde en professionel behandling med henblik på at støtte og motivere den enkelte bruger til at skabe positive forandringer i sit liv.”⁶¹ I projektet indgår brug af kognitiv metode.⁶²

Det gælder om i indsatsen først at få en afklaring af projektdeltagerens egne ønsker og behov for behandling. Behandlingen foregår både individu-

⁶¹ <http://www.kfkk.dk/om-projektet/kort-om-projekt-over-muren.aspx>

⁶² En af grundantagelserne i den kognitive metode er, at vores følelser og adfærd bestemmes af vores måde at tænke på og se verden på.

elt og i grupper. Dernæst indgår motiverende samtaler, der sigter på løsninger frem for problemer og på deltagerens positive forestillinger om løsning. Hvad er tidligere lykkedes for deltageren? Det drejer sig her om at hjælpe den indsatte til at blive mere afklaret omkring sine værdier og sin livsstil og søge at skabe indre motivation til forandring af en konkret adfærd og livsstil. En grundpille i disse samtaleforløb er ”forståelse og empati for persons situation og opfattelse.”⁶³ Deltageren skal være en aktiv medspiller i forandringsprocessen ved selv at opdage sine styrker og ressourcer og finde frem til løsninger. Netop ved at inddrage den indsatte selv i processen, kan han/hun motiveres til forandringer. Der er her et klart inkluderende sigte med programmet.

I POM står relationsdannelse i det hele taget meget centralt, dvs. primært dannelse af positive relationer mellem behandlere og deltagere i projektet. Her er projektet inspireret af Honneths anerkendelsesteori, som den beskrives ovenfor, hvorved alle tre anerkendelsesniveauer inddrages, både det følelsesmæssige, interpersonelle og samfundsmæssige (Projekt over Muren 2009:10). Samtaleteknikken bygger på den ligeværdige kommunikation og den enkeltes autonomi. Det gælder om for behandleren at møde den enkelte deltager med respekt, fordomsfrihed og tillid og at lytte åbent og sætte sig ind i deltagerens måde at forstå verden på – og komme denne forståelse i møde, for at deltageren kan få tillid til behandleren og være ærlig omkring sin situation. Deltagere skal føle sig hørt og lyttet til. Først da bliver det muligt for de to parter at indgå i et samarbejde for at finde frem til muligheder for forandringer. Men det er deltagerens eget valg og ansvar (ibid.:11).

Projektet arbejder ud fra en anerkendende pædagogisk tilgang, som fokuserer på positive fremskridt og på at skabe succes for deltageren. I tilfælde af, at deltagerne ikke opfylder forventningerne til behandlingerne, er grundantagelsen, at det er forventningerne til deltageren, der skal justeres og ikke deltageren, der skal sanktioneres. (ibid.19)

Projekt Menneske (PM) er et andet misbrugsbehandlingsprogram, der er specielt målrettet kvindelige indsatte. Også misbrugsbehandling, baseret på Kongens Ø, er et tilbud for indsatte i Københavns Fængsler.

Programmet, *Anger Management* er et tilbud til unge, der har svært ved at håndtere deres vrede og aggressivitet på en konstruktiv måde. Dette program bygger på kognitiv terapi, der går ud på at omstrukturere tanker og underliggende antagelser, så man bliver bedre til at håndtere de udfordringer livet byder. Et program indeholder otte lektioner á to timer, og der undervises i grupper på 4-6 indsatte. Behandlingen kan videreføres i Kriminalforsorgens regi efter løsladelse.

⁶³ <http://www.kfkk.dk/om-projektet/det-faglige-grundlag.aspx>

Kommentarer: De unge er generelt glade for disse behandlingsprogrammer, og flere har givet udtryk for, at være blevet hjulpet af dem. En af behandlerne, som også er fængselsfunktionær fortæller om de unge i behandling:

Mange af de unge mangler simpelthen rationel logik. Det er instinktet, følelserne de går efter, og de bilder sig ting ind, som ikke er der. Når nogen sårer dem

Derfor siger jeg ofte til indsatte i løbet af samtalerne: "Når man udløser sin vrede i form af vold, er man egoist. Så tænker man kun på at komme af med den følelse så hurtigt som muligt. Dyr går efter deres instinkt, gør det de har lyst til, men mennesker har både følelser og logik. Du bruger jo ikke de gode følelser. Evner, du bruger dem ikke. Nu har du spillet på din stolthed. Men der er ikke noget at være stolt af her. Du har jo ikke selv valgt at være her. Alt er taget fra dig. Tænkt på, du skal ringe på, hver gang du skal på toilet. Hvor er din værdighed? Hvis du tænker dig om inden du handler, kan du bedre beskytte dig selv. Det er bedre for dig selv."

Det er OK at begå fejl, men ikke igen og igen. Man skal lære af sine fejl. Det er blandt andet det, vi lærer de indsatte. Og vi kan gå tæt på dem, for de kan ikke løbe fra os. Vi kan gøre alt hvad vi vil med dem. Alt muligt for at de kan blive bedre mennesker.

Det er en stor force i disse behandlingsprogrammer, at der er fokus på de indsattes potentialer frem for deres problemadfærd. Hvis tilgangen er mere problemorienteret, risikerer man, at den hæmmer indsigten i de unges ressourcer, og at de fastholdes i deres negative adfærd. Samtidig er det mit indtryk, at behandlerne lægger megen vægt på den relationsorienterede vinkel af programmet, hvor de indsatte kan erhverve en *social kompetence*, dvs. lære at se sammenhængen mellem deres handlinger og den effekt, de har på andre mennesker og på fællesskabet.

Mentorordning og jobkonsulenter

I et år frem til januar 2010 har en særlig mentorordning henvendt sig til de 15-25-årige i KF af anden etnisk oprindelse end dansk. De unge har her kunnet få tilknyttet en mentor i sidste del af afsoningen, eller mens de er under tilsyn af Kriminalforsorgen. Mentoren var ofte en person, den unge havde været med til at udpege eller havde et forhåndskendskab til, og ordningen byggede således på en relationsopbyggende interaktion mellem disse to mennesker i en længere periode. I mentorordninger gælder det blandt andet om at opbygge en positiv relation mellem den unge og mentoren, som skal være positiv rollemodel, støtte og vejlede den unge til en mere struktureret hverdag og til positiv kontakt til det omgivende samfund. Målsætningen er, at den unge skal komme ud af sin kriminelle løbebane og blive bedre i stand til at tackle problemer og tage ansvar for sit liv.

Der kan være tale om praktisk hjælp til at finde eller fastholde den unge i skole, arbejde eller bolig, få orden i den unges økonomi. Det kan også være hjælp i kontakten med de offentlige myndigheder, banker, socialkontorer etc.

eller det kan være mere personlig hjælp i form af rådgivning og samtale om familieproblemer, eget følelsesliv, misbrugsproblemer etc.

Gennem samvær, samarbejde og samtaler kan der opbygges et tillidsforhold og en venskabelig relation mellem den unge og mentoren. Denne kontakt kan få stor betydning for den unge.

I forsøgsperioden i KF har der været iværksat og gennemført omkring 30 mentorforløb. Ordningen og dens ressourcer er nu overgået til Kriminalforsorgen i Frihed, hvor indsatte efter afsoning stadig har mulighed for at anvende den.

Kommentarer: Mentorordningen er overordentlig anbefalingsværdig i forhold til gruppen af unge med etnisk minoritetsbaggrund. Det er da også mit håb, at det bliver muligt at genindføre den i KF. Flere af dem, der har benyttet sig af ordningen, har udtrykt stor tilfredshed med den. Blandt de indsatte generelt er der dog en udbredt skepsis overfor mentorer og kontaktpersoner. Mange giver udtryk for, at mentorordningen kun kan fungere, hvis mentoren selv kender det kriminelle miljø indefra. Han skal kunne tale fra erfaring til erfaring. Således siger Mehmet:

Jeg tror ikke en mentor hjælper. Jeg har set rigtig mange unge ude i Ishøj, der har en kontaktperson.... Ofte ser de ikke hinanden. Og ses de ikke i to dage, så er den allerede gået galt der, så har den unge fået lejlighed til at lave alt mulig andet. Det ved jeg altså, det er sket så mange gange...

Men hvis det er en person, der selv har prøvet det, vil han blive mere respekteret, vil jeg sige, end hvis det bare er sådan en lille bogorm, der er kommet og skal fortælle dem noget. De respekterer ham, der virkelig har været inde og ruske tremmer og ved, hvordan livet hænger sammen udenfor. Han kan også tillade sig ligesom at råbe lidt højere end ham den anden og sige "Hej! Nu slapper I lige lidt af!" Så ved jeg at de tager ham lidt mere seriøst end de tager ham den anden, fordi de ved et eller andet sted, han har været inde og sidde, han har hidsig temperament og: "Ham skal vi sgu ikke hidse op".

Også fordi der er mange af dem der ser dem som forbilleder... ser og tænker: "Jamen han er et godt menneske, og se hvad han har været igennem, og hvis han kan, så kan vi også". Inden de kommer for lang ud i kriminalitet, er det godt for dem lige at sidde og høre, hvad de ældre har oplevet ik. Der er rigtig mange håbløse DAMP-børn... kender en masse, det er lige meget, hvad du siger til dem, det er lige meget hvad du har oplevet... så er det helt sort, du. Nogle af dem vil bare sige til dig: "Hvem fanden er du? Du skal lære mig... din generation er færdig, bøssekarl, din generation er færdig, det er os der styrer nu, vi de unge er stærkere". En mentor ville ikke hjælpe her. Der skal mere til.

Og Bassem :

Jo en mentor, men så skal det være noget mere seriøst, fordi jeg har også set mange med en mentor eller kontaktperson, hvor der går for lang tid mellem de ser hinanden. Hvis det endelig er, så skal det være mere intensivt. Der

skal laves en handleplan, som de følger nøje, og hele skal man være efter de unge, men på den gode måde, ikke hele tiden ånde dem i nakken, men altså ligesom, bakke op om dem. ”Hvad så, hvad har du nået? Hvad er du kommet frem til?” Altså hele tiden, så personen føler sig som en person, så han ligesom føler sig accepteret, ligesom føler: ”ok, der er nogen der interessere sig for mig. Jeg er ikke ligegyldig, jeg er ikke bare... jeg er en del af samfundet. Jeg har noget at bidrage med. Der er nogen der virkelig gider, altså ikke bekymre sig, men altså, at der er nogen der gider tage hånd om sagerne. Det vil jeg vil tro ville hjælpe... det ville jeg ærlig talt.

Det nytter ikke noget at bare spytte en masse penge ud i et eller andet, som man ikke følger op på. Kommer der noget ud af det? Det er det jeg mener.

Flere undersøgelser bekræfter da også, at mentorprogrammer, hvor mentoren og den unge mødes på ugentlig basis i mere end fem timer pr. gang, har været mest frugtbare i forhold til at undgå recidiv. Dertil kommer, at hvis mentorprogrammet suppleres med job- og/eller uddannelsesmulighed, vil det give et endnu bedre resultat. Mentorordningen kan ikke stå alene.⁶⁴

Jo mere, der er påbegyndt og planlagt før løsladelse jo bedre, og jo tidligere den unge kan tage hul på det planlagte jo bedre. Derfor er det et godt skridt, at KF har indledt et samarbejde med jobkonsulenter som et led i *Projekt SSP*, der kan få kontakt og aftaler med de unge, mens de sidder fængslet.

Ungeafdelingen

I løbet af sommeren 2009 indledte Københavns Fængsler et særligt *program for de unge mellem 15 og 18 år*, som befinder sig på en særlig ungeafdeling i sydfløjen. Der er gennemsnitligt 10-11 unge indsat i ungeafdelingen, afsondret fra andre indsatte. De sidder i snit under fem dage. Programmet, som kører alle ugens dage, indbefatter for eksempel undervisning i dansk og engelsk, samfundsfag og madlavning, vejledning i sociale forhold, førstehjælpskursus, fælles morgenmad samt en række sportsaktiviteter. Dertil kommer et fag, man har kaldt ”Mennesket i verden”, som handler om identitetsdannelse. Der er endvidere inkluderet kognitiv læring, som anvender metoder fra POM. Fire af ugens dage er der fysiske aktiviteter med løb og anden konditionstræning. Flere af aktiviteterne har en klar relationsorienteret tilgang. Foruden pædagoger, socialrådgivere, behandlere og sportstrænere er også funktionærer involveret i programmet.

Programmets værdigrundlag bygger først og fremmest på KFs generelle værdisæt, nemlig TAKE værdierne, dvs. troværdighed, ansvarlighed, konsekvens og empati. Det tværfaglige Ungeteam, som arbejder med indsatsen er desuden kommet frem til at formulere følgende grundlæggende værdier:

⁶⁴ For eksempel *Effects on Mentoring Interventions in Reducing Crime*. European Crime Prevention Networks, 2008. <http://www.eucpn.org/>

- Dialogen er i centrum
- Den enkelte unge er unik og skal håndteres individuelt ud fra de konkrete omstændigheder
- Vi er troværdige over for den unge og hinanden ved at sætte grænser, anerkende, italesætte og indrømme fejltagelser
- Vi er loyale i vores tværfaglige samarbejde, således at vi også som samlet gruppe fremstår troværdige

Kommentarer fra indsatte: De unge, jeg har talt med på afdelingen, er grundlæggende tilfredse med aktiviteterne, især i starten af deres ophold. De føler, at dagen dermed går hurtigere og bedre på afdelingen end i de sikrede institutioner, hvor der ikke er andet at tage sig til end det man selv skaber, som de selv udtrykker det. Flere af dem har dog klaget over, at de føler sig lukket ude fra de muligheder, de ældre indsatte har, og at de har for lidt indflydelse på indholdet af aktiviteterne. De har ikke som andre indsatte en talsmand, som kan tale deres sag og lægge deres ønsker og behov frem. På den måde føler de sig dårligere stillet.

Generelt oplever de, at kommunikationen med personalet og med hinanden foregår mere frit og åbent i Vestre Fængsel end på institutionerne. Dog føler de, at det er meget hårdt at være frihedsberøvet i et fængsel. De føler sig meget alene i cellerne.

Kirkelige og muslimske aktiviteter

Foruden *højmesse* og *fredagsbøn*, er der en ugentlig *stillegudstjeneste*, hvor indsatte sidder i kirkerummet sammen med en præst i bøn og meditation. Der fokuseres her på befrielse fra følelser af skyld, bl.a. ved hjælp af symbolhandlinger. Som det har været beskrevet, er fællesskabet omkring religiøse ritualer af stor vigtighed for en del af de unge.

På denne måde skabes en form for ligeværdighed blandt de indsatte. Som en af præsterne forklarer:

I bønner er vi lige overfor Gud. Det betyder ikke, at det hierarki, de indsatte bygger op blot slettes ud. Det er der. Men det er mere i baggrunden end det er på gårdtur og i fællesskab. Kun glimtvis ser vi under gudstjenesten, at vi står et andet sted, kigger i en anden retning. De indsatte opdager måske, at det vil de gerne. Det er ikke et fuldstændigt frirum, men de indsatte giver alligevel udtryk for, at det er som om de ikke har været i fængsel, mens de var i kirken. Det opleves som et fristed. Og det fællesskab, der opstår, rækker videre. Ofte spørger deltagerne: 'Er der ikke noget, jeg selv kan lave i min celle? Reflektere over nogle tekster?' Ind imellem har de taget initiativ til at læse det samme tekst på et bestemt tidspunkt, hvilket giver dem en følelse af mediativ samhørighed.

Kirkekoret, der består af op til tolv fanger, mødes en gang i ugen og deltager i alle højmesser.

Desuden er der løbende en række ugentlige *studiekredse* om henholdsvis islam og kristendom, forestået af fængselsimamen og fængselspræsterne. Dertil kommer en filmklub, præstefodbold samt enkeltstående begivenheder så som koncerter og paneldebatter.

Der er ingen tvivl om, at fællesskabet omkring præstegangen har stor betydning for mange af de indsatte. En vigtig grund er, at de ansatte har en fælles forståelse af, at netop ligeværdighed er et princip i forhold til omgangen med og aktiviteterne for de indsatte. Der er selvfølgelig tale om en asymmetri. Der er nogle der har nøgler, og andre der ikke har. Nogle er præster eller imam, andre er ikke. Man er ligeværdige, men ikke ligestillede. Og det mærkes af mange indsatte som en befrielse, et frirum, hvor der fokuseres på andre ting end på gårdturen eller i fællesskab, og hvor de kan føle sig trygge til at være dem, de er. ”Det er som om vi ikke er i fængsel”, siger de indsatte ofte. ”Her er vi mennesker igen.”

3. Forslag til modeller for relationsbygning

Kommunikation med de unge

Da den undersøgte gruppe af unge mellem 15 og 30 år ofte er præget af autoritetsmodstand og generel vrede mod samfundet, kan det være en vanskelig gruppe at kommunikere med. De unge vender ofte deres vrede mod de voksne, der er i nærheden, også selv om den ikke nødvendigvis har med disse mennesker at gøre.

Den kommunikation, der foregår mellem fængselspersonale og indsatte er af stor betydning for de unges udvikling i fængslet og deres videre forløb. Man taler i forskningen om brug af god og dårlig magt i forhold til indsatte.⁶⁵ Den gode magt præges af respekt, tillid og personlige relationer, og det er den gode magt, der skaber det man kalder ”dynamisk sikkerhed”. Den dårlige magt, der udelukkende baserer sig på ”statisk sikkerhed”, er derimod en rigid regelstyret praksis, der viser sig ved manglende vilje eller evne til at lytte og tale med de indsatte om problemerne. I stedet søges konfrontationen. Denne magt kan skabe grundlag for utryghed hos den indsatte og ødelægge den dynamiske sikkerhed.

Følgende som bygger på den foregående analyse er vigtigt at vide, når man skal kommunikere med denne gruppe af unge:

- møder man de unge med anerkendelse, respekt og interesse, undgår man lettere aggressiv modstand

⁶⁵ Prof. Alison Liebling, Institute of Criminology, University of Cambridge har udført flere studier om livskvalitet i fængslerne, se for eksempel Alison Liebling & David Price, *The Prison Officer*, Devon: Willan Publisher 2001. Alison Liebling and Helen Arnold, *Prisons and their Moral Performance: A Study of Values, Quality, and Prison Life*. Clarendon Studies in Criminology 2005.

- ofte er samtale eller overtalelse (dynamisk sikkerhed) mere effektivt end rigid håndhævelse af regler (statisk sikkerhed), hvis man vil undgå voldsomme reaktioner hos de unge
- ofte mangler de unge selvværd, selv om det kan se anderledes ud
- de unge føler sig nemt tilfældigt/uretfærdigt behandlet, når de ikke får oplyst meningen med regler og sanktioner
- det er vigtigt at kommunikere årsagen til eventuelle kollektive sanktioner eller restriktioner. De unge har en tendens til at tage det personligt og vende det ind mod sig selv
- når de unge reagerer voldsomt på manglende forklaringer på sanktioner, kan det hænge sammen med lignende situationer i forhold til deres forældre
- det højner de unges selvtillid, at de tiltales ved navn
- mange unge udtrykker vrede, når de bliver kede af det. De er ikke vant til at italesætte negative følelser
- når de taler et andet sprog end dansk til hinanden eller til sig selv i konfrontation med ansatte, er det ofte udtryk for et forsøg på at holde fast i deres selvværd og integritet
- især har unge med flygtningebaggrund en stærk vrede i sig. Deres raseri kan være en afmægtig magtudøvelse

Flere funktionærer har udtrykt et ønske om efteruddannelse for at blive bedre i stand til at kommunikere med denne gruppe af unge. De vil gerne have mere kulturel baggrundsviden, mere kendskab til deres baggrund og situation, om deres måde at agere og argumentere på. De synes, de mangler grundlæggende redskaber i konfliktløsning netop i forhold til denne gruppe. Hvad betyder for eksempel sprogbrug, tiltaleformer og kropssprog? Samtidig ville en indføring i flygtninges særlige problemer være relevant - i de unges psykiske problemer, især ADHD og PTSD. Hvordan omgås man mest hensigtsmæssigt forskellige former for psykisk sygdom? hvordan håndterer man krisereaktioner? En opkvalificering af personalet på disse områder ville give dem nogle bedre redskaber til at undgå eller håndtere konfliktsituationer.

Det fremgår af undersøgelsen, at funktionærer og andre ansatte med etnisk minoritetsbaggrund kan fungere som gode rollemodeller for de unge og dermed have den inkluderende og selvværdsopbyggende effekt på dem. Der er ingen tvivl om, at ansættelse af flere etnisk minoritetsfunktionærer, som er i besiddelse af gode sociale kompetencer på længere sigt kan have en positiv betydning for målgruppen.

Inkluderende samtalegrupper

Min forskning har vist, at inkluderende, anerkendende fora, hvor man taler med hinanden på en anden måde, end man gør på gårdtur og på afdelingerne, er befordrende for en positiv udvikling hos unge i målgruppen og være med til at udfordre det negative selvbillede, mange af dem har. De allerede eksisterende aktiviteter, der implicit har dette mål og den funktion, så som formel skoleundervisning og værkstedsarbejde, sportsaktiviteter, korsang og madhold med funktionærer og andre ansatte, opfylder en del af dette behov for målgruppen. De unge udtrykker generelt stor tilfredshed med disse aktiviteter. Dog bør man supplere med aktiviteter, der henvender sig særligt til denne gruppe af unge, og som mere eksplicit og bevidst søger at hjælpe dem til at udvikle sig som mennesker og føle sig anerkendt som medborgere i samfundet. Det er vigtigt i disse aktiviteter at lade nuet have værdi i sig selv – at de unge så at sige fredes i nuet, og fokus lægges på handlinger, ressourcer og aktiv deltagelse snarere end på de unges kriminalitet og fejlagtige handlinger i fortiden.

Vores selvopfattelse som mennesker er en relationsbaseret identitet. Den trives og gror i kommunikation med andre. Ønsker man derfor at hjælpe et andet menneske til mere selvfølelse, til at forbedre sig og leve uden kriminalitet, blive resocialiseret, lader det sig kun gøre gennem menneskelige relationer af tillid og respekt. Hvis ikke man anerkender hinanden som mennesker, er det vanskeligt at gøre noget meningsfuldt sammen. Dette gælder især denne gruppe af unge, der har så stor vrede mod systemrepræsentanter og samfundet i det hele taget, og som ikke føler sig anerkendt som ligeværdige borgere i vort samfund. Disse unge må føres til at slutte fred med samfundet, så ansvarsfølelsen over for det land, de er født og/eller opvokset i, kan blive genetableret.

Målet med sådanne anerkendende fora er at få de unge til at opleve værdien af at arbejde og tale sammen på en konstruktiv måde og dermed udvikle positive holdninger og positiv adfærd i forhold til andre mennesker. Ved at være i et fællesskab, hvor de føler sig trygge og anerkendt som mennesker, kan de få lyst til at bidrage, udforske positive erfaringer frem for mangler hos dem selv. De kan gå fra at være klienter eller brugere til at være aktive deltagere eller endog ressourcepersoner. Begyndelsen til en sådan forvandlingsproces har jeg iagttaget flere gange.

Selv om en stor del af de indsatte opholder sig i Københavns Fængsler i kortere tid, er det muligt at opbygge et meningsfuldt fællesskab mellem dem. Der vil hele tiden være indsatte, undertiden endog hovedparten af deltagere, der er i fængslet i længere tid, kan gennemgå et længere gruppeforløb og dermed kan nå at gennemgå en udvikling, hvor de begynder at tage mere ansvar. Under alle omstændigheder er der tilstrækkelig kontinuitet til, at man kan gennemføre sammenhængende forløb og opbygge længerevarende genuine relationer.

Aktiviteterne i gruppen skal have et klart og meningsfuldt mål, og gruppen skal have et navn, der tydeliggør, hvad aktiviteten handler om. Det skal fremgå, at gruppen ikke blot er en teklub, som en af de unge udtrykte det, men at der foregår noget seriøst, og at der er noget, man er fælles om. Grupperne skal styres af mindst én person, ansat eller frivillig. De unge har understreget igen og igen, at det er vigtigt, at denne person er en, der interesserer sig for dem og ikke gør det, fordi han eller hun får løn for det.

Et afgørende princip for sådanne grupper er *gensidig tillid og anerkendelse*:

- at man inddrager de unge som nogle, der har noget at bidrage med, er værd at lytte til
- at man forpligter de unge på et ansvar i forhold til fællesskabet. Anerkendelse indebærer også at stille (normale) krav. Der er noget, man bygger op sammen i gruppen, som også stiller krav til sig selv som gruppe og til hinanden i gruppen
- at det fremgår, at anerkendelse er noget, man skal kæmpe for, ikke noget, der bare kommer til en. Man har mulighed for en god fremtid, hvis man selv yder noget.

Et andet vigtigt princip er en *ressourceorienteret tilgang*, hvor der tages udgangspunkt i de unges interesser, ressourcer og særlige erfaringer. Emner og aktivitetstyper vælges efter de unges egne interesser, og de får selv indflydelse på, hvad der skal tales om i selve forløbet.

Gruppemøderne kan både indeholde kundskabsformidling og mulighed for selvrefleksion. Det kan være eksistentielle emner, etiske problemstillinger, samfundsmæssige forhold eller som nedenfor også religiøse temaer. Man undgår naturligvis ikke de indsattes yndlingsemner i samtalen, så som fængsel, kriminalitet, retsvæsen etc., men må være i stand til at gøre dem til referencer, der kan bruges som konstruktiv indgangsvinkel til samtalen. Dog bør der være en vis margin: når nogen siden sidst har været i retten, fået dom, haft voldsomme oplevelser, problemer med familien eller er bekymret for noget, der skal ske, må der være tid til at tale om det, også på bekostning af det tema, der er forberedt. Det giver også deltagerne mulighed for at vise omsorg for hinanden.

Når man skal fastholde de unge, er det vigtigt, at forløbene forberedes, og der skal helst være noget konkret at forholde sig til, noget de unge kan forberede sig på, inden de kommer til møderne. Min erfaring er, at op til seks deltagere i en gruppe er det optimale. Der kan dog i visse tilfælde være en fordel i at have hold på helt ned til to deltagere, når det drejer sig om meget urolige og ukoncentrerede indsatte..

Case: *Studiegruppe om islam og kristendom* i Vestre Fængsel og i Blegdamsvejens Fængsel har til formål at opbygge ligeværdige relationer af tillid

og respekt blandt de unge. Begge grupper er oprettet i forbindelse med dette forskningsprojekt, men er stadig i funktion:

Grupperne mødes to timer en gang i ugen (i skolen og på præstegangen) og består hver af 5-8 deltagere, fortrinsvis under 30 år. Hvad angår sammensætning af deltagere, har jeg afprøvet forskellige modeller. Hovedparten af deltagere har dog gennemgående haft muslimsk baggrund, mens mindst to af dem har haft kristen baggrund af dansk eller anden etnisk oprindelse.

I starten tilstræbte jeg en vis aldersfordeling og en vis repræsentation af etnisk baggrund, og jeg inddrog overvejende deltagere, jeg kendte i forvejen. I perioder har deltaget en eller to lidt ældre personer, hvilket jeg ser som en vis fordel, idet de kan lægge en vis dæmper på eventuelt urolige unge blandt deltagerne. Udskiftning af deltagere er kun sket ved løsladelse eller overførsel til andet fængsel.

Det har været vigtigt for mig at have en personlig kontakt til de indsatte i forvejen og allerede der skabe et tillidsforhold og forklare, hvad der er målet med gruppen, og hvad der forventes af deltagerne. Jeg har forsøgt at sammensætte en gruppe af deltagere i BLF, som jeg ikke havde kendskab til på forhånd, dog med en kort forudgående samtale om gruppens formål. Deltagerne havde dog et vist kendskab til mig gennem andre indsatte, og et tillidsforhold blev hurtigt etableret.

Vestre Fængsel

Gruppen i VF blev her startet den 5.maj 2009 og mødes på et af præstekontorerne. For at få alle med hver gang har tidspunktet for gruppesamtalerne været skiftende. Dog har de fortrinsvist ligget på lørdage eller tirsdage kl.18-20. Deltagere, der var forhindret i et komme, følte, at de gik glip at noget ved ikke at være til stede. Omvendt har de andre deltagere følt, at fællesskabet blev amputeret, når nogen var udelukket, syg, til besøg etc.

De første seks måneder var møderne baseret på tekstlæsning. De indsatte fik "hjemmearbejde", dvs. blev sat til at læse en tekst fra Bibelen og Koranen om et bestemt emne. Teksterne blev genfortalt af indsatte på mødet, så alle kunne følge med, også dem, der eventuelt ikke kunne læse. Flere gange viste det sig, at indsatte der havde svært ved at læse, havde fået teksterne læst op af andre indsatte. Derefter fik de indsatte mulighed for at fremlægge deres tolkning af teksterne og eventuelt forsøge at sammenligne dem. Teksterne søgtes tolket ind i den sammenhæng vi lever i, også i fængslet. Dette førte til etiske og eksistentielle overvejelser.

Eksempler på emner, der er blevet drøftet er lidelse, fri vilje og ansvar, næstekærlighed, tilgivelse, forsoning, forhold til ejendom, gengældelse, straf, kønsrelationer, religiøse retninger. Straf og livet efter døden har været det mest gennemgående tema, som er vendt tilbage i diskussionerne igen og igen. Der er lagt vægt på at drøfte disse emner ud fra et helhedssyn på de to religioner.

Den barmhjertige samaritaner

Hen mod slutningen af 2009 kom en indsat på 22 år ind i gruppen. Han havde fået konstateret en alvorlig lymfekræft og skulle have fjernet milten. Da han kom tilbage efter operationen, var han meget medtaget og havde svært ved at komme op på kontoret og sidde på en stol. Han måtte ligge på en sofa det meste af tiden. Senere begyndte han kemoterapibehandling.

De andre deltagere var meget bekymrede og omsorgsfulde over for den syge, bragte ham mad, også det de selv skulle have haft. Hans tilstedeværelse blev en konkret illustration af lignelsen.

Samtalerne om teksternes indhold udløste ofte uopfordret indsattes ønske om at tale om egne oplevelser og problemer. Det er flere gange sket, at indsatte begyndte at tale åbent og personligt om den kriminelle handling, de var sigtet eller dømt for, og om den smerte, de samvittighedskvaler, det har forvoldt.

Flere af deltagerne har udtrykt, at muligheden for forberedelse og tekstlæsning er vigtig. Det gør det hele mere seriøst, og man har noget konkret at gå ud fra. Som en af de lidt ældre deltagere udtrykker det:

Det er vigtigt at få forberedelsen med. Arbejdet med tekster og fortællinger er rigtig vigtigt. Man er med i en fortolkningsproces. På den måde kan man få perspektiverne frem, så alle kan forstå teksterne. Der kommer en dialog i gang: Nåh, det var på den måde det skulle forstås! Det personlige erfaringsgrundlag bliver trukket ind. Andre mennesker har det ligesom mig. Teksterne bliver levende i dialogen, og man opdager, at der er tale om eviggyldige problemer. Det er de samme følelser, der var dengang og nu. Rammerne, sproget har ændret sig, men problemerne, man har tumlet med, er de samme. Det kan give trøst og håb om, at man nok skal klare sig igennem til en bedre fremtid.

Også flere af de andre indsatte har peget på, at læsning af teksterne netop er god til at give oplevelsen af, at vi mennesker ikke er så forskellige. Teksterne bliver mere levende, når vi drøfter dem. DE bliver et fundament for samtalen. Ellers kunne samtalen meget nemt komme til at bestå af ”løse skyts med en masse fordomme”, som en udtrykte det. Men når dialogen er fast forankret i en tekst, kan dette undgås.

Der blev ofte anvendt historier fra de to skrifter, for eksempel lignelser fra evangelierne, som har vist sig at være en naturlig indgang til samtale om det, der interesserer dem. En sådan narrativ tilgang er kendt for de fleste indsatte, f.eks. fra rap-kulturen. Den skaber mulighed for, at de indsatte kan identificere sig med fortællingen og forholde sig til dens etiske kerne. De kan få en følelse af, hvad der er godt og dårligt. Samtidig skabes en følelse af fælles identitet.

Der blev også inddraget andre tekster. Således har gruppen fået udleveret tekster af mere videnskabelig art om for eksempel klimaforandring og evolutionsteori. Indholdet af disse tekster blev så senere sat i forhold til tekster fra Koranen og Bibelen. Også avisudklip har været anvendt, der for eksempel indeholder historier om unge kriminelle, der har forladt den kriminelle tilværelse, eller om unges problemer i Tingbjerg. Det gælder her om at få de unge til at forholde sig til emner, der har deres interesse, så de kan få en oplevelse af at være samtalepartnere, studerende med erfaring, viden og synspunkter. At de har betydning, er noget særligt i fængselsammenhængen. En af gruppedeltagerne fortalte på et tidspunkt, da gruppen mødtes om eftermiddagen, at han aldrig gik på gårdtur, når han havde været til studiegruppe. Han var bange for, at den gode og anderledes oplevelse ville blive ødelagt.

De sidste fire måneder har forskellige emner været på dagsordenen, primært valgt i forskningsøjemed. De indsatte har været meget optaget af at støtte mig i arbejdet med forskningsprojektet og at give mig de informationer, jeg har haft behov for. Således har vi i denne periode drøftet emner som familieproblemer, fællesskab og identitet, religiøsitet i og udenfor fængslet og gruppedannelser. De indsatte har været ret åbne omkring disse emner, hvilket hænger sammen med, at vi kender hinanden i gruppen og har tillid til hinanden. Alle deltagere har været i gruppen gennem mange måneder.

Blegdamsvejens Fængsel

Gruppen på BLF blev startet den 14. november 2008 og fungerede frem til det nye år. Herefter blev der holdt en pause med start igen den 26. juni 2009. Møderne er foregået i et skolelokale fredage kl. 12.30-14.00. Her forsøgte jeg gennem de første fire måneder forskellige indgangsvinkler til samtalerne. Jeg bad undertiden en eller to indsatte om at forberede et oplæg, eller jeg indledte selv om et bestemt emne. Temaet livssyn, hvad betyder noget i livet? Forholdet til familien. Ensomhed – hvordan takles det? Det blev forsøgt at tage udgangspunkt i Grimms eller H.C. Andersens eventyr, oplæst eller genfortalt af de indsatte selv eller af undertegnede. De indsatte har en ganske positivt forhold til disse eventyr, som flere af dem kender fra deres barndom, men det viste sig også, at nogle af dem havde visse traumer omkring dem. De mindede om den ensomhed, de kunne opleve dengang.

Desuden anvendtes billeder, for eksempel fotos af landskaber og mennesker i bestemte situationer, der lagde op til diskussion af forskellige temaer, blandt andet af mere følelsesmæssig art. Denne tilgang viste sig uegnet. De indsatte havde svært ved at tage samtalen seriøst. Der indfandt sig en vis blufærdighed og flovhed ved at tale om deres følelser på baggrund af disse billeder. Det mindede for meget om psykologiske tests, de tidligere havde gennemgået så mange af. De havde fået nok af den slags pædagogik, som en udtrykte det. Derimod er der stor interesse blandt de indsatte i at se kortfilm,

for eksempel dokumentarfilm eller danske film med et vist anslag af humor, og efterfølgende drøfte indholdet.

I anden del af forløbet fra 26.juni gennemførte jeg også i denne gruppe samtaler baseret på tekstlæsning, hvilket hurtigt viste sig at være en meget bedre tilgang. Gruppedeltagerne i BLF blev hurtigt langt mere seriøse og deltagende end gruppen i Vestre Fængsel, hvilket muligvis hænger sammen med, at de indsatte var sigtet eller dømt for langt mildere former for kriminalitet. Desuden havde jeg erfaringerne fra Vestre Fængsel at bygge på. Der viste sig hurtigt en selv-disciplinerede og selvjustits i gruppen. Man tyssede på hinanden for at kunne høre, hvad der blev sagt.

Den fortabte søn

Ved et af møderne blev der talt om lignelsen om den fortabte søn, og samtaleemnet blev meget hurtigt spørgsmålet om resocialisering, om den fortabte søn, der vender tilbage til det gode selskab efter at have skejet ud. En af de indsatte blev kaldt til samtale med sin advokat og fik at vide, at hans retssag først var berammet otte måneder senere. Den indsatte havde kort forinden fortalt os, at retssagen skulle foregå ugen efter, og at han var sikker på, han ville blive løsladt.

Pludselig blev lignelsen meget aktuel og konkret. Det kan være svært at vende hjem, når man først er kommet på afveje.

Fællesskabet bruges således positivt, og den enkelte får en oplevelse af at være en, hvis mening det er værd at lytte til - også når samtalen drejer sig om andet end gårdturssnak.

”Her kan man tale om alting – også det, man ikke kan snakke med andre om. At deltage i en diskussion giver en følelse af, at man ikke er helt dum.” sagde en af deltagerne til mig. Der skabes en åben og tryk atmosfære - et fælles rum, hvor alle parter kan føle sig sikre nok til at åbne op og være sig selv. For eksempel siger Osman i en skriftlig evaluering af gruppen i Blegdamsvejens Fængsel:

Samtalerne er gode, fordi man kommer på andre tanker og ikke kun tænker på, at man sidder i fængsel. Fællesskabet er også godt, det er nogle seriøse mennesker. Det betyder meget for mig. Jeg synes jeg får meget ud af det. Personligt synes jeg, at jeg er begyndt og tænke mere over tingene og er også blevet meget klogere på, hvad andre mennesker synes om tro.

Dernæst har jeg fået et større billede af kristendommen. Der var mange ting, som jeg ikke vidste noget om. Det er godt med en (gruppelederen) man kan snakke med, når man har brug for det.

Og Vahid:

Jeg har lært rigtig meget i den gruppe. For eksempel lærer jeg af, hvad andre har været igennem, deres erfaringer. Fællesskabet betyder rigtig meget for mig. Jeg lærer af de andres erfaringer. Når jeg

læser/hører teksterne, er det svært at forstå meningen med ordene, men når vi taler om det, forstår jeg.

Her bliver man hørt, man får et svar – til forskel fra resten af fængslet [.....] Vi snakker tit videre på gårdtur. I det hele taget snakker vi meget om det på gårdtur. Det er nedtur, når mødet bliver aflyst. Det gode ved det er, at det er en frivillig, der kommer – en, der brænder for det. Så hører man mere efter.

Når der er opbygget et tillidsforhold, kan der tales åbent om de unges liv og problemer. Men det skal vel at mærke komme spontant, dvs. når de selv vælger at gøre det. Man skal en omvej for at komme dertil. For eksempel opstod der i en samtale om fri vilje og forudbestemmelse en åbenhjertig samtale, da en af deltagerne, dømt for drab ærligt fortalte om den handling, han havde begået og om faderens reaktion og den bearbejdelse af hændelserne, han havde været igennem. De andre deltagere lyttede og forsøgte at støtte den drabsdømte og begyndte selv at berette om deres egne fejltager i livet.

DebatCafé i Vestre

Studiegruppen i Vestre Fængsel arrangerede den 20. august kl. 18-20 en *debatcafé* om emnet: Hvordan dømmer Gud? Tro og handling i islam og kristendom med oplæg fra en af præsterne og imamen. En af deltagerne indledte med at fortælle om studiegruppen og idéen bag dialogen. Han uddelte en tekst om dialog mellem kristne og muslimer, hvori han indledte:

Dialog er det vigtigste redskab til forståelse af vores forskelle, men endnu vigtigere, til forståelse af, hvor ens vi er. Vi søger alle fundamentalt det samme, nemlig kærlighed og accept [....] Vi – de indsatte – er fælles i vores smerte og frygt for fremtiden. Vi kæmper den samme kamp for at overleve med værdigheden i behold. Derfor kan vi fra dette fælles udgangspunkt og i vores samtaler relatere til og respektere hinanden på tværs af religiøse og kulturelle baggrunde.

Tyve indsatte deltog i mødet, som flere af dem med stolthed i stemmen havde kaldt en konference. De var særligt udvalgt til at deltage ud fra den interesse i at tale om religion. Det var tydeligt, at deltagelsen for mange var med til at højne selvfølelsen. Man var værd at invitere til en ”konference”.

Der var forbavsende lidt uro under mødet. Deltagerne udviste en stor interesse i emnet og i at deltage i debatten. Flere kom da også hen til mig bagefter og spurgte, om vi ikke ville lave flere af den slags ”konferencer”.

Eid ul-Fitr på Blegdammen

Studiegruppen i Blegdamsvejens Fængsel stod for en fest i forbindelse med muslimernes *Eid ul-Fitr* den 23. september kl. 17-20. Her deltog en imam udefra, som både forestod bønner og holdt et oplæg om sit arbejde på Rigshospitalet. Herefter var der fællesspisning. Det var åbenlyst, at både

den fælles bøn og fællesskabet omkring måltidet havde stor betydning for dem. De indsatte gik tydeligvis ikke så højt op i, hvilken mad de fik, men mere i, at de var fælles om det.

Studiegruppemedlemmerne udtrykte stor glæde ved at have gjort noget for andre i fængslet og var meget optaget af forberedelserne dagen igennem. Det var interessant at notere, at de under hele forløbet, også under selve festen, tydeligvis havde et særligt forhold til hinanden.

Arbejdet i grupperne med disse to arrangementer viser, at det er en god idé at lade de indsatte arbejde på et konkret fælles mål, som også kan komme andre til gavn. Dermed får de en oplevelse af, at det betyder noget, det de gør.

Dialogens betydning

Flere deltagere har påpeget, at dialogen bringer det bedste frem i folk, mens straffen ikke ændrer noget, men snarere får det dårlige frem i dem. I dialogen, i det fællesskab, der opstår, kan man få prioriteterne mere i orden i forhold til dem, man holder af. Der sker en indre reorientering, som en udtrykte det. Han forklarede det på følgende måde:

I studiegruppen er der en helt anden ånd – den måde man hilser på hinanden, med ærbødighed. Bagefter føles det helt dejligt. Her er alle lige. Vi kan tale om problemer i en atmosfære af umiddelbart respekt og imødekommenhed..... Folk går rankere derfra. Man har fået taletid.....

Man lærer en vis form for ydmyghed i den slags dialoggrupper. Man skal behandle de andre med respekt. Man opdager måske, at der er andre, der ikke har haft de samme muligheder som mig. Så må jeg hjælpe og ikke være nedladende.

Man oplever også nogle andre sider af de folk, man er sammen med. Man har særligt når man sidder i fængsel, en masse auto-reaktioner. Men fordommene bliver elimineret i dialogen og i fællesskabet mellem os. Vi har jo de samme problemer, bløder på samme måde. Når vi møder hinanden udenfor fængslet, vil vi have et helt specielt forhold til hinanden. Vi kender hinanden gennem genuine relationer snarere end gennem roller, som man ofte gør i et fængsel. Vi vil tænke på fællesskabet her i gruppen. Dialoggrupper skulle være ud over hele fængslet.

En anden af deltagerne, som har en stor vrede i sig, udtrykte at gruppen betyder meget for ham. Her kan han komme af med sine tanker og frustrationer.

Det er tydeligt, at det er vigtigere for etniske minoritetsunge at have et fristed midt i fængselslivet. De bliver i langt højere grad end de etnisk danske unge afhængige af de ugentlige knap to timer i studiegruppen, hvor de, som de siger, kan føle sig accepteret og taget alvorlig som mennesker og tale sammen i et frit rum. Samtidig kan jeg registrere, at de i højere grad sætter pris på det fællesskab, der opstår i gruppen. Det skaber en vis tryk-

hed, der rækker ud over de to timer og kan fastholdes på afdelingerne, på gårdtur, i fællesskab, i skolen etc.

Det har været interessant at overvære de gange, hvor der er kommet nye deltagere, og alle deltagere har skullet præsentere sig for hinanden. Hvorfor var de med i gruppen? Hvorfor interesserede emnet dem? Det var altså ikke den kriminelle identitet, det handlede om, men den langt mere den positive rolle som diskussionsdeltager. De indsatte bliver meget forlegne hver gang, men nyder tydeligvis situationen.

Samtale-aktivitetsgrupper

En stor del af de unge er ikke i stand til at sidde stille rundt om et bord og samtale i længere tid. De er simpelthen for urolige og ukoncentrerede, og en enkelt indsat af denne type kan forstyrre alle de andre deltagere. Deres rastløshed skal kanaliseres ind i en mere frugtbar kropslig og psykisk mobilitet. Det betyder, at man her bør satse på, at grupperne foruden samtalemuligheden har et praktisk indhold. Ifølge tabel ovenfor er sport, herunder især fodbold og styrketræning, hovedinteressen blandt de unge. Dette er en af grundene til, at netop nedenstående case er blevet så populær blandt gruppen af unge med etnisk minoritetsbaggrund.

Case: Præstefodbold – en kombineret aktivitets- og samtalegruppe i Vestre Fængsel

En af fængselspræsterne har i to år på ugentlig basis samlet en gruppe på op til 12 deltagere i 2-3 timer i fængslets sportshal. Det er overvejende unge med etnisk minoritetsbaggrund, der melder sig, og der er hele tiden 10-15 indsatte på venteliste. De unge er tydeligvis meget optaget af spillet. ”Præsten gør det jo, fordi han selv kan lide at spille, ikke bare fordi han får penge for det”, udtalte flere af deltagerne.

Flere gange i forløbet er der tid til snak, hvor man ind imellem drøfter nogle aktuelle emner. Da kun halvdelen af spillerne er på banen ad gangen, er der også mulighed for, at deltagere kan snakke sammen under selve spillet. Og her er det ikke fængsel og kriminalitet, der tales om, men den fælles interesse, fodbold og det spil, der er i gang. Det er det, man er fælles om. Som en af deltagerne, som har været med fra starten, udtrykker det: ”Her kan alle lide hinanden, alle kan enes. Der er ingen krig. Selv om man kommer fra forskellige grupper, der hader hinanden, er man sammen om at spille fodbold.” Her drejer det sig nemlig om noget helt andet.

Spillerne har også mulighed for at sætte sig ved siden af præsten og tale med ham om egne personlige problemer, hvilket flere benytter sig af. Mange vil normalt ikke kontakte præsten eller imamen for at tale om deres problemer eller gøre det, når andre er til stede. Det opfattes måske som et svaghedstegn, men her falder det naturligt. Her kan det foregå på en mere

naturlig måde. Man er nemlig fælles om noget. Man har noget sammen – i fortrolighed og tillid.

Ifølge fængselspræsten har de unge med etnisk minoritetsbaggrund ikke så meget tålmodighed. De giver hurtigere op end andre indsatte og mister modet, når det ikke går så godt med deres spil. De er vant til, at tingene ikke lykkes for dem, og at der ikke rigtig er nogen hjælp at få. Men her er der noget, de virkelig kan – noget, der kan give dem anerkendelse. Og det er tydeligt at se på den enkelte spiller, at det gør indtryk, når de andre eller præsten roser ham for hans spil. Det højner selvværdet. Samtidig lærer de unge at kende deres grænser, men de gør det på en god måde, der ikke skaber vrede og trods: der er bare nogle, der er bedre til at spille end en selv. Det er her vigtigt, at de spillere, der ikke er så gode til at spille fodbold, ikke ekskluderes af holdet. Det er også vigtigt, at den der leder gruppen kan skabe tillid til og mellem de indsatte, så aktiviteterne kan få en anerkennende funktion, også for dem, der ikke er så gode til at spille fodbold.

Præstefodbold er et særdeles velegnet projekt for den målgruppe, der tales om i denne rapport, og i virkeligheden for alle målgrupper i fængslet. Det indeholder både aktivitet og samtale og har en tydelig inkluderende, anerkennende og relationsorienteret funktion. Der foregår som nævnt sportsaktiviteter i forskellig sammenhæng i fængslet, som også får en sådan betydning. Men når vi taler om de unge med etnisk minoritetsbaggrund, er det vigtigt også at have sportsaktiviteter, der som præstefodbold har det klare formål at give de unge en følelse af at være inkluderet og anerkendt for noget, de er gode til. At gøre samtale til en integreret del af projektet er med til at styrke dette formål.

Case: Teaterprojekt

En anden succesfuld samtale-aktivitetsaktivitet i Vestre Fængsel er et teaterprojekt, der blev gennemført i løbet af foråret 2009: Den 4. og 5. maj 2009 blev opført en teatermonolog, ”Besøgsrum 1” med deltagelse af syv unge indsatte. Gennem en måned havde de sammen med en instruktør og en projektleder fra C:NTACT - et teaterprojekt, der har til huse på Betty Nansens Teatret – øvet på dette teaterstykke. I stykket skulle de medvirkende fortælle deres personlige historier, beretninger om de valg og vendepunkter, der er blevet skæbnesvangre i deres liv. Hvad har gjort dem til de personer, de er i dag? Det blev til to forestillinger for pressefolk, politikere, kulturpersonligheder samt en forestilling for medindsatte og ansatte.

To deltagere i min studiegruppe, som jeg havde kendt gennem lang tid, deltog i dette projekt og var meget begejstrede. Det blev en yderst intens og berigende oplevelse for dem, hvor de medvirkende virkelig kom ind på livet af hinanden. Der blev opbygget en tillid både blandt de medvirkende og de to instruktører. Samtidig var der tale om en meget sårbar situation for de medvirkende, der krævede stort mod både under forestillingen og under

øvelserne. En af deltagerne skrev efterfølgende i en evaluering af projektet, at han havde opdaget nye sider af sin egen personlighed og havde lært at tro mere på sig selv.

Projektet er et skoleeksempel på, hvordan man opbygger selvtillid. Det har været en læreproces at observere de værktøjer, som teatret didaktisk bruger for at motivere og fremtvinge de evner og egenskaber, der ligger mere eller mindre skjult i alle mennesker. Jeg er overbevist om, at C:NTACT-konceptet kan bruges helt ned i indskolingsforløb.... For første gang i lang tid følte vi os som mennesker og levede livet fuldt ud....Det er resultatet”.

Teater-gruppen var for flere af deltagerne det ultimative, hvor man støttede hinanden. Som en af deltagerne (24 år) med etnisk minoritetsbaggrund sagde: ”Man kunne de andres historier udenad. De andre blev en del af en selv. Man bevægede sig så at sige fra individuel til fællesskabets præstation.” Dette bekræfter anbefalingerne i denne undersøgelse om at indføre flere anerkendende, fællesskabsdannende aktiviteter for denne målgruppe. Samtidig skaber teaterprojektet et rum for refleksion hos de lyttende indsatte.

I begge cases er den socialpædagogiske indsats en integreret del af aktiviteterne og er derfor meget velegnet til netop den målgruppe, vi taler om. De indsatte oplever, at der er noget, de er gode til. Man kunne etablere lignende målrettede grupper omkring andre former for sport, for eksempel styrketræning eller i tilfælde af pladsmangel bordfodbold og *Wii sport games*, hvor et større antal indsatte end der er maskiner eller computere til deltager. En eller to instruktører/ansatte er med som aktive deltagere, hvoraf mindst en står til rådighed for samtale og vejledning. Man kunne også mere systematisk lave bordtennisturneringer, hvor samtalemuligheden er til stede.

Forslag til yderligere aktiviteter i KF

Udstillinger og koncerter

Som det fremgår af min undersøgelse, har mange af de unge kunstneriske evner, som også kunne udnyttes, hvilket dog også allerede finder sted i et vist omfang, bl.a. i skolens kreative værksteder. I min tid i fængslet har jeg spottet mange dygtige tegnere og kunstmalere, og det ville være en oplagt mulighed at udstille deres værker. Dette ville give de indsatte en følelse af, at der bliver lyttet til dem, og at de tages alvorligt. Man kunne desuden også her lave forskellige workshops for de unge, hvor man målrettet lader samtalen være en del af aktiviteten.

I BLF har to undervisere i skoleregi for nyligt oprettet et hold med rytmisk korsang. På få måneder er dette blevet en meget populær aktivitet. Også her står samarbejdet helt centralt. Man er nødt til at lytte til hinanden.

Der er stor tilslutning til den ugentlige korprøve, især blandt de unge med etnisk minoritetsbaggrund. De indsatte lærer at bruge vejrtrækning og kropsholdning til at forbedre deres sang. Det kan virke grænseoverskridende i starten. Flere af sangerne deltager i min studiegruppe og fortæller meget entusiastisk om korsangen. De har aldrig tidligere deltaget i sang. ”Men når man ser de andre forbrydere stå der og synge, så kan jo også ligeså godt selv gøre det”, sagde en af dem. En af de to korledere fortæller om de indsattes deltagelse i sangen:

Det er overraskende, hvor aktivt de indsatte deltager i sangen. Der skal en overvindelse til i starten, idet man jo blotter sig for hinanden. Der er en utryghed, der skal overvindes. I det hele taget er tillidsforholdet vigtigt, også til os undervisere. På den måde lærer de indsatte at tage hensyn til hinanden. Og de lærer ikke at grine ad hinanden, men snarere grine ad sig selv og sammen med de andre..

Ligesom i fodbold flyttes fokus væk fra dagligdagen i fængslet og et helt andet sted, når man synger sammen, og man får brugt sin energi og eventuelle aggression på noget helt andet og mere prosocialt og positivt. Behovet for spænding bliver til en vis grad opfyldt. Samtidig opstår der et fællesskab omkring sangen. En af deltagerne fortalte mig, at man taler om sangen på gårdtur, og ind imellem høres sangstrofer på gangene, når deltagerne møder hinanden.

Undertiden får deltagerne mulighed for at sætte sig i en rundkreds og tale sammen, når underviserne vurderer, at der er brug for det. Når man synger sammen, er man ligeværdig. Her er det ikke position i den kriminelle verden, der tæller, men snarere oplevelsen af at være sammen om noget og af, at der er noget helt andet, man kan. Måske kan man her få udfordret det negative selv billede, man har fået opbygget.

Leutrim, som har albansk baggrund (se hans livshistorie p.48), har sunget i Vestre Fængsels kirkekor gennem længere tid. Han har foreslået, at man opretter flere kor og musikgrupper (bl.a. omkring hip hop rap), der med mellemrum kunne lave en koncert. ”Der er noget helt magisk i at synge i kor”, siger han. ”I det hele taget når sang og musik nogle andre dybder i os.” Samtidig er det at gå til koncert og udstilling (ligesom konferencer) ikke en særlig aktivitet, specielt beregnet til indsatte, men foregår også almindeligvis udenfor. Der kommer normalitet ind i billedet.

Flere madgrupper

Mange, nok de fleste indsatte, har på mit spørgsmål om hvilke aktiviteter, de var mest interesseret i at deltage i, svaret madgrupper. Ikke blot savner de at lave deres egen mad og spise noget, de kan lide, men de føler også, at det at tilberede og spise maden i fællesskab med andre kan give dem mere

selvtillid. Det føles for mange nedværdigende blot få maden ind ad døren. Leutrim foreslår derfor:

Hvis man lavede sådan en gang om ugen, et hold f.eks., og så lave noget mad, de der fem stykker. Ja, vi laver mad sammen, og så kan vi snakke om alle tingene, fordi det er allerede der, hvor man laver mad sammen, allerede der begynder det der fællesskab jo og sammenhold jo. Man kunne også lave mad først sammen og så snakke mens man spiser. I stedet for at man sætter 10 unge ved et bord og så siger ”snak!” du ved, så sidder de også og pjatter og det ene og det andet

Der er ikke nogen, der gider sætte sig ned ved et bord bare og snakke ud af ingenting, det er folk for stolte til, der skal lidt mere sammenhold, lidt mere snak, før man kan gøre det. Der skal løsnes op på en eller anden måde..... Det der med altså at gøre noget i fællesskab er vigtigt.

Der er allerede funktionærer og fængselslærere, der har madhold. Denne ordning kunne eventuelt udvides og gøres mere relationsorienteret. Dermed opnår man desuden, at forholdet mellem indsatte og ansatte bedres ved, at man mødes som mennesker og taler om emner, der ikke har med fængsel og kriminalitet at gøre.

For alle disse grupper gælder det, at det at være aktivt subjekt i et fællesskab - og ikke blot passivt offer eller klient i et system – er med til at give en følelse af ligeværdighed og fællesskab. Ved af egen fri vilje at engagere sig i noget fælles og opleve, at der er noget, man er god til, noget man kan bidrage med på en værdifuld måde, så kan selvværdet højnes, og man får mere overskud.

Det er vigtigt at understrege, at deltagelse skal være noget man selv vælger. Kun da er de unge villige til at tale om deres følelser og problemer (Leutrim's citat ovenfor)

De unge har forskellige behov og forskellig baggrund. Derfor skal man ikke tro, at én bestemt model kan anvendes i forhold til hele målgruppen. Der skal flere forskellige tiltag til. Men fælles for dem må være, at de flytter fokus fra kriminalitet til andre områder af livet, så de indsatte kan få en oplevelse af, at der er en langt større verden udenfor den lille verden, det kriminelle miljø udgør.

Et af problemerne med at implementere disse grupper er, at de unge skal visiteres til dem, og det er ikke nødvendigvis alder eller uddannelse, der skal være kriterierne. Visitationen må foregå efter samtaler med den indsatte, hvor der kan gives et indtryk af hans modenhed og seriøsitet omkring bestemte emner. Baseret på erfaringer og samtale med de unge vil jeg yderligere anbefale følgende:

DebatCaféer (konferencer), hvor aktuelle problemstillinger eller etiske emner tages op til debat. Et panel af ansatte og/eller inviterede gæster udefra deltager. Udvalgte unge inviteres ud fra deres interesse og evne til at indgå seriøst i diskussioner.

Kurser eller seminarer for unge situationsbetingede kriminelle og midtvejskriminelle mellem 18 og 25 år af for eksempel en uges varighed. Disse kunne eventuelt bestå af følgende elementer:

- 1) Et positivt møde med en politibetjent, der er god til at tale med de unge.
- 2) Foredrag af 1-2 tidligere indsatte (evt. fra Kriminalforsorgen).
- 3) Aktivitets- og/eller samtaleforløb som beskrevet ovenfor
- 4) Samtale og vejledning om muligheder for de unge i fremtiden.

Information til unge om kriminalitet og fængsel

Michel mener, at man skal have fat i de unge helt ned til 9-10 års alderen og fortælle dem om, hvordan det er at sidde i fængsel. At alt er reguleret ned til mindste detalje. Hvis man gør det mindste forkert, bliver man sat i strafcelle. Hvis man laver kriminalitet, skal man tænke på, at der går lang tid, før man kan se sine forældre. Og forældrene har det ikke særligt godt med at skulle besøge en i et fængsel. De skal stå med hænderne i vejret og visiteres. Det må gerne være fængselsindsatte, der oplyser om disse ting. De ved jo, hvordan det er.

Ifølge Michel kan de unge under 18 år godt sidde i fængsel i et par uger, men så heller ikke mere. De skal have at vide, at hvis de får et arbejde, har de faktisk flere penge i sidste ende, som kan lægges til side, end de har ved at begå indbrud. Og så skal de hele tiden have i baghovedet, at politiet eftersøger dem ved den mindste ubetænksomhed. Man bliver ufri af at være kriminel.

Under alle omstændigheder er det vigtigt for de unge, at der er nogen, der er ældre end dem selv, nogen der har erfaring, der interesserer sig for dem.. Især blandt etnisk minoriteter er det sådan, at de unge ser op til dem, der er ældre.

Mange af de unge har efterlyst rådgivning både i fængslet, og når de kommer ud. Hvor går jeg hen, hvad kan jeg – med de forudsætninger, jeg har? Det er vigtigt, at de får mulighed for at stille alle disse spørgsmål.

Deltagelse af frivillige

Konklusionen af det foregående er, at relationsorienterede, anerkendende gruppeaktiviteter og -samtaler, som de nævnte tiltag er eksempler på, kan være et vigtigt redskab til at få startet en proces, der kan give de unge et håb og en tro på, at der er et liv for dem uden kriminalitet og misbrug. Der må en menneskelig tilknytning til, for at de unge kan føle sig som anerkendte aktører via deres deltagelse og dermed trykke nok til at ændre deres sociale færdigheder og værdier.

Gruppesamtaler og –aktiviteter fungerer bedst i forhold til denne målgruppe med et konkret indhold og mål, som samtidig skal være inkluderende og tillidsskabende. Der skal vælges et positivt fokus, der fjerner de unge fra kriminalitet til andre områder af livet. Der er enighed blandt de indsatte

om, at et vigtigt kriterium for valget af ledere af sådanne grupper er evnen til at lytte, være åben og have interesse i de unge og deres verden. Der skal være et personligt engagement.

Mine undersøgelser får mig til at anbefale, at man gør det muligt at inddrage frivillige (både unge og lidt ældre) i sådanne grupper og i det hele taget i kulturelle, religiøse og andre sociale aktiviteter for disse unge. Hermed gives der mulighed for, at de unge indsatte kan møde konventionelle unge udenfor fængslet – unge der er optaget af andre ting. I de tilfælde, hvor jeg har observeret besøg af andre unge udefra, har jeg kunnet konstatere, at det har en stærk positiv virkning på de unge. De udgør et frisk pust, en normalitet, der kommer ind udefra og kan få en stærk funktion som rollemodeller for de unge. Deres kunstige verden, som den kriminelle verden er, bliver brudt udefra.

Ved at inddrage frivillige opnår man endvidere den fordel, at de indsatte får kontakt til voksne udenfor, får indsigt i deres verden, deres værdier og opfattelser. Aktiviteterne er aktiviteter, som man også ville invitere til udenfor. Samtidig får de en oplevelse af, at der er nogen, der gerne vil være sammen med dem, også selv om de ikke får betaling for det.

Man har i Danmark erfaringer med at involvere frivillige i forskellige sammenhænge i afsoningsfængsler, men har hele tiden været tilbageholdende med det i varetægtsfængslerne grundet hensynet til sikkerheden. Man har dog i Københavns Fængsler et samarbejde med Netværket for Studerende Fanger (NSF), der blev startet i 2005 på privat initiativ og efter to år overgik til Ungdommens Røde Kors. NFS består af et netværk af frivillige, der hjælper og støtter indsatte i danske fængsler med at påbegynde eller videreføre uddannelse under afsoning.⁶⁶

Lignende samarbejde kunne etableres med andre NGOer, universiteter, ungdomsorganisationer, sportsforeninger og humanitære organisationer. Varetægtssituationen sætter naturligvis nogle begrænsninger, men jeg anser det ikke for umuligt at indføre en frivilligordning i for eksempel Københavns Fængsler, som jo i stigende grad er blevet et ”afsoningsfængsel” – ikke i teknisk forstand, men forstået på den måde, at mange indsatte, og her måske i særlig grad den målgruppe, det drejer sig om i denne rapport, bliver løsladt til gaden uden at komme videre til afsoning i andre fængsler. Ordningen kunne bestå af et fast korps af frivillige, anbefalet af organisationerne og godkendt af Kriminalforsorgen, der regelmæssigt kan deltage i forskellige aktiviteter. Man kunne eventuelt også arrangere fodboldturneringer med deltagelse af fodboldhold udefra. Eller man kunne inddrage udefrakommende musik- eller sportsinstruktører (som man har gjort det på ungeafdelingen). Teateropsætningen i Vestre Fængsel er et godt eksempel

⁶⁶ Se <http://urk.dk/hvad-goer-vi/nationale-aktiviteter/netvaerket-for-studerende-fanger/> .

på et succesfuldt projekt, der inddrog instruktører udefra, og som netop derved fik stor anerkendende betydning for de unge, der deltog.

4. Relationsorienterede indsatsstyper uden for fængslet?

Hvad findes?

Det vil føre for vidt i denne rapport at komme ind på de mange sociale indsatser, der gøres i forskelligt regi, herunder Kriminalforsorgen, Københavns Kommune og en lang række organisationer og Ngo'er for at forebygge kriminalitet blandt de unge. Der skal her kun nævnes nogle få typer af tiltag og anbefalinger, relateret til de risikofaktorer og relationsorienterede modeller, der er beskrevet i denne rapport.

I *Betænkningen om Indsatsen mod Ungdomskriminalitet* anbefaler den af regeringen nedsatte kommission vedrørende ungdomskriminalitet en helhedsorienteret, tværfaglig og sammenhængende, tidlig kriminalitetsforebyggende indsats (Indsatsen mod ungdomskriminalitet 2009:35). Den anbefaling kan jeg helt tilslutte mig. Det er vigtigt, at indsatsen retter sig ikke blot mod børn og unge, men også mod deres omgivelser, familier, venner og øvrige netværk. Det er også betydningsfuldt, at indsatsen er tværfaglig, dvs. iværksættes på tværs af sædvanlige skel, ikke blot mellem myndigheder (som f.eks. staten, kommunen og Kriminalforsorgen) og andre aktører (offentlige såvel som private), men også mellem forskellige myndigheder indbyrdes. Også samspillet med de unge selv i løsningen af problemerne er vigtigt.

Det er endvidere afgørende, at der sker en koordinering af de mange aktører og indsatser. Flere socialrådgivere i Vestre Fængsel har netop påpeget den manglende kommunikation mellem de forskellige myndigheder. Der burde være én aktør med et overordnet ansvar for, at indsatserne systematiseres og afstemmes med hinanden, og at der finder en evaluering sted af resultaterne af den samlede indsats.

Som det er fremgået af mine undersøgelser, er særligt de unge livstilskriminelles opvækstvilkår generelt meget belastede. Især unge med flygtningebaggrund er meget sårbare. Hjælp og støtte til udsatte familier er vigtig. Derfor kan jeg tilslutte mig både Københavns Kommunes⁶⁷ og regeringens ønske om at sætte ind med en tidlig forebyggende indsats, dvs. så tidligt som muligt at identificere de børn og unge, der befinder sig i risikozonen i forhold til at udvikle en kriminel adfærd. Man skal dog være opmærksom på den fare, der ligger i at man dermed kan komme til at stemple og gribe ind over for den større gruppe af børn, der på trods af risikofaktorer aldrig ville have udviklet sig i kriminel retning. Dermed kan problemer-

⁶⁷ Sikker By pakken "Den tidlige indsats" rummer en række målrettede tiltag, se www.kk.dk/sikkerby. Den blev introduceret i september 2009.

ne forværres. Det handler om yderst sårbare familier, enlige mødre med flere børn.

Mange indsatte og ansatte har peget på denne vigtighed af at sætte ind så tidligt som muligt, helt ned til første skoleklasse. Når de unge først er endt på institution eller i fængsel, er det allerede for sent. Skaden er sket. Den onde cirkel er startet, og der kommer ofte først til at ske noget afgørende positivt, når den unge kommer op i tyverne og begynder at tænke på familie og bliver træt af kriminalitet og fængsel. Da et af de største problemer er, at mange børn ikke har en voksen at tale med om deres problemer, er det vigtigt at styrke det sociale liv i skoleklasserne.

En betydningsfuld indsats er det også at hjælpe de unge til at holde fast i deres skolegang, uddannelse og praktik. Københavns Kommunes udvidelse af ordningen med ansættelse af socialrådgivere på skoler i byens særligt udsatte områder er et rigtigt skridt i den retning. Det vil også gøre det lettere at sikre en helhedsorienteret tilgang og handle på tværs af systemerne. Det samme gælder udbredelse af ordninger med støttepersoner og personlige rådgivere samt forpligtende, koordinerede handleplaner for skolegang, videre uddannelse og fritidsaktiviteter, som både kommunen og Kriminalforsorgen arbejder med, og som kan være med til at give de unge den stabilitet og positive voksenkontakt, de har brug for. Styrkelse af misbrugsbehandling samt systematisk psykiatrisk screening er også et vigtigt skridt, opfulgt af en styrket indsats overfor børn og unge fra traumatiserede forældre.

Konkrete anbefalinger

Case 1: Pension Skejby

Erfaringerne fra en af Kriminalforsorgens pensioner, *Pension Skejby* nord for Århus, hvor strafafsonerne (i sidste del af deres afsoning) bor sammen med ikke-straffede, typisk studerende (også kaldt plus-minus modellen), peger på betydningen af at placere unge strafafsonere sammen med unge, der ikke har begået kriminalitet.

Institutionen blev indviet i 1969 som ungdomspension, og i 1973 indførte man muligheden for at lade ikke-afsonere flytte ind efter den såkaldte ”*plus-minus model*”. Man mente at ”positiv påvirkning og normoptagelse” af kriminelle fungerer bedre i et fællesskab med andre unge og ikke kun i et forhold til systemets ansatte.

Princippet omkring plus-minus model, beboerindflydelse, udtynding, basisgrupper gælder stadig, men der er nu en større aldersspredning end der var i starten. Ved indflytning på pensionen tilknyttedes man en gruppe med 4-7 medlemmer. Gruppen har fælles husholdningsøkonomi og eget køkken og står for madlavning og indkøb. På gruppemøder sammen med gruppens kontaktperson planlægges den kommende uge. Opgaverne fordeles, og man drøfter de problemer, der evt. kunne være opstået i løbet af ugen.

De afsonende beboere passer i dagtimerne skole eller job uden for huset. I huset tilbydes aktiviteter så som musikredigering, kreativt værkstedsarbejde, ski- og kanoture og aktivitetsture. Det er kun beboere, der er indstillet på at rette deres liv op, der afsoner på pensionen, og der er krav om rene urinprøver. Erfaringerne siden 1974 siger, at 21 % flere ikke bliver dømt sidenhen, og at 90 % flere starter på en uddannelse. Der har således været mindre recidiv, men også en mere positiv normpåvirkning i modsætning til den negative på institutionerne og andre pensioner.⁶⁸

Se yderligere www.pensionskejby.dk

Case 2: EXIT

Det kirkelige mødested i Saxogade, *Exit* er et tilbud til indsatte og eksindsatte, der har besluttet sig for at starte på en frisk efter endt afsoning. Det blev etableret i 2007 på initiativ af Fangekoret i Vridsløse, præster i Vestre Fængsel og Apostelkirken. Arbejdet i *Exit* foregår i tæt samarbejde med fængselspræsterne og kan således fungere som en opfølgning af det arbejde, de udfører i fængslet. Exits primære mål er gennem en målrettet og helhedsorienteret indsats at hjælpe den enkelte med at tage ansvar for sit eget liv, bryde tidligere mønstre og blive aktiv deltager i samfundet.

Der tilbydes den enkelte støtte til etablering af netværk, kontakt til familien samt beskæftigelsesvejledning ved jobkonsulent og mentorordning. Dertil kommer uformelt samvær, kultureftermiddage, beskæftigelsesprojekter, socialrådgivning og psykologisk hjælp. *Exit* har et stort netværk af samarbejdspartnere (fagpersoner og organisationer) at trække på, som er specialister på deres felt (juridisk rådgivning, gældsrådgivning, socialrådgivning, terapi etc.).

Relationsudvikling står helt centralt i Exits arbejde. Der er ni ansatte og 60 frivillige. Frivillige engageres blandt andet som "Exit-venner", der stiller sig til rådighed for eks-indsatte, når de kommer ud af fængslet og skal klare sig i en uvant hverdag. Der er således også her en *plus-minus effekt*, idet tidligere afsonere arbejder sammen og mødes med mennesker uden kriminel baggrund. *Exit* understreger ligeværdigheden i denne model, idet mennesker, der frivilligt bruger *Exit*, på denne måde møder mennesker, der kommer og gør et frivilligt arbejde. Dermed kan en positiv normpåvirkning finde sted.

Beskæftigelsesprojektet, "Fra indsat til ansat", finansieret via en pulje i Arbejdsmarkedsstyrelsen, blev afsluttet i januar 2010 efter en toårig forsøgsperiode. Projektet, der har til formål at hjælpe indsatte med at komme i arbejde efter endt afsoning, har opnået meget positive resultater. Ved projektperiodens udløb var der blevet visiteret 132 personer til projektet, hvilket var langt flere end det antal, man havde sat som mål. 90 % af disse er ikke blevet dømt for ny kriminalitet i projektperioden. 80 % af dem, der har gennemført forløbet, har fået større motivation til at komme i job eller uddannelse, 15 % har fået regulært arbejde, mens 30 % er i gang med eller har allerede afsluttet en uddannelse. 22 % deltager i

⁶⁸ Ifølge en effektevaluering af pensionen, foretaget i 2005. Effektundersøgelsen omfattede i alt 3371 personer, heraf 330 i eksperimentalgruppen og 3041 i kontrolgruppen. Se *Udredning 2009:303*, 558ff.

mindst ti timers frivilligt arbejde ugentligt, 80 % har fået velfungerende netværk, og der er etableret 48 mentorordninger (Exit-vennekontakter).

Exit arbejder også med de indsattes kreative evner. Projektet, *Export Kunst* sigter således på at opbygge en base for indsatte kunstnere, hvorigennem de kan udstille og sælge deres værker. Der arrangeres kunststillinger i for eksempel virksomheder og på biblioteker. Der arbejdes med flere forskellige kunstformer – hovedsageligt maleri, men også tegning, keramik, metal, digtning etc.

Exit er i færd med at etablere en café med daglig åbningstid. En sådan café vil give yderligere mulighed for arbejdsfællesskab, jobtræning etc. og for kontakt til beboere i området. Caféen skal dernæst være ramme for forskellige udadvendte arrangementer af kulturel art. Der er desuden planer om at etablere et bofællesskab, hvor der skal bo både straffede og ikke-straffede, samt om at etablere indsatser andre steder i landet..

Se yderligere www.exit2exit.dk

Case 3: NørrebronX

NørreBronX, som støttes af Københavns Kommune, består af et værested og et lokalt netværk med opsøgende gadearbejde på Nørrebro. Med udgangspunkt i værestedet tilbydes der lektiehjælp, sportsaktiviteter (herunder primært fodbold, svømning og kampsport) og andre sociale aktiviteter (herunder madlavning, kreative værksteder, filmaftener, udflugter etc.) til børn og unge, drenge og piger mellem 6 og 18 år. Det overordnede mål er at forebygge kriminalitet og støtte børnene i deres skolegang og i sunde fritidsaktiviteter. Der er 445 aktive børn og unge og 30 frivillige trænere i NørrebronX.

Størstedelen af brugerne har etnisk minoritetsbaggrund. En del af dem kan ikke finde sig til rette i de kommunale fritidstilbud. Men i NørreBronX tages der udgangspunkt i de unges egne behov.

Man forholder sig til tre hovedgrupper af børn og unge:

- Børn af mere velfungerende familier, som skal fastholdes i et sundt og aktivt fritidsliv. Tilbuddene til dem er sport og aktiv deltagelse i foreningslivet f.eks. som frivillige trænere, for eksempel i forbindelse med livredderkurser.
- Børn og unge, der er på vej ud i småkriminalitet, og som, kræver en særlig pædagogisk indsats, integreret i de sportslige og sociale aktiviteter. De tilbydes at deltage i forskellige projekter, som foregår i samarbejde med andre aktører. For eksempel er der et samarbejde med en klub på Amager. De unge træner sammen og deltager i sportsstævner sammen, for eksempel til Tyskland og Sverige.
- Børn og unge, som allerede er havnet i kriminalitet. Disse søger man at nå ved at patruljere på gaden, opsøge dem, tale med dem og få dem ind i de eksisterende tilbud. Der søges desuden etableret positive relationer til forældrene og mellem de unge og deres forældre.

I forhold til alle disse grupper understreges vigtigheden af, at medarbejderne er voksne, der har de unges tillid. Der arbejdes på følgende områder:

Sportsaktiviteter som integrationsfaktor: Det er NørrebronX' erfaring, at sport kan skabe rammer for social integration på tværs af kulturer. På fodboldbanen er det evnen til at score mål og ikke hudfarven, der er afgørende. Samtidig bidrager

sporten til at styrke den enkeltes identitetsdannelse via medlemskab af gruppen og de unges evne til at fokusere og yde deres bedste.

Tilegnelse af sociale færdigheder: Mange børn og unge kan ikke begå sig i de normale klubber. De mangler de basale sociale færdigheder i forhold til sig selv og til andre mennesker. De fleste af dem, der har forsøgt, har måttet lide endnu et nederlag, da de enten er gået af sig selv eller er blevet smidt ud, fordi træneren ikke har kunnet styre dem

I NørreBronX tages der udgangspunkt i sportsaktiviteter som selve midlet til at opnå det mål at give de unge en større social forståelse og at opbygge et realistisk, men solidt selvværd. At de også bliver dygtige til sport er mere sekundært.

Der sættes mere tid af til at gå ind i de konflikter, som opstår under træningen, og til at hjælpe de unge med at løse dem ved at give dem nye redskaber til mere konstruktiv adfærd og kommunikation. Det kunne f.eks. være, at de lærer at lytte og bruge ord frem for vold.

Konfliktløsning: Børnene og de unge lærer at løse konflikter på en fredelig måde. Familierne inddrages, ligesom der arbejdes med at forebygge misbrug. Børnene har brug for en voksen, der kan hjælpe dem med at sætte ord på de konflikter, de har med hinanden og til at finde frem til løsningsforslag. Børnene må selv tage ansvar for løsning af problemerne, men har ind imellem brug for hjælp til det. På den måde vil de udvikle deres sociale og sproglige kompetencer.

Fællesskab og inklusion: Der lægges vægt på, at børnene og de unge oplever stedet som deres, som et sted de hører til, som én stor familie. Derfor har de stor medbestemmelse. Også forældrene deltager i visse aktiviteter, i stævner og arrangementer, og der er meget fokus på hjemmebesøg hos familierne. Medarbejderne skal ikke være fordømmende, men gode lyttere, der søger at forstå og hjælpe de børn og familier, der er kommet i vanskeligheder.

Når man besøger stedet, er det tydeligt, at der er en hjemlig atmosfære, og at der er både stor respekt og hengivenhed mellem børnene/de unge og medarbejderne. Børnene og de unge kan komme til de voksne og få råd og vejledning for eksempel om uddannelse og/eller arbejde.

Se yderligere www.noorrebronx.dk

Kommentarer:

De tre cases er forskellige eksempler på god praksis, som er anvendelig i forhold til målgruppen i denne rapport. De to første cases forholder sig til indsatte og eks-indsatte i overgangen til frihed, mens den tredje er af mere kriminalpræventiv art, dvs. søger at undgå, at de unge bliver indsat. De arbejder alle med forskellige former for fællesskaber, men har samme mål og principper, hvor nøgleordene er positiv relationsdannelse, engagement, anerkendelse og ligeværdighed. Et vigtigt gennemgående element er ”oplevelse af sammenhæng”.

Fælles mål:

- skabe et frirum for brugerne, hvor positive venskaber kan opbygges
- brugerne skal lære at tage ansvar for sig selv og fællesskabet

- brugerne skal føle sig som subjekt, være aktør i eget liv med mulighed for at kunne øve indflydelse og have kontrol i modsætning til at være offer for omstændighederne
- brugerne skal lære at benytte sig af medindflydelse, påvirke deres egen situation og omgivelserne
- få alle til at føle sig som ligeværdige medborgere

Fælles principper:

- inkluderende fællesskabsforståelse efter plus-minus model (afsonere og ikke-afsonere, ansatte og brugere, børn fra resourcesvage og –stærke familier), hvor alle er med på lige fod
- vigtigheden af, at der opnås en balance mellem frihed og ansvar, mellem rettigheder og pligter
- der er tid til at lytte, brugerne skal have opmærksomhed
- påvirkning foregår ikke fra system til klient, men mellem ligestillede
- den enkelte skal være åben for at indgå i en personlig udvikling

Fælles indhold:

- sportsaktiviteter og/eller andre sociale aktiviteter så som fælles madlavning, kreative værksteder, udflugter og ture
- tilbud om råd og vejledning, hjælp til at komme i gang med uddannelse og job

Ad. case 1: Fængsel og sikrede institutioner får ofte unge til at (videre)udvikle negative attituder og samfundsfjendtlige holdninger. De indsatte taler hele tiden om kriminalitet. Man skal være den stærkeste, den største – ikke finde sig i noget. Man er hele tiden imod nogen eller noget. Derfor er det som nævnt ovenfor vigtigt for de unge at være sammen med konventionelle unge, der ikke har begået kriminalitet. Derved kan de unge få mulighed for at opdage et alternativt liv til det kriminelle, et konstruktivt fællesskab alternativt til det, de kender til fra gaden og/eller i institutionerne. De ser her den virkelige verden, væk fra de små miljøer, de færdes i. Derfor mener jeg, at Skejby-modellen ville være meget velegnet netop til målgruppen af unge med etnisk minoritetsbaggrund, og jeg vil klart anbefale en udbredelse af lignende ordninger - velvidende, at det er en dyr løsning. Også Kriminalforsorgens Ungeprojekt, hvor der lægges vægt på bl.a. praktisk arbejdsstræning, idræt og ADL-træning er et tilbud, som ville være yderst relevant at tilbyde målgruppen (se www.ungepaavej.info/)

Et billigere alternativ kunne være at udsluse et vist antal unge til *idrætskostskoler*, hvor de kunne indgå naturligt sammen med konventionelle un-

ge. Som en af de unge indsatte udtrykte det, da jeg fremlagde idéen: ”Jeg er sikker på, at mange unge placeret på sådanne kostskoler ville komme til at spørge sig selv ’Hvorfor ødelægger jeg mit liv?’” Ved at aktiviteterne retter sig til alle unge, får de implicit en inkluderende effekt.

Det ville muligvis være nødvendigt med et særligt opsyn med de unge, uden at de dog får en fornemmelse af at blive særbehandlet. Der kunne måske indgås en slags kontrakt med den unge, som dermed forpligtes på at fuldføre forløbet. Men det gælder om at undgå en problemorienteret tilgang, der ofte fastholder de unge i en negativ adfærd.

Ad case 2: På nuværende tidspunkt er det overvejende etnisk danskere, der gør brug af Exit. Der er brug for lignende fællesskaber også for indsatte og tidligere indsatte unge med etnisk minoritetsbaggrund. De unge ville her få mulighed for at få den voksenrelation, de har manglet, og den hjælp og støtte, de hele tiden efterspørger, især i forhold til at komme videre med en uddannelse eller få et job. Samtidig kan de gennem kontakt til konventionelle unge komme ud af den offerrolle, som mange er havnet i.

Ad case 3: Det er min klare opfattelse, at det er en stor fordel, at medarbejderne i NørrebronX, de der har ansvar, også har etnisk minoritetsbaggrund. De har en tydelig fornemmelse af, hvilke problemer, de unge slås med, og hvilke faktorer der er på færde. Desuden er det lettere for dem at etablere et nært samarbejde med forældrene og udvikle relevant indhold af aktiviteterne.

Det er oplagt at anvende NørrebronX-konceptet i for eksempel ghetto-lignende områder af København. I stedet for at kommunalisere ungdomsklubber, som det for eksempel er sket i Tingbjerg, må de unge i højere grad have medindflydelse på aktiviteterne og føle ansvar. De unge har en stærk mistillid til pædagoger. Ved selv at have medansvar og medindflydelse er der mulighed for, at de unge vil opleve sig som mere værdifulde.

Man kunne eventuelt koble en mentorordning på, ikke bare i case 3, men i alle tre cases. Dette er til en vis grad allerede tilfældet i case 2 og 3. Således har man mentorer både som individuel voksenkontakt og kollektivt i form af samvær og fælles aktiviteter.

Mange af de indsatte nævner manglende fritidstilbud for de unge som et stort problem, især i de socialt belastede områder. Derfor er kommunens indførelse af udvidede åbningstider på fritidstilbud, herunder ungdomsklubber og idrætsanlæg, så de unge har et sted at gå hen, når de andre steder er lukkede, relevant. Men der bør etableres mange flere alternative fællesskaber for de unge, engagere dem i andre aktiviteter, for eksempel sportsaktiviteter, så der bliver mindre tid til at hænge ud på gaden.

Alternative tilbud om fællesskab er ikke kun nødvendige som kriminalpræventiv indsats, men også i forhold til at holde unge væk fra religiøst-politisk radikaliserede og ekstremistiske grupper. Derfor er det også afgø-

rende at støtte de sunde, muslimske ungdomsfællesskaber, som er aktive i samfundet, og som ofte har vanskelige økonomiske vilkår og har derfor svært ved at holde organisationen i gang. Arbejdet i Københavns Fængsler med religiøse fællesskaber og det kirkelige projekt Exit understreger denne vigtighed af alternative kirkelige og muslimske fællesskaber.

Mediers og politikeres rolle

Mange indsatte har nævnt medier og politikere som en af årsagerne til de unges afstand til samfundet. De føler, at de ikke fremstilles som personlige individer, men udelukkende på basis af et gruppemedlemskab, som de ikke engang selv har erklæret. Alle forskelle mellem dem udviskes, og de ses som en ensartet oftest problematisk gruppe – til trods for meget forskelligartet baggrund i mange forskellige lande og verdensdele, kulturer, religioner, livssyn, uddannelser og personlige erfaringer. Beskrivelser og definitioner fra deres eget perspektiv gælder ikke.

De oplever, at muslimer betragtes som mindre kloge og humane og mere kriminelle og voldelige end andre mennesker – som en trussel mod ytringsfrihed, demokrati og danskhedens beståen. Undertiden stilles der endog spørgsmålstegn ved deres motiver for at opholde sig i Danmark/Europa. De unge, født og/eller opvokset i Danmark, hævder deres demokratiske ret til lige muligheder og lige behandling. De har ret til at være lige så meget værd som andre unge. Derfor reagerer de, mens deres forældre blot har accepteret vilkårene.

En indsats i forhold til medier og politikere med henblik på en mere inkluderende måde at omtale etniske minoriteter især med muslimsk baggrund på er derfor vigtig. Samtidig bør der gøres et målrettet arbejde for at synliggøre unge med flerkulturel baggrund i medierne og i det offentlige rum generelt på lige fod med alle andre, sådan som man har gjort det for eksempel i Norge. Der kan eksempelvis være debatter, hvor muslimer ikke blot optræder, når det handler om islam og integration, men om alle mulige problemstillinger, for eksempel af almen etisk art. Også etnisk minoritetspolitikere med indflydelse kan være gode rollemodeller for de unge ved at vise, at borgere med anden etnisk baggrund kan blive valgt i Danmark og opnå indflydelse. Således siger Yasin:

Hvis vi nu bliver nævnt, indvandrerne i Danmark i medierne på en blødere og mere positiv måde, og, hvis flere indvandrere kommer frem og bliver gode politikere, så vi, de unge tænker: ”Der er folk indenfor i regeringen med en baggrund som vores. Vi er også med til at regere landet”, så vil folk også tænke: ”Hallo, vi er der ikke blot, når vi laver problemer, men også når vi gør noget på lige fod med andre”. Så vil der blive mindre vold i gaderne. Det vil formindske det, selv om det ikke helt vil forsvinde.

Den islamforståelse, som mange politikere, medier og andre meningsdannere giver udtryk for og generaliserer til at gælde islam og muslimer i almindelighed, svarer ofte til en politisk radikal islamtolkning. Afstanden mellem den offentlige debat og virkeligheden er vokset og vokset, og de unge kan ikke længere genkende sig selv. Der må arbejdes meget mere målrettet mod denne form for radikaliserings i medierne, hvis vi vil reducere kriminaliteten blandt de unge.

Vi har også i de senere år set en stigende tendens til, at unge med muslimsk baggrund, som ikke har særligt kendskab til islam, overtager den forståelse, der er fremherskende i medierne, blandt visse politikere og meningsdannere, og som de hører gentaget næsten dagligt. Dermed er de allerede inde på den islamdiskurs, som den forebyggende indsats mod ekstremisme søger at holde dem væk fra.

Politikere og medier har en stor del af ansvaret for at inddrage de unge i samfundsudviklingen. De må blive mindre muslim-centreret og mere emne-centreret i deres tilgang. De politikere, der konstant blander sig i enkelt-sager, i burka-debat, i hensyntagen til minoriteter i skolen – ofte for at stå sig godt i meningsmålingerne - er også minoriteternes politikere og ministre. Denne signalpolitik er med til at skabe den destruktive adfærd, vi ser hos mange unge med etnisk minoritetsbaggrund i dag. Der skal en helt anden tilgang til.

Ligeværdigt medborgerskab

Som det fremgår af denne rapport, oplever de unge ofte en både strukturel og personlig diskrimination. Uanset om denne oplevelse er reel eller ej, må vi forholde os til den (Ahmads livshistorie p.52). Derfor har jeg argumenteret for, at inklusions- og relationsaspektet af løsningsmodellerne er det vigtigste at lægge vægt på i forhold til forebyggelse af kriminalitet og ekstremistiske holdninger. Det handler ikke blot om de unges, men i lige så høj grad om majoritetsbefolkningens vilje til integration i forhold til den pluralistiske situation, vi befinder os i, og som vi ikke kan lukke os ude fra i fremtiden. Der skal vilje til at inkludere de unge – ikke bare på arbejdsmarkedet og i uddannelsessystemet, men i det hele taget som fuldgældige og respekterede medborgere i samfundet.

Det betyder, at der i realiteten skal en meget mere langsigtet og gennemgribende indsats til, end hvad der oftest lægges op til af vore politikere og myndigheder. Vil vi modvirke ekstremisme og kriminalitet, kan vi ikke fortsætte med at fastholde etniske minoriteter, herunder især muslimer, som et fremmedelement i og et problem for samfundet. De må have mulighed for at føle sig hjemme i Danmark. Kun derved vil og kan de holdes fast i et ansvar. Det er også den opfattelse, lederen af NørrebronX har.

VII. Sammenfatning og konklusion

Dette afsluttende kapitel sammenfatter og perspektiverer undersøgelsens indhold og resultater, herunder især sammenhængen mellem risikofaktorer og kriminel adfærd, mellem livshistorie og kriminel løbebane. Endvidere peges der på de resultater af undersøgelsen, som jeg ikke anser for at være dokumenteret i tidligere forskning.

1. Gennemgående risikofaktorer og beskyttende faktorer

Størstedelen af de citerede og omtalte indsatte i denne undersøgelse tilhører den gruppe af unge, jeg har kaldt livsstilskriminelle. Et mindre antal tilhører midtvejsgruppen og gruppen af situationelt betingede kriminelle. Denne opsummerende analyse søger i højere grad at inkludere de to sidste grupper og at se på forskelle og ligheder mellem grupperne (se endvidere opstillingen af typiske forløb p.66). De vigtigste konkrete resultater af undersøgelsen inkluderes i punktform, mens en oversigt over yderligere konkrete resultater findes p.220.

Risikofaktorer defineres som ”forhold, der oftere gør sig gældende hos børn og unge, der bliver involveret i kriminalitet end hos andre børn og unge”, mens *beskyttende faktorer* er det modsatte, nemlig ”forhold, der ligger oftere hos børn og unge, der ikke bliver involveret i kriminalitet” (Udredning 2009: 111f.). Der er ikke nødvendigvis en sammenhæng mellem risikofaktorer og kriminalitet eller mellem beskyttende faktorer og ikke-kriminalitet. Man kan være i besiddelse af flere risikofaktorer, uden det nødvendigvis fører til kriminelle handlinger, og man kan have rimelig mange beskyttende faktorer og alligevel blive involveret i kriminalitet. Men al forskning og erfaring viser, at jo flere risikofaktorer, desto større er risikoen for kriminalitet.⁶⁹ Man bliver mere skrøbelig overfor kriminalitet og misbrug. Og omvendt, jo flere beskyttende faktorer, des større er muligheden for en ikke-kriminel tilværelse.

Det er ikke muligt at pege på en enkelt faktor, der fører til vedvarende tilbagevenden til kriminalitet blandt de unge. Det er heller ikke muligt at rangordne de enkelte risikofaktorer. Det er langt mere komplekst og individuelt, som også de syv livshistoriske fortællinger i kapitel II viser. Der er dog en række gennemgående træk eller mønstre i de unges baggrund, som man kan kalde risikofaktorer, og som gør sandsynligheden for, at de havner i en kortere eller længere kriminel løbebane større. Disse kan opsummeres til tre hovedfaktorer:

⁶⁹ Udredning (2009:305) med reference til Jonas Ring, Sambanden mellan riskfaktorer och brott. I Felipe Estrada, Janne Flyghed: *Den svenske ungdomsbrottsligheten*. Studentlitteratur, Lund 2001:89-119.

Manglende voksenrelationer

- Godt 40 % af de unge har forældre, der er skilt. Dette tal er noget højere end det er blandt tilsvarende unge i samfundet generelt. Blandt unge med flygtningebaggrund nærmer andelen sig halvdelen. Ofte er faderen ude af billedet.
- Ca. hver tredje unge med etnisk minoritetsbaggrund har ingen kontakt til faderen. Yderligere 11 % har et dårligt forhold til faderen. Kun 12 % er uden kontakt til moderen, mens yderligere 5 % har et dårligt forhold til moderen. I godt 4 % af tilfældene er begge forældre væk (ofte døde), mens yderligere knap 5 % har et dårligt forhold til begge forældre.
- Mindre end hver tredje unge med flygtningebaggrund har forældre, der bor sammen, og hvor forholdet til dem er rimeligt. For unge med indvandrerbaggrund er andelen 45 %.
- Der er en klar sammenhæng mellem forholdet til forældrene/forælderen og den unges kriminelle løbebane. Der er flere langtidskriminelle, når de unge har et dårligt forhold til dem/den ene. Det synes dog ikke at være helt så afgørende, om forældrene er skilt eller ej, som når de unge har et godt eller dårligt forhold til dem/den ene. Det samme gælder etnisk danske unge.
- Unge med flygtningebaggrund har tidligere kriminel debut end andre unge i fængslet. Etnisk danske unge forlader kriminalitet senere end etnisk minoritetsunge, herunder særligt unge med flygtningebaggrund. Den kriminelle løbebane ligger for unge med flygtningebaggrund altså tidligere end for unge med etnisk dansk oprindelse. De vokser tidligere fra kriminalitet.
- Unge med flygtningebaggrund er mere "vanekriminelle" end andre unge, dvs. deres kriminalitet er i højere grad blevet en livsstil og i mindre grad situationelt betinget. Det er også disse unge, der har haft de mest belastede opvækstbetingelser.

Størstedelen af de unge livsstilskriminelle giver udtryk for, at de har haft en utryk og ustabil opvækst med ingen eller næsten ingen (eller negativ) voksenkontakt. Deres hverdag i familien har i mange tilfælde været præget af omsorgssvigt, fysisk afstraffelse og psykisk sygdom. De har typisk oplevet en splittelse i familien, konflikter mellem forældrene, der i mange tilfælde er endt med skilsmisse, ofte på et tidligt tidspunkt i deres barndom.

En stor del af de unge fortæller også, at de har manglet en faderfigur som rollemodel og autoritet. Faderen er ofte fraværende (afgået ved døden i krig, udrejst til sit oprindelsesland eller på anden måde forsvundet ud af billedet). Er han tilstede, har især de unge med flygtningebaggrund et dårligt forhold til ham, typisk på grund af hans vold i hjemmet. Faderen er ofte ufaglært og på overførselsindkomst, mens moderen er hjemmegående med fysiske og/eller psykiske problemer. Samtidig er der hyppigt tale om store familier med mange søskende, hvilket belaster familien økonomisk.

Der har i det hele taget ikke været megen støtte at hente hjemme for den unge i denne kategori, ingen i nærheden til at gribe ind, når det går galt, og gennem opmærksomhed og omsorg få ham på ret køl. Ofte er den unge helt overladt til sig selv. Forældrene/moderen følger typisk ikke med i børnenes skole- og fritidsaktiviteter, lever i en anden verden, og den unge bliver aldrig eller næsten aldrig bekræftet i, at han dur til noget som helst. Ofte opgiver moderen/forældrene at stille krav til deres søn. Alligevel kan hun have høje forventninger til den unges skolegang og fremtidige succes.

Den unge bærer hyppigt på traumer som følge af faderens eller egne oplevelser af krig og tortur eller af omstillingsprocessen fra hjemland til et ukendt land. Der kan også være andre psykiske problemer, der gør sig gældende så som ADHD, PTSD, skizofreni eller depression. Mange er blevet psykisk skadede, ustabile, urolige unge, der ikke kan koncentrere sig og fokusere.

Mange af de unge har fået svært ved at fæste lid til andre. De føler sig svigtet af deres forældre og har derfor ingen tiltro til voksne. Deres følelsesregulering mangler, og de har lav selvkontrol. Derfor handler de ofte impulsivt og uoverlagt. De mangler evnen til at knytte sig til andre og leve sig ind i andres følelser. De er konstant i beredskab. En af de unge, der ikke selv er en del af de kriminelle miljøer, fortalte at det kan være vanskeligt at kommunikere med unge i disse miljøer. Situationer udvikler sig hurtigt til slagsmål. Hvis man forsøger at fortælle en anden ung, at denne har gjort en ondt, man er ked af det, opfattes det straks som en trussel, der skal reageres på.

På et tidligt tidspunkt opdager den unge måske, at vennerne, gruppen forstår ham bedre end moderen/forældrene, som har en yderst begrænset kontakt til eller viden om det danske samfund og dermed den unges liv udenfor hjemmet. Hos vennerne bliver den unge bekræftet og får status og accept. Vennegruppen bliver en slags surrogatfamilie. Bliver han stofafhængig, er det mere skamfuldt i forældrenes kultur end i i dansk kultur. Den unge holder derfor lav profil med misbruget overfor familien. Opdages det, kan det betyde en udstødelse af familien.

Politiinspektør og tidligere chef for rejseholdet, Bent Isager-Nielsen skriver i sin bog, *Man jager et bæst og fanger et menneske* (Lindhardt og Ringhof 2008) om, hvordan han gennem sit arbejde er blevet mere og mere bevidst om sammenhængen mellem opvækst og kriminalitet:

Den der som barn er offer, bliver gerningsmand som voksen. De børn, hvis forældre ikke forholder sig til dem, som ikke bliver mødt med respekt, og som ikke kender konsekvens, danner ofte deres egne rammer og normer. Og så er de godt kvalificerede til at ende på den forkerte side af straffeloven. (p.95)

Hver gang er det samme miskmask af mangel på respekt, mangel på omsorg, masser af svigt, ingen, der forholder sig til en, ingen, der sætter græn-

ser, ligestilling og misbrug (p.185) [.....]. Har man ikke lært kærlighed, konsekvens, respekt fra andre og deres grænser at kende som barn, er man i højrisikogruppen for at blive kriminel som voksen. (p.195)

De livshistoriske fortællinger viser, at de unge hele tiden søger tilbage til forældrene, næsten uanset, hvordan de har behandlet dem. De fortsætter med at holde af den voldelige far og har svært ved at give slip. De søger til stadighed trygheden ved at være sammen med voksne, de kan stole på.

Typisk for de fleste situationelt betingede kriminelle (og for nogle i gruppen af midtvejskriminelle) er det, at de har haft langt bedre relationer til forældre og søskende, som har støttet dem på mange måder. Forældrene har været engageret i de unges skolegang og fritidsaktiviteter. De er ofte bedre uddannede og har et højere indkomstniveau. Dertil kommer bedre dansk kundskaber. De unge har i højere grad følt sig trygge i hjemmet, og forældrene har taget aktiv del i det danske samfund. De unge har lettere ved at tale med forældrene om deres problemer.

Også det socialt støttende netværk omkring familien er stærkere. De udvikler derfor en langt mere integreret personlighed og en større evne til at relatere og få tillid til andre mennesker. Samtidig er de ofte mere optimistiske med hensyn til fremtiden og synes at være bedre i stand til at mobilisere de kræfter, der skal til for at komme videre. Shahzads historie (p.36) viser dette med al tydelighed.

Abrupt udvikling

- Der er mange opbrud i de unges liv, flere anbringelser udenfor hjemmet, skoleflytninger etc.
- De unge har gennemgået mange kaotiske skoleforløb. Afsluttede skoleforløb ligger højere blandt etnisk minoritetsbørn og –unge end for etnisk danske børn og unge. Mere end hver tredje har fuldført 10.kl., mens det for etnisk danske unge kun gælder hver femte. Tilsvarende tal blandt etnisk minoritetsunge gælder for fuldført 9.kl., mens kun halvdelen af dette antal gælder for etnisk danske unge. Andelen for etnisk danske unge, der har afsluttet 8.kl., er til gengæld det dobbelte.

Der har oftest ikke været nogen sammenhæng i de livsstilskriminelle unges liv. Deres livshistorier er præget af hyppige brud og svigt, hvilket de igen og igen giver udtryk for. Forældrene flyttede ofte, og den unge har igen og igen måttet starte på en frisk og finde nye venner. Deres skolegang har i mange tilfælde været begrænset. Gennemgående klager de over at være blevet mobbet af andre børn eller af læreren og have mistet lysten til at gå i skole eller bare ikke have magtet det. De følte sig udenfor. Flere udviklede allerede på det tidspunkt et voldsomt temperament og begyndte at føle sig stresset i forhold til deres dobbeltkulturelle identitet.

De fleste har gået på mange skoler, er ofte blevet smidt ud på grund af fravær eller ballade, går herefter eventuelt på flere specialskoler eller placeres på forskellige institutioner udenfor hjemmet. De har haft voldsomme konflikter med deres klassekammerater. Derhjemme har også opdragelsen ofte været usammenhængende. De unge har typisk været udsat for enten for meget eller for lidt kontrol, enten en hård og restriktiv opdragelsesmetode, ofte straffende og afvisende, eller en tilfældig eller laissez-faire disciplin. Måske har begge metoder afløst hinanden, hvilket har gjort den unge forvirret og utryk, undertiden opgivende og depressiv.

De unge dropper hyppigt ud af den videre uddannelse, de er kommet ind på, typisk teknisk skole, enten fordi de ikke kan få læreplads, eller fordi de har mistet lysten. Ofte får de aldrig taget en uddannelse. Selv om de har søgt mange jobs, kan de ikke få et regulært arbejde. De oplever i det hele taget deres livsmuligheder som blokerede og ser, at chancerne for etnisk danske unge er langt bedre. De mister modet og selvværdet. De tror ikke på den hjælp, myndighederne kan tilbyde. Det er i denne situation, mange begynder med smårapserier sammen med vennerne og/eller involveres i slåskampe. De finder det respektløst at involvere dem i det og fortæller derfor ikke forældrene om problemerne.

Indsatte, der befinder sig udenfor det kriminelle miljø, adskiller sig fra den ovenfor beskrevne gruppe ved oftest at have haft en forholdsvis sammenhængende opvækst og har derfor ikke oplevet de samme skuffelser og afsavn. De har klaret sig forholdsvis godt i skolen og kun oplevet mobning i mindre grad. De gennemførte hyppigt 10. klasse og kom videre med anden form for uddannelse. De har ofte mere overskud til at kæmpe for at komme ind på arbejdsmarkedet.

Disse unge har måske også en oplevelse af at leve i to verdener, men har været i stand til at takle det. Da de har haft mindre belastende opvækstvilkår, er deres personlighedsstruktur blevet mindre skrøbelig.

Religion har ofte været en naturlig del af deres opdragelse og har givet en vis stabilitet i livet, der er med til at give de unge en sammenhængende identitet. I det hele taget har de været bedre til at håndtere de vanskeligheder, der opstår, på en konstruktiv måde. De er også mere motiveret for forandring i forhold til deres nuværende situation i fængslet.

Oplevelser af eksklusion

- Mistro og vrede overfor voksne (særligt autoriteter) og overfor samfundet er gennemgående hos unge med etnisk minoritetsunge på grund af oplevet diskrimination, negativ medieretorik og generel manglende anerkendelse i samfundet.

Næsten alle de unge, jeg har talt med, har givet udtryk for, at de ønsker at være en del af samfundsfællesskabet. Men de føler, at de lukkes ude, og

at uanset hvad de gør, kan de ikke blive accepteret som danskere. Samfundet vil ikke kendes ved dem. De er ikke så meget værd, at man vil give dem en chance og støtte dem. De kan kun straffes.

Mediernes og politikernes konstante italesættelse af muslimer som en ensartet, ofte antidemokratisk og kriminel gruppe – et dem i forhold til et os. Løftede pegefingre og mistænkeliggørende krav fra politisk hold og i mediedebatten. Fordomme, der fremlægges, som var de fakta og kulturelle forskelle, der gøres til absolutte skel mellem mennesker, hvorved den opfattelse legitimeres, at de andres kulturer har en ringere værdi og er fjendtlige overfor og uforenelige med ens egen, ja er roden til alt ondt. Mennesker med etnisk minoritetsbaggrund, herunder særligt muslimer, optræder sjældent som aktive, evnedygtige personer, som selvstændige individer, der har noget at skulle have sagt. Hele denne negative diskurs i det offentlige rum er for de unge en vigtig grund til, at de føler sig udenfor. Og de føler sig magtesløse overfor det. Der sker så undertiden det (efter deres eget udsagn), at når de beskrives som værende på en bestemt måde, kan de ligeså godt opføre sig sådan. Det vil sige, de udvikler sig efter beskrivelsen, overtager den identitet, omgivelserne konstruerer.

Med tiden udvikler mange af de unge således en negativ identitet - en følelse af ikke at være god nok - der kan give sig udslag i en form for kynisme i forhold til det omgivende samfund. De unge ser ingen fremtid, har ingen planer, har intet at miste. Således sagde en 18-årig indsat, hvis fader var blevet dræbt under krigen i Afghanistan, under et gruppemøde: ”Jeg tager livet som det er. Jeg har prøvet så meget, men jeg har opgivet.” Vreden og frustrationen tiltager, og man søger eventuelt til alternative fællesskaber, hvor man kan føle, man er noget værd. Her forstærkes følelsen af eksklusion.

Samtidig ønsker mange ikke at leve som forældrene, som de mener har fundet sig i alt for meget og lever et alt for beskedent liv. Måske bekræftes de også af forældrene/forælderen, der har haft samme oplevelser som de unge og også har et negativt syn på samfundet, som de giver videre til deres børn. Men forskellen er, at de unge handler på den frustration og vrede, de oplever.

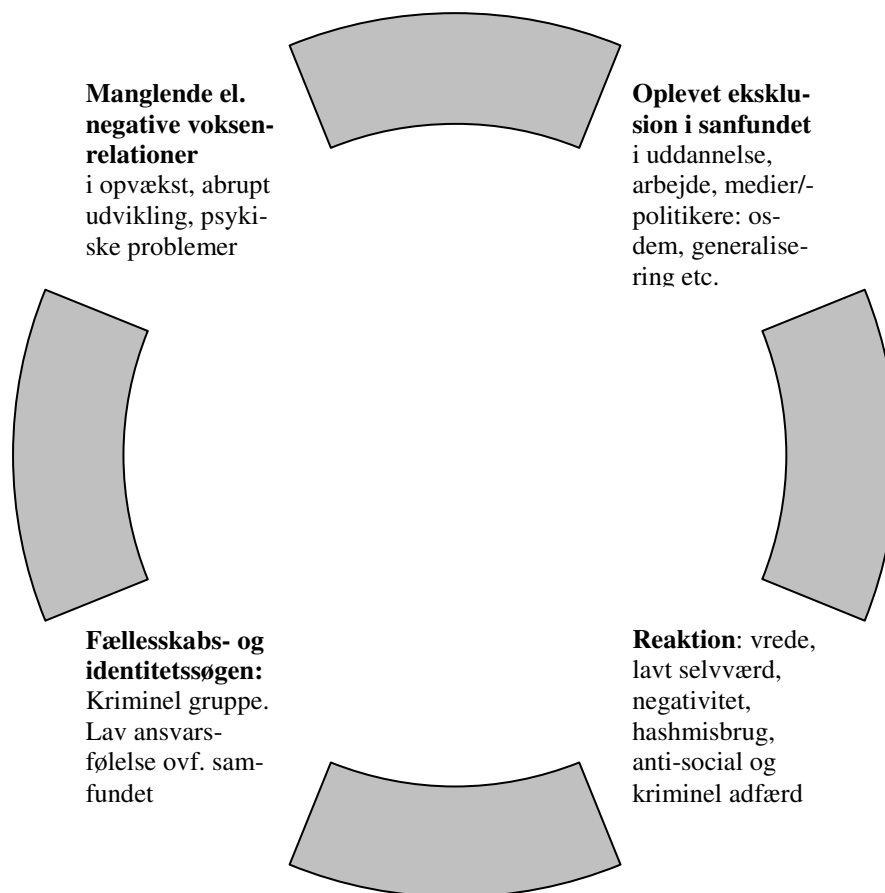
De vælger at slutte sig til vennerne, der har materiel succes gennem illegitime kanaler. Gennem en oppositionssubkultur, en fælles oppositionel identitet, søger de at finde en kilde til status og anerkendelse for at overvinde marginaliseringen. Som en indsat udtrykte det ”jeg var nødt til at søge nye udfordringer”. Ved at stå sammen med andre i samme situation, udøve magt sammen med dem får de kollektiv beskyttelse og en position. I gruppen oplever de respekt og en vis omsorg til gengæld for at de viser maskulinitet, råstyrke og sejhed samtidig med total loyalitet overfor gruppen.

Der er altså en klar sammenhæng mellem oplevet uretfærdighed, følelsen af eksklusion (berettiget eller uberettiget) og kriminalitet, især voldskrimi-

nalitet. Samtaler i grupperne og med den enkelte indsatte vidner om, at netop følelsen af eksklusion og den manglende anerkendelse i samfundet er det største problem og den vigtigste risikofaktor. For eksempel udtrykte Ahmad det meget præcist: "Altså vi vil gerne anerkendes ligesom de andre [etnisk danske unge], og når vi ikke bliver det, jamen så prøver vi noget andet, vi ligesom kan få opmærksomhed på." Den manglende anerkendelse skaber vrede, søgen efter opmærksomhed og (selv)destruktiv adfærd. Det vil sige, at den medfører både en udadvendt reaktion hos den unge i form af aggression og manglende loyalitet overfor samfundet samt en indadvendt reaktion i form af mindreværdsfølelser, depression og angst. Den er dermed en stor hindring for den unges motivation for ændring.

De unge situationsbetingede kriminelle føler sig ikke på samme måde individuelt uretfærdigt behandlet, diskrimineret og udelukket. De har mere overskud til at håndtere følelsen af den kollektive diskrimination og stigmatisering, for eksempel i medierne på en konstruktiv måde. Som for eksempel studerende har de mulighed for at drøfte problemerne med andre unge, der ikke er involveret i kriminalitet, og som kan være en slags rollemodeller for dem. Deres selvværd er højere, idet de har fået mere bekræftelse i hjemmet og i skolen og har haft flere positive oplevelser af og med andre mennesker.

De tre risikofaktorer kommer ofte til at indgå i en ond cirkel, der er vanskelig at bryde:

Figur: De unges onde cirkel

De farvede figurer i cirklen indikerer påvirkning og/eller reproduktion. Der kan dog ikke siges noget generelt om bevægelsen mellem de forskellige faktorer. Den kan gå begge veje og kan undertiden også gå på tværs af cirklen. Bevægelsen kan for eksempel starte øverst oppe: Mangel på familie- og voksenreferencer, den abrupte udvikling og evt. psykiske problemer gør det sammen med en anderledes etnisk baggrund vanskeligt for den unge at få uddannelse og arbejde. Samtidig får medieretorik og polarisering mellem os og dem den unge til at føle sig lukket ude, ikke god nok. Disse oplevelser af eksklusion kan ikke takles, der er ingen modstandskraft. Den unge mister lysten til at integrere sig i samfundet og udvikler en stor vrede. Den unges kedsomhedstærskel er nu meget lav og spændingsbehovet højt, og han begynder at begå kriminalitet. Senere forstærkes også den unges behov for sunde, anerkendende relationer til voksne.

Cirkelbevægelsen kan også starte et andet sted og gå modsatte vej. Når den unge for eksempel oplever diskrimination og eksklusion, fører det til lav hengivenhed og mistro til voksne, hvilket får den unge til at indgå i vennegrupper. Der kan også være tale om et gruppepres. Her bekræftes op-

levelsen af diskrimination, hvilket fører til oppositionsidentitet og vrede mod samfundet. Samtidig bliver den en undskyldning for den unge for at undgå ansvar og begå kriminalitet. Dette fører til yderligere eksklusion fra arbejdsmarkedet og følelsen af at være uønsket og utryk. Samtidig udnyttes de unges kriminelle adfærd af visse politikere gennem hård retorik og lovstramminger. Måske søger den unge tilbage til forældrene eller den ene forælder, men uden at få støtte fra dem. Som tiden går, bliver det mere og mere vanskeligt at bryde cirklen. Det lykkes langt oftere for situationelt betingede kriminelle og dele af midtvejsgruppen at bryde ud af cirklen og ikke vende tilbage til den.

Positive faktorer og ressourcer

- mange af de unge har kunstneriske evner og har stor interesse i sportsaktiviteter, særligt fodbold
- mange har stor interesse i skolegang og uddannelse, i at lære noget
- mange har store fællesskabsmindede kvaliteter, de har evnen til fællesskab på trods
- mange har inderst inde en erkendelse af egen skyld i den handling, de er sigtet for
- de fleste har et stærkt ønske om at blive del af mainstream samfundet.
- de unges tankegang og adfærd er multikulturel. Kultur, religion og etnicitet er kun interessant for dem som fælles basis for oplevelsen af diskrimination.

De livsstilskriminelle unge er naturligvis ikke kun præget af risikofaktorer og problematisk tankegang og adfærd. Gennem mine samtaler med dem er det tydeligt, at de ofte har en klar selverkendelse på flere områder:

De fleste unge har en erkendelse af, hvad deres opvækst har betydet for dem og giver udtryk for, hvor vigtigt det er, at forældre viser børn interesse og omsorg. Det er det, de selv vil gøre, når de stifter familie. I mange tilfælde er de meget optaget af netop at vise denne interesse i og omsorg for deres lillebrødre. Selv om de selv færdes i kriminelle miljøer, skal lillebrødrene for en enhver pris holdes udenfor. De skal have en uddannelse og klare sig godt. Det skal ikke gå lillebrødrene, som det er gået dem selv. Problemet er blot, at lillebrødrene lytter mere til storebrødrenes handlinger end til deres ord.

Langt de fleste har et stærkt ønske om at påbegynde en uddannelse eller gøre den færdig, de er i gang med, eller få et regulært arbejde, så de kan komme videre og leve et kriminalitetsfrit liv. Samtidig har de en stærk bevidsthed om, at de ikke kan gøre det af egen kraft, men at de har brug for et skub af nogen udefra. Der er også stor søgning fra netop denne gruppe til

fængslets skole. De udviser en ærlig interesse i at lære noget, få mere viden. Samtidig erkender mange, at de har svært ved at sidde på en stol og koncentrere sig i længere tid ad gangen.

Selv om undersøgelsen synes at indikere, at de unge har vanskeligt ved selv at tage ansvar for deres handlinger, så er de fleste inderst inde bevidste om, at det hele ikke kun er samfundets skyld, men at de også selv har en del af ansvaret for det skete. Deres fokusering på diskrimination og eksklusion skal ikke være en undskyldning for eller retfærdiggørelse af deres kriminelle handlinger. Der er ikke kun tale om et socialt mønster, der er påtvunget dem. Når de har fejlet, er det ikke kun fordi lærerne i skolen er ligeglade med dem, eller arbejdspladserne ikke ville have dem. De er også selv nødt til at være vedholdende og målrettede. Mange erkender dette inderst inde og giver udtryk for det på tomandshånd. De er i virkeligheden rimeligt motiverede for at komme videre, men skal have støtte for at klare det.

De unge har en naturlig evne til at indgå i og etablere fællesskaber, også *på trods af* eventuelt ugunstige vilkår (som for eksempel et fængselsophold). Her kan grænsen mellem risikofaktor og beskyttende faktor være meget tynd/flydende. Det afhænger nemlig af, hvordan denne sans for fællesskab bruges, om den bruges positivt eller negativt. Mange af de unge kender til det at bruge fællesskaber til begge dele, både til at opnå tryghed og anerkendelse, men også til at bekræfte hinanden i vrede og had til samfundet, være i opposition og til at begå kriminelle handlinger. Derfor er det vigtigt at bruge fængselsituationen til at sætte en udvikling i gang, hvor de unge får en oplevelse af, at fællesskab kan bruges som beskyttende faktor, dvs. konstruktivt og positivt, og at de faktisk er gode til det også. Det er muligt at indgå i positivt og anerkendende fællesskab med voksne og med hinanden, også med dem, man måske på forhånd ikke brød sig om eller var uvenner med. I stedet for at fællesskabet bliver eksklusivt (som i de såkaldte ”bandekonflikter”) kan det blive inklusivt og fjerne fjendebilleder af og fordomme om hinanden.

Religionens rolle

- 85 % af de undersøgte unge har muslimsk baggrund, mens næsten 15% har kristen baggrund. Enkelte har sikh og hindu baggrund. Godt halvdelen af de unge med muslimsk baggrund har ingen særlig interesse i religion, mens ca. en fjerdedel har lidt interesse. Derudover har godt en femtedel nogen interesse, og kun fire indsatte, dvs. 3 % har stor interesse.
- 40 % af de unge går til fredagsbøn i fængslet, mens kun 15 % gør det udenfor. 12,4 % er blevet mere interesserede, mens de har siddet i fængsel, de fleste blandt dem, der ingen interesse havde i forvejen.

- Konvertering fra den ene religion til den anden sker meget sjældent, både blandt indsatte med henholdsvis kristen og muslimsk baggrund. Derimod kan man tale om en ”revertering” til den religion, man er opvokset med.
- De fleste unge generelt fokuserer på egne ressourcer, når de skal håndtere fængselssituationen. De er mindre angrende og mere selvsupplerende i deres tilgang end tidligere.
- Den vakte islaminteresse betyder, at de unge søger viden om islam gennem egen Koran-læsning, fredagsbøn og imamens undervisning. Desuden praktiseres ofte de fem daglige bønner. Vækkelsen fører derimod ikke til udvikling af en politisk islamisk bevidsthed, men snarere til en spirituel og moralsk bevidsthed.
- Der kan ikke identificeres nogen religiøs-politisk radikaliserings i KF. Der er ingen nævneværdige radikaliserings. Der er dog grobund for en radikaliserings i form af den store vrede, det lave selvværd, eksistentielle tomrum, udsigtsløsheden og den søgen efter identitet og fællesskab, der eksisterer blandt de unge.
- Der er et modspil til eventuelle radikaliserende tendenser fra ansatte, herunder særligt imamen og fra andre muslimske indsatte, der ikke bryder sig om disse holdninger. Gruppedynamik og selvjustits modvirker udvikling af ensrettede og ekskluderende holdninger blandt andre muslimer.

Som med fællesskabet er det også med religionen. Den kan bruges både negativt og positivt. Det kan konstateres, at den øgede interesse for islam blandt de unge går i retning af, at troen bruges positivt til at få fred og ro i sindet, føle at man gør noget rigtigt, at man er del af et større fællesskab. Samtidig er der unge, der bruger religion som en hjælp i forsøget på at komme ud af kriminalitet. Religionen bliver en positiv adfærdsregulator. Dette er ofte også tilfældet i de situationelt betingede indsatte baggrund.

Der er intet der tyder på, at der er tendenser til ”negativ brug” af religion under fængselsopholdet, hvor religion bliver en risikofaktor. Den øgede interesse i islam, som mange af de unge oplever, går ikke i retning af radikaliserings. Snarere er det modsatte tilfældet, nemlig at religion bliver en positiv ressource for den unge til at fastholde sig selv i en mere selvdisciplinerende retning. Der er i det hele taget intet, der peger i retning af, at der finder radikaliserings eller rekruttering til religiøse-politiske grupper sted. Der er meget modspil til sådanne tendenser i fængslet. Men grobunden er til stede.

Hvordan kan cirklen brydes?

- I 22-23 års alderen begynder de fleste at overveje at komme ud af kriminalitet, men det er vanskeligt at bryde den onde cirkel og bevæge sig ind i det konventionelle samfund, især hvis de har været i det kriminelle miljø i lang tid. De føler sig ofte ensomme.
- Der foreslås målrettede inkluderende samtalegrupper i fængslet, og for dem der er meget urolige kombinerede aktivitets- og samtale/vejledningsgrupper.
- Der foreslås aktiviteter i fængslet, der også foregår udenfor, så som koncerter, debatcaféer, udstillinger, turneringer, som giver den unge en følelse af selv at kunne planlægge, bidrage, deltage og derigennem have betydning.
- Det anbefales at inddrage et korps af frivillige (både unge og lidt ældre), der kan deltage i flere af aktiviteterne. Det vil give den unge indsatte mere indsigt i ikke-kriminelles liv og verden og højne deres selvværd og følelse af anerkendelse.
- Udenfor fængslet gælder det om at engagere de unge i lokalsamfundet. Det er vigtigt, at de unge kan blive set og anerkendt, at de har steder, hvor de kan være aktive og samtidig relatere til og få vejledning hos voksne, de stoler på.
- Det vigtigste er, at de unge føler sig som en del af samfundet, som ligeværdige medborgere. Derfor bør vi som samfund overordnet ændre vores ekskluderende indstilling og praksis i forhold til vores etniske minoriteter, i retning af interesse i deres liv, respekt for deres forskellighed og anerkendelse af dem som ligeværdige medborgere. Politikere og medier må indse, at de har et stort ansvar, når det gælder om at få de unge til at føle sig hjemme her i landet.

Resultaterne fra første del af undersøgelsen har dannet baggrund for en række forslag til indsatser i KF og eventuelt andre fængsler. Alle disse indsatser har det sigte at bibringe de unge en følelse af at være anerkendt som mennesker samt have ansvarlighed overfor opgaven og fællesskabet. Deres selvbillede og negative billede af samfundet kan herved udfordres. Det er min oplevelse, at der kun skal lidt til for at skabe den atmosfære, der gør det muligt at sætte en sådan udvikling i gang.

2. Undersøgelsens nye resultater

Vi har tidligere vidst, at mange unge kriminelle generelt kommer fra socialt belastede familier og boligområder, har været anbragt udenfor hjemmet, har dårlig uddannelse, står udenfor arbejdsmarkedet. Det samme gælder ofte også forældrene, som ikke har haft overskuddet til at bakke børnene op og give dem den støtte og anerkendelse, alle mennesker har brug for. Vi ved også, at der er mange psykiske problemer, traumatisering osv., samt at mange af de unge kriminelle er påvirket af forældrenes traumer og/eller har

måske fået diagnosen ADHD, har stort hashforbrug etc. Disse forhold er dokumenteret i megen forskning og bekræftes således også her.

Vi har vidst, at mange etnisk danske unge i fængslerne kommer fra familier, hvor forældrene er skilt, men det er nyt, at skilsmisse finder sted i så stort omfang i de etnisk minoritetsunges familier, som det er tilfældet. For eksempel har kun en tredjedel af de unge med flygtningebaggrund forældre, der bor sammen, og for unge med indvandrerbaggrund er det knap halvdelen. Det forværrer situationen for unge med etnisk minoritetsbaggrund, at der ofte ikke er ordnede forhold omkring skilsmissen, og at den unge dermed (og også af andre grunde) ingen kontakt har til sin fader. Når vi taler om forældrenes ansvar i forhold til børnene, deres opvækst og skolegang, skal vi således huske på, at der i de fleste tilfælde kun er en mor at appellere til. Der synes at være en direkte sammenhæng mellem forholdet til forældrene og længden af den kriminelle løbebane.

Det afgørende nye i denne rapport er imidlertid det helhedsbillede af de enkelte unges baggrund og situation, der tegner sig, når den manglende eller negative voksenkontakt, mange afbrudte forløb i barndom og ungdom sammenholdes med den oplevede uretfærdighed og sociale eksklusion i samfundet (både på personligt og strukturelt plan). Livshistorierne viser, at de unge er og gerne vil opfattes som unikke enkeltpersoner. Men mange af dem oplever, at de ikke har fået bekræftelse og anerkendelse hverken i barndommen (i familie, skole) eller senere i ungdommen (personligt i uddannelse og på arbejdsmarkedet og kollektivt som inkluderede, ligeværdige medborgere i samfundet). Dertil kommer deres oplevelse af at blive diskrimineret retsligt for eksempel i form af indførelse af stramninger i udlændingeloven og hårdere og hårdere straffe, som de føler især rammer ”udlændinge”.

Disse negative oplevelser af manglende anerkendelse på alle Honneths niveauer (familiært, retsligt, socialt) forstærker hinanden i de unges bevidsthed og i forhold til deres selvbillede, og de føler ikke, der er nogen støtte eller anerkendelse at hente nogen steder. Uanset om denne følelse altid er berettiget eller ej, er det den følelse, de unge har. Det er her, vi skal tage udgangspunkt, når vi vil forstå de unges bevæggrunde, deres tankegang og adfærd for at kunne sætte ind og modvirke deres kriminalitet.

Den oplevede uretfærdighed og eksklusion er nemlig ifølge undersøgelsen hovedgrunden til, at de unge har så stor en vrede i sig, som det også fremgår af livshistorierne, at de har søgt gaden og den anerkendelse, de kan opleve blandt vennerne der. Det er også hovedgrunden til, at de i mange tilfælde har mistet ansvarsfølelsen overfor samfundet. De føler sig ikke hjemme i det samfund, de er født og/eller opvokset i.

3. Relationsaspektet som risikofaktor og løsningsmodel

Det er en klar konklusion af denne undersøgelse, at relationsaspektet af de unges liv, dvs. manglende eller negative relationer til voksne gennem opvæksten og senere også til samfundet generelt – for de flestes vedkommende er/har været en afgørende risikofaktor i forhold til deres kriminelle løbebane og kan og må derfor også blive et væsentligt aspekt af løsningsmodellen. Med andre ord, det forhold, der drev dem ind i kriminalitet, er også det, der kan drive dem ud af den.

I min omgang med den enkelte unge og med grupper af unge i fængslet er det en gennemgående konstatering, at deres største behov er anerkendende relationer, dvs. personlig kontakt til voksne af ligeværdig karakter. Respekt er vigtigt for de unge. De taler konstant om det, og for dem er respekt synonymt med begrebet anerkendelse. Deres formulerede kritik og ønsker i forhold til indsatser i og udenfor fængslet peger på dette behov.

Derfor er en relationsorienteret, anerkendende tilgang i kommunikationen og arbejdet med denne målgruppe den mest konstruktive – en tilgang, der kan grundlægge følelsen hos den unge af at være accepteret og taget alvorlig som et menneske, der har noget at bidrage med. Deraf kan den unges ansvarlighed i forhold til samfundet, som anerkendelse også indebærer, udvikle sig. Det drejer sig nemlig ikke om anerkendelse af de handlinger, der for de flestes vedkommende har bragt dem i fængsel, men om de individuelle personer de også er. Det drejer sig om mennesket bag handlingen.

Inklusion og anerkendelse af mindretal burde være en selvfølgelig og naturlig tilgang for et samfund og for de mennesker, der lever der, og er det også for mange især unge borgere. Men på grund af den politiske udvikling, der især har fundet sted i dette årti og har fået flere og flere unge med etnisk minoritetsbaggrund til at føle sig uønskede og ekskluderet af samfundet og dermed står i fare for at reagere ved at slutte sig til kriminelle eller radikaliserede grupper, er det nødvendigt at organisere inkluderende aktiviteter, lave målrettede programmer for inklusion og ikke blot inkludere på en naturlig måde.

En social opdeling mellem Os og Dem er langsomt kommet til at gennemsyre vort samfund, vores måde at tænke og tale på. Et nyligt symptom på denne udvikling er, at hensyntagen til minoriteter i skolerne problematiseres, og undersøgelser er sat i gang, der skal klarlægge i hvor høj grad der tages særhensyn til børn med etnisk (læs: muslimsk) minoritetsbaggrund. Denne Dem og Os dikotomi er efterhånden blevet en del af vores kultur og fælles bevidsthed/selvopfattelse. Det er denne tankegang, der skaber så stor vrede hos unge med muslimsk baggrund, der i forvejen ikke føler sig anerkendt, og som forhindrer en stolthed ved borgerskabet. De er ikke stolte over at være danske borgere, tværtimod, de fleste ønsker at rejse væk.

Kriminalitet og radikaliserings blandt unge er i mange tilfælde symptomer på denne polarisering og den strukturelle diskrimination, visse politikere og medier står for. Det er de samme push faktorer, der gør sig gældende. Det er et faresignal, vi må tage alvorligt. Det kan vi kun gøre ved at forholde os til den måde, vi indretter os socialt i samfundet. Vi må gå til roden af problemerne og ikke udelukkende symptombehandle. Mere politi, straf, indespærring, terrorbekæmpelse gør det ikke i forhold til disse grupper. Sociale indsatser, kriminalpræventivt arbejde kan have en effekt, men gør det heller ikke. Det er vigtigt og nødvendigt at have ekstra fokus på uddannelses- og jobmuligheder, mentorordning etc. for de unge. Men hvis vi ikke samtidig accepterer dem som ligeværdige borgere, men fortsat møder dem med mistænkeliggørelse og fordomme, så hjælper det ikke. Så vil de alligevel føle sig udenfor, og de socialt belastede unge vil vende sig væk fra det lukkede samfund og søge fællesskaber på steder, vi ikke bryder os om.

Det er nemmere for et samfund at marginalisere og stemple en bestemt befolkningsgruppe end det er at leve med konsekvenserne heraf. Og det er dem, vi ser nu blandt en socialt belastet gruppe af etnisk minoritetsunge i vort samfund. Men så længe vi fastholder den nuværende magtstruktur, hvor nogle dømmes som rigtige og andre fastholdes som ikke eller ikke helt rigtige – hvor magtfulde politikere opretholder deres magtposition ved at skabe frygt for borgere, der bor iblandt os – for deres påklædning, adfærd, potentielle moskéer og minareter, naturlig hensyntagen til dem i skolerne, vil resultatet være, at de unge fra mere ressourcetsvage familier fortsat lever i deres kriminelle og marginaliserede miljøer uden ressourcer til at indgå i samfundet. Og nye vil komme til. De ressourcestærke unge kan håndtere det. De er i stand til at kanalisere deres frustration og vrede ud i konstruktive aktiviteter eller rejse til et andet land, hvor vilkårene er bedre, mens de mere socialt belastede unge er afhængige af stærke, modkulturelle fællesskaber.

Kun en overordnet ændring i vores måde at forholde os til vores etniske minoriteter på, der modvirker den følelse af social udstødelse, som gør rekruttering til kriminelle grupper mulig, vil radikalt ændre noget og få de unge til at føle, de er en del af samfundet, er ligeværdige medborgere og dermed også har ansvar for dette samfund. De unge er også vores ansvar. Vore politikere, medier og andre meningsdannere bør gå foran i denne proces, så vi kan udfordre vores egen selvforståelse og besinde os på, hvordan vi lever som danske medborgere i et inkluderende VI. Der er ingen anden vej. Fortsætter vi som hidtil, vil problemerne vokse – lillebrødrene står klar.

OVERSIGT OVER UNDERSØGELSENS RESULTATER

I forhold til undersøgelsespopulationen (400 etnisk minoritetsunge, 100 etnisk danske unge)

Fordeling af indsatte i Københavns Fængsler (Vestre og Blegdamsvejens Fængsel), gennemsnitligt baseret på tre optællinger fordelt over et år fra februar 2009 til februar 2010:

To tredjedele (ca. 67 %) udenlandsk baggrund (29 % uden CPR-nr., heraf 13 % fra østeuropæiske lande)

Godt en tredjedel (ca. 38 %) muslimsk baggrund

En fjerdedel (ca. 24 %) etnisk minoritetsunge under 30 år med CPR-nr. (målgruppen)

Kriminalitet

- Unge med flygtningebaggrund har tidligere kriminel debut end andre unge i fængslet. Etnisk danske unge forlader kriminalitet senere end etnisk minoritetsunge, herunder særligt unge med flygtningebaggrund. Den kriminelle løbebane ligger for unge med flygtningebaggrund tidligere end for unge med etnisk dansk oprindelse. De vokser tidligere fra kriminalitet.
- Unge med flygtningebaggrund er mere "vanekriminelle" end andre unge, dvs. deres kriminalitet er i højere grad blevet en livsstil og i mindre grad situationelt betinget.
- Etnisk minoritetsunge sigtes mest for røveri og vold. Især sigtes unge med flygtningebaggrund mest for røveri. Etnisk danske unge tegner sig for flere sigtelser for tyveri og strafrelateret kriminalitet.
- De unge har en angst for, at "bandekonflikterne" vil eskalere, og at lillebrødrene vil blive værre end dem selv.
- I 22-23 års alderen begynder de fleste at overveje at komme ud af kriminalitet, men det er vanskeligt at bryde den onde cirkel og bevæge sig ind i det konventionelle samfund, især hvis de har været i det kriminelle miljø i lang tid.. De føler sig ensomme.

Generelle problemer

- De unges forældre har generelt dårlige materielle vilkår, lavt uddannelsesniveau og ringe tilknytning til arbejdsmarkedet.

- Mange af de unge med etnisk minoritetsbaggrund har ADHD, traumer eller andre psykiske problemer.
- Unge med etnisk minoritetsbaggrund har ligesom etnisk danske unge store misbrugsproblemer. Godt en tredjedel angiver, at de ikke har noget problem, men dette tal er ifølge mine samtaler noget lavere, måske snarere 20 %.

Manglende voksenkontakt

- Godt 40 % af de unge har forældre, der er skilt. Dette tal er noget højere end det er blandt tilsvarende unge i samfundet generelt. Blandt unge med flygtningebaggrund nærmer andelen sig halvdelen. Ofte er faderen ude af billedet.
- Ca. hver tredje unge med etnisk minoritetsbaggrund har ingen kontakt til faderen. Yderligere 11 % har et dårligt forhold til faderen. Kun 12 % er uden kontakt til moderen, mens yderligere 5 % har et dårligt forhold til moderen. I godt 4 % af tilfældene er begge forældre væk (ofte døde), mens yderligere knap 5 % har et dårligt forhold til begge forældre.
- Kun ca. hver tredje unge med flygtningebaggrund har forældre, der bor sammen, og hvor forholdet til dem er rimeligt.
- Unge med flygtningebaggrund er dårligst stillet i alle nævnte statistikker.
- Der er en klar sammenhæng mellem forholdet til forældrene/forælderen og den unge kriminelle løbebane. Der er flere langtidskriminelle, når de unge har et dårligt forhold til dem/den ene. Det synes dog ikke at være helt så afgørende, om forældrene er skilt eller ej, men snarere om de unge har et godt eller dårligt forhold til dem/den ene. Det samme gælder etnisk danske unge.
- Vold i hjemmet spiller en større rolle i etnisk minoritetshjem, mens misbrugsproblemer har større betydning i etnisk danske hjem. Der er langt mere sygdom og psykiske problemer (traumatisering) i etnisk minoritetshjem, især i familier med flygtningebaggrund.
- Forældre med etnisk minoritetsbaggrund har brugt/bruger mindre tid sammen med den unge end forældre med etnisk dansk baggrund. De har mindre forståelse for deres liv, og de unge får mindre opbakning.
- Etnisk minoritetsunge bor i højere grad hjemme hos forældrene (eller hos en af dem) end etnisk danske unge, som bor mere alene eller sammen med deres kæreste/kone. Dette gælder især situationelt betingede.

Abrupt udvikling

- Der er mange opbrud i de unges liv, flere anbringelser udenfor hjemmet, skoleflytninger etc.
- Unge med etnisk minoritetsbaggrund har gennemgået mange kaotiske skoleforløb. Afsluttede skoleforløb ligger dog højere blandt etnisk minoritetsbørn og –unge end for etnisk danske børn og unge. Mere end hver tredje har fuldført 10.kl., mens det for etnisk danske unge kun gælder hver femte. Tilsvarende tal blandt etnisk minoritetsunge gælder for fuldført 9.kl., mens kun halvdelen af dette antal gælder for etnisk danske unge. Andelen for etnisk danske unge, der har afsluttet 8.kl., er til gengæld det dobbelte. Dette gælder særligt situationelt betingede.
- Over en tredjedel af de unge med etnisk minoritetsbaggrund har ikke taget en uddannelse efter grundskolen. Lidt færre har påbegyndt uden at fuldføre. 13 % har afsluttet.
- Blandt etnisk minoritetsunge er der flere igangværende uddannelsesforløb end blandt etnisk danske unge, med undtagelse af forløb på erhvervsuddannelserne.
- Det er vanskeligt at få læreplads, hvilket er en stor skuffelse for de unge. De opgiver ofte uddannelsen.
- Det er vanskeligt at få fast arbejde, især som straffet og med et fremmedklingende navn. Derfor opgiver mange.

Oplevet eksklusion

- Mistro og vrede overfor voksne (særligt autoriteter) og overfor samfundet er gennemgående hos unge med etnisk minoritetsunge på grund af oplevet diskrimination, negativ medieretorik og generel manglende anerkendelse i samfundet.
- De unge har generelt et dårligt selvværd, er urolige og rodløse. De tror dårligt om sig selv.
- Der er en stærk søgen blandt etnisk minoritetsunge efter tilhørsforhold.
- De unge appellerer til anerkendelse, både på kollektivt og individuelt plan.
- Samme oplevelser af eksklusion gør sig gældende, når unge havner i radikaliserede grupperinger.

Positive ressourcer og faktorer

- De unges hovedinteresse er sport, særligt fodbold.
- Mange af de unge har mange ressourcer, f.eks. kunstneriske evner, stor interesse i skolegang og uddannelse og fællesskabsmindede kvaliteter.

Fængselssituationen

- Unge under 18 år har svært ved at klare frihedsberøvelsen. De er ængstelige og føler sig ensomme.
- Unge med etnisk minoritetsbaggrund grupperer sig i større og stærkere grad end andre unge indsatte i fængslet.
- De unge med etnisk minoritetsbaggrund har ifølge personalet svært ved at tage imod kritik, hidser sig nemmere og end andre unge.
- Der er blandet syn på funktionærer med etnisk minoritetsbaggrund, både blandt indsatte og ansatte. Der er dog bred enighed om, at det mest af alt handler om den enkelte funktionærs sociale kompetence og personlighed uanset etnisk baggrund. Med en social kompetence kan etnisk minoritetsfunktionærer fungere som gode rollemodeller for de unge.

Religion

- 85 % af de undersøgte unge har muslimsk baggrund, mens næsten 15% har kristen baggrund. Enkelte har sikh og hindu baggrund.
- Godt halvdelen af de unge med muslimsk baggrund har ingen særlig interesse i religion, mens ca. en fjerdedel har lidt interesse. Derudover har godt en femtedel nogen interesse, og kun fire indsatte, dvs. 3 % har stor interesse.
- 40 % af de unge går til fredagsbøn i fængslet, mens kun 15 % gør det udenfor. 12,4 % er blevet mere interesserede, mens de har siddet i fængsel, de fleste blandt dem, der ingen interesse havde i forvejen.
- Konvertering fra den ene religion til den anden sker meget sjældent, både blandt indsatte med henholdsvis kristen og muslimsk baggrund. Derimod er der en del tilfælde af ”revertering” til den religion, man er opvokset med.
- Kun meget få af de unge generelt erkender skyld i den handling, der er sigtet eller dømt for. De lægger skylden et andet sted og retfærdiggør dermed sig selv.

- De fleste unge generelt fokuserer på egne ressourcer, når de skal håndtere fængselsituationen. De er mindre angrende og mere selvsupplerende end tidligere.
- Den vakte islaminteresse betyder, at de unge søger viden om islam gennem egen Koran-læsning, fredagsbøn og imamens undervisning. Desuden praktiseres ofte de fem daglige bønner. Vækkelsen fører derimod ikke til udvikling af en politisk islamisk bevidsthed, men snarere til en spirituel og moralsk bevidsthed.
- De unges tankegang og adfærd er multikulturel. Kultur, religion og etnicitet er kun interessant for dem som fælles basis for oplevelsen af diskrimination.
- Der kan ikke identificeres nogen religiøs-politisk radikaliserings i KF. Der er ingen nævneværdige radikaliseringsforhold. Der er dog grobund for en radikaliserings i form af den store vrede, det lave selvværd, eksistentielle tomrum og den søgen efter identitet og fællesskab, der eksisterer blandt de unge.
- Der har i perioden været et mindre antal HT-sympatisører, der dog har større interesse i kriminalitet og hash end i politisk islam. De har ikke kunnet blive medlemmer af HT på grund af deres kriminalitet.
- Der er et modspil til eventuelle radikaliserende tendenser fra ansatte, herunder særligt imamen og fra andre muslimske indsatte, der ikke bryder sig om disse holdninger. Gruppedynamik og selvjustits modvirker udvikling af ensrettede og ekskluderende holdninger blandt andre muslimer.

Indsatser

- Indsatser i forhold til denne gruppe af unge skal have en anerkendende, relationsopbyggende tilgang.
- Der findes i KF en lang række aktivitetstilbud til de indsatte, der har et relationsorienteret aspekt.
- Der foreslås yderligere mere målrettede inkluderende samtalegrupper i VF og evt. andre fængsler, og for dem der er meget urolige kombinere de aktivitets- og samtale/vejledningsgrupper.
- Der foreslås aktiviteter i fængslet, der også foregår udenfor så som koncerter, debatcaféer, udstillinger, som giver den unge en følelse af selv at kunne planlægge, bidrage, deltage og derigennem have betydning.

- Der foreslås inddragelse af et korps af frivillige, der kan deltage i flere af aktiviteterne. Det vil give den unge mere indsigt i ikke-kriminelles liv og verden og højne deres selvværd og følelse af anerkendelse.
- Der foreslås udslusning af de unge i målgruppen til idrætskostskoler sammen med konventionelle unge
- Det vigtigste er, at de unge skal føle sig som en del af samfundet, som ligeværdige medborgere. Derfor bør vi som samfund overordnet ændre vores ekskluderende indstilling og praksis i forhold til disse unge, der er født og/eller opvokset i Danmark, i retning af respekt for deres forskellighed og ligeværdige medborgerskab. Politikere og medier må indse, at de har et stort ansvar, når det gælder om at få de unge til at føle sig hjemme her i landet.

TABELOVERSIGT

Tabel 1: Indsatte med udenlandsk baggrund i Københavns Fængsler	14
Tabel 2: Etnisk/national familiebaggrund for alle 400 undersøgte indsatte	27
Tabel 3: Aldersfordeling	29
Tabel 4: Kategorier af indsatte i forhold til kriminel løbebane	31
Tabel 5: Typer af kriminalitet (hovedsigtelser)	33
Tabel 6: De unges forhold til deres biologiske forældre	74
Tabel 7: Forældres samlede fravær	76
Tabel 8: Forældreforhold og kriminel løbebane	77
Tabel 9: Problemer i hjemmet	79
Tabel 10: Grundskole	88
Tabel 11: Videregående uddannelse, afsluttede og uafsluttede samt igangværende	91
Tabel 12: Seneste tilholdssted før indsættelse	100
Tabel 13: Misbrugstyper	105
Tabel 14: Religiøs interesse før og under fængselsopholdet	140
Tabel 15: De unges fritidsinteresser	170

English summary

Personal narratives and crime

An empirical study of ethnic minority youth in Copenhagen Prisons: their background, status and future. What openings are there for communication?

by dr. theol. Lissi Rasmussen

This study concerns a group of incarcerated ethnic minority men aged between 15 and 30 and resident in Denmark. It aims to illuminate the young people's worlds, their life trajectories, views of self and backgrounds for ending up involved in crime. This holistic picture of the young people's life situation creates a basis for indicating appropriate ways of communicating with them and facilitating their way out of a criminal life trajectory.

The study has a scientific as well as practical purpose and is both quantitative and qualitative though with emphasis on the qualitative. It builds mostly on empirical material collected during almost 18 months of trust-based work in Copenhagen (remand) Prisons between 1st November 2008 and 1st April 2010 (i.e. Vestre Prison and Blegdamsvejen Prison - population approx. 550).

It is, we might say, an analysis from 'within and below', where the young people's own narratives or testimonies are in focus as they have been told through sequential interviews and meetings over an extended period. The study rests on individual interviews with over 150 prisoners as well as a review of 500 personal files from the Danish Prisons and Probations Service's client system. One hundred files are included featuring Danish prisoners (non ethnic minority) to make comparisons possible. In addition, the material features individual interviews with prison personnel as well as group interviews and observations conducted throughout the period. Central to this report are seven personal narratives recorded following intensive contact with the young people.

The project is anchored in Copenhagen Prisons and the Centre for European Islamic Thought (CEIT), The Faculty of Theology, Copenhagen University. Based amongst other things on her responsibilities as Pastor in the Diocese of Copenhagen and Chair of the Islamic-Christian Study Centre (www.ikstudiecenter.dk), the author has many years of practical experience with ethnic minority youth especially in Nørrebro as well as with Muslim-Christian relations in Denmark and other parts of the world and research projects and field work in Africa and Denmark. In addition, the author worked in Copenhagen Prisons between 1988 and 2000, engaged in pastoral work with prisoners with Muslim backgrounds. Part of this work featured discussions

with young people in so-called 'dialogue groups'. These experiences made it relatively easy to navigate through the two prisons and make good connections to the young people.

On criminality

The study distinguishes between situational offenders and lifestyle offenders. The former have never received an unconditional prison sentence and have often not been part of any criminal milieu whereas the latter have, to a greater degree, demonstrated active and systematic criminal behaviour and have over a number of years moved in and out of prison.

The study concludes that youth with refugee background have an earlier criminal debut than other youth in prison. Danish youth give up crime later than ethnic minority youth, especially those with refugee background. At the same time youth with refugee backgrounds are lifestyle offenders to a greater degree than others. It is also these young people who experienced the 'heaviest' conditions of life during childhood.

It is not possible to point to one single factor that explains why some young people return again and again to crime. The personal narratives show that it is individualised and complex. There are however a series of dominant traits or patterns in the backgrounds of the young people which we can call risk factors and which make the possibility that they end up within a criminal trajectory more or less likely. These can be summarised as featuring three main areas:

1. Absent relations to adults

The majority of the young lifestyle offenders described their processes of growing up as insecure and unstable with no or almost none (or only negative) contact to adults. Everyday family life in many cases featured neglect, corporal punishment and mental illness. They often experienced splits within the family, conflicts with and between parents. Almost 40 % of the young people have parents who are divorced and fathers are in many cases absent. Less than one third of the young people with refugee backgrounds have parents who live together, where the relation to them is reasonable. For youth with immigrant background the figure is 45 %. The study demonstrates a clear connection between relations to parent(s) and the young person's criminal trajectory.

Many of the young people carry trauma with them as a result of their fathers' or their own experiences of war and torture or their experiences of adjusting to the move from place of origin to unknown Denmark. Many of the youths are unstable and troubled and have difficulty concentrating and focussing. There can also be psychological problems such as ADHD, PTSD, schizophrenia or depression.

At an early stage the young people discover that they are better understood by their peers than by their mothers / parents who have limited contact with or knowledge about Danish society and therefore the life of the young people beyond the home. It is with their peers that the young people experience acceptance, self-worth and status. It is also with peers where misuse of hash begins. It may also be that pressure from strong group-related friends attracted young people into a street culture and from there into crime. It can be hard to stand outside, to be a kind of outsider also for young people from well-functioning families.

It is typical for most of the situational offenders that they have had much better contact and relations with parents and siblings, who have supported them in various ways. Parents have been interested and involved in school and extra-curricula activities.

2. Abrupt development

In most cases the young people who can be characterised as life-style offenders lack connections in their lives. Their narratives feature regular breaks and disappointments. Parents moved house regularly and the young people have repeatedly experienced the need to start from scratch and find new friends. Child rearing practices have in many cases been disrupted and fragmented and school attendance has been limited. Most have attended many schools, but have typically been expelled because of truancy or misbehaviour, to later attend different special schools or residential institutions.

Later, the young have often dropped out or been thrown out of institutions of further education, typically from technical schools either because they cannot find apprenticeship places or because they lose interest. Many fail to complete an education. Despite applying for many jobs many have not had regular employment. They lose heart and self-worth and are not able to discuss this with parents.

Situational offenders differ from the aforementioned group in that they have often had a relatively integrated childhood and have therefore not experienced the same disappointments and lacks. Religion has often been a natural part of their upbringing and has offered a certain stability in life which has contributed to an integrated sense of self. Across the whole spectrum they have been better at confronting life's challenges constructively. They are also more motivated for change in relation to their current situation in prison.

3 Experiences of exclusion

Almost all the young people have expressed that they wish to be a part of society. But they feel excluded and that whatever they do they cannot be accepted as Danes. Society does not want to recognise or know them. The

media's and politicians' constant discourse about Muslims as a homogenous, anti-democratic, criminal group – a them in relation to us – is an important reason given by the young people for their feeling of exclusion. When they are described as being of a particular nature they feel sometimes that they can just as well act accordingly. That is, they echo the characteristics attributed to them, taking on the negative identity constructed by the surrounding circumstances.

This can reveal itself in a form of cynicism towards society. They see no future, have little sense of belonging, few plans and nothing to lose. Therefore they seek alternative groupings where they can feel worth something.

Positive factors and resources

The lifestyle offenders are naturally not only negatively marked by risk-factors and problematic thinking and behaviour. Many of them have for example artistic skills and great interest in sport, especially football. In addition they often have a clear sense of self in different areas. The majority have a strong desire to restart or continue an education or get a regular job so they can move on and live a crime free life. At the same time they are strongly conscious that they cannot do so alone but have need of a push from without.

The young people possess natural ability to involve themselves and establish groupings/communities even in spite of potential non-conducive circumstances (e.g. a prison sentence). Many of them are cognizant of using local groupings positively and negatively to achieve security and recognition but also to affirm attitudes of anger and hatred to the wider society, to be rebellious and to engage in crime. It is vital therefore to give these young people an experience of how community can be used positively and to acknowledge when they are successful in this regard.

The role of religion

85% of the studied young people have a Muslim background whilst almost 15% have a Christian background. Almost half of those with Muslim background have no real interest in religion whilst around a quarter have a little interest. Apart from these a fifth have some interest and only 4 prisoners, that is 3%, have a great interest.

40 % of the young people with Muslim background attend the Friday Prayers in prison whilst only 15% do so outside. 12,4 % have become more interested whilst they have been in prison, most of these being those who had no real interest beforehand.

Conversion from one religion to the other happens very rarely in both directions. In contrast one can speak of a reversion to the religion one has grown up with especially amongst the Muslim prisoners. The increased interest in Islam amongst the young people is directed towards the use of

faith to achieve calm and peace of mind, to feel one is doing something right and a sense of belonging to a larger community. At the same time there are young people who use religion explicitly in an attempt to get out of crime. Religion becomes a positive regulator of behaviour

There is absolutely no evidence to suggest that increased interest in Islam goes in the direction of religious-political radicalisation. There is nothing that points in the direction of recruitment or radicalisation to religious-political groups. There are initiatives to counter any such tendencies in the prison both from other Muslim prisoners and from the prison imam. But there does remain a seedbed for political-religious radicalisation in the form of the anger and frustration over lack of recognition borne by many of the young people.

The relational aspect as a risk factor and a solution

Most begin considering escaping the criminal way of life between ages 22-23 though it is not easy to break out of the vicious circle and make the move into the more conventional society especially if one has been in a criminal milieu for a long time. It can be lonely.

One clear conclusion of the study is that relational aspects of the young people's lives – that is missing or negative relations to adults through out childhood and later to society in general – are, or have been for most a definitive risk factor in relation to their criminal trajectory and can and therefore must be a central factor in any solution. In other words the relations (or rather lack of them) that drive people towards criminality can also be the relations that pull them out of it.

The purpose of solution oriented initiatives must therefore be to offer the young people a feeling of being recognised as a person with a responsibility towards themselves and society, through which their self-image and their negative image of society can be challenged. It is the author's experience that a relatively small initiative can go a long way to create an atmosphere that is conducive to getting such a process going.

Inclusion and recognition of minorities ought to be a self-evident and natural approach for a society and for those who live in it and is so for many, especially younger citizens. But recent political developments, particularly within the last decade have caused more and more ethnic minority youth to feel unwanted and excluded by society and therefore at risk of reacting by adopting criminal behaviour or joining radical movements. It is therefore necessary to organise inclusionary activities and goal oriented programmes for inclusion and not only include in a natural manner.

The suggestion is to set up goal oriented inclusionary dialogue groups in prison, combined with activities and advice groups for those who are most restless and troubled. Another suggestion is to initiate activities in prison which resemble those outside: concerts, debate meetings, exhibitions, tour-

naments etc. which could involve the young people in experiences of planning, contributing and participating and through which they might acquire some sense of meaning with life. Further it is recommended to involve a corps of volunteers (both young and older) who might participate in these activities. This would give the young people more insight into the non criminal life-world as well as raising self-worth and granting a feeling of recognition.

Outside the prison it is vital to engage the young people in local community activities. It is important for young people to be seen and acknowledged, for them to have a place where they can be active and at the same time relate to and get advice from adults they trust. As a society we should transform our exclusionary attitudes and practices in relation to ethnic minorities in the direction of interest in their lives, respect for our differences and recognition of them as equal citizens. Politicians and the media must recognise their great responsibility in relation to making the young people feel at home in this country.

The Study's New Findings

We have known previously that many young offenders come from socially deprived families and neighbourhoods, have been 'in care' have little education and little by way of formal employment. We know too that there are many psychological problems, trauma, ADHD etc. and that the young people have problems related to substance abuse. These relations are documented in many studies and are confirmed by this study.

We have also known that many Danish young people in prison come from families where parents are divorced but it is a new finding that divorce is so widespread in the families of the incarcerated ethnic minority young men. The situation of the young ethnic minority men is exacerbated by the fact that circumstances around the divorce of their parents are often not well-ordered and because the young person often loses contact (also due to other reasons) to their father.

The definitively new in this report is the holistic picture of the young people's background and situation that appears - the missing or negative contact to adults, the many interrupted processes throughout childhood and youth, combined with experiences of injustice and social exclusion in society (both personal and at the structural level). The personal narratives show that the young people are unique individuals who wish to be perceived as such. But many of them experience that they have not been confirmed or recognised as such either through childhood (in the family, in school) or later as young people (personally through education or work and collectively as included equal citizens in society).

These experiences of a lack of recognition, at all the levels identified by sociologist Axel Honneth (familial, legal and social), amplify each other in

the consciousness of the young people and in relation to their self-image. Never mind the legitimacy or lack of legitimacy of these feelings, they are the feelings the young people have. This is where we must take our point of departure when we want to understand the youths' own conditions of existence, their thought patterns and behaviour in order to intervene to prevent crime.

Referencer

Abrams, D.; Hogg, M.A. & Marques, J.M. (eds.) (2005) *The Social Psychology of Exclusion and Inclusion*. New York: Psychology Press.

Balvig, Flemming (2000) *Risikoungdom. Ungdomsundersøgelse 1999*. Det Kriminalpræventive Råd, København.

Beckford, James; Joly, Danièle & Khosrokhavar, Farhad (2005) *Muslims in Prison. Challenge and Change in Britain and France*. Hampshire: Palgrave Macmillan.

Brandon, James (2009) *Unlocking Al-Qaeda. Islamist Extremism in British Prisons*. Rapport, publiceret af Quilliam Foundation, London. November. <http://www.quilliamfoundation.org/>.

Christoffersen, Mogens Nygaard (1999) *Risikofaktorer i Barndommen – en forløbsundersøgelse særligt med henblik på forældres psykiske sygdomme*. København: SFI - Det Nationale Forskningscenter for Velfærd 99:18.

Christoffersen, Mogens Nygaard (2002), Dissolved families – a prospective longitudinal cohort study of family strain before parental separation following schoolchildren born in Denmark 1973, in: Carling, J. (red.): *Nordic demography: trends and differentials*. Scandinavian Population Studies. Oslo: Unipub/Nordic Demographic Society.

Christoffersen, Mogens Nygaard, Keith Soothill & Brian Francis (2007), Violent life events and social disadvantage: a systematic study of the social background of various kinds of lethal violence, other violent crime, suicide, and suicide attempts. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, vol. 8.

Danmarks Statistik (2009), *Indvandrere i Danmark 2009*. Danmarks Statistik, København dec. 2009.

Deding, Mette & Olsson, Martin (2009) *Hverdagsliv for 11-årige børn med anden etnisk baggrund end dansk*. Resultater fra SFI's forløbsundersøgelser af årgang 1995. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

Det Sociale Barometer (2010) – for udsatte børn og unge. Samlet rapport fra Socialforvaltningen og Børne- og Ungdomsforvaltningen, Københavns Kommune.

Direktoratet for Kriminalforsorgen (2009) *Statistik 2008*. København: Direktoratet for Kriminalforsorgen.

- Glavind, Niels (2007) *Kriminalitet og social baggrund*. København: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, okt.
- Glavind, Niels (2009) *De indsatte – samfundets fjender eller marginaliserede?* Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, august. Omtalt i Socialt udsatte fylder fængslerne. *Ugebrevet A4*, 9.aug. 2009.
- Hansen, Lisbeth & Zobbe, Karin (2006) *Fokus på anvendelse af de sikrede afdelinger*. Teori- og Metodecentret. København.
- Honneth, Axel (2003) *Behovet for anerkendelse*. København: Reitzels Forlag.
- Hornness, Jacob Hviid & Graunbøl, Hans Monrad (2009) *Sociale bånd der binder*. Speciale ved Sociologisk Institut, Københavns Universitet maj.
- Insight, L.G. (2008) *Den kriminalpræventive indsats i Københavns Kommune – vurderinger og anbefalinger*. Odense: LG Insight. www.lg-insight.dk
- Indsatsen mod ungdomskriminalitet* (2009). Betænkning nr. 1508. Afgivet af Kommissionen vedrørende ungdomskriminalitet. Justitsministeriet, København.
<http://jm.schultzboghandel.dk/upload/microsites/jm/ebooks/bet1508/index.html>
- Jørgensen, Marie Louise (2009), *Etnicitet – Kriminalitet*. Masteropgave i globalisering og integration. Center for Mellemøststudier. Syddansk Universitet, Odense marts.
- Koudahl, Peter (2007) *Indsatte i danske fængsler. Uddannelse og uddannelsesønsker*. Danmarks Pædagogiske Universitetsskole for Direktoratet for Kriminalforsorgen, København.
- Krammer, Marianne (2007) *Fængselsundervisning – fra modmagt til tilpasning?* Speciale ved Danmarks Pædagogiske Universitetsskole, København. Oktober.
- Kriminalpræventive Råd, Det (2004) *Etniske grupper, kriminalitet og forebyggelse*. Udarbejdet af Ida Asmussen. Glostrup: Det Kriminalpræventive Råd.
<http://krimprev.synkron.com/graphics/krimprevsite/pfd/etniskegrupper.pdf>
- Kyvsgaard, Britta (1989): *... og fængslet ta'r de sidste. Om kriminalitet, straf og levevilkår*. Jurist og Økonomforbundets Forlag, København.

Kyvsgaard, Britta (2001) Kriminalitet, retshåndhævelse og etniske minoriteter. *Juristen* november 2001. København.

Kyvsgaard, Britta (2006) (red.), *Hvad virker – hvad virker ikke? Kundskabsbaseret kriminalpolitik og praksis*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.

Mørck, L.L. (2006) *Grænsefællesskaber. Læring og Overskridelse af Marginalisering*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.

Olsen, Jon A. (2008), *Radikalisering i danske fængsler*. DIIS, København.

Olsen, Jan A. (2008), Konvertering til islam i danske fængsler – vejen ud af kriminalitet eller ind i radikaliserings? *Tidsskrift for Islamforskning* nr.1 p.6-29.

Projekt over Muren (2009). Akkrediteringsrapport. Specialudgave. Københavns Fængsler, København.

Rasmussen, Lissi (2006) Kristen-Muslimsk Dialog i Fængslet, i Lene Kühle og Carl Lumholt (red.), *Straffens Menneskelige Ansigt? En antologi om etik, ret og religion i fængslet* (red.), København: Forlaget Anis.

Rasmussen, Lissi (1997), *Diap praksis og Dialog mellem Kristne og Muslimer*. Århus: Århus Universitetsforlag.

Røgilds, Flemming (2004) *De Udsatte bander, kulturmøder, socialpædagogik*. København: Forlaget Politisk Revy.

Stevens, Hanne (2005), *Kriminalitet og Uddannelsesforløb - En longitudinell undersøgelse af fødselsårgangen 1970*. Justitsministeriet, København.

Tranæs, Torben & Geerdsen, Lars Pico (red.) (2008), *Forbryderen og Samfundet. Livsvilkår og uformel straf*. København: Gyldendal.

Udredning 2009. Udredning til brug for Kommissionen vedrørende ungdomskriminalitet (2009). Udarbejdet af Susanne Clausen, Merete Djurhuus og Britta Kyvsgaard. Justitsministeriets Forskningskontor, København maj 2009. p.240-558 i *Indsatsen mod ungdomskriminalitet* (2009).

Wellendorf, Rie & Maetin, Cakmak (2007) *Gadedrenge. Yngre etniske drenge i gadebilledet og deres møder med politi og borgere*. København: Center for Ungdomsforskning.